VALERIVS MAX.

Exempla quatuor & uiginti nuper inuenta ante caput de ominibus.

Plutarchi Cheronei Parallela addita propter materiæ similitudinem.

ANTONIVS FRANCINVS VARCHIENSIS, ALOISIO ALEMANNO PATRITIO FLORENTINO.S.

INTER omnes scriptores clarissime Aloisi, illos procul dubio, qui res memoratu dignas, litterarũ monumentis demandarunt, omnes qui summis (ut aiunt) tantum labijs, litteras degustarunt, in primis esse laudandos affirmant. proposuerunt nanq; nobis uitæ nostræ, quod imitemur exemplar. Hinc L. Lucullus Romanus imperator militaris disciplinæ omnino rudis ad bellum Mithridaticum profectus, cum totum nauigationis iter, partim in percunctando à peritis, partim in rebus gestis legendis, consumpsisset, dux talis tantusq; euasit, ut omnibus quorumuis sæculorum imperatoribus facile anteferretur. Quantum autem hoc scribendi genere Valerius meruerit omnes qui eius scripta legent facillime cognoscent, cum hic egregia dicta factaq;, quæ cæteri tum græci, tum latini auctores, sparsim p innumeros libros scripserunt (apes certe imitatus, quæ ex uarijs floribus herbisq; mella sua colligunt) tam elegantur, tam breuiter tamq; dilucide delegerit, ut equidem nullum ex latinis auctoribus maiorem legentibus utilitatem afferre posse affirmauerim, uereq; omnium Maximus appellari potest, huius igitur libros Plutarchiq; Parallela, quæ propter materiæ affinitatem addidimus, cum in nostra Academia castigatos, pulcherrimis typis excudendos curauerimus, tuo nomini Aloisi humanissime nuncupa

-imus, tum ob amicitiam, quæ iam dudum inter nos fu it tum ut posteri uideant quam litterarum amantissi/ mus fueris. omito egregias tuas corporis dotes, partim labore ac summa continentia quæsitas, partim naturæ benignitate tributas, omitto ingenij tui magnitudinem egregiam Romanæ græcæq; linguæ eruditionem, mo/ destiam, omnium facilitatem, humanitatem singularem; pluribus nanq; uerbis laudes tuæ celebrandæ forent. Su scipe itaq; munus hoc nostrum hilari fronte, quo te cũ à cæteris studijs uacas oblectes, non enim dubito quin cum Scipionis Cæsaris, aliorumq; illustrium uirorum gesta leges, benefactorum tuorum memoriam æternam futuram speres. Vale longumq; nobis & cæteris ami cis uiue.

VALERII MAXIMI LIBRORVM NOVEM CAPITA.

CAPITA PRIMI LIBRI

De cultu deorum. car.1.
De neglecta religione. car.4.
De simulata religione. car.6.
De auspicijs. car.7.
De ominibus. car.8.
De prodigijs. car.10.
De somnijs. car.14.
De miraculis. car.18.

SECVNDI LIBRI.

De institutis antiquis. car.24.
De disciplina militari. car.35.
De iure triumphandi. car.40.
De censoria nota. car.42.
De maiestate. car.44.

TERTII LIBRI.

De indole. car.47.
De fortitudine. car.48.
De patientia. car.56.
De ijs qui humili loco nati clarieuaserunt, car.58.
De ijs qui à parentibus claris degenerauerunt. ca.60.
De ijs qui ex illustribus in ueste, aut cætero cultu licen-tius q̃ mos patrius permittebat indulserunt. c.61.
De fiducia sui. car.62.
De constantia. car.66.

De animi moderatione. car.72.
De iis qui ex inimicis iuncti sunt amicitia, & necessitudine. car.76.
De abstinentia, & continentia. car.77.
De pauperate. car.81.
De uerecundia. car.84.
De amore coniugali. car.86.
De amicitia. car.88.
De liberalitate. car.92.

QVINTI LIBRI.

De humanitate. car.94.
De gratis. car.102.
De ingratis. car.107.
De pietate coriolani. car.110.
De pietate erga fratres. car.113.
De pietate erga patriam. car.114.
De parentum amore, & indulgentia in liberos. c.117.
De parentum seueritate aduersus liberos. car.119.
De parentũ moderatione aduersus suscęptos lib. c.120.
De parentibus qui obitum filiorum forti animo tulerunt. car.121.

SEXTI LIBRI.

De pudicitia. car.123.
Quæ libere dicta aut facta sint. car.125.
De seueritate. car.129.

Grauiter dicta aut facta. car.132.
De iustitia. car.135.
De fide publica. car.138.
De fide uxorum erga uiros. car.139.
De fide seruorum erga dominos. car.140.
De mutatione morum & fortunæ. car.145.
De sublimitate à statu humili. car.143.
De uarietate casuum. car.144.

SEPTIMI LIBRI.

De fœlicitate. car.147.
Sapienter dicta aut facta. car.148.
Vafre dicta aut facta. car.153.
De strata gematis. car.157.
De repulsis. car.160.
De necessitate. car.161.
De testamentis quæ rescissa sunt. car.164.
De testamentis quæ rata manserunt. cae.165.
Qui aduersus opinionem hominum hæredes habuerunt. car.166.

OCTAVI LIBRI.

Infames rei quibus ex causis absoluti aut damnati sunt. car.168.
De priuatis iudicijs. car.172.
Quæ mulieres apud magistratus pro se aut alijs causas egere. car.173.
De quæstionibus. car.173.
De testibus. car.174.
Qui quæ in alijs uindicarũt ipsi cõmisirũt. ca.175.

De studio & industria. car.175.
De otio. car.182.
Quanta sit uis eloquentiæ. car.184.
Quantum momentū sit in pronunciatione & apto motu corporis. car.184.
Quàm magni effectus artium sint. car.185.
Quædam nulla arte effici posse. car.186.
Sua quenq; artis & auctorem & disputatorem optimum esse. car.186.
De senectute. car.187.
De cupiditate gloriæ. car.189.
Quæ cuiq; magnifica contigerunt. car.191.

NONI LIBRI.

De luxuria. car,194.
De crudelitate. car.197.
De ira & odio. car.200.
De auaritia. car.203.
De superbia & impotentia. car.203.
De perfidia. car.205.
De ui & seditione, & de Po.Ro. car.206.
De temeritate. car.207.
Quantum ualet error. car.207.
De ultione. car.208.
Dicta improba aut facta scelerata. car.209.
De mortibus non uulgaribus. car.211.
De cupiditate uitæ. car.214.
Quàm exquisita custodia usi sint quibus domestici suspecti fuerunt. car.215.

De similitudine formae. car.216.
De ijs qui infimo loco nati mendacio se clarissimis fami lijs inserere conati sunt. car.217.

FINIS.

116. fimi 117.

VALERII MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS AD TIBERIVM CAESAREM

PROLOGVS.

VRBIS ROMAE, Exterarumq; gẽtium facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm ut breuiter cognosci possint, ab illustribus electa authoribus deligere constitui, ut documenta sumere uolentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi complectendi cupido incessit. Quis enim omnis æui gesta, modico uoluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ, peregrinæq; historiæ seriem, fœlici superiorum stylo conditam, uel attentiore cura, uel præstantiore facundia, traditurum se sperauerit? Te igitur huic cœpto, penès quem Hominum, Deorumq; consensus, Maris, ac terræ regimen esse uoluit, certissima salus patriæ Cæsar inuoco, cuius cœlesti prouidentia, Virtutes, de quibus dicturus sum, benignissime fouentur, uitia seuerissime uindicantur. Nam si prisci Oratores, ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt, si excellentissimi Vates à numine aliquo principia traxerunt, mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerret quo cætera diuinitas opinione colligitur tua præsenti fide, paterno, auitoq; syderi par uidetur, quorum eximio fulgore, multum cerimonijs nostris inclytæ claritatis accessit. Reliquos enim deos ac

cæpimus. Cæsares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim disseram.

DE CVLTV DEORVM. Caput. I.

Maiores, statas, solennesq; cerimonias, pontificum scientia, bene gerendarum rerum authoritates Augurum obseruatione, Apollinis fatorum ueteres prædicationes Vatum libris, Portentorũ depulsus, Hetrusca disciplina explicari uoluerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur, cum aliquod commendandum est, precatione, cum exposcendum, uoto, cum soluendum, gratulatione, cum inquirendum, uel extis, uel sortibus impertito, cum solenni ritu peragendum, sacrificio. quo etiam ostentorum, ac fulgurum denunciationes procurantur.

De Cerere placanda.

Tantum autem studium antiquis non solum obseruandæ sed etiam amplificandæ religionis fuit, ut florentissima, tum & opulentissima ciuitate, decem Principum filij .S.C. singulis Hetruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur. Cereriq;, quam more græco uenerari instituerant, sacerdotem à Velia, cum iã oppidum, non dum ciuitatis nomen accæpisset, Chalcitanam peterent, uel ut alij dicunt Caliphenam, ne deæ uetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius tũ i Vrbe pulcherrimũ templũ haberent, gracchano interitu pollutum moniti sibyllinis libris, ut uetustissimam Cererem placarent. Aetnam, quoniam sacra eius inde orta credebant, xv. uiros ad eam propitiandam misẽrũt. Item ma

tela um sæpenumero imperatores nostri, cōpotes vi-
ctoriarū susceptа uota Pessinuntem profecti soluerūt.

De Metello Pontifice.

Metellus uero Pont. Max. Posthumiū consulem, eundem
q; Flaminem Martialem ad bellum gerendum Afri-
cam petentem, ne à sacris discederet, mulcta indicta, ur-
bem egredi passus non est, religioniq; summum imperi-
um cessit, quo tutò se Posthumius Martio certamini cō-
missurus non uidebatur, cerimonijs Martis desertis.

De Tib. Grachi.

Laudabile .xij. fascium religiosum obsequium, laudabi-
lior quatuor & uiginti in consimili re obedientia. à Ti-
berio enim Gracchо, ad collegium augurum litteris ex
prouincia missis, quibus significabat se, cum libros ad sa-
cra populi pertinentes legeret, animaduertisse uitio ta-
brenaculum captū, comitijs consularibus, q̄ ipse fecisset.
eaq; re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius. C.
Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam re-
dierunt. & se consulatu abdicauerunt.

De P. Cœl. M. Cor.

Consimili ratione post P. Cœlius. M. Cornelius. M. Ce-
thegus, & C. Claudius propter exta parum curiose ad-
mota aris deorum immortalium, uarijs tēporibus, bel-
lisq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactiq; etiam.

De Sulpitio.

At Sulpitio inter sacrificandū è capite apex prolapsus, eidē
sacerdotium abstulit.

De Fab. Max.

Occētusq; Soricis auditus, Fabio Max. dictaturā. C. Flami-
nio magisterium equitum deponendi, causam præbuit.

De P. Licinio.

A dijciendum his, quod P. Licinio Pontifici Max. uirgo uestalis, quia quadam nocte parũ diligens æterni ignis custos fuisset, digna uisa est, quæ flagro admoueretur.

De Virgine Aemilia.

M aximæ uero Virginis Aemiliæ discipulã extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen præstitit. qua adorante, cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subito ignis emicuit.

De Marcello, & templo Honoris.

N on mirum igitur si pro eo imperio augendo, custodie ndoq;, pertinax eorum indulgentia deorum, semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, paruula quoq; momenta religionis exanimari uidentur, quia nunquam remotos ab exactissimo cultu cerimoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est. In qua cum Marcellus quintum consulatum gerens templum Honori, & Virtuti, Clastidio prius, deinde Syracusis potitus nũcupatis debitum uotis consecrare uellet, à collegio pontificum impeditus est, negante unam cællam duobus dijs recte dicari. Futurorũ enim siquid prodigij accidisset in ea, ne dignosceretur, utri rem diuinam fieri oporteret nec duobus, nisi certis dijs unà sacrificari solere. ea pontificum admonitione effectum est, ut Marcellus, separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulachra statueret, neq; aut collegio pontificũ authoritas amplissimi uiri, aut Marcello adiectio impensæ, impedimẽto fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaq; obseruatio redderetur.

De Lucio furio Bibaculo.

O bruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Biba

culus, exempliq; locum uix post Marcellum inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus non est. qui prætor à parte suo collegij aliorum magistro ius sus, sex lictoribus præcedentibus arma ancylia tulit, quãuis uacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia nanq; post religionem ponenda semper nostra Ciuitas duxit, etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus uoluit. Quapropter non dubitauerunt sacris impia seruire. ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene, atq; constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorum quoq; pectoribus uersatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis, uirginesq; Vestales sacra onere partito ferrent, easq; Pontem Sublicium transgressas, & Cliuum, qui ducit ad Ianiculum, descendere incipientes L. Aluanius plaustro coniugem, & liberos uehens aspexisset, propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis, ut plaustro descenderent, imperauit, atq; in id, Virgines, & sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cerete oppidum prouexit, ubi cum summa ueneratione recepta, grata memoria, ad hoc usq; tẽpus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est sacra, Cerimonias uocari, quia Ceretani ea, in fracto reipub. statu perinde, ac florente, coluerunt. Quare agreste illud, & sordidum plaustrum, tempestiue capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus, uel æquauerit gloriam, uel antecesserit.

De Caio Fabio.

Eadem reipub. tempestate C. Fabius, Dorso memorabile exemplum seruatæ religionis dedit. Nanq; Gallis Ca-

pitolium obsidentibus, ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus, humerisq́, sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit, ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium, post diuinam uenerationem, uictricium armorum perinde, ac uictor, rediit.

De P. Cornelio, & Bebio Phamphilo COSS.

Magna conseruandæ religionis etiam P. Cornelio, & Bebio Pamphilo COSS. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius uersantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse, in altera libri reconditi erant latini septem de iure pontificum, totidemq́ græci de disciplina sapientiæ, latinos magna diligentia asseruandos curauerunt, Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur Petilius prætor Vrbanus ex authoritate senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci uiri quicquam in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum à deorũ cultu auocarẽtur.

De Tarquinio Rege.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit. idq́ supplicij genus non multo post paricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem, quia pariuindicta parentum ac deorum uiolatio, expianda est.

Sed quæ ad custodiam religionis attenent, nescio an omnes M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij duces ad miserabilem captiui fortunam deductus, ac missus ad S.P.Q. R. legatus, ut ex se & uno, & sene, complures Pœnorum iuuenes pensarentur, in contrarium dato consilio, Carthaginem petijt non ignarus ad quàm crudeles, quamq; etiam merito sibi infestos deos reuerteretur, uerum quia his iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos sese rediturum. Potuerunt profecto Dij immortales efferatam mitigare sæuitiam. cæterum quo clarior esset Attilij gloria, Cartaaginienses moribus suis uti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati, Vrbis eorum interitu iusta exacturi piacula. Quanto nostræ ciuitatis Senatus uenerabilior in deos, qui post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ ultra trigesimum diem luctus suos extenderent, uti ab his sacra Cereris peragi possent, quia maiore penè Romanorum uirium parte inexecrabili, ac diro solo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres, ac filiæ, coniugesq; & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam induere uestem, & aris thura dare coactæ sunt. quia quidem constantia obtinendæ religionis magnus cœlestibus iniectus est rubor, ulterius aduersus eam sæuiendi Gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

DE NEGLECTA RELIGIONE. Caput.II.

De Varone consule dimicante cum Carthaginiensibus.

Reditum est Varronem consulem apud Can/nas, cum Carthaginiensibus tam infœliciter dimicasse ob iram Iunonis, quod cum ludos Circenses Aedilis faceret in Iouis Optimi Maximi tem/plo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenen das posuisset. quod factum est post aliquot annos memo ria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detractæ religionis suæ, & grauem, & manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorum eius ritum, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, uelut hæreditarium obtinuerant, au/thore Appio Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent, omnes, qui erant numero super.xxx. pu/beres, intra annum extincti sunt. Nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum propè interijt. Appius uero luminibus captus est.

De Apolline uendicante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppressa, ueste aurea nudatus, id egit, ut sa/crilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inueniren tur. Brennus Gallorum dux, Delphis, Apollinis tem/plum ingressus, Dei uoluntate in se manus uertit.

De Turulio.

Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quo/q; eius Aesculapius, qui consecratum templo suo lucum à Turulio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas, ma/

gna ex parte succisam dolens, inter ipsum nefarium ministerium, deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui uiribus, in eum locum, quem uiolauerat, traxit, effecitq;, ut ibi potissimum à militibus cæsarianis occisus eodem exitio, & euersis iam arboriboribus pœnas lueret, & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret, suamq; uenerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, Deus multiplicauit.

De Quinto Fuluio.

Quintus autē Fuluius Flaccus impune non tulit, quod in censura te gulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem fortunæ Equestris, hoc Romæ faciebat, trāstulit. Negatur enim post hoc factū mēte constitisse. quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit, cū ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectum. cuius casu motus senatus, tegulas Locros reportandas curauit, decretiq; circunspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit,

De Pleminio legato Scipione.

Tam mehercule, quàm Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiam iusta animaduersione uindicauit. Cum enim eum uinctum Romam protrahi iussisset, ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi, consumptus est. pecuniam Dea eiusdem Senatus imperio, & quidem summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene à patribus C. uindicata, quod ad uiolentas regis Pyrrhi sordes attinuerat, se ipsam potēter, atq;

efficaciter defendit. coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare, cum onustus nefaria præda nauigaret, ui subitæ tempestatis tota cũ classe, uicinis deæ littoribus illisus est. in quibus pecunia incolumis repta, sanctissimi thesauri custodiæ restituta est.

EXTERNA De Massinissa Rege.

Et non similiter Massinissa Rex Numidarum, cuius cũ præfectus classis Melitam appulisset, eq; fano Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, ut comperit unde aduecti essent, quinqueremi reportandos Melitam, inq; templo Iunonis collocandos curauit. insculptos gentis suæ litteris, significantibus regem ignorantem eos accepisse, libenter deæ reddidisse, factum Massinissæ animo, quàm punico sanguini conueniens, q̃q̃ quid attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, sacrilegiũ rescidit alienum.

De Dionysio.

Syracusis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi uoluptatis loco duxit. fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cum per altum, secundo uento, classe ueheretur, ridens, amicis uidetis, ne, ait, quàm bona nauigatio ab ipsis dijs immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum Tyrannus Hiero e manubijs Carthaginiensium ornauerat, iniectóq; ei laneo pallio, dixit, æstate grauem esse aureum amiculum hyeme frigidum, laneum autem ad utrumq; tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit, quod affirmaret, non conuenire patrem Apollinem imberbem, ipsum uero barbatum con

spici. Idem mensas argenteas, atq; aureas, è fanis sustulit. Quodq; in his more græciæ scriptum erat, bonorum deorum eas esse, uti se bonitate eorum prædicauit.

Idem uictorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulachrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat, & eas se accipe, nõ auferre, dicebat. pq̃ stultum esse argumentando à qbus bona pcamur, ab ijs porrigentibus nolle sumere. Qui tãetsi debita supplicia nõ exoluit, dedecore tamen Filij mortui pœnas rependit, quas uiuus effugerat. Lẽto. n. gradu ad uindictã sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij, grauitate compensat.

De Thymasitheo principe Liparitanorum.

In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps consilio sibi aliter, atq; uniuersæ patriæ, utili prouidit exemplo. Excæpta nanq; in freto à ciuibus suis Piraticam exercentibus, magni ponderis aurea cratera, incitatòq; ad eam partiendam populo, ut comperit à Romanis pythio Apollini decimarum nominẽ dicatam, eam Delphos perferrendam curauit.

De uindicta Cereris in Alexandri milites exercita.

Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites, qui tẽplum spoliaturi irruperant, flamma obiecta priuauit oculis. De Persarum in Apollinẽ religione.

Persæ mille nauium numero Delũ compulsi, templo Apollinis religiosas potius manus, quã rapaces adhiburẽt.

De Religione Atheniensium, qui philosophos ẽt irreligiose disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt. quia scribere ausus fuerat, primũ ignorasse an dij essent, dein de si sint, quales sint. Idem Socratem damnauerunt,

quod nouam religionem introducere uidebatur. Iidem Phidiam tulerunt, quandiu is marmore potius, quàm ebore Miuernam fieri debere dicebat, q; diutius nitor esset mansurus, sed ut adiecit, & uilius. tacere iusserũt.

De Diomedonte.

D iumedon unus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus uictoriam sibi uero damnationem pepererunt, cum iam ad meritum supplicium duceretur, nihil aliud locutus est, quàm ut uota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

DE SIMVLATA RELIGIONE. Cap. III.

N V ma Pompilius, ut Po. Ro. sacris obligaret, uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos, eiusq; monitu, se, quæ accepta dijs immortalibus sacra forent, instituere.

De Scipione Africano.

S cipio Africanus non ante ad negocia publica, uel priuata ibat, quàm in cella Iouis capitolini moratus fuisset & ideo Ioue genitus credebatur. De L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium committere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat uti promissa maturaret.

De Q. Sertorio.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruam albam trahebat, ab ea se, quæ nam aut agenda, aut uitanda essent, prædicans admoneri.

EXTERNA. de Minoe Cretæ insulæ rege.

M inos Cretensium Rex nono quoq; anno quoddam præaltum, & uetusta religione consecratum specus secedere

solebat, & in eo moratus tanquam à Ioue, quo se orsum ferebat, traditas sibi leges prarogabat.

De Pisistrato Athenienfium Tyranno.

Pisistratus in recuperandam Tyrannidem, quam amiserat, simulatione reducens se in arcem Mineruæ est usus. cum per ostentationem ignotæ mulieris, quæ Phia uocabatur, formatæ ad habitum Deæ, Atheniēses deciperet.

De Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis grauissimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Seleucho.

Seleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrenses prudentissimus habitus est. Bacchanalium sacrorum mos nouus institutus, cum ad perniciosam uesaniam iretur, sublatus est.

DE AVSPICIIS. Cap. IIII.

De Luctatio.

Luctatius, qui primum Punicum bellum confecit, à senatu prohibitus est sortes fortunæ prænestinæ audire, auspicijs enim patrijs non alieniginis remp. administrare oportere iudicabant.

De C. Cor. Hispalo.

C. Cornelius Hispalus prætor peregrinus M. Pompilio Lenate L. Calp. consulib edicto Chaldæos circa decimum diem abire ex urbe, atq; Italia iussit, leuibus, & ineptis ingenijs, fallacia syderum interpretatione quæstuosam mendacijs suis caliginem inijcientes.

Idem, qui Sabazij Iouis cultu sublato mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coegit.

De Lucio Aemilio

L. Aemilius Paulus consul cū Senatus Isidis & Seraphis Phana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet, posita praetexta securim arripuit, templiq; eius foribus inflixit. De L. Tarqino.

L. Tarquinius Rex centurijs equitum, quas Romulus auspicato conscripserat, alias adijcere cupiens, cum ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur, offensus interrogauit possetne fieri, quod ipse mente conceperat, posse fieri dicente, iussit nouacula cotem discindi, qua Decius allata, administrato incredibili facto, effectum suae perfectionis oculis regis subiecit.

De Tiberio Graccho.

Tiberius Gracchus, cum ad res nouas pararetur. auspicia domi prima luce petijs, quae illi perquam tristia responderunt, & ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur, tres deinde corui in eum aduersum occinentes, partem tegulae decussam ante ipsum protulerunt. quibus ominibus contemptis à Scipione Nasica pontifice maximo decussus capitolio fragmento subsellij ictus procubuit. De P. Claudio.

P. Claudius bello Punico primò cum praelium nauale cōmittere uellet, auspiciaq; more maiorum petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nunciasset, abijci eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt, bibant.

De L. Iunio.

L. Iunius P. Cl. collega neglectis auspicijs classem tempestate amisit, damnationisq; ignominiam, uolūtaria morte praeuenit. De Metello.

Cum Metellus Pont. Max. Thusculanum petens iret, cor-

ui duo in os eius aduersum ueluti iter impedientes ad uolauerunt, uixq; excuderunt, ut domum rediret, insequente noctu ædes Vestæ arsit, quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum palladiũ incolume seruauit.

De M. Tullio Cicerone.

Marco Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est, cũ enim in uilla caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac lacinia togæ eousq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendum eum milites uenisse nunciaret.

De Marco Bruto.

M. Brutus cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem, et Antonium eduxisset, duæ Aquilæ ex diuersis castris ad uolauerunt, & edita inter se pugna, ea, quæ ex parte Bruti fuerat, male mulctata fugit.

EXTERNA De Rege Alexandro.

Cum Rex Alexander urbem in Aegipto constituere uellet, architectus Democrates cum cretam non haberet, polentaq; futuræ urbis lineamenta deduxisset, ingens auium multitudo primo lacu emersa polentam depasta est, quod sacerdotes ægyptiorum interpretati sunt ad uenarum frequentiæ alimentis suffecturam urbem.

De Deiota o Rege.

Deiotaro uero regi omnia ferè auspicata gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit, qua uisa abstinuit se ab eius tecti usu, quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est.

DE OMINIBVS. Cap. V

Minum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est, qm̃ non fortuito motu sed diuina prouidentia, constare creditur, quæ esse

cit, ut urbe à Gallis deleta deliberantibus P.C. utrum Veios migrarent, an sua mœnia restituerent, forte eo tēpore, è præsidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret, Signifer statue signum. hic optime manebimus. ea enim uoce audita, Senatus accipere omē se respondit, euestigioq; Veios transeundi consilium omīsit. Quàm paucis uerbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum dijs existimantibus, prosperis auspicijs Romanum nomen ortum Veientanæ urbis appellatione mutari, inclytæq; uictoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi. Huius tam preclari operis author Camillus, cum esset precatus, ut si cui deorum nimia fœlicitas Po. Ro. uideretur, eius inuidia suo aliquo incommodo satiaretur, subito lapsu decidit. quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse uisum est, merito autem de laude inter se, uictoria, & pia precatio amplissimi uiri certauerunt. æque enim uirtutis est, & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre uoluisse.

De Lucio Paulo & filia.

Quid illud? quod L. Paulo consuli euenit, quàm memorabile? cum ei forte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, & domum è curia regressus, filiolam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, tristem animaduerteret, interrogauit quid ita eo uultu esset, quæ respondit Persam perisse. decesserat autem Catellus, quem puella in delitijs habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus, eq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cæcilia

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis Virginis, more prisco, nocte cõcubia nuptialia petit, omẽ ipsa fecit. nam cum in sacello quodam, eius rei gratia aliquandiu persedisset, nec aliqua uox proposito cõgruens esset audita, fessa lõga standi mora puella, rogauit materteram, ut sibi paulisper locum residendi accommodaret, cui illa, ego uero inquit libenter tibi mea sede cedo, quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum, quoniam Metellus non multo post mortua Cæcilia, uirgnem, de qua loquor, in matrimonium duxit.

De Caio Mario, & ominis obseruatione.

Caio autem Mario obseruatio ominis proculdubio saluti fuit, quo tpe hostis à Senatu iudicatus, in domũ Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus est, animaduertit.n. Asellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquã procurrentem. quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus, alioqui etiam interpretandarum religionum peritissimus, à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit, ut ad mare perduceretur, ac protinus nauiculam conscendit, eâq; in Africam prouectus, arma Syllæ uictricia effugit.

De Pompeio magno.

Põpeius uero Magnus in acie Pharsalica uictus à Cæsare, fuga quærens salutem, cursu in insulam Cyprũ, ut aliquid in ea uirium contraheret, classem direxit. Appellensq; ad oppidum Paphum, cõspexit in littore speciosum ædificium, gubernatoremq; interrogauit, qđ ei nomen esset, qui respondit κακοβασιλεία

uocari.q̃ uox spem eius quantulacunq; restabat,cōmi/nuit.Neque id dissimulāter tulit.auertit.n. oculos ab illis tectis,ac dolorem,quē ex diro omine cōceperat, gemitu patefecit. De M.Bruto.

M arcū ēt Bruti dignus, admisso parricidio euentus, est omine designatus.siqdem post illud nefarium opus, natalē suum celebrans,cum græcum uersum exprimere uellet,ad illud potissimum Homericum referendū animo tetendit. ἀλλά με μοῖρ᾽ ὀλοὴ καὶ λητοῦς ἔκτανεν υἱός. qui deus philippensi acie,à Cæsare,& Antonio signo datus,in eum tela conuertit.

De Caio Cassio.

C onsentaneo uocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit.quæ orantibus Rhodijs,ne ab eo cūctis deorū simulachris spoliarentur,Solē à se relinq respōdere uoluit.ut rapacissimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret,abiectumq; Macedonica pugna,nō effigiē Solis,quā tantūmodo supplicibus cesserat, sed ipsum solem re uera relinquere coegit. De Petilio.

A nnotatu dignum illud quoque omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerens occiderit.Nam cum montem,cui Leto cognomen erat,oppugnaret,interq; adhortationem militum dixisset,hodie ego Letū utique capiam,inconsideratius præliando, fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit.

De externis ominibus.

A dijciā nostris duo eiusdē generis alienigena exēpla nō absurde possunt.Samij Prienensibus auxiliū aduersus Carrhas implorantibus,arrogantia istincti,pro classe, & exercitu,Sybillam eis derisus gratia miserunt,quā

illi uelut diuinitus datũ pſidium ĩterpretati,libẽter re/ceptã,uera fatorũ pdictiõe,Victoriæ ducẽ habuerunt.

De Apolloniatarum omine.

Ne Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt, qui cũ bello Illyrico preſſi,Epidamnios,ut ſibi opem ferrent, oraſſent,atque illi flumen uicinum mœnibus ſuis no/mine Æantem in adiutorium ſe mittere dixiſſent, ac/cipimus,quod datur,reſpõderunt.eiq; primum in acie locum perinde ac duci aſſignauerunt. ex inſperato enim ſuperatis hoſtibus,ſucceſſum ſuũ omini acceptũ referentes,& tunc Aeanti ut deo immolauerunt, & deinceps omnibus prælijs duce uti inſtituerunt.

DE PRODIGIIS. Cap. VI.

De Seruio Tullo.

Prodigiorum quoque,quæ aut aduerſa, aut ſecunda acciderunt,debita propoſito noſtro relatio eſt.Seruio Tullo etiam tum puerulo dormienti,circa caput flãmam emicuiſſe domeſtici ocu li annotauerunt.Quod prodigiũ Priſci Tarquinij regis uxor Tanaql admirata,Seruium ſerua natum,in mo/dum filij educauit,& ad regium faſtigium euexit.

De Martio.

Aeque fœlicis euentus illa flãma, quæ ex L.Martij du cis duorũ exercituum,quos interitus Publij, & Cnei Scipionum in Hiſpania debilitauerat,capite concio/nantis eluxit.Nãque eius aſpectu pauidi adhuc mili/tes,priſtinã recupare fortitudinẽ admoniti,octo et.xxx hoſtium millibus cæſis,magnóque numero in ptãtem

edacto,bina castra,Punicis opibus referta ceperunt.

De Lacu albano.

I *tem cum bello acri,& diutino Veientes à Romanis intra mœnia cōpulsi capi non possent,eaq; mora nō minus obsidentibus,quàm obsessis intolerabilis uideretur,exoptatæ uictoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerunt.Subito enim Albanus lacus, neq; cœlestibus auctus imbribus,neq; inundatione ullius amnis adiutus,solitum stagni modum excessit. cuius rei explorandæ gratia legati ad Delphicum oraculum missi retulerunt præcipi sortibus,ut aquam eius lacus emissam,per agros diffunderent.Sic enim Veios in potestatem populi Romani uenturos. Quod priusquam legati renunciarent,Aruspex Veientium à milite nostro,quia domestici interpretes deerant,raptus,& in castra perlatus,futurum dixerat.Ergo senatus duplicĩ prædictione monitus,eodem penè tempore,& religioni paruit,& hostium urbe potius est. Nec parum prosperi successus est,quod sequitur.*

De LucioSylla consule.

L *ucius Sylla consul Sociali bello,cum in agro Nolano ante prætorium immolaret,subito ab una parte aræ prolapsam anguem prospexit.qua uisa Posthumij aruspicis hortatu continuo exercitum in expeditionē eduxit.ac fortissima Samnitum castra cæpit. quæ uictoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus,& fundamentum extitit.*

De Caio Volumnio & Ser.Sulpitio.

P *ræcipue admirationis ēt illa prodigia,q̄ C. Volumnio,& Ser.Sulpitio coss.in urbe nostra inter initia,*

motusq; bellorũ acciderunt. Bos nãq;, mugitu suo in sermonẽ humanum conuerso, nouitate monstri, audiẽtium animos exterruit. Carnis quoq; in modũ nimbi dissipatæ partes ceciderunt, quarũ maiorẽ numerum præpetes diripuere aues. reliquum humi ꝑ aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi aspectu mutatum, iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt. Puerum infantẽ semestrem in foro Boario triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum uigili è uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse. Caue tibi Roma.

De Caio Flaminio.

C aius aũt Flaminius inauspicato consul creatus, cum apud lacum Thrasimenum, cum Annibale conflicturus, conuelli signa iussisset, lapso equo super caput eius, humi prostratus est, nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malum, ni continuo ea effodissent, minatus est. Verũ huius temeritatis utinam sua tantũ, nõ etiam Po. Ro. maxima clade pœnas pependisset. in ea nanq; acie xv. mil. Romanorum cæsa. vi. millia capta. xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est. qui, quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium.

De C. Hostilio.

F laminij aũt pcipitem audaciam C. Hostilius Man

cinus'ue sana pseuerantia subsequr.cui consuli in Hispaniã ituro hæc prodigia acciderunt.cũ Lanuuij sacrificium facere uellet,pulli cauea emissi in proximã syluam fugerunt,summàque diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt.cũque ab Herculis portu, quò pedibus peruenerat,nauem conscenderet,talis uox sine ullo authore ad aures eius peruenit,Mancine mane, qua tertius cum itinere conuerso Genuam petisset,& ibi scaphã esset ingressus,anguis eximiæ magnitudinis uisus è cõspectu abijt.ergo numerũ prodigiorum numero calamitatum æquauit,infœlici, pugna,turpi fœdere,deditione funesta.

Aliud de Tito Gr.

M inus miram in homine parum consyderato temeritatem Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis,et prodigio denunciatus,nec euitatus cõsilio, facit.Cõsul.n. cum in Lucanis sacrificasset,angues duo ex occulto prolapsi,repente hostiæ,quam immolauerat, adeso iocinore,in easdem latebras se retulerunt,ob id deinde factum,instaurato sacrificio idem prodigij euenit. Tertia quoque cæsa uictima,diligentiusq; asseruatis extis, neque allapsus serpentum arceri, neque fuga impediri potuit.quod quanuis Aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent,Graccbus tamen non cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs,in eum locum deductus,in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat,inermis occideretur,

De Marcello.

Et Consulatus collegium,& erroris societas,& par genus mortis à Tito Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit.Is.n.captarum Syracusarum,& Hanniba

lis ante Nolana mœnia à se primum fugere coacti, gloria inflãmatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitum, aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenniq; sacrificio uoluntates deorum explorarett, quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuẽtũ est. proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monitus M. Marcellus nequid temere conaretur. insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutijs circunuentus, æque magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit.

De Octauio consule.

Iam Octauius Consul dirum omen quemadmodum timuit, ita uitare non potuit. è simulachro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi, ut aulleli nequiret, armis à collega suo Cinna dissidens, præsumpsit animo ea re significari exitum suum. in quem metus augurij, tristi fine uitæ incidit, ac tum denum immobile Dei caput terra refigi potuit.

De M. Crasso.

Non sinit nos M. Crassus inter grauissimas Ro. imperij iacturas numerãdus hoc loco de se silentium agere plurimis, & euidentissimis, ante tantã ruinam monstrorum pulsatus ictibus (ducturus. n. erat à Carrhis aduersus Parthos exercitum) pullum ei traditum est paludamentum, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret, mœsti, et taciti milites ad principia conuenerunt, qui uetere instituto cũ clamo

re alacri accurrere debebant. aquilarum altera uix cõuelli à primipilo potuit, altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem, seipsam conuertit. Magna hæc prodigia. sed & illæ clades aliquãto maiores. tot pulchrerrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercæpta manibus, tamẽ. Romanæ *militiæ decus,* Barbororum *obtritum equitatu, optimæ indolis* Filij *cruore paterni respersi oculi, corpus* Imperatoris *inter promiscuas cadauerum strues auium, ferarumq; laniatibus obiectum, uellem quidem placidius, sed relatu uerum est.* Sic *deorum spreti præmonitus excandescunt.* Sic *humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.*

De Cn. Pompeio.

Cn. *etiam* Põpeium *Iuppiter omnipotens abunde monuerat, ne cum* C. Cæsare *ultimam belli fortunã experiri cõtenderet. egresso à* Dyrrhachio *aduersa agmini eius fulmina iaciens examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga. sed inuictæ* leges *necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt* Itaq; *dum ille eleuat authoritatem amplissimã, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam usq; cõtraxerat, spatio unius diei confregit.* Quo *constat in delubris deum, sua sponte signa conuersa militarem clamorem, strepitumq; armorum, adeo magnum* An*tiochiæ, &* Ptolemaide, *auditum, ut in muros concur*

teretur, sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum. palmam uiridem Trallibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidũ iustæ magnitudinis enatam. quibus appareret cœlestium numen, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere uoluisse. Tuas aras, tuaq; sanctissima templa, Diue Iuli ueneratus oro, ut propitio, ac fauenti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te, n. accæpimus, eo die, quo purpurea ueste uelatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio Senatus exquisitum, & delatum honorẽ spreuisse uidereris, prius quã exoptatum ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, uacasse, mactatoq; opimo boue cor in extis non reperisse, ac responsum tibi à Spurina Aruspice, pertinere id signum ad uitã, & cõsilium tuum, quod utraq; hæc corde continerẽtur, erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere uolunt, deorum concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ne si ulterius Romana apprehendero, è cœlesti templo ad priuatas domos, non cõsentaneos usus transtulisse uidear. Attingam igitur externa, q̃ latinis inserta litteris, ut authoritatis minus habent, ita aliquid gratæ uarietatis afferre possunt.

De Equa pariente leporem externa.

I*n exercitu Xersis, quem aduersus prouinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum constat. quo genere mõstri tanti apparatus significatus ẽ euentus. Nã qui Mare classibus, Terrã pedestre ope/*

ruit exercitu,ut fugax animal,pauido regressu,regnũ suum repetere est coactus. Eidem montem Athon iuxta Idam transgresso,prius quàm Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ cõsiliũ agitanti,admirabile inter cœnã prodigium incidit,infusum nãque pateræ eius uinũ,in sanguinẽ nec semel,sed iterũ,& tertio cõuersum est. Qua de re consulti Magi monuerunt,ut se ab incœpto proposito abstineret,& siquod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset,cauere potuisset, ante de Leonida,& Spartanis abunde monitus.

De Mida.

Midæ uero,cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici cõgesserunt. parentibus deinde eius quorsum prodigium tenderet,explorantibus,Augures respõderũt,omniũ illum mortalium futurum ditissimũ,nec uana pdictio extitit. Nã Midas cunctorum penè regum opes,abũdantiã pecuniæ antecessit,ĩfantiæq; ĩcunabula utili deorum munere donata,onustus auro,atque argento gazis pensauit.

De Platone aliud mirum.

Formicis Midæ iure,meritóque apes Platonis prætulerim. Illæ.n.caducæ,ac fragiles,hæ solidæ, & æternæ fœlicitatis indices extiterunt.dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatẽ ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes nõ montem Hymetum thymi flore redolentem,sed musarum Heliconicos colles omni genere doctrinæ uirentes,dearum instinctu depastæ,maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse. uidentur.

Sed quoniam diuitias Midæ, disertumq; Platonis somnium attigi, referam, q̃ certis imaginibus, multorum quies adumbrata sit. quẽ locum unde potius ordiar, quàm à Diui Augusti sacratissima memoria? eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani ĩter se exercitus cõcurrere, Mineruæ species oborta præcepit, ut illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam ualetudinem proximo p̃lio non interesset. quod cum Cæsar audisset lectica se deferri in aciem iussit, ubi dum supra uires corporis pro adipiscenda uictoria excubat, castra eius à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu fortunæ uiolentiam sentiret? Augustum uero præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter prospiciendis uigorẽ, etiam recens, & domesticum exemplũ, ut Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat.n. Diui Iulij patris sui uxorem Calpurniam nocte, quam is ultimam in terris egit, in quiete uidisse, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem, somniq; atrocitate uehementer exterritam, rogare non destitisse, ut proxima die à curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, senatum, in quo ei paricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem, & filium, ullius rei comparationem fieri, presertim diuinitatis fastigio-

iunctos, sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat, alteri longus adhuc terrestrium uirtutum orbis restabat. Quapropter ad hoc tantummodo pendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri Dij immortales uoluerunt, ut aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

De P. Decio, & M. Torquato.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo COSS. P. Decius, & T. Manlius Torquatus Latino bello, & graui, & periculoso, non procul à Vesuuij montis radicibus positis castris uiderunt. Vtriq; enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie imperatorem, ex altera exercitum, dijs Manibus, Matriq; Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superq; eas, sesceipsum deuouisset, uictoriam habiturum, id luce proxima COSS. sacrificio, uel expiaturis si posset auerti, uel si certum deorum etiam monitu uisum foret, executuris, hostiarum exta somnio cōgruerunt. Conuenitq; inter eos cuius cornu prius laborare cœpisset, ut is capite suo fata patriæ lueret, quæ utro formidante, Decium depoposcerunt.

Sequitur æque ad publicam religionem pertinens somnium, cum plebeijs Ludis quidam paterfamilias per Circum Flaminium, prius, quam pōpa induceretur, seruum suum uerberibus mulctatum, sub furca ad supplicium egisset, latino homini ex plebe, Iuppiter in quiete præcepit, ut COSS. diceret, sibi præsultorem Ludis Circensibus proximis non placuisse, quæ res, nisi attenta ludorum instauratione expiata esset, secu-

turum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum aliquo incommodo suo, religione summū implicaret imperium, silentium egit. Euestigioq; filius eius subita ui morbi correptus, interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset, in proposito pseuerans, debilitate corporis solutus est. ac tum demū ex consilio amicorum, lectica ad tribunal COSS. & inde ad senatum perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum rediit.

De M. Cicerone.

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio. inimicorum conspiratione urbe pulsus M. Cicero, cū in uilla quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones uaganti sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit obuium factum, interrogantem eū, quid ita, tam tristi uultu, incerto itinere ferretur, audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum tradidisse, quod diceret ibi esse ei lætioris status spem repositam. nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana. S.C. de reditu eius est factum.

De C. Graccho.

Caio autem Graccho imminentis casus atrocitas palàm, atq; aperte, per quietem denunciata est, somno enī pressus Tyberij Gracchi fratris effigiem uidit dicentis sibi, nulla ratione eum uitare posse, ut eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius,

q̃ tribunatum,in quo fraternum exitum habuit, inire,multi audiuerunt. Cœlius etiam certus Romanæ historiæ author sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc uiuo,peruenisse scribit.

De Cassio Parmensi.

Vincit huiuscemodi somnij dirum aspectum,quod sequitur. Apud Accium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis,qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit,ubi concubia nocte,cum solicitudinibus, & curis,mente sopita,in lectulo iaceret,existimauit ad se uenire hominem ingentis magnitudinis,coloris nigri squalidum barba,& capillo demisso. Interrogatumq́; quisnam esset,respondisse κακοδαίμονα. perterritus deinde tam tetro uisu,& nomine horrendo,seruos inclamauit. Sciscitatus est,siquem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem uidissent. quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterum quieti,& somno se dedit, atque eadem animo eius obuersata est species. Itaque fugato somno, lumen introferri iussit,puerosq́; à se discedere uetuit. Inter hanc noctem,& supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit,paruulum admodum tempus accessit.

De Atterio Rufo.

Propioribus tamẽ(ut ita dicam)lineis Atterij Rufi equitis Ro.somnium certo euentu admonitum est:, qui,cũ gladiatorium munus Syracusis ederetur,inter quietẽ Retiarij se manu confodi uidit,idq́; postero die in spectaculo consessoribus narrauit. Incidit deinde, ut proximo ab equite loco, Retiarius, cum Mirmillone introduceretur. cuius cum faciem uidisset, idem dixit

ab illo se Retiario trucidari putasse. protinusq; inde discedere uoluit. illi sermone suo, metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius. n. in eũ locum cõpulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transiectum gladio Atterium interemit.

Externa. De Hannibale.

H*annibalis quoque, ut detestãdum Romano sanguini, ita certæ pdictionis somnium, cuius non uigiliæ tantum, sed etiã ipsa quies, hostilis impio nostro fuit. hausit. n. proposito, & uotis suis cõuenientẽ imaginẽ, existimauitq; missum sibi à Ioue, mortali specie excelsiorẽ iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. cuius monitu, primo, uestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona uoluntate uetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpẽtem, concitato impetu omne, quicqd obuium fuerat proterentem. postq; eam magno cum cœli fragore erũpentes nimbos, lucẽ caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit. hic Dux. Italiæ uides inquit, uastitatem, proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.*

De Alexandro.

Quàm bene Macedoniæ rex Alexander per quietem ui*sa imagine præmonitus erat, ut uitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere uoluisset.* Nanque *Cassandri pestiferam sibi dexterã somnio prius cognouit, q̃ exitu sensit. existimauit enim se ab illo interfici, cum eum nunquam uidisset. Interposito deinde tempore, postquàm in conspectum uenisset, nocturni metus patefacta imagine,*

ut Antipatri filium esse cognouit, adiecto uersu græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati item ad uersus caput suum ueneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspitionem animo repulit.

De Simonide Poeta.

Longe indulgentius Dij in Poeta Simonide, cuius salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is. enim cum ad litus nauem appulisset, inhumatumq; corpus iacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit, qui inde soluerant, fluctibus, & procellis, in conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, quod uitam suam somnio quam naui credere maluisset, Memor autem beneficij elegantissimo carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulchrum constituens, quam in desertis, & ignotis arenis struxerat.

De Crœso.

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animū maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; successioni destinatum Atym, existimauit ferro sibi ereptum. Itaq; quicquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti. domi detentus est. Habebat armamētarium oīs generis telorum copia refertum, id quoq; amoueri iussit. gladio cinctis comitibus utebatur, uetiti sunt propius accedere. necessitas tamē aditum luctui dedit. Cū.n

ingentis

ingentis magnitudinis aper, Olympij montis culta, crebra cum agrestium strage uastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium, filius à patre extorsit, ut ad eum opprimendum mitteretur. eò quidem facilius quod non dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suē omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis uiolentiæ lanceam, petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit, & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine uoluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat, quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine uiolatam, hospitales ueritus deos, supplicem sacrificio expiauerat.

De Cyro.

Nec Cyrus quidem superior, inuictæ fatorum necessitatis, paruulum argumētum est. cuius ortus ad imperiū totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuncios somnij frustra discutere tentauit. Mandanen filiā suam, qꝫ in quiete uiderat urina eius oēs Asiaticas gentes inundasse, non Medorum excellentissimo, ne in eius familiam regni decus transferretur, sed Persarum modicæ fortunæ uiro collocando, natumq; Cyrum exponi iubendo. quia similiter quietis temporibus existimauerat, genitali parte Mandanes, enatam uitem eò usque creuisse, donec cunctas dominationis suæ parteis inumbraret. frustratus est enim se ipse, Nepotis fœlicitatem cœlestiū iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autē habitum Dionysio syracusano ad

huc se continente, Himera quædam, nõ obscuri generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit. atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit pualentem uirum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis cathenis uinctũ, Iouis solio, pedibusq; subiectum. interrogatoq; iuuene, quo gratia consyderãdi cœli, duce fuerat usa, quis nam esset, audiuit illum Siciliæ, atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq; uinculis, multis urbibus exitio futurum. quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquàm deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq; insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, uelut fulmen aliquod ocio, ac trãquillitati iniecit, Himera eum, mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculum eius turbam intrantem, ut aspexit hunc esse, quem in quiete uiderat, uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

Tutioris somnij mater eiusdam Dionysij, q̃ cũ eũ conceptum utero haberet, parere uisa est Satyriscum, consultoq; prodigioꝝ interpꝛte, clarissimum, ac potentissimũ Graij sanguinis futuꝝ, certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

At Carthaginiensium dux Amilcar, cum obsideret Syracusas inter somnium uocem exaudisse credidit nunciantẽ, futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac diuinitus promissa uictoria, exercitum pugnæ comparabat. in quo inter Siculos, & Pœnos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerunt. Itaque magis spe, q̃ somnio deceptus

ptus, cœnauit Syracusis captiuus, non ut animo ꝑsim ꝑserat, uictor. De Alcibiade.

A lcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

De duobus Arcadibus.

P roximum somnium, & si paulo est longius, propter nimiam tamen euidētiā ne omittatur impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram uenerunt, quorum alter ad hospitem se cōtulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, uidit in somnijs comitē suum orantem, ut sibi Cauponis insidijs circunuento subueniret. posse.n. celeri eius accursu se imminēti periculo subtrahi. quo uiso excitatus prosiluit, tabernamq́; in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimū propositum tanquam superuacuum damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idem ei saucius oblatus obsecrauit, ut qui uitæ suæ auxilium ferre neglexisset, neci saltem ultionē nō negaret. Corpus.n. suum à Caupone trucidatū, tum maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam constantibus familiaris pcibus cōpulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrū, quod in quiete demonstratū erat, cōprehendit, Cauponemq́; ad capitale supplicium perduxit.

DE MIRACVLIS. Cap. VIII.

M Vlta etiam interdiu, & uigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somnique

nube inuoluta, quæ, quã unde manauerint, aut qua ratione cõstiterint, dignoscere arduũ est, merito miracula uocẽtur. Quorum è magno aceruo in primis illud occurrit. Cũ apud lacũ Regillum Aulus Posthumius dictator, & Thusculanorum dux Manilius Octauius magnis uiribus inter se cõcurrerent, ac neutra acies aliquãdiu pedẽ referret, Castor, ac Pollux Romanorum partiũ propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt.

De P. Vatinio.

Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes, excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nunciare, die, qui præterierat Persẽn regem, à Paulo captum. quod cum senatui indicasset, tanquã maiestatis eius & amplitudinis, uano sermone contemptor, in carcerem coniectus. postquã Pauli litteris illo die Persẽn captum apparuit & custodia liberatus, & insuper agro; ac uacatione donatus est. Castorem uero, & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P.R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ suum, equorũque sudorem abluisse uisi sunt. Iunctaque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit.

De Pestilentia.

Sed ut cæterorum quoque deorum propensum huic urbi Numen exequamur, triennio continuo uexatã pestilentia ciuitas nostra, cum finem tanti, & tam diuturni mali, neque diuina misericordia, neque humano auxilio, imponi uideret, cura sacerdotum inspectis sibyllinis libris, animaduertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Æscula

pius esset acterfitus. Itaque eò legatis missis, unicā fa-
talis remedij opem authoritate sua, quæ iam in terris
erat amplissima, impetraturam se credidit. neque eā
opinio decæpit. pari nanque studio petitum, ac pro-
missum est præsidium, euestigióque Epidauri, Romano
rum legatos in templum Æsculapij, quod ab eorum
urbe. v. millibus passuum distat, perductos, ut quicquid
inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iu
re sumerent, benignissime inuitarunt. quorum tam
promptam indulgentiam, Numen ipsius Dei subse-
cutum, uerba mortalium, cœlesti obsequio compro-
bauit. Siquidem is anguis, quem Epidaurij raro, sed
nunquàm sine magno ipsorum bono uisum, in modum
Æsculapij uenerati fuerunt, per urbis celeberrimas
partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, tri-
duóque inter religiosam omnium admirationem con-
spectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis
alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit,
pauentibusq; insitato spectaculo nautis, eò conscen-
dit, ubi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat,
inq; multiplicem orbem per summam quietem est cō-
uolutus. Tum legati perinde, atque exoptatæ rei com-
potes, expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à pe
ritis excæpto, læti inde soluerunt, ac prosperam emen
si nauigationem, postquàm Antium appulerunt, An-
guis, qui ubique in nauigio remanserat, prolapsus
in uestibulo ædis Æsculapij, Myrto frequentibus ra-
mis diffusæ, superuenientem excelsæ altitudinis pal-
mam circundedit, perq; tres dies positis, quibus uesci
solebat, non sine magno metu legatorum, ne in trire-

mem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio usus, urbi se nostrae aduehendum restituit, atque in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, ubi templum dicatū est, transnauit, aduentuq; suo tempestatem, cui remedio quaesitus erat, dispulit.

De Furio Camillo.

Nec minus uoluntarius in urbem nostram Iunonis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iussu imperatoris simulachrum Iunonis Monetae, quod ibi praecipua religione cultum erat, in urbem tralaturi, se de sua mouere conabantur, quorum ab uno per iocū interrogata Dea, an Romam migrare uellet, uelle se respondit. Hac uoce audita, lusus in admirationem uersus est. Iamq; non simulachrum, sed ipsam cœlo Iunonem petitam, portare se credentes, laeti in ea parte Auentini montis, in qua nunc templum eius cernimus collocauerunt.

De simulachro Fortunae.

Fortunae etiam muliebris simulachrum, quod est in Latina uia ad quartum milliarium eo tempore cum aede sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio urbis maternae preces repulerunt, non semel, sed bis locutum constitit, prius his uerbis. Rite me matronae uidistis, riteq; dedicastis.

De Valerio Publicola.

Valerio autē Publicola COS. qui post exactos reges bellum cum Veientibus, & Hetruscis gessit, illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus, Hetruscis, & Tarquinio in cornu dextro, praelio superioribus, tan-

tus terror subito incessit, ut non solum uictores ipsi pro fugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum Veientes traherent, cui rei pro argumento miraculū adijcitur ingens, repēte uox è proxima sylua Arsia, quæ ore Syluani in hūc penè modū missa traditur. Vno plus Hetrusci cadent. Romanus exercitus uictor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

De C. Fabricio.

Quid Martis auxilium, quo uictoriā Romanorum adiuuit, non'ne memoria celebrandum est? cum Brutij, atq; Lucani, odio incitatissimo, maximisq́; uiribus Thurinæ urbis peterent exitium, ac præcipuo studio eius incolumitatem. C. Fabricius Lucinus. COS. protegeret, resq́; ancipiti euentu, collatis unum in locum utriusque partis copijs gereretur. Non audentibus Romanis prælium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis, primum eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit, deinde ubi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad cōtraria castra euasit, & admotis, uallum conscendit. Inde uoce ī/genti clamitans, factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosq́; ad sua defendenda, illuc traxit, ubi conserti dubio certamine terebantur. Sed idem impulsu armorum suorū, prostratos hostes, iugulandos, capiendosq́;, Romanis tradidit. XX. enim millia cæsa, quinq; millia cum Statio Statilio duce utriusque gentis, & tribus atq; xx. militaribus signis capta sunt. Postero die cum COS. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat usus, uallarem coronam ei se seruare dixisset,

à quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id p̄/mium peteret, cognitum pariter, atque creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoque duabus distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat, argu/mētū p̄buit. Itaq; Fabricij edicto supplicatio Marti est habita, & à laureatis militibus, magna cū animorum lætitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

De Dijs Troianis mirum

R*eferam nunc, quod suo seculo cognitum, manauit ad posteros. Penates deos Æneam Troia aduectos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, tralatos, pristinum sacrarium repetisse. & quia id humana manu factum existimari pote/rat, relatos Albam, uoluntatem suam *altero transitu significasse. Nec me præterit de motu, & uoce deorū immortalium, humanis oculis, auribusq; percæpto, q̄ ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia nō no/ua dicuntur, sed tradita repetuntur fidem authores uē dicent, & nostrum sit, inclytis litterarum monimentis consecrata perinde, ac uana non refugisse.*

De Diuo Iulio.

F *acta mentione urbis è qua primordia ciuitas nostra traxit. Diuus Iulius fausta proles eius, se nobis offert. quem C. Cassius nunquam sine præfatione publica pa ricidij nominandus, cum acie Philippensi ardentissi/mo animo perstaret, uidit, humano habitu augustio/rem, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, & concitato equo, in se impetum facientem. quo aspe ctu perterritus, tergum hosti dedit, uoce illa prius emis/*

sa, quid enim amplius agas, si occidisse parum est? Nō occideras tu quidem Cassi Caesarem. Neq; *enim extingui ulla diuinitas pōt, sed mortali adhuc corpore utentem uiolādo meruisti, ut tam infestum haberes deum.*

De L. Lentulo.

I *am qdem* L. *Lentulus litus pnauigans, in quo* Cn. *Pōpeij magni, perfidia* Ptolemaei *regis interempti corpus conscissae scaphae lignis comburebatur, ignarus casus eius, cum ipsi fortunae erubescendum rogum uidisset, cōmilitonibus dixit, qd scimus an in hac flamma* Cn. *Pompeius cremetur? diuinitus missae uocis miraculum est.* Atque *hec quidem hominis, illud tamen ore ipsius* Apollinis *editum, quo* Appij *interitum ueridicae* Pythicae *uaticinationis fides praecurrit.* Is *bello ciuili, quo se* Cn. *Pompeius a Caesaris concordia pestifero sibi, nec reipu. utili consilio abruperat, euentum grauissimi motus explorare cupiens (uiribus nanque imperij* Achaiae *praeerat)* Antistitem Delphicae Cortinae, *in intimam sacri specus partem coegit descēdere. unde ut certae consulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit.* Igitur *impulsu capti numinis instincta uirgo, horrendo sono uocis,* Apio *inter obscuras uerborum ambages fata cecinit.* Nihil *enim inquit ad te hoc* Romane *bellum,* Euboeae *callam obtinebis.* At *is iratus consilijs se* Apollinis *moneri, ne illi discrimini interesset, in eā regionem secessit, quae inter* Rhamnunta *nobilem* At*tici soli partem,* Carisiumq; *chalcidico freto uicinam interiacens callae* Euboeae *nomen obtinet, ubi ante* Pharsalicum *certamen morbo consumptus praedictum*

à Deo locum sepulturæ possedit. Possunt & illa miraculorum loco referri, quod deusto sacrario Saliorum nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum est. Quod Seruij Tullij statua, cum ædes fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quod Q. Claud. statua in uestibulo templi Matris deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, & L. Bestia. Item, M Seruilio, & L. Lamia COSS. in sua basi flammis intacta stetit.

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij etiã Auiolæ rogus attulit, qui et à medicis, et à doemsticis mortuus creditus cum aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquàm corpus eius ignis corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliumq; Pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iam flammis circundatus fato subtrahi non potuit. Lucio quoq; Lamiæ prætorio uiro, æque uocem fuisse super rogum constitit.

Externa.

Quæ minus admirabilia Eri Pãphiliæ casus facit, quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant. x. diebus iacuisse, biduoq; postq̃ ĩde sublatus esset, impositum rogo uixisse, ac mira quædam tempore mortis uisa narrasse. Et quoniam ad externa transgressi sumus, qdam Athenis uir eruditissimus, cũ ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, litterarum tantummodo, quibus pcipue inseruierat, oblitus est. Dirum, malignumq; uulnus in animo percussi, quasi de industria seruatis sensibus in eum potissimum locum, quo maxime lætabatur, acerbitate

nocendi erupit,singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo.cui si talibus studijs perfrui fas non erat,utilius aliquãto fuit ad illa aditum nõ impetrasse,q̃ iam percæpta eorum dulcedine caruisse.

De Nausimenis uxore.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio.Nausimenis.n. Atheniensis uxor,cum filij,ac filiæ suæ stupro interuenisset,inopinati monstri perculsa conspectu,et in præsens tempus ad indignandum,& in posterum ad loquendum,obmutuit.Illi nefarium concubitum uoluntaria morte pẽsarunt,hoc modo Fortuna sæuiens huic uocem,ijs uitam ademit,illi propitia donat.

De Ægle Samio.

Aegles Samius Athleta mutus,cum ei uictoriæ, quam adeptus erat,titulus,& premium eriperetur,indignatione accensus uocalis euasit.

De Gorgia Epirota.

Gorgiæ quoque Epirotæ fortis,et clari uiri origo, qui in funere matris suæ utero elapsus,inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit, nouumq; spectaculũ patriæ præbuit,non tantum ex ipso genitricis rogo lucem,sed etiam cunas assecutus.eodem enim momento temporis,altera iam fato functa parit,alter ante elatus,q̃ natus est.

De quodam Iasone.

Diuinæ fortunæ uulnus Pheræo Iasoni quidem exitij eius cupidus intulit. Nam cum inter insidias gladio eum percussisset, Vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat,ita rupit,ut hominem pestifero malo liberaret.

De Simonide.

Æ que Dijs immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cranone (quod est in Thessalia oppidum) nunciatum est duos iuuenes ad ianuam uenisse, magnopere rogantes; ut ad eos continuo prodiret, ad quos egressus neminem reperit ibi. Cæterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum, & oẽs cõuiuas oppressit. Quid hac fœlicitate locupletius quã nec Mare, nec Terra sæuiens extinguere ualuit?

De Daphida.

Non inuitus huic subnecto. Daphidam, nequis ignoret quãtum interfuerit cecinisse deorum laudes, & numẽ obtrectasse. Hic, cum eius studij esset, cuius professores Sophistæ uocantur, ineptæ, & mordacis opinationis. Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equũ inuenire posset, cum omnino nullum habuisset, cuius ex oraculo reddita uox est inuenturum equum, sed ut eo perturbatus, periret. inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos usque cauillandos, dementis animi iusta supplicia pependit.

De Rege Philippo.

Eodem oraculo Macedonum Rex Philippus admonitus, ut à quadrigæ uiolentia salutem suam custodiret toto regno disiungi currus iussit, eumq; locum, qui in Bœotia Quadriga uocatur, semp uitauit, nec tamẽ de

nunciatum periculi genus effugit, nã Pausanias in ca pulo gladij, quo eũ occidit, quadrigã habuit calatã.

De Calano.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexãdro consimilis apparuit. Siqdem Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ecqd, aut mandaret, aut dicere uellet. breui te, inqt, uidebo. nec id sine cã. quia uolũtarium eius è uita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

De quodam Remige.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat, quẽ in littore Tyriorũ sentinã haurientẽ, cum è naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miseri simul, ac fœlicis, complorationi permista fuit gratulatio.

De Prusia filio Regis Bithyniæ.

Quid illa? non'ne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credenda snut? tolerabilia quidem, quia sæuitia caruerunt, cæterum & ipsa miraculis annumeranda. Nam & Prusiæ regis filius eodem nomine, quo pater pro superiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad usum ulla ex parte incommodum.

De Filia Mithridatis regis.

Mithridatis uero regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dẽtium deformi admodum comes fugæ patris, à Pompeio deuicti fuit.

De Linceo.

Nec illius quidem paruæ admirationis oculi, quẽ constat tam certa acie luminum usum esse, ut à Lilybeo

portu Carthaginiensium, egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt, cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.

De Antipatro Poeta.

At poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumq; ad ultimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

De Polistrato & Hippoclide.

Hoc loco apte referantur Polistratus, & Hippoclides philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri sectam secuti, patrimonij etiam possidendi, alendæq; scholæ communione coniuncti, eodemq; momento temporis ultima senectute extincti, tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ societatem, quis non ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potissimum fuerit, aut in liberis potentissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in uate ingenui florentis, aut in uiris eruditissimis, aut in homine sortis ignotæ, ne ipsa quidem omnis bonæ, malæq; materiæ fœcunda artifex Natura, rationem rerum reddiderit. Non magis, q̃ qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum non suis manibus deducit, efficitq; ut concepta ea, continuo & tela, & uim ueneni, uulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cum omnia ubique pecora haustu aquæ quotidie recreen

tur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem uini, qua homenes inhebrientur, possidere uoluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus. Cum sciamus recte ab ea plurimum licentiæ uendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine & longitudine serpentis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à Tito Liuio curiosè pariter, ac facunde relatæ fiat mẽtio. Is enim ait in Africa apud Bagradã flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Attilij Reguli exercitum usu amnis prohiberet, multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus uoluminibus caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum balistarum tormentis undiq; petitam, silicum crebris, & ponderosis uerberibus procubuisse, omnibusq; & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorem. atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq; iacentis pestifero afflatu, uicina regione polluta Romana inde summouisse castra, dicit belluæ corium. cxx. pedum longum in urbem missum.

De institutis antiquis. Cap. I.

d IVES, & præpotens naturæ regnū scrutatus, iniiciam stylū tam nostræ urbis, q̃ cæterarū gētiū priscis, ac memorabilibus īstitutis. Opus ē.n. cognosci huiusce uitæ, quā sub optimo principe fœlicem agimus, quæ nam fuerint elemēta, ut eorum quoque respectus aliqd p̄sentibus moribus prosit.

De nuptijs.

Apud antiquos non solum publice, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto, quo ex more nuptijs etiānum Auspices interponuntur, qui quāuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine ueteris consuetudinis uestigia usurpantur. Fœminæ cum uiris cubantibus sedentes cœnitabant. quæ cōsuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit. Nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno, & Minerua, in sellas ad cœnam inuitabantur. quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio q̃ in suis domibus seruat, uidelicet quia magis ad rem pertinet dearum, q̃ mulierum disciplina contineri. Quæ uno cōtentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Existimabant enim eum præcipue matronæ syncera fide incorruptum esse animum, qui post depositæ uirginitatis cubile, in publicum egredi nesciret, multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.

De primo repudio.

Repudium

Repudium inter uxorem, & uirum, à condita urbe usque ad.xx. & quingentesimum annũ nullum intercessit. Primus autem Spurius Gabillius uxorem sterilitatis causa dimisit. qui q̃q̃ tolerabili ratione motus uidebatur, reprehensione tamẽ nõ caruit. quia nec cupiditatem quidem liberorum, coniugali fidei pponi debuisse arbitrabantur, sed quo matronale decus uerecũdiæ munimẽto tutius esset, in ius uocanti matronã corpus eius attingere non permiserunt, ut inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

De usu uini mulieribus interdicto.

Vini usus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur, q̃a proximus à Libero patre, intemperantiæ gradus, ad inconcessam uenerem esse consueuit. Cæterum ut non tristis earũ & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura usæ sunt, & quo formã suã concinniorẽ efficerent summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorũ matrimonioꝝ oculi metuebantur, sed pariter & uidere sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De Sacello deæ Viriplacæ

Quoties uero inter uirum, & uxorem aliq̃d iurgij intercesserat, in Sacellum deæ Viriplacæ, quod est in palatio, ueniebant, & ibi inuicem locuti, quæ uoluerãt, contentione animorum deposita, concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis uiris assecuta fertur; ueneranda quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda, utpote quotidianæ, ac do

mesticae pacis custos, in pari iugo charitatis. ipsa suā appellatione, uirorū maiestati debitum, ac foeminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges uerecūdia, quid inter caeteras necessitudines non'ne apparet consentanea? nam ut minimo iudicio maximam uim eius significem, aliquādiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini, & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus tributum. quia inter ista tam sancta uincula, non magis, q̃ in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebatur. Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerunt, cui praeter cognatos, & affines nemo interponebatur, ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensae, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiae adhibitis tolleretur.

De honore impenso senibus à iuuenibus.

6 enectuti iuuentus ita cumulatum, et circunspectum honorem reddebat, tanquàm maiores natu adolescentiū cōmunes patres essent. Quo circa iuuenes, Senatus die, utique aliquem ex patribus. C. aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixiq; ualuis expectabant, donec reducendi' officio etiam fungerentur, qua quidem uoluntaria statione, & corpora, & animos, ad publica officia sustinenda impigre roborabant, breuiq; processu morarum, claram in lucem uirtutum suarum uerecunda laboris meditatione ipsi doctores erant. Inuitati ad coenam diligenter quaerebant. qui nam ei conuiuio essent interfuturi. ne senioris aduentum discubitu pcurrerent, sublatáq;

mensa priores consurgere, & abire patiebātur. è quibus apparet cœnæ quoq; tempore q̃ parco, & q̃ modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

De maioribus dantibus exemplum uirtutis iuuenibus.

Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pāgebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius? quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat, defuncta uirium cursu ætas ingredientes actuosam uitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas? quam scholam? q̃ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inq̃ cœli clarissima pars diui fulserunt Cæsares. Adeo autem magna charitate patriæ tenebantur, ut arcana consilia patrum C. multis sæculis nemo Senator enunciauerit. Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipse per imprudētiam de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum. P. Crasso rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante quæstorem factum, ignarusq; nondum à Censoribus in ordinem senatorū electum. quo uno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant, aditus in curiam dabatur, sed quàmuis honestus error Fabij esset, uehemēter tamē à COS. obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum, ac tutissimum, administrandarum rerum uinculum, labefactari uolebant.

De Eumene Rege Asiæ.

Ergo cum Asiæ Rex Eumenes amantissimus nostræ urbis bellum à Perse aduersus Po.Ro.comparari senatui nũciasset, non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum Persen cognitum est. Fidum erat, & altum. R.pu.dectus cura, silentijq́; salubritate munitum, et uallatum undique. cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate, publicam induebant. Itaque non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat cõmissum. Magistratus uero prisci quantopere suam, populiq́; Ro. maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne græcis unquàm, nisi latine respõsa darẽt. quin etiam ipsa linguæ uolubilitate, qua plurimũ ualent, excussa, per interpretem loq; cogebant, non in urbe tãtum nostra, sed etiã in Græcia, & Asia, quo latinæ uocis honos, per omnes gentes uenerabilior diffunderetur. nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur. indignum esse existimantes illecebris, & suauitati literarum, imperij pondus, & authoritatem donari.

De C. Mario.

Quapropter non es damnandus rigoris rustici crimine C. Mari, quia gemina lauro, coronatam senectutem tuã Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, uictor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluisti, credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic con

ſuetudini, quà nũc græcis actiõibus aures curiæ exur dantur, ianuam patefecit? ut opinor, Molo Rhetor, qui ſtudia M. Ciceronis. eum nanque ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat, quem honorem non immerito cæpit, quoniam ſummam uim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Conſpicuæ fœlicitatis Arpinâs unicũ ſiue litterarum glorioſiſſimum contemptorem, ſiue abũdantiſſimum fontem intueri uelis.

De more, quem maiores obſeruabant in urbe.

Maxima autem diligentia maiores hũc morem retinuerunt, ne quis ſe iter COSS. et proximũ lictorem, quàmuis officij cauſa unà progrederetur, interponeret. filio duntaxat, & ei puero ante patrem COS. ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus eſt, ut Q. Fabius Maximus quinquies COS. uir etiam pridem ſummæ authoritatis, & tunc ultimæ ſenectutis, à filio COS. inuitatus, ut inter ſe, & lictorem procederet, ne hoſtium Samnitum turba, ad quorũ colloquium deſcendebant, elideretur, id facere noluerit. Idem à Senatu legatus miſſus ad filium COS. Sueſſam, poſtquàm animaduertit eum, ad officium ſuum extra mœnia oppidi proceſſiſſe, indignatus quoq; qđ ex lictoribus nemo ſe equo deſcendere iuſſiſſet, plenus iræ ſedere perſeuerauit. quod cum filius ſenſiſſet, proximo lictori, ut ſibi appareret, imperauit. cuius uoci Fabius continuo obſecutus, non ego, inquit, fili ſummum imperium tuum contempſi, ſed experiri uolui, an ſcires COS. agere. nec ignoro quid patriæ uenerationi debeatur, uerum publica inſtituta priuata

etate potiora iudico.

De mira constantia legatorum Ro.

R *elatis* Q. *Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ uiri. qui legati à senatu* Tarentum *ad res petendas missi, cum grauissimas ibi iniurias accæpissent, unus etiam urina respressus esset, in* Theatrum (*ut est consuetudo* Græciæ) *introducti, legationem quibus accæperant uerbis, peregerunt. de his quæ passi erãt, questi non sunt, nequid ultra, ac mandatum esset, loquerentur. intimisq; pectoribus eorum, antiqui moris respectus dolore, qui ex contumelia grauissimus sentitur, conuelli non potuit. finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras* Tarentina *ciuitas, quæsisti.* Nam, *dum horridæ uirtutis in ipsum connexum stabilimentum, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiosè æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem, cæca, & amens irruisti.* Sed *ut à luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar, antea senatus assiduã stationem eo loci peragebat, qui hodie quoque* Senaculum *appellatur. nec expectabat, ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam ueniebat. ambiguæ laudis ciuem existimans, qui debitis.* P. Ro. *officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur. quia quicquid imperio cogitur exigenti magis, quàm præstanti accæptum refertur.*

Aliud institutum contra trib.pl.

I *llud quoque memoria repetendum est, quod trib.pl. intrare curiam non licebat, ante ualuas autem positis subsellijs decreta ptrum attentissima cura examina-*

bant, ut si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque ueteribus S.C.T. littera subscribi solebat, eáque nota significabatur, illa trib. quoque censuisse, qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inq; imperijs compescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis uasis, & annulis aureis publice praebitis, patiebantur quo talium rerum usu, authoritas magistratuum esset ornatior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarum enim ab his hostiarum exta ad Quaestores Aerarij delata ueniebant. Sacrificiiq; Popu. Roma. tum deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat. Imperatoribus nostris q. sacras manus habere deberēt, apud ista altaria discentibus, continentiaeq; tantum tribuebatur, ut multorum aes alienum, quia prouincias syncere administrauerant, à senatu persolutum sit. Nam quorum opera, publicam authoritatem, splendorem suum procul obtinuisse uiderant, eorum dignitatem domi collabi indignum, sibiq; deforme esse arbitrabantur.

De ordine equestri.

Equestris uero ordinis iuuentus, omnibus annis bis urbem spectaculo sui sub magnis authoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cum laetitia exultantes, quod his auus Numitor Rex albanorum eo loco, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argiuus consecrauerat. facto sacrificio, caesisq; capris epularum hilaritate,

ac uino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, iocantes, obuios petiuerũt. cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos uero equites idibus Iulij Q. Fabius transuehi instituit. Idem censor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia, quia Comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta acceßerant. omnem forensem turbam, in quattuor tantummodo Tribus descripsit, easq; Vrbanas appellauit. quo tam salubri R. P. facto, uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

De C. Mario.

Laudanda etiam populi uerecundia est, qui impigre se laboribus, & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus, capitecensos sacramento rogare esset necesse, quorum nimia inopia suspecta erat, ideóq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem C. Marius Capitecensum legẽdo militem abrupit. Cuius alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati non sanè propitius, memorq; , si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno uirtutum interprete uelut capitecensum, imperatorem compellari posse. Itaque fastidiosum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.

De. P. Rutilio, & C. Mallio Consule.

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio COS. C. Mallij collegæ militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Au

reliq Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, uitan di, atque inferendi ictus, subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Virtutemq; arti, & artem rursus uirtuti miscuit, ut illa impetu huius, fortior hæc illius scientia, cautior fieret.

De usu Velitum primo reperto.

Velitum usus eo bello primum repertus est, quo Capuã Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nã cum equitatui cãpanorũ crebris excursationibus eqtes nostri, qa numero pauciores erant, resistere non possent. Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis breuibus, & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit, quo facilius equestri prælio subiecti pedites, uiros pariter, atq; equos hostiũ telis incesserent. Eaq; nouitas pugnæ unicum campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; authori eius Næuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra. In theatra gradus faciendus est, quoniam hæc quoque sæpenumero aĩosas acies instruxerunt. Excogitata nãq; cultus deorum, et hominũ delectationis cã, non sine aliquo pacis rubore uoluptatem, & religionem, ciuili sanguine, scenicorũ portẽtorum gratia, macularunt, quæ inchoata quidẽ sunt à Messala, & Cassio Cen. Cæterum authore. P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorũ subiectũ hastæ uenire placuit. Atq; etiã S. C. Cautũ est, neqs in urbe propius'ue passus mille subsellia posuisse sedens'ue ludos spectare uellet. ut. s. remissiõi aĩorũ iniũcta stãdi uirilitas, propria Romanæ gentis no-

ta esset. Mos ludorum.

P *er quingentes autē,&.lviij.annos, Senatus Populo mi stus,spectaculo ludorum interfuit.Sed hūc morem* Atilius Seranus,& L.Scribonius Ædiles, *ludos Matri deum facientes,superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus,& populi locis soluerunt. eáque res auertit uulgi animum,& fauorem Scipionis magnopere quassauit.Nunc causam instituendorum ludorū ab origine sua repetam.*C. Sulpitio Betico,C. Licinio Stolone COSS.*intoleranda uis ortæ pestilentiæ ciuitatem nostram à bellicosis operibus reuocatā domestici, atque intestini mali cura afflixerat.Iamq; plus in exquisito,& nouo cultu religionis,q̃ in ullo humano cōsilio positum opis uidebatur.Itaq; placādi cœlestis numinis gratia,compositis carminibus uacuas aures præbuit ad id tempus Circensi spectaculo contenta. quod primus* Romulus *raptis uirginibus sabinis Consualium nomine celebrauit.Verum,ut est mos hominum paruula initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos obsequijs iuuentus,rudi,atque incomposito motu corporum iocabunda,gestus dedit, eáque res* Ludium *ex* Hetruria *accersendi causam præbuit, cuius decora pernicitas uetusto ex more* Curetum,Lydorumq;, *à quibus* Hetrusci *orignem traxerunt,nouitate grata* Romanorum *oculos permulsit, & quia* Ludius *apud eos* Histrio *appellabatur,scenico nomē histrionis inditum est.Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit,à quibus primus oīum poeta* Liuius,*ad fabularum argumenta spectantium oculos,& animos transtulit.Isq; sui operis actor,cum*

ſæpius à populo reuocatus, uocem obtudiſſet, adhibito pueri, & tibicinis concẽtu, geſticulationem tacitus pegit. Attellani autem ab Oſcis acciti ſunt, quod genus delectationis italica ſeueritate temperatum, ideoq; uacuum nota eſt. nam neque tribu mouetur, neque à militaribus ſtipendijs repellitur, & quia, cæteri ludi ipſis appellationibus unde trahantur, apparet, non abſurdum uidetur Sæcularibus initium ſuum, cuius generis minus trita notitia eſt, reddere.

De quodam Valeſio.

Cum ingenti peſtilentia Vrbs antiqua, agriq; uaſtarentur, Valeſius Vir locuples ruſticæ uitæ duobus filijs, et filia ad deſperationem uſque medicorum laborantibus, aquam calidam ijs à foco petens, genibus inixus, Lares familiares, ut puerorum periculum in ipſius caput transferrent, orauit. orta deinde uox eſt, habiturum eos ſaluos, ſi continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portaſſet. Ibiq; ex Ditis patris, & proſerpinæ ara petita aqua calida, quam illi deſyderarent, recreaſſet. Eo prædicto magnopere confuſus, quod & longa, & periculoſa nauigatio imperabatur, ſpe tamẽ dubia præſentem metum uincente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. habitabat enim in uilla ſua propè uicum Sabinæ regionis Heretum, ac lintre Hoſtiam petens, nocte cõcubia ad Martium campum appulit. ſitientibusq; ægris ſuccurrere cupiens, igne in nauigio non ſuppetente, ex gubernatore cognoſcit, haud procul apparere fumum, & ab eo iuſſus egredi Tarentum (id nomen ei loco eſt) cupide arrepto calice aquã flumine hauſtã eò, unde fumus erat obortus iam

latior pertulit. diuinitus dati remedij quasi uestigia quædam in propinquo se existimans nactum. Inq; solo magis fumante, q̃ ullas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit, contractis leuibus, et quæ sors obtulerat, nutrimentis, pertinaci spiritu, flammam euomuit, calfactamq; aquam pueris bibendam dedit. qua potata, salutari quiete sospiti, diutina ui morbi repente sunt liberati. patriq; indicauerunt uidisse se in somnis nescio à quo deorum spongia corpora sua pertergi, & præcipi, ut ad Ditis patris, & Proserpinæ aram. à qua potio ipsis fuerat allata, furuæ hostiæ immolarentur. Lectisterniaq;, et ludi nocturni fierent. Is qui eò loci nullam aram uiderat, desiderari credens, ut à se construeretur, aram empturus in urbem perrexit, relictis qui fundamentorum constituendorum gratia, terram ad solidum foderent. ij domini imperium exequentes, cum ad. xx. pedum altitudinem humo egesta peruenissent, aíaduerterunt aram Diti patri, Proserpinæq; inscriptam. Hoc postq̃ Valesius nunciante seruo accepit, omisso emendæ proposito, Hostias nigras, quæ antiquus furuæ dicebantur, Tarenti immolauit, ludosq;, & Lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

De P. Valerio Publicola.

Cuius exemplum Valerius Publicola, q̃ primus COS. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis uotis, cæsisq; atris bobus Diti maribus, fœminis Proserpinæ, Lectisternióq;, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut ante fuerat, obruit.

De Q. Catulo.

Religionẽ ludorũ crescẽtibus opibus secuta lætitia est. Eius istinctu Q. Catulus Cãpanã imitatus luxuriam, primus spectantiũ consessum, uelorũ umbraculis texit.

De Cn. Pompeio.

Cn. Põpeius ante oẽs, aq̃ per semitas decursu, æstiuũ mitiganuit feruorem.

De Claudio Pulchro.

Claudius pulcher scenam uarietate colorum adumbrauit, uacuis ante pictura tabulis extentam. q̃ totam argento C. Antonius, auro, Petreius, ebore, Q. Catulus p̃texit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locum; quem argẽtatis choragijs P. Lentulus Spinther adornauit. Translatũ antea Phœniceis indutũ tunicis M. Scaurus exq̃sito genere uestis cultũ iduxit. Nã gladiatorũ munus primũ Romæ datum est in foro Boario, Appio Claudio, Q. Fuluio COSS. dederunt M. et Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorãdo.

De Athletis.

Athletarũ certamen à M. Scauri tractũ est munificẽtia.

De prima statua aurea in Italia.

Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisq̃ prius aspexit, q̃ à M. Atilio Glabrione equestris, patri poneretur in æde Pietatis. eam aũt ædem, P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pamphilo COSS. ipse dedicauerat compos uoti factus Rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De C. Flauio uulgante Ius ciuile.

Ius ciuile per multa secula inter sacra, cerimoniasq; deorum immortalium abditum, solisq; Põtificibus notum. Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cũ ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curu

lis uulgauit, ac fastos penè toto foro exposuit, qui cum ad uisendum ægrū collegam suum ueniret, neq; à nobilibus, quorū frequentia cubiculū erat cōpletum, sedēdi loco reciperetur, sellā curulem afferri iussit, & in ea honoris pariter, atq; contemptus sui uindex, consedit.

De ueneficijs in urbe.

Veneficij quæstio & moribus, & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto scelere orta est, quæ, cum uiros suos clandestinis insidijs ueneno perimerent, unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ. clxx. numerum compleuerunt. Tibicinum quoque collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatasq; ferias, actiones personis tecto capite, uariáque ueste uelatis concentus edit. Inde tracta licentia quondam uetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerant, uesci, Tibur irati se contulerunt. quorum ministerio senatus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero, somnoque sopitos, plaustris in urbem deuehendos curauerunt. quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datū. personarum usus pudorem circunuentæ temulētiæ causam habet.

De modo comedendi antiquorum.

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiēdo humanitatis simul, & continentiæ certissima index. Nam maximis uiris prandere, & cœnare in propatulo uerecūdiæ nō erat. nec sanè ullas epulas habebāt,

quas populi oculis subijcere erubescerent. erant autē adeo continentiæ attenti, ut frequentior apud eos pultis usus, q̄ panis esset. Ideoq; in sacrificijs mola, quæ uocabatur, ex farre, & sale, constat. exta farre sparguntur. & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obijcitur. primitus enim ex libamentis uictus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendum uenerabātur. febrem autem ad minus nocendum templis colebant quorum adhuc unum in palatio, alterum in Aria Marianorum monimentorū tertium in summa parte Vici longi extat. In eáque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cū aliqua usus ratione excogitata, cæterum salubritatem suam, industriæ certissimo, ac fidelissimo monimento tuebantur, bonæq; ualetudinis eorum quasi quædam mater erat frugilitas, inimica luxuriosis epulis, et aliena nimiæ uini abundantiæ, & ab omni immoderato ueneris usu, auersa.

Externa. De ciuitate Spartana.

1 Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitatis Spartana ciuitas quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contēplanda Asia retraxit ne illecebris eius capti, ad delicatius uitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia nō necessaria uoluptatis genera fluxisse. primosq; Ionas unguenti, coronarumque in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem, haud parua luxuriæ irritamēta reperisse, ac minime mirum est,

quod homines labore, ac patientia gaudentes, tenacissimos patriæ neruos, externarum deliciarum cõtagione solui, & hebetari noluerunt, cũ aliquanto faciliorem uirtutis ad luxuriã, q̃ luxuriæ ad uirtutẽ, trãsitũ uiderẽt.

De Pausania.

Quod eos non frustra timuisse dux ipsorum Pausanias patefecit. Qui maximis operibus editis, ut primum se Asiæ moribus permisit, fortitu dinem suam effœminato eius cultu, mollire non erubuit.

De Ciuitate ipsa.

E *iusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandum descendere solebant, q̃ Tibiæ concentu, & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorẽ animo traxissent uegeto, & crebro ictus sono, strenue hostem inuadere admoniti. Iidem ad dissimulandum, & occultandum uulnerum suorum cruorem, puniceis tunicis in prælio utebantur. non ut ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliqiud afferret.*

De Atheniensibus.

E *gregius uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur. apud quos inertia è latebris suis langore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitq; ut facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.*

De Areopago.

E *iusdem urbis, & sanctissimũ cõsilium Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quo nã q̃stu sustentaretur, diligentissime inqrere solebat. ut homines honestatẽ, uitæ rationẽ memores reddendã esse, sequerẽtur.*

De eodem.

Eadem

Eadem bonos ciues corona decorandi primo consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput. Probabile institutum siue rem, siue personam intueri uelis. Nam et uirtutis uberrimum alimentum est Honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimũ initiũ caperet. Age qd illud institutum Athenarum q̃ memorabile? quod cõuictus à Patrono Libertus ingratus, iure libertatis exuitur superſedeo te, inqt, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, ut credam urbi utilem, quem domi scelestum cerno, abi igitur & esto seruus, qm̃ liber esse nescisti.

De Massiliensibus.

Id inde Massilienses quoq; ad hoc tempus usurpant disciplinæ grauitatẽ, prisci moris obseruantia charitate Po. Ro. pcipue conspicui, qui tres in eodem manumissiones rescindi pmittunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint, quarto errori subueniendum non putant. qa sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei sepe toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam Mimis dando, quorum argumẽta maiore ex parte stuprorum cõtinent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem, submouendã esse existimans. Cæterum à condita urbe gladius est ibi, quo noxij iugulantur, rubigine quidem exesus, & uix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ con-

ſuetudinis momenta ſeruanda.

De duabus Arcis

D *uæ etiam ante portas eorum arcæ iacent, altera, qua liberorum, altera, qua ſeruorũ corpora ad ſepulturæ locum plauſtro deuehũtur ſine lamentatione, ſine plã ctu, ſine luctu, funeris dies, domeſtico ſacrificio, adiectoq; neceſſariorum conuiuio finitur.* Etenim *quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem ſuam nobiſcum partiri noluerit?* Venenum *cicuta temperatum in ea ciuitate publice cuſtoditur, quod datur ei, qui cauſas ſexcentis.* (Id enim Senatus *eius nomen eſt*) *exhibuit propter quas mors ſit illi expetenda, cognitione uirili, beneuolentia temperata, quæ neque egredi uita temere patitur, & ſapienter excedere cupienti celerem fati uiam præbet, ut uel aduerſa, uel proſpera nimis uſi* Fortuna (*utraque enim finiendi ſpiritus, illa ne perſeueret, hæc ne deſtituat rationem præbuerit*) *comprobato exitu terminetur.* Quam *conſuetudinem* Maſſilienſium *non in* Gallia *ortam, ſed è* Græcia *tralatam inde exiſtimo, quod illam etiam in inſula* Cæa *ſeruari animaduerti, quo tempore* Aſiam *cum* Sex. Pomp. *petens,* Iulide *oppidum intraui.* Forte *enim tunc euenit, ut ſummæ dignitatis ibi fœmina, ſed ultimæ iam ſenectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere uita deberet, ueneno conſumere ſe deſtinarit, mortem que ſuam* Pomp. *præſentia clariorem fieri magni æſtimarit.* Nec *preces eius* Vir *ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimus, aſpernari ſuſtinuit. uenit itaque ad eam, facundiſſimo que ſermone,*

qui ore eius quasi è beato quodam eloqoentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nequicquam reuocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est. quæ nonagesimum annum transgressa, cum summa & animi, & corporis synceritate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito, tibi, inquit, Sex. Pomp. Dij magis, quos relinquo, quàm quos peto, gratias referant. quia nec hortator uitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterum ipsa hilarem Fortunæ uultum semper experta, ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotum gregem relictura superstitem, permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio. & cultu suo, sacrisq; domesticis maiori filiæ traditis, poculum, in quo uenenum temperatum erat, constanti dextera arripuit. Tunc defusis Mercurio delibamentis, et inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupido haustu mortiferam traxit potionem, ac sermone significans quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iam uisceribus eum, et cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit. nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lachrymis dimisit.

De ritu Massiliensium.

Sed ut ad Massiliensium ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excessi, reuertar, intrare oppidū eorum nulli cum telo licet. præstoq; est. q id custodiæ gratia accal

ptum, exituro reddat. ut hospitia sua quemadmodum aduenientibus humana sint, ita ipsis quoque uita sint.

De more, quem obseruabant Galli.

H orum mœnia egresso, uetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare. quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. dicerem stultos, nisi idem Brachati sensissent, quod Palliatus Pythagoras credidit.

De Gallis.

A uara, & fœneratoria Gallorum philosophia. Alacris, et fortis Cimbrorum, & Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanquam gloriose, & fœliciter uita excessuri; lamentabantur in morbo quasi turpiter, & miserabiliter perituri.

De Celtiberis.

C eltiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse. cum is occidisset, pro cuius salute spiritum deuouerant, laudanda utrorumque populorum animi præstantia. quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

De Thracia.

T hraciæ uero illa natio merito sibi sapientiæ laudem uendicauerit. quæ Natales hominum flebiliter, exequias, cum hilaritate celebrat sine ullis doctorum præceptis, uerum conditionis nostræ habitum præuidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo uitæ, quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquanto eius fœlicior, ac beatior reperitur finis.

De moribus, & ritu Lyciorum.

Q uo circa recte Lycii, cum iis luctus incidit, muliebrem uestem induunt ut deformitate cultus commoniti, ma-

turius stultum proijcere mœrorem uelint.

De Fœminis indicis.

Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudētiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ, quæ, cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciumq; ueniunt, quam ex ijs maxime dilexerit. uictrix gaudio exultans, deductáque à necessarijs lætum præferens uultum, cōiugis se flammis superiacit, & cum eo tanq̃ fœlicissima, crematur. superatæ cum tristitia, & mœrore in uita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam Thraciæ sapientiam. Annecte Lyciorum in luctibus abijciēdis callide quæsitam rationem. Indico tamen rogo nil eorum præferes. quem Vxoris pietas, in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

De punicis fœminis & fano Veneris.

Cui gloriæ, punicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Sicæ enim fanum Veneris est, in quod se matronæ conferebāt. atque inde procedentes, quæstum dotis, corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iuncturæ.

De instituto probabili Persarum.

Nam persarum admodum probabile institutum fuit, q̃d liberos suos non prius aspiciebant, q̃ septimum implessent annum, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

De Numidis.

Ne numidæ q̃dem reges uituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim

in excelso fastigio positum est, humili, & trita consuetudine, quo sit uenerabilius, uacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA. MILITARI. Cap. II.

u Enio nunc ad pcipuũ decus, & ad stabilimentum Ro. imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus syncerum, et incolume seruatum militaris disciplinæ tenacissimum uinculum, in cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit. De Scipione.

P ublius Cor. Scip. cui deleta Carthago auitum cognomen dedit. COS. in Hispaniam missus, ut insolentissimos Numantinæ urbis spiritus, superiorum ducũ culpa nutritos contunderet, eodẽ temporis momento, quo castra intrauit, edixit, ut omnia ex ijs, quæ uoluptatis causa comparata erant, auferrentur, ac summouerẽtur. Nam constat tum maximum inde Institorum, et Lixarum numerum, cum duobus millibus scortorũ abijsse. Hac turpi, atq; erubescenda sentina uacuefactus exercitus noster, qui paulo ante, metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta uirtute, recreataq;, acrem illam, et animosam Numantiam icendijs exustam, ruinisq; prostratam, solo æquauit. Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mãcini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triũphus extitit.

De Metello.

E ius sectam Metellus secutus, cum exercitum in Africa, Iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgentia corruptum COS. accæpisset, oĩbus imperij neruis, ad reuocandam pristinæ disciplinam militiæ connixus est, nec

singulas partes apprehendit, sed totam cõtinuo in statum suũ redegit. Protinus nanq; Lixas è castris summouit, cibumq; coctum uenalem proponi uetuit, in agmine neminem, militum ministerio seruorum, iumentorumq;, ut arma sua, & alimenta ipsi ferrent, uti passus est. Castrorum subinde locum mutauit. eadem, tanquam Iugurtha semper adesset, uallo, fossaq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta continentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet uictorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius tergum, sub ambitioso imperatore, Ro. militi uidere non contigerat. Bene etiam illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinum fruptis uinculis, ultionẽ, uindictamq; læsæ, cum ignominia domuũ suarum exigere nõ dubitauerunt. Nã P. Rutilius COS. eo bello, quod in Sicilia cũ fugitiuis gessit, Q. Fabiũ generũ suum, qa negligentia, Tauromínitanã arcem amiserat, prouincia iussit decedere.

De Cotta.

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetẽda Messana transiturus præfecerat, uirgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta.

De Q. Fuluio.

Q. etiam Fuluius Flaccus Censor Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militum erat, iniussu consulis domũ dimittere ausum, senatu amouit. tam digna exempla, tam breuiter nisi maioribus urgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copulatæ societati generis, & imaginum, deformẽ in patriã

reditum indicere? aut cõionis nõis, ac familiæ, ueteris propinquitatis ſerie cohærenti, uirgarum contumelioſa uerbera adhibere? aut Cenſorium ſupercilium aduerſus fraternam charitatem diſtringere? Dentur hæc ſingula q̃ uis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria diſciplinæ militaris inſtructæ uidebuntur.

De Poſthumio Tiburto, & T. M. Tor.

At noſtra urbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarũ repleuit, imperatorum proprio ſanguine manantes ſecures, ne turbato militiæ ordine uindicta deeſſet, è caſtris publice ſpecioſas, priuatim lugubres duplici uultu recæpit, incerta gratulandi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæſitante animo uos bellicarum rerum ſeueriſſimi cuſtodes, Poſthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria, ac relatione complector. quia animaduerto fore, ut pondere laudis, quam meruiſtis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quàm ueſtram uirtutem, ſicut par eſt, repræſentem. Tu nanque Poſthumi Dictator, A. Poſthumium, quem ad generis, penetraliumq́; ſacrorum ſucceſſionem propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta, ſinu, atque oſculis fouueras, quem puerum litteris, quem iuuenem armis inſtruxeras, ſanctum, fortem, amantem tui, pariter ac patriæ, quia nõ tuo iuſſu, ſed ſua ſponte, præſidio progreſſus hoſtes fuderat, uictorem ſecuri feriri iuſſiſti. & ad hoc imperium peragendum, paternæ uocis miniſterio ſufficere ualuiſti. nam oculos tuos, certum ſcio, clariſſima in luce tenebris offuſos, ingens opus animi intueri nequiuiſſe. Tu item Manli Torquate latino bel-

lo COS. filium, quod prouocatus à Geminio Metio duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descen derat, gloriosam uictoriam, & speciosa spolia referen tem, abripi à littore, & in modū hostiæ mactari iussi sti. satius esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriā militari disciplina carere.

De Lucio Quintio Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus usum L. Quintium Cin cinnatum Dictatorem eo tempore, quo deuictis Equicu lis, & subiugum missis L. Minutium consulatum de ponere coegit, quod castra eius hostes ijdē obsederāt? indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua uirtus, sed fossa, uallumq; tutum præstiterat, cuiq; uerecundiæ non fuerat, arma Romana metu trepida, clausis portis contineri. ergo imperiosissimi. xij. fasces, penes quos senatus, & equestris ordinis, & uniuer sæ plebis summum decus erat, quorum que nutu La tium, ac totius Italiæ uires regebantur contusi, atq; fra cti dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, COS. delicti omnis uin dex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars im perij nostri pater, ubi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur. nota affinium, & cognatorum, & fratrum, filiorumq; stra ge, ignominiosa consulum eiuratione.

De Papirio.

Eiusdem ordinis quod sequitur Papirius Dictator, cum aduersus imperium eius Q. Fabius Rutilianus ma gister equitum exercitum in aciem eduxisset, quanq̄ fu sis Samnitibus in castra redierat, tamen neque uirtute

eius, neq; successu, neque nobilitate motus, uirgas expediri, eumq; nudari iussit. O spectaculum admirabile. & Rutilianus, & magister equitum, & uictor, scissa ueste, spoliatoq; corpore, lictorum se uerberibus lacerandum praebuit, ut in acie exceptorum uulnerum nodosis ictibus cruore renouato, uictoriarum, quas modo speciosissimas adeptus erat, titulos respergeret. precibus deinde sui exercitus, occasionem Fabio confugiendi in urbem dedit, ubi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilo minus enim Papirius in exigēda poena perseuerauit. Itaque coactus est pater eius, post Dictaturam, tertiumq; consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumq; Tribu. plebis supplex pro filio petere, neque hac re seueritas Papirij refrenari potuit. Caeterum, cum ab uniuersis ciuibus, ipsisq; Tribu. plebis rogaretur, testatus est, non poenam illam se Fabio, sed Po. Ro. & Trib. concedere potestati.

De L. Calpurnio.

Lucius quoq; Calpurnius Piso COS. cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum praefectus, fugitiuorum multitudine hostium circumuentus, arma his tradidisset, his praefectum ignominiae generibus affici iussit. eum toga lacinijs abscissis amictum, distinctaq; tunica īdutum, nudis pedibus à mane noctem usq; ad principia per omne tempus militiae adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, usum'que balnearum, turmasq; equitum, quibus praefuerant, ademptis equis in funditorum alas transcripsit. magnū profecto dedecus patriae, magno Pisonis decore uindicatum est. quoniam qdem id egit Piso, ut qui cupidi

tate uitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatiq; suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, amaræ lucis usum experirētur, mortēq;, quā effœminati timuerant, uiriliter optarent. De Q. Metello.

Nec minus Pisone acriter Q. Metellus, qui, cum apud Trebiam, res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atque ex ea uiribus hostium depulsas, repetere eandē stationē euestigio iussit, nō q̄d speraret ab ijs amissum locum recupari posse, sed ut præteritæ culpā pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiam, ut siquis ex his fugiens castra petijsset, pro hoste interficeretur, qua seueritate cōpressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione uitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium, superarunt, humanæ igitur imbecillitatis efficacissimū duramentum est, Necessitas.

De Q. Fabio.

In eadem prouincia Q. Fabius Max. ferocissimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum ad tempus deposita clementia, sæuiore uti seueritate coegit. omnium enim, qui ex præsidijs Ro. ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit. ut trunca præ se brachia gestantes, metū defectionis reliqs inijcerent. rebelles itaque manus à corporibus suis distractæ, inq; cruētato solo sparsæ, cæteris, ne idem cōmittere auderent, documento fuerūt.

De Africano superiore.

Nihil minus superiore Africano, is tamē ad firmandam disciplinam militarem, aliqd ab alienissima crudeli

tate, sibi amaritudinis mutuãdum existimauit, siquidẽ deuicta Carthagine, cum oẽs, q ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in Romanos, q̃ in latinos transfugas animaduertit. Hos.n. tanq̃ patriæ fugitiuos crucibus affixit. Illos aũt tanq̃ perfidos socios securi percussit. Non prosequar hoc factum ulterius, & quia Scipionis est, & qa Romano sanguini, q̃uis merito perpesso, seruile supplicium insultare nõ attinet. Cũ presertim transire ad ea liceat, q̃ sine domestico uulnere gesta narrari possint.

De Africano Posteriore.

Nam Posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus Perse rege superato, eiusdem generis, & culpæ homines, Elephantis proterendos substrauit. utilissimo quidem exemplo, si tamẽ acta excellentissimorum uirorum humiliter æstimare, sine insolentiæ reprehẽsione permittitur. Aspero enim & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget. quia uires armis constant. quæ ubi à recto tenore desciuerint, oppressura sunt, nisi opprimantur.

De L. Martio tribuno militum.

Sed est tempus eorũ quoque mẽtionem fieri, quæ iam nõ à singulis, uerum ab uniuerso senatu pro militari more obtinendo, defendendoq; administrata sunt. L. Martius Tribu. militum, cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma punica in Hispania absumpserant, dispersas mira uirtute collegisset, earumq; suffragijs dux esset creatus, senatui de rebus actis à se, scribens in hunc modum orsus est. L. M.

Propratore, cuius honoris usurpatione uti eum patribus C. non placuit, quia duces à populo, non à militibus solerent creari. quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter immane reipub. damnum, etiam Trib. militum adulandus erat. quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum unus suffecerat. sed nulla clades, nullum meritum, ualentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim illis q̃ animosa seueritate, Tarentino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis & attritis reipu. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerum à Pyrrho rege ultro missum recæpissent, decreuerunt, ut ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarent, qui pedites fuerant in funditorum auxilia transcriberentur. ne'ue quis eorũ intra castra tenderet, ne'ue locum extra assignatum, uallo, aut fossa cingeret, ne'ue tentorium ex pellibus haberet. recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, siquis bina spolia ex hostibus tulisset. quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem irã aduersus illos Senatus distrinxit, qui apud Cannas rẽ publi. deseruerunt. Nam, cum eos grauitate decreti ultra mortalium conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello litteris, ut eorum sibi opera ad expugnationem Syracusanorum uti liceret, rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur. Cæterum se ei permittere, ut faceret quod expedire reipubli. iudicasset, dum nequis ex eis munere uacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse uirtus solet. Age, quàm grauiter.

ſenatus tulit, quod Q. Petilium COS. fortiſſime aduerſus Ligures pugnantem, occidere milites paſſi eſſent, legioni neque ſtipendium anni procedere, neque æra dari uoluit. quia pro ſalute imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerant. Idq́; decretum ampliſſimi ordinis, ſpecioſum, & æternum Petilij monimentum extitit. ſub quo in acie, morte, in curia, ultione clari cineres eius acquieſcũt. Cõſimili animo, cum ei Annibal ſex millium Romanorum, quæ capta in caſtris habebat, redimendorum poteſtatem feciſſet, conditionem ſpreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, ſi honeſte mori uoluiſſent, turpiter capi non potuiſſe. quorum neſcio utrum maius dedecus fuerit, quod patria ſpei, an quod hoſtis, metus nihil in his repoſuerit, hæc pro ſe, ille ne aduerſus ſe dimicarent, parui ducendo. Sed cum aliquoties ſenatus pro militari diſciplina ſeuere excubuerit, neſcio an tunc ꝑcipue, cum milites, q Rhegium iniuſto bello occupauerant, mortuoq́; duce Bubelio. M. Ceſium ſcribam eius, ſua ſponte imperatorem delegerant, carcere incluſit, ac M. Furio Flacco Ttrib. ple. denũciante, ne in ciues Ro. aduerſus morem maiorum animaduerteret nihilo minus propoſitum executus eſt. Cæterum minore cum inuidia, ut id peragere tur, quinquagenos per ſingulos dies uirgis cæſos, ſecuri percuti iuſſit, eorumq́; nullum ſepulturæ mandari, mortemq́; lugeri uetuit.

Externa exempla.

Leniter hoc P.C. ſi Carthaginienſium ſenatus in militiæ negocijs procurandis uiolentiam intueri uelimus, à quo duces bella prauo conſilio gerentes, etiam ſi pro

spera fortuna subsecuta esset, cruci tamen affigebantur. quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio, quod male cõmiserant, ipsorum culpæ imputantes.

De Clearcho.

Clearchus uero Lacedæmoniorum dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat. Identidem exercitus sui auribus inculcando, à militibus imperatorem, potius, q̃ hostem metui debere. quo aperte denunciabat futurum, ut spiritum pœnæ impenderent quem pugnæ deceptum ferre dubitassent. Idq; à duce pcipi non mirabantur maternarum blãditiarum memores. quæ exituros eos ad pliandum monebant, ut aut uiui cum armis in conspectum earum uenirent, aut mortui in armis referrẽtur. hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est, cũ proprijs, multoq; uberioribus, & fœlicioribus exemplis gloriari liceat. disciplina militaris acriter retẽta, principatum Italiæ Romano imperio peperit, & multarum urbium magnorum Regum ualidissimorum gentium regimen largita est. fauces Ponticisinus patefecit, Alpium, Taurique montis conuulsa claustra tradidit, ortumq; è paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur ut de iure triumphandi dicere incipiam.

DE IVRE TRIVMPHANDI. Cap. III.

OB leuia prælia quidam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant, quibus ut ocurreretur, lege cautum est, nequis trium-

pharet, nisi quinque millia hostium una acie cæcidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Cæterum ne tam præclara lex cupiditate Laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quã L. Marius, et M. Cato Tri. ple. tulerunt. pœnam enim imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, litteris senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud Quæstores Vrbanos iurare de utroque numero uere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur. in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas & actum, & excussum est. Luctatius COS. & Q. Valerius Pr. circa Siciliam insignem Pœnorũ classem deleuerant. quo nomine Luctatio COS. triũphũ Senatus decreuit. Cum autem Valerius sibi quoque eum decerni desideraret negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur. pertinacius'que progressa contentione, Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu, punica classis esset oppressa. nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quẽ Valerius in hunc modum egit. Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autem omnibus imperatorijs partibus functũ. Tunc Calatinus prius, quàm Luctatius causam suam ordiretur. quæro inquit, Valeri à te, si dimicandum nec'ne esset, contrarijs inter uos sententijs dissedissetis, utrum quod COS. an quod

PR.

P.R. imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Respōdit Valerius non facere se controuersiā, qn priores partes COS. essent futuræ. Age deinde inqt Calatinus. Si diuersa auspicia accæpissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius COS. Iam meher cule inqt, cum de imperio, & auspicio, inter uos disceptationem suscæperim, & tu utroq; aduersariū tuum superiorē fuisse fatearis nihil est, quod ulterius dubitem. Itaq; Luctati, q̄uis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negocio tempus teri passus nō est. Probabilius Luctatius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis, et prosperæ pugnæ ut nō legitimum, ita se dignum premium petijt.

De Cn. Fuluio Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetēdum alijs honorem triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiauit. Nimirum non plura perspiciens, q̄ acciderunt. Nam ut urbem intrauit, continuo q̄stione publica afflictus, exilio mulctatus est, ut si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

De Q. Fuluio.

Sapienter igitur Q. Fuluius, qui capua capta, & L Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphandi potestatem à senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia Patrum C. cui nūquam aditum in curia esse uoluerunt, sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Popu. Rom. fuissent, Triumphus

decerneretur. Tantum enim interest adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initiũ ab iniuriæ fine.

De P. Scipione, & M. Marcello.

Quin etiam ius, de quo loquor, sic custoditum est, ut P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur, quod ad eas res gerendas, sine ullo missi erant magistratu. probentur nũc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, Myoparonumq; piraticis rostris, laudis inopes, Laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis imperio rupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerunt. & quibus uiris? Scipioni, & Marcello, quorum ipsa nomina instar sunt æterni triumphi. Sed clarissimos solidæ, ueræq; uirtutis authores, humeris suis salutem patriæ gestantes, & si coronatos intueri senatus cupibat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab imperatore triumphum ducturo, COSS. īuitari ad cœnam. deinde rogari ut uenire supersedeant, nequis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij. Verum quamuis quis præclaras res, maximeq; utiles reipu. ciuili bello gessisset, imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque ullæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ouans, aut curru, triumphauit. quia ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt. utpote non externo, sed domestico partæ cruore. Itaque & Nasica Tyberium Gracchum, & C. Metellus Opimij factiones mœsti trucidarunt.

De Q. Catulo.

Q. Catulus, Marco Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatum praeferens gaudiū, in urbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinae uictor abstersos gladios in castra retulit.

De Cinna.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidem auidi ciuilem sanguinem, sed non protinus ad templa deorum, & aras tetenderunt. Iam L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cui[illegible]lissimi, & insolentissimi successus fuerunt, cum [illegible]iata, ac constructa potentia sua triumphum duceret, ut Graeciae, & Asiae multas urbes, ita ciuium Roma. nullum oppidum uexit. Piget, taedetq; per uulnera reipu. ulterius procedere. laureā nec senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desyderauit, ciuitatis parte lachrymante. Caeterum ad Querc[illegible]onae manus porriguntur, ubi ob ciues seruatos corona danda est. qua postes Augustae domus sempiterna gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA. Cap. IIII.

Astrensis disciplinae tenacissimum uinculum, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me, ut ad censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nam ut opes Popu. Roma. in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excesserunt, ita probitas, & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu, par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male uiuitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gen-

tet, regnis manus iniiciantur, nisi foro, et curiæ, officiũ, ac uerecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur ptinet nosse, atq; adeo recordari acta cẽsoriæ potestatis. De Camillo, & Posthumio.

Camillus, et Posthumius censores æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in Ærarium deferre iusserunt, iterum puniri dignos, siquo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum in hunc modum increparẽtur. Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; uos alẽdo nepotum nutriendorum debito (siquis est pudor) alligauerunt. accedit etiam ijs, quod in fortuna longam præstandi huiusce muneris uacationem estis assẽcuti, cum interim consumpti sunt anni uestri, & mariti, & patris nomine uacui. Ite igitur, & nodosam exoluite stipem utilem posteritati numerosæ.

De M. Valerio Max, & C. Iunio.

Hoꝝ seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus censores in consimili genere animaduersiõis imitati, L. Antonium senatu mouerũt, quod quam uirginẽ in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicoꝝ in consilium adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius. illo nanq; cõiugalia sacra spreta tãtũ. Hoc etiã iniuriose tractata sunt. optimo ergo iudicio cẽsores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Porcio Catone.

Sicut Porcius Cato L. Flaminium, quem è numero Senatorum sustulit, quia in prouincia quẽdam damnatum securi percusserat, tẽpore supplicij ad arbitrium, et spe

Claudium mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. & poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesse/rat, atque authoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & censor, & Cato, duplex seueritatis exemplum, eò magis illum notandum statuit, quod amplissimi hono/ris maiestatem, tam tetro facinore iquinauerat. nec in/dignum pensi duxerat, iisdem imaginibus ascribi, me/retricis oculos humano sanguine delectatos, et Regis Philippi supplices manus.

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinum duobus Consulatibus, & Dictatura speciosissime fun/ctum, quod decem pondo uasa argentea comparasset, perinde ac modo exemplo luxuriosum, in ordine sena torio retentum non esse. ipsæ mediusfidius mihi litteræ sæculi nostri obstupescere uidentur, cum ad tantam se/ueritatem referendam ministerium accommodare co/guntur, ac uereri, ne non nostræ urbis acta commemo/rare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

De M. Antonio, & L. Flacco.

M. autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronium se/natu mouerunt, quod legem de cohercendis conuiuio rum sumptibus latam trib. pleb. abrogauerat. mirificæ notæ causa. Quàm enim impudenter Duronius ro/stra conscendit, illa dicturus? freni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi. alligati, & cõstricti estis amaro uinculo seruitutis. lex. n. lata est, q̃ nos eẽẽ

frugi iubet. abrogemus igitur istud horridæ uetustatis rubigine obsitum imperium. etenim quid opus est libertate, si uolentibus luxu perire non licet?

C De Cl. Nerone, & L. Salinatore.

A ge par proferamus æquali iugo uirtutis, honorum'que societate iunctum, instinctu autem æmulationis animo dissidens Cl. Nero, Liviusq; Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima reip. latera, quam districtā simul egerunt censuram? Nam, cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnum eorum è numero essent, ut est ad Poliam uentum tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne sibi esset, hæsitauit, quod ut intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equum uendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoque eadem animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa quod non syncera fide secum in gratiam rediysset. Quibus uiris siquis cœlestium significasset futurum, ut eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri conflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriam, communi stirpe seruandam relicturi. Salinator uero quatuor, atque triginta Tribus inter ærarios referre non dubitauit, quod cum se damnassent, postea COS. & Censorem fecissent, praetexuitq; causam, quia necesse esset, eas alterutro facto crimine temeritatis, uel periurij teneri unam tantummodo tribum Meciam uacuam nota reliquit, quæ eum suffragijs suis, ut non damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quàm putemus constantis,

& praeualidi illum ingenij fuisse, qui neque tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione Reipu. gereret.

De M. Valerio, & L. Sempronio.

Equestris quoque ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quos M. Val. & P. Semp. quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerãt equis publicis, spoliatos, in numerum aerariorum retulerunt.

De M. Attilio Regulo, & L. Furio.

Turpis etiam metus poenam Censores summa cum seueritate exegerunt. M. n. Attilius Regulus, & L. Furius Philippus. M. Metellum Quaestorem, compluresq; equites Romanos, qui post infoeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerant, direptis equis publicis inter aerarios referendos curauerunt, eosq; graui nota affecerunt, qui cum in potestatẽ Annibalis uenissent, legati ab eo missi ad senatum de permutandis captiuis, neque impetrassent, quod petebant, in urbe manserunt, quia & Romano sanguini fidem praestare conueniens erat, et M. Attilius Regulus censor perfidiam notabat, cuius pater per summos cruciatus expirare q̃ fallere Carthaginienses satius esse duxerat. Iam haec censura ex foro in castra transcendit, quae neq; timeri, neq; decipi uoluit hostem. Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaq; adiecisse satis erit. Geta, cum à L. Metello, & Cn. Domitio Censoribus senatu motus esset, postea censor factus est.

De M. Valerio.

Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit, quorum ignominia uirtutem acuit, rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt, ut digni ciuibus uiderentur, quibus dari potius, q̃ abijci censura deberet.

DE MAIESTATE. Cap. V.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorum uirorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio potẽs in amplitudine sua obtinenda. Grato enim & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta uelata, q̃ recte quis dixerit longum, & beatum honorem esse sine honore. Nam quid plus honoris tribui potuit COS. q̃ est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæq; eius ab accusatore expositæ latæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrẽtur, totum consilium ab earum contemplatione oculos auertit. ne de aliqua re, quæ in his relata erat, uideretur dubitasse, non in tabulis, sed in uita Q. Metelli argumenta syncere administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt. indignum rati integritatem tanti uiri, exigua cera, & paucis litteris perpendi.

De Rege Antiocho, & superiore Africano.

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siquidem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus suis interceptum, honoratissime excæpit, regijsq; muneribus

donatum, ultro, & celeriter patri remisit, qui umq̃ ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex, et lacessitus, maiestatem excellentissimi uiri uenerari, q̃ dolorem suum ulcisci maluit.

De Africano Scipione.

Ad Africanum eundem in Linternina uilla se continentem, complures pdonum duces uidendũ eodẽ tempore forte confluxerunt. quos cum ad uim faciendam uenire existimasset, psidium domesticorum in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo, & apparatu occupatus. quod ut prædones animaduerterunt, dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuæ appropinquãt. et clara uoce nunciant Scipioni, non uitæ eius hostes, sed uirtutis admiratores uenisse, conspectum, & congressum, tanti uiri, quasi cœleste aliquod beneficium expetentes. proinde securum se nobis præstandum præbere ne grauetur. Hæc postq̃ domestici Scipioni retulerunt, fores referari, eosq; intromitti iussit. qui postes ianuæ tanq̃ aliquam religiosissimam aram, sanctumq; tẽplũ uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderũt. ac diu osculati, positis ante uestibulum donis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti quia Scipionem uidisse contigisset, ad lares proprios reuerterũt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? Quid etiam iucundius. Hostis iram admiratione sui placauit spectaculo præsentiæ suæ, latronum gestientes oculos obstupefecit. delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, uenerationis amplius non recipient.

De Paulo Æmilio.

Hoc quidem uiuo Scipioni, illud aũt Æmilio Paulo exa

nimi contigit. Nam cum exequiæ eius celebrarentur, ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. quod aliquāto maius uidebitur, siquis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quē gentis suæ cladium indicia, per ora uulgi ferre nō exhorruerunt? quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia urbi nostræ illustrem ostendit. incolumem, spolijs suis, fato functum, humeris.

De Aemiliano Scipione.

Nec filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse uoluisti, maiestati parum honoris tributum est, cum enī adolescentem admodum à Lucullo COS. petendi auxilij gratia ex Hispania, in Africam missum Carthaginienses, & Masinissa Rex de pace disceptatorem uelut COS. & imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorum, atque hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur, ut superius cognomen Africanum capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.

De P. Rutilio.

Quid damnatione? quid exilio miserius? At qui Pu. Rutilio conspiratione publicanorum perculso, authoritatem adimere non ualuerunt. Cui Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum operientes, obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?

De Mario.

Caius etiam Marius in profundum ultimarum miseriarum abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit, sed claritate uiri occæcatus, abiecto ferro attonitus inde, ac tremens fugit. cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit, deuictæq; suæ gentis interitus, animum comminuit. etiam dijs immortalibus indignum ratis ab uno nationis eius interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumē præstiterunt. nec fuit eis timori asperrima Syllæ uictoria, cum presertim ipse Marius eos a conseruando Mario absterrere posset.

De M. Porcio Catone.

Marcum quoque Porcium Catonem admiratio fortis, ac synceræ uitæ, adeo uenerabilem Senatui fecit, ut cum inuito C. Cæsare COS. aduersus publicanos dicēdo in curia diem extraheret, & ob id eius iusso à lictore in carcerem duceretur, uniuersus Senatus illum sequi non dubitaret, quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

De eodem.

Eodem ludos florales, quos Messius ædilis faciebat, spectante, populus, ut Mimæ nudarentur, postulare erubuit. quod cum ex Fauonio amicissimo sibi unà sedente cognouisset, discessit è theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. quem abeun-

tem ingenti plausu populus prosecutus, priscum more iocorum in scenam reuocauit, confessus plus se maiestatis illi uni tribuere, q̃ uniuerso sibi uendicare, quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum uiri patrimonium, astricti continentia mores, modicae clientelae, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta uirtus. quae quidem efficit, ut siquis sanctum, & egregium ciuem significare uelit, sub nomine Catonis definiat.

Externa. De Harmodio, & Aristogitone.

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis, ut domesticis aspersa, uarietate ipsa delectent. Harmodij. & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies aeneas Xerxes rex ea urbe deuicta in regnum suum transtulit. longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit. Rhodij quoque eas urbi suae appulsas, cum in hospitium publice inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria foelicius, quae tantum uenerationis, in tam paruulo aere possedit.

De Xenocrate.

Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est? cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset, ut more eius ciuitatis iuraret, omnia se uere retulisse, uniuersi iudices consurrexerunt, proclamarunt que, ne iusiurandum diceret. quodq; sibimet ipsis postmodum dicendae sententiae loco remissuri non erant, synceritati eius concedendum existimarunt.

DE INDOLE. Cap. I.

ATTINGAM Nunc quasi cunabula quaedam, & elementa uirtutis, animiq; prēdete tempore, ad summum gloriae cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento datos gestus referā.

De Æmilio Lepido.

Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciē, hostem interemit, ciuem seruauit. cuius tam memorabilis operis index est in capitolio, statua bullata, & incinctā ptexta S.C. posita. Iniquum. n. putauit eum honori nōdum tempestiuum uideri, qui iam uirtuti maturus fuisset. Praecurrit igitur Lepidus aetatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate, duplicemq; laudem è praelio retulit, cuius eum uix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quae Æmiliae gentis pueritia, coronam mereri, spolia rapere ualuit.

De M. Catone.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiae defuit. Nam cum in domo M. Drusi Auunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc P. Latini de ciuitate impetrandi conuenissent, à Q. Popedio latinoꝝ principe, Drusi autem hospite rogatus, ut socios apud Auunculm adiuuaret, constanti uultu non facturū se respondit. Iterum deinde, ac saepius interpellatus in propo-

sito persitit. tunc Popedius in excelsam ædium partē eleuatum abiecturum se eum inde, nisi precibus obtēperaret, minatus est. nec hac re ab incœpto moueri potuit. expressa est itaque illa uox hominum: gratulemur nobis Latini, & Socij, hunc esse tam paruum, quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaq; sua, latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

De eodem Catone.

I dem cum salutandi gratia prætextatus ad Syllam uenisset, & capita proscriptorum in atrium allata uidisset, atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem Tyrānum occideret, cumq; is, non uolūtatem hominibus, sed facultatem deesse, quod salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset, ut ferrum sibi daret, obsecrauit. affirmando per facile se eum interfecturum, quod in lecto illius considere soleret. Pædagogus & animum Catonis agnouit, & exhorruit propositum. eumq; postea ad Syllam excussum semp adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus uictorem non extimuit, tum maxime COSS. Municipia Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem ipsum Marium si quis eò loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, q̄ de Syllæ nece cogitasset.

De Caio Cassio.

C uius filium Faustum C. Cassius. cōdiscipulū suum in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsumq;

cum per ætatem potuisset, idem factumm minitantem, colapho percussit. dignam manum, quæ se publico pa/ricidio non contaminaret. Externa.

E*t ut à græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius nescio utrū bona, an uitia patriæ perniciosiora fuerint. illis enim ci/ues suos decæpit, his afflixit. cum adhuc puer ad Peri/clem auunculum suum uenisset, eumq́; secretò tristem sedentem uidisset, interrogauit, quid ita tantam in uul/tu confusionem gereret. at illo dicente. mandato se ciui/tatis* Propylæa *Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædifi/casse, consumptaq́; in id opus ingenti pecunia, non in/uenire quo pacto ministerij rationem redderet, atq́; iō conflictari. Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas. itaq́; uir amplissimus, & pru/dentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est, atque ī d egit, ut Athenienses finitimo implicati bello, rationi/bus exigendis non uacarent.* Sed uiderint Athenæ, *utrum* Alcibiadem *lamententur, an glorientur. quoni/am adhuc inter execrationem hominis, & admiratio/nem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia i im ini/tia, procursusq́; uirtutis patefecimus, actum ipsum prose/quemur. cuius ponderosissima uis, & efficacissimi la/certi, in fortitudinem consistunt.*

DE FORTITVDINE. Cap. II.

De Horatio Coclite.

N*Ec præterit me, conditor urbis nostræ* Ro/*mule, principatum tibi hoc in genere lau/dis assignari oportere.* Sed patere obsecro

uno te praecurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debes, quia beneficio illius effectum est, ne tam praeclararum opus tuum Roma dilaberetur. Hetruscis in Vrbem, ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partē occupauit, totumq; hostiū agmē, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit, atq; ut patriam periculo imminenti liberatam uidit, armatus se in Tyberim misit. cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem syncerem ei praestiterunt. Nam neque altitudine deiectus, quassatus'ue, neque pondere armorum pressus, nec ullo uorticis circuitu actus, nec telis, quidem, quae undique congerebantur, laesus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium, in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos inter laetitiā, metumq; haesitantes. unusq;, duos acerrima pugna cōsertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnā do, distraxit. Denique unus urbi nostrae tantum scuto suo, quantum Tyberis alueo, munimenti attulit, quapropter discedentes Hetrusci dicere potuerunt. Romanos uicimus, ab Horatio uicti sumus.

De Chloelia uirgine.

Immemorem me propositi mei Chloelia penè facit, eadē enim tempestate, certe aduersus eundem hostem, & in eodem Tyberi inclytum ausa facinus. (Inter caeteras .n. uirgines obses Porsenae data hosti) nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celeriq; traiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu, patriam soluit. Viris puella lumine uirtutis praeferenda.

De Romulo.

Redeo

Redeo nunc ad Romulum,qui ab Acrone Ceninensiũ rege ad dimicandum prouocatus,q̃q̃ & numero, & fortitudine militum,superiorem se crederet, tutius que erat toto cum exercitu,q̃ solum in aciem descendere, sua potissimum dextera,omen uictoriæ rapuit.nec incœpto eius Fortuna defuit,Occiso enim Acrone,fusisq; hostibus,opima de eo spolia,Ioui Feretrio retulit. hactenus istud,quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cosso.

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia cõsecrauit.cum Magister Equitum ducem Fidenatium in aciem congressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso quoq; multum acquisitum est,qui imitari Romulum ualuit.

De M.Marcello.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exẽplis separare debemus,in quo tantus animi uigor fuit, ut apud Padum Gallorum regem ingenti exercitu stipatum,cum paucis eqtibus inuaderet,quem protinus obtruncatum,armis exuit,eaq; Ioui Feretrio dicauit.

De T.Manlio Torquato,& Scipione.

Eodem & uirtutis,& pugnæ genere usi sunt T.Manlius Torquatus,& Valerius Coruinus,& Æmilianus Scipio.Hi etiam ultro prouocatos hostium duces interemerunt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda.Item Scipio Aemilianus,cum in Hispania sub Lucullo duce militaret,atq; Intercacia prævalidum oppidum circunsederetur, primus mœnia eius conscen-

dit, neque erat in eo exercitu quisq; aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti consuli, & parci deberet. sed tunc clarissimus quisq; iuuenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, quos dignitate pstaret, ab ijs uirtute supari. Ideoq; Aemilianus hanc militiam alijs propter difficultatem uitantibus, sibi depoposcit.

De M. Atilio.

Magnum inter haec fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsi, cum se in Capitolium, & in arcem conferrent, inq; his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana parte urbis relinquendorum seniorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Caeterum ne illo quidem tam misero, tamq; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suae oblita est. defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignibus magistratuum, quos gesserant, sacerdotiorũq;, quae erant adepti, consederunt, ut et ipsi in occasu suo, splendorem, & ornamenta uitae pteritae retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciae genere cõmotis. Sed quis dubitaret, qn & Galli, & uictores, illam admiratione mox in risum, & in omne cõtumeliae genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriae maturitatem C. Atilius, uerum barbam suam permulcenti Gallo scipione uehementi ictu, capiti inflixit. eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti, corpus cupidius obtulit. Capi ergo uirtus ne-

ſcit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ ſuccumbere, triſtius omni fato ducit. noua, & ſpecioſa genera interitus excogitat, ſi quiſq̃ interit, qui ſic extinguitur.

De C. Sempronio.

Reddendus eſt nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Q. Catulo, Sempronio Atracino COS. cũ Volſcis apud Veruginem parum proſpere dimicante, ne acies noſtra iam inclinata propelleretur, equis delapſa, ſeipſam centuriauit, atque hoſtium exercitum irrupit, quo dimoto proximum tumulum occupauit, effecitq; ut omnis Volſcorum in ſe conuerſus impetus, legionibus noſtris ad confirmandos animos ſalutare laxamentum daret. Itaq; cum iam de trophæis ſtatuendis cogitarent, plurium nocte dirimente uictores ne, an uicti diſcederent, incerti abierunt.

De Fabio Maximo.

Strenuus ille quoque flos ordinis equeſtris: cuius mira uirtute Fabius Maxi. Rutilianus magiſter equitum bello, qđ aduerſus Samnites gerebatur, male commiſſi prælij crimine leuatus eſt. Nanque Papyrio Curſore propter auſpicia repetẽda in urbem proficiſcente caſtris præpoſitus, ac uetitus in aciem exercitum ducere, nihilo minus manus cum hoſte, ſed non tam fœliciter, q̃ temere conſeruit, procul enim dubio ſuperabatur. Cæterum optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus ſtimulatos in aduerſos Samnites egit. obſtinataque animi præſtantia extortam manibus hoſtium uictoriam, & cum ea ſpem maximi ciuis Rutiliani, patriæ reſtituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui uehementi ictu

remorum concitatam fugæ punicam classem, nantes lubrici pelagi, quasi camporum firmitate pedites, in litus retraxerunt? Eiusdē tpis, & notæ miles, qui Cannensi prælio, quo Annibal magis uires Romanorum contudit, q̄ animos fregit, cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet spoliare se conantis Numidæ ceruicem cōplexus, os naribus, & auribus corrosis deforme reddidit. Inq; plenæ ultionis morsibus expirauit, se ponè iniquū pugnæ euentum, quanto interfectore fortior īterfectus. pœnus. n. in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit. Romanus in ipso fine uitæ uindex sui extitit.

De P. Crasso.

Militis huius in aduerso casu tam egregius, tamq; uirilis aius, q̄ relaturus sum imperatoris. P. n. Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens, à Thracibus, quorū is magnum numerū in præsidio habebat, inter Eleā, & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgam enim qua ad regendum equum usus fuerat, in unius barbari oculum direxit. quiui doloris accensus, latus Crassi sica confodit, dum se ulciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpitudine liberauit. ostendit fortuna Crassus, quam indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluisset. quoniam quidē iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter, rupit, donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Scipione.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. nanque infœliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus,

classe Hispaniā petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur, ab hostibus captam, gladio p̄cordia sua transuerberauit. ac deinde prostratos, in puppi, q̄rentibus cæsarianis militibus ubinam esset imperator, Respondit, imperator bene se habet tantumq; eloqui uoluit, quantum ad testandam animi magnitudinē, æternæ laudi satis erat.

De Catone.

T ui quoque clarissimi excessus Cato Vtica monimentum est. in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ, q̄ sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documentū dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas sine uita, q̄ uita sine dignitate.

De Porcia Catonis filia, & Bruti uxore.

C uius filia minime muliebris animi, quæ cum Bruti uiri sui cōsilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat, ea nocte, qua dies teterrimi facti secutus ē, cognouisset, egresso cubiculum Bruto cultellum tonsorium, quasi unguium resecandorum causa poposcit, eoq; uelut forte elapso, se uulnerauit. clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit, quod tonsoris præripuisset officium. Cui secretò Porcia, non est hoc, inquit, temerarium factum meum sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimum īdicium. Experiri enim uolui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset q̄ æquo animo me ferro essem interemptura.

De Catone.

F œlicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. qui eum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur, uagina gladius eius ela

pſus decidit. quem ſubiectum præliantium globo, atq; undiq; hoſtilibus pedibus circundatum, poſtq̃ abeſſe ſibi animaduertit, adeo conſtanti animo in ſuam poteſtatem redegit, ut illum non periculo oppreſſus rapere, ſed metu uacuus ſumere uideretur, quo ſpectaculo attoniti hoſtes, poſtero die ad eum ſupplices pacem petentes uenerunt.

De P. Scipione Naſica.

Togæ quoque fortitudo, militaribus operibus inſerenda eſt. quia eandem laudem, foro, atque caſtris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profuſis largitionibus fauore populi occupato Rempu. oppreſſam teneret, palamq; dictaret, interempto ſenatu, omnia per plebem agi debere in ædem Fidei publicæ conuocati Patres C. à COS. Mutio Scæuola, quid nam in tali tẽpeſtate faciundum eſſet, deliberabant. cunctiſq; cenſentibus, ut COS. armis. Rempub. tueretur, Scæuola negauit ſe quicq̃ ui eſſe acturum. Tunc Scipio Naſica, quoniam iquit, COS. dum iuris ordinem ſequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat, egomet priuatus, uoluntati ueſtræ me offero ducẽ, ac deinde leuã manum apertæ togæ circundedit, ſublataq; dextera proclamauit. Qui Rempu. ſaluam eſſe uolunt, me ſequantur, eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium diſcuſſa, Gracchum cum ſcelerata factione, quas merebatur pœnas, perſoluere coegit.

De C. Mario Sene.

Item cum Tribu. Ple. Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius deſignatus Tribu. Pleb. maximos in ciuitate noſtra ſeditionum motus excitaſſent, nec quisq̃ ſe populo concitato opponeret, primum M. Aemilius

Scaurus. C. Marium consulatum sextum gerentē hortatus est, ut libertatem, legesq; manu defenderet, protinusq; arma sibi afferri iussit. quibus allatis, ultima senectute confectum, & penè dilapsum corpus induit, spiculoq; innixus, ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne respu. expiraret, effecit. præstantia enim animi sui, senatum, & equestrem ordinem, ad uindictam exigendam impulit.

De Diuo Iulio.

Sed ut armorum, & togæ superius, ita nunc etiam sydereum clarum decus Diuum Iulium, certissimā ueræ uirtutis effigiem repręsetemus, cum innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum, īclinari aciem suā uideret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eoq; tectus, acerrime p̄liari cœpit. quo facto fortitudinem p totum exercitum diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in contrariam partem detraxit, dexteramq; ad hostem tendēs, quorsum tu inquit abis? illic sunt, cum quibus dimicamus. & manibus quidem unum militē, adhortatione uero tam acri omnium legionum trepidationem correxit, uinciq; paratas uincere docuit.

De Vibio, & Val. Flacco, & Pedanio cēturione.

Cæterum ut humanæ uirtutis actum exequamur, cum Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret, Vibius Accus Pelignæ cohortis præfectus, uexillum trans punicum uallum proiecit, seipsum suosq; commilitones, si eo hostes potiti eēnt, execratus,

& ad id petendum subsequente cohorte primus impetum fecit. quod ut Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos, spectatores, inquit, ut uideo, alienæ uirtutis huc uenimus, sed absit istud dedecus à sanguine nostro, ut Romani gloria cedere latinis uelint. Ego certe aut speciosam optaui mortem, aut fœlicem audaciæ exitum, uel solus præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio conuulsum signum dextra retinens, iam hoc inquit, intra hostile uallum mecum erit. proinde sequantur, qui id capi nolunt. & cum eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita trium uirorum fortis temeritas, Annibalem paulo ante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.

De Q. Cotio.

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello COS. legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquàm cognouit à quodam gentis huius iuuene se ad dimicandum prouocari, (erat autem illi forte prandendi gratia posita mēsa) relicta ea, arma sua extra uallum deferri, equūq; duci clàm iussit, ne à Metello impediretur. Et illū Celtiberum insolentissime obequitantem consectatus interemit, detractasq; corpori eius exuuias ouās lætitia in castra retulit. Idem Piresum nobilitate, ac uirtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset, succumbere sibi coegit, nec erubuit fla-

grantissimi pectoris iuuenis, gladium ei suum, & sagu lum utroq; exercitu spectante tradere. Ille uero etiã pe tijt, ut hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos, & Celtiberos, pax foret restituta.

De Attilio.

Nec Attilium quidem praterire possumus, qui cum deci mæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur, abscissa dextra, quam Massilien sium naui iniecerat, leua puppim apprehendit, nec an te dimicare destitit, q̃ captam profundo mergeret. quod factum parum iusta notitia patet.

De Cynegiro.

At Cynegirum Atheniensem simili pertinacia in conse ctandis hostibus usum, uerbosa cantu laudum suarum Græcia, omnium sæculorum memoriæ litterarum præ conio inculcat.

De M. Scæua, & Scæuola.

Classicam Attilij gloriam, terrestri laude M. Scæua eius dem imperatoris centurio subsecutus est. cum enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cn.q; Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio, & magno militum numero ad id capiendũ mitteretur, omnes, qui propius accesserant, interemit, ac sine ullo regressu pedes pu gnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat, cor ruit. cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutum. c. & . xx. ictibus perfossum apparuit. Ta les in castris diui Iulij disciplina milites aluit. quorũ alter dextra, alter oculo amisso hostibus inhæsit. Ille post hanc iacturam uictor, hic nec hac quidem iactu ra uictus. Tum uero Scæuola inexuperabilem spiri

tum in utraque parte rerum naturæ qua admiratione prosequar, nescio. quoniam excellenti uirtute, dubium reliquisti, inter undas ne pugnam fortiorem edideris, an in terra uocem emiseris. Bello nanque Gallico, quo C. Cæsar non cõtentus opera sua litoribus Oceani claudere, Britanicæ ĩsulæ cœlestes iniecit manus, cum quattuor commilitonibus rate transuectus, in scopulum uicinum insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant, postquàm æstus regressu suo spatium, quo scopulus, & insula diuidebantur, in uadum transitu facili redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, cæteris rate ad litus regressis, solus immobilem stationis gradum retinens, undique ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus quinque militum diurno prælio suffectura Pila, una dextera, hostium corporibus adegisti ad ultimum districto gladio, audacissimum quenquẽ modo umbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, dum cernereris spectaculo fuisti. postquàm deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit, Tragula femur traiectus, saxiq; pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti, ac duabus loricis onustus, inter undas, quas hostili cruore infeceras, enatasti, uisoq; imperatore armis non amissis, sed bene impensis, cum laudem merereris, ueniam petisti. Magnus prælio, sed maior disciplinæ militaris memoria. itaque ab optimo uirtutis æstimatore, tum facta, tum etiam uerba tua, centurionatus honore donata sunt.

De Lucio Sicinio Dentato.

Sed quod ad præliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit. cuius opera, honoresq; operum, ultra fidem ueri, excedere iudicari possent, nisi ea certi authores, inter quos M. Varro monimentis suis testata esse uoluissent. quem centies & uigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi, atque corporis utentem, ut maiorem semper uictoriæ partem traxisse uideretur. sex et. xxx. spolia ex hoste retulisse. quorum in numero octo fuisse, cum quibus spectante utroq; exercitu ex prouocatione dimicasset. xiiij. ciues ex media morte raptos seruasse. quinque et. xl. uulnera in pectore excæpisse. tergo cicatricibus uacuo nouem triumphales imperatorum currus secutum. totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem præferebantur enim Aureæ coronæ octo. Ciuicæ. xiiij. Murales tres. Obsidionalis una. Torques. clxxxiij. Armillæ. clx. Hastæ. xyiij. Phaleræ. xxy. ornamenta etiã legioni, nedum militi satis multa.

De T. Iubelio Campano.

Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est, in quo oppido cum Fuluius Flaccus propter campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, litterisq; à senatu accæptis finem pœnæ eorũ statuere cogeretur, ultro se ei T. Iubelius Taurea campanus obtulit, et q̃ potuit clara uoce, quoniã, inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam

securim distringere? ut gloriari possis? aliquanto uirum fortiorem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptũ. eo deinde libenter id se esse facturum, nisi senatus uoluntate impediretur, affirmante, at me, inquit, cui nihil Patres C. praecaperunt, aspice oculis tuis quidem gratum, animo uero tuo maius opus edentem, protinusq; interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. quem uirum illum putemus fuisse, qui suorum, ac sua cæde testari uoluit, se Fuluij crudelitatem sugillare, q̃ senatus misericordia uti maluisse.

Externa De Dario.

Age Darij quantus ardor animi. qui, cum sordida, & crudeli Magorum tyrãnide Persas liberaret, unumq; ex ijs obscuro loco abiectum corporis pondere urgeret, præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magũ petit, ipsum uulneraret, tu uero, inqt, nihil est, quod respectu mei timidius gladio utaris. uel per utrunq; illum agas licet, dum hic q̃celerrime pereat.

De Leonida.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit, cuius proposito opere exitu nihil fortius. Nam cum ccc. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoque compedes, & cœlo tenebras nuntiantem, pertinacia uirtutis ad ultimã desperationem redegit. Cæterum perfidia, & scelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus occidere dimicans, q̃ assignatam sibi à patria stationem deserere maluit. ideoq; tam alacri animo suos ad id prælium, quo pe-

rituri erant, cohortatus est, ut diceret sic. prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi mors erat denunciata. Lacedæmonij perinde, ac uictoria esset promissa, ductori intrepide paruerunt.

De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter, ac morte speciosa, Thyræatium laude, q̃ spatia latius solũ cernitur, qui sanguine suo scriptis litteris direptam hostibus uictoriam, tãtum non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum fœlicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cum uetustam eius urbis gloriam, inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem, apud Leuctrã, & Mantineam, secundis prælijs contudisset, traiectus hasta, sanguine, et spiritu deficiens, recreare se conantes, primũ an clypeus suus saluus esset, deinde an fusi hostes penitus forent, interrogauit. quæ postq̃ ex animi sententia comperit, non finis, inquit, cõmilitones meæ uitæ, sed melius, & altius initium aduenit. Nunc enim uester Epaminundas nascitur, quia sic moritur, Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas uideo, & fortis, & animosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta, amara dominatione Græcia liberata est, orbus quoque non tamen sine liberis morior. quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo, è corpore deinde suo hastam educi iussit, eoq; uulnere expirauit. Quod si eum Dij immortales uictorijs suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.

De Theramene & Theogene.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti, parua mentis constantia. in qua. xxx. Tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem nō dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit. Reddensq; seruo publico, qui eam tradiderat. Critiæ, inquit, propino. uide igitur ut hoc poculum ad eū continuo perferas. erat autem is ex. xxx. tyrannis crudelissimus. profecto est supplicio se liberare tam facile supplicium perpeti. Itaque Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriens, uita excessit. Inimicorum æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes à litteris, & doctrina uirilitatem traxit. Numantino uero Theogeni ad consimilem uirtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis nāque, & afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius ciues nobilitate, pecunia, honoribusq;, præstaret, uicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat, contractis undique nutrimentis, ignis incendit, protinusq; strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit ut uictus, incisa ceruice ardentibus tectis, superiaceretur. qui cum tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad ultimum seipsum flammis immisit.

De uxore Asdrubalis.

Verum ut æque Pop. Ro. inimicæ urbis excidium referā, Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, q̄d à Scipione soli sibi impetrare uitā cōtentus fuisset, dextra, leuaq; tres cōes filias, mortem non recusantes, trahens incēdio se flagrātis patriæ obiecit.

De duabus puellis Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adijciam. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus, ad unicam filiam Harmoniam uirginē esset reducta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret, nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostibus gladijs obiecit, quæ, ne cum ferro quidem trucidaretur, cuius esset conditionis ederet, proclamauit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei superesse non sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa quæ nam esset, in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri ueritas apta, finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA. Cap. III.

Egregijs pariter uirorum, ac fœminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit, Patientiamq; in medium procedere hortata est non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, ut cum ea, uel ex ea nata, uideri possit.

De Mutio Scæuola.

Quid enim ijs, quæ supra retuli facto Mutij conuēientius? cum à Porsena rege Hetruscorum urbem nostram graui, ac diutino bello, urgeri ægre ferret, castra eius clàm ferro cinctus intrauit, immolantemq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterum inter molitionem pij pariter, ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira/

patientia offendit. Perosus. n. (credo) dexteram suam, quod eius ministerio in cæde regis uti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderunt. Ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui, ultionem suam uertere in admirationem coegit. Nã reuertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer, te cũ uitam meam patieris, à me uita donatũ. cuius clementiã non adulatus Mutius, tristior Porseniæ salute, q̃ sua lætior, urbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompeij patientia.

Pompeij etiam probabilis uirtus, qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio rege interceptus, cum senatus consilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit, eaq; patientia regi simul, & desperationẽ tormẽtis quicq̃ ex se cognoscendi excussit, et expetendæ P. R. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exẽplis contentus, q̃ ut clarissimarũ familiarum cõmendationẽ, ita nullum publicũ mœrorem cõtinent externa subnectam.

Externa.

Vetusto Macedoniæ more Regi Alexandro nobilissimi pueri p̃stò erant sacrificanti, E' quibus unus thuribulo accæpto, ante ipsum astitit. in cuius brachio carbo ardens delapsus est. quo, et si ita urebatur, ut adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret, tamẽ et dolorẽ silentio pressit, & brachiũ immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut excusso thuribulo

tibulo impediret, aut edito gemitu aures regias asper/geret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentum sumere uo/luit, solito enim sacrificauit diutius. nec hac re eũ à pro posito repulit. si huic miraculo Darius inseruisset ocu/los, sciisset eius stirpis milites uinci non posse, cuius in firmam ætatem tanto robore pditam animaduertisset. Est & illa uehemens, & constans animi militia, litte/ris pollens uenerabilium doctrinæ sacrorum Antistes Philosophia, quæ ubi pectore recæpta est hominum, inhonesto, atq; inutili affectu depulso, totum in solidæ uirtutis munimento confirmat, potentiusq; metu, ac do lore facit.

De Zenone Eleate.

Incipiam autem à Zenone Eleate, qui cum esset in di/spicienda rerum natura maximæ prudentiæ, inq; exci tandis ad uigorem iuuenum animis promptissimus, præceptorum fidem exemplo uirtutis suæ publicauit patriam enim egressus, in qua frui secura libertate po/terat, Agrigentum miserabili seruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morum suorum fretus, ut spe/rauerit & Tyranno, & Phalaridi uesanæ mentis fe/ritatem à se diripi posse. Postq̃ deinde apud illum plus consuedinem dominationis q̃ consilij salubritatem ua lere animaduertit, nobilissimos eius ciuitatis adulescen tes, cupiditate liberandæ patriæ inflammauit; cuius rei cum indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus gene/re cœpit, subinde quærens quos nam consilij partici/pes haberet. at ille nec eorum quempiam nominauit, & proximum quenque, ac fidissimum tyranno, suspe/

ctum reddidit, increpitansq; Agrigentinis ignauiam, ac timiditatem, effecit, ut subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi nō supplex uox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamq; mutauit.

De alio Zenone.

Eiusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyranno, de cuius nece consilium inierat, torqueretur supplicij pariter, atq; indicandorum gratia consciorum, doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod secretò audire eum admodum expediret, laxatoq; eculeo postq̄ insidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit, q̄ & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à Tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla ui inhiberi posset, quo minus amarissimorum eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret, ad ultimum amputationem linguæ minitanti, non erit, inquit, effœminate adulescens hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis. protinusq; dentibus abscissam, & commanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorum autem aures, illa lingua & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, ambitum maris, syderum motus, totiusq; denique mundi naturam prudentissime, & facundissime exprompsit. penè tamen occidit gloriosius, quàm uiguit. quia tam forti fine illustrem professionis actum comprobauit, Anaxarchiq;

non uitam modo deseruit, sed mortem reddidit clariorem.

De Theodoro.

In Theodoro quoq; uiro grauissimo Hieronymus tyrānus tortorū manus frustra fatigauit. Rupit enim uerbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, q̄ efficeret, ut tyrannicidij conscios indicaret. Quinetiam satellitē, in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine uersabatur falsa criminatione inquinando, fidū lateri eius custodē eripuit, beneficioq; patientiæ non solum, q̄ occulta fuerunt, texit, sed etiā tormenta sua ultus est, qbus Hieronymus, dum inimicum cupide lacerat, amicū temere pdidit. Apud Indos uero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur, ut sint, qui omne uitæ tēpus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durātes, modo flammis sine ullo gemitu obijcientes, atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur, titulus nanq; sapientiæ datur. Hæc è pectoribus altis, & eruditis orta sunt.

De quodam Seruo.

Illud tamen nō minus admirabile, quod seruilis aīus cæpit. Seruus barbarus Asdrubalem, quod dominum suū occidisset, grauiter ferens, subito aggressus interemit. Cumque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiā tamen, quam ex uindicta cæperat, in ore constantissime retinuit. Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata, ingenia uiuida ad se penetrare patitur. Neque haustū sui cum aliquo personarum discrimine largum, malignumue pbet. sed omnibus æqualiter exposita, qd cupiditatis potius, q̄ qd dignitatis attuleris, æstimat. inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum

relinquit, ut quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo euenit, ut & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarũ imaginum fœtus, in aliquod reuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem, in tenebras conuertant, quæ quidem planiora suis exẽplis redduntur, ac prius de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mentio, splendidam relatu præbet materiam.

DE IIS, QVI HVMILI LOCO NATI, clari euaserunt. Cap. IIII.

1 Incunabula Tullij Hostilij agreste tugurium cepit. eiusdem adulescentia in pecore pascendo fuit occupata. Validior ætas imperiũ Romanum rexit, & duplicauit. Senectus excellentissimis ornamentis decorata, in excellentissimo maiestatis fastigio fulsit. uerum Tullius & si magni, & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.

De Tarquinio Prisco.

Tarquinium autem Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in urbem nostram aduexit, alienum, quod exactum, alieniorẽ, quod ortum Corintho, fastidiendum, quod mercatore genitum, erubescendum, quod etiam exule Demorato natum patre. Cæterum tam prosperum cõditionis suæ euentũ, industrium, pro inuidioso, gloriosum, pro inuiso reddidit. dilatauit eni fines Ro. Po. cultum deorum nouis sacerdotijs auxit. numerum Senatus amplificauit. equestrem ordinem uberiorẽ reliquit. quodq; laudum eius consumatio est, præclaris uirtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiã

ageret, quod regem de finitimis potius mutuata esset, q̃ de suis elegisset.

De Tullo Seruio Rege.

In Tullo uero Seruio fortuna pcipue uires suas ostendit. Vernam huic urbi natum, regem dando, cui, qdem diu tissime imperium obtinere, quater lustrum condere, ter triumphare cõtigit. ad summam autem unde pro cesserit, aut quò peruenerit, statuæ ipsius titulus abun de testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De Varrone.

Miro quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. & quidem fortuna parum duxit, sordidissimæ mercis capturis inquinari solito, xij. fasces largiri, nisi etiam L. Æmilium Paulum de-disset collegam. atq; ita se in eius sinum infudit, ut cũ apud Cannas culpa sua uires Popu. Ro. exhausisset, Paulum quoq;, qui plium committere noluerat, occi dere pateretur, illum in urbem icolumem reduceret. Quinetiam senatum gratias ei agentem, quod redire uoluisset, ante portas eduxit, excuditq;, ut grauissimæ cladis authori Dictatura deferretur.

De M. Perpenna.

Non paruus consulatus rubor M. Perpennã, utpote qui COS. ante, q̃ ciuis, sed in bello gerendo utilior aliq̃to reipu. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicũ cæpit, Crassianæq; stragis punitor extitit. Cum inte rim cuius uita triumphauit, mors Papia lege damna ta est. Namq; patrem illius, nihil ad se pertinentia ci-uis Romani iura cõplexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes coegerunt. Ita Marci Perpen næ nomẽ adũbratum falsus Cõsulatus, caliginis simi-

le imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbe peregrinatus est.

De M. Porcio Catone.

Marci uero Porcij Catonis icrementa publicis uotis expetenda fuerunt, qui nomen suum Thusculi ignobile, Romæ nobilissimũ rdedidit. Ornata sunt enim ab eo litterarum latinarum monimenta. adiuta disciplina militaris. aucta maiestas senatus, prorogata familia, in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

Externa. De Socrate.

Sed ut Romanis externa iungamus, Socrates non solũ hominum consensu, uerum etiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, Phanarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimũ lumen gloriæ excessit. neque immerito. Nam cum eruditissimorum uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur, mensurasq; Solis, & Lunæ, & cæterorũ syderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum cõplecti auderent, primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum in intima conditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coegit. si uirtus per seipsam æstimetur, uitæ magister optimus.

De Euripide, & Demosthene.

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoq; sæculo ignotum fuit, alterius autem matrem olera, alterius patrẽ cultellos uẽditasse, omnium penè doctorum litteræ loquuntur, sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

DE IIS, QVI A PARENTIBVS CLA-
ris degenerauerunt. Cap V.

Equitur duplicis promissi pars adopertis il-
S lustrium uirorum imaginibus reddenda,
quoniam quidem sunt referendi, qui ab earũ
splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ, ac ne-
quitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim monstro similius, quàm superioris Africani fi-
lius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à par-
uulo admodum regis Antiochi præsidio capi sustinu-
it, cum ei uoluntaria morte absumi satius fuerit, quàm
inter duo fulgentissima cognomina patris, & patrui,
altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore
ex parte recuperata Asia, surgere ĩcipiente manus uin
ciendas hosti tradere, eiusq; beneficio precarium spi-
ritum obtinere, de quo mox L. Scipio speciosissimum
Deorum, Hominum'que oculis subiecturus erat tri-
umphum. Idem præturæ petitor candidam togam
adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campum
detulit, ut nisi gratia Ciceréi, qui patris eius scriba
fuerat, adiutus esset, honorem à Po. impetraturus non
uideretur. quanquàm quid interfuit utrum repulsam,
an sic adeptam præturam domum referret? quam cũ
propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt,
ne aut sellam ponere aut ius dicere auderet. Insuperq;
è manu eius annulum, in quo caput Africani scal-
ptum erat, detraxerunt. Dij boni quas tenebras è quo
fulmine nasci passi estis.

De filio Q. Fabij degenere.

A ge Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuria uitam egit? cuius ut cætera flagitia obliterentur, tamen abunde illo dedecore mores nudari possunt, q̃d ei Q. Pompeius prætor urbanus, paternis bonis interdixit, neq; in tanta ciuitate, qui illud decretum repræhenderet, inuentus est. dolenter enim homines ferebãt pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgẽtia hæredem reliq̃rat, publica seueritas exhæredauit.

De filio Clodij Pulchri.

P ossedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensq; Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit, quorum filius Pulcher p̃terq̃ q̃d eneruem, & frigidam iuuentã egit, perdito etiã amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq; erubescendo genere consumptus est. abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ, spiritũ reddidit.

De Hortensio Corbione.

I am Q. quidem Hortensij, qui in maximo et ingenuorum ciuium, & amplissimorum prouentu, summum authoritatis, atq; eloquentiæ gradum obtinuit nepos. Hortensius Corbio, omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorẽ uitam exegit, ad ultimumq; lingua eius, tam libidinis cunctorum inter lupanaria prostitit, q̃ aui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm piculosum iter processerim. Itaq; meipsum reuocabo, ne si reliqua eiusdem generis naufragia cõsectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer.

Referam igitur pedem, deformesq; umbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, cæteroq; uitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

QVI EX ILLVSTRIBVS IN VESTE Aut in cætero cultu licentius quam mos patritius permittebat, indulserunt. Cap. VI.

De P. Scipione.

PVblius Scipio, cum in Sicilia augendo exercitum, traijciendoq; in africam opportunū quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo uolueret, inter consilia, ac molitiones tantæ rei, operam Gymnasio dedit, pallioq;, & crepidis usus est, nec hac re segniores punicis exercitibus manus intulit. sed nescio an ideo alacriores, quia uegeta, et strenua ingenia, quò plus recessus sumunt, hoc uehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eū sociorum uberiorem se adepturum æstimasse, si uictum eorum, et solēnes exercitationes comprobasset. ad quas tum ueniebat, cum multum, ac diu fatigasset humeros, & cætera membra militari agitatione, firmitatem suā probare coegisset, consistebatq; in illis labor eius, in ijs remissio laboris.

De L. Scipione.

Lucij uero Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus. quo habitu uidelicet, quia aliquando usus erat, effigiem suam formatam poni uoluit.

De L. Sylla.

L ucius quoq; Sylla, cum imperator esset, chlamydato sibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme nō duxit.

De C. Duellio.

C aius autem Duellius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit quotiescunque epulaturus erat, ad funalem cereum praeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum, nocturna celebratione testando.

De Papyrio Masſone.

N am Papyrius quidem Masso, cum bene gesta repu. triumphum à Senatu non impetrasset, in Albano monte triumphandi & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplum præbuit, proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea usus est.

De C. Mario.

N am C. Marij penè insolens factum? Nam post Iugurthinum, Cimbricumq;, & Theutonicum triumphum, cantharo semper potauit. quod Liber pater Indicum ex Asia ducem triumphum hoc usus poculi genere ferebatur, ut inter ipsum haustum uini, uictoriæ eius suas uictorias compararet.

De M. Catone.

M arcus autem Cato Prætor M. Scauri, cæterorumque reorum iudicia nulla indutus tunica, sed tantummodo amictus prætexta, egit. sed hæc, atque his similia, uirtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam, quantam sui haberi fiduciam soleat, cognoscetur.

De P. & Cn. Scipionibus.

Pub. & Cn. Scipionibus in Hispania cũ maiore parte exercitus acie punica oppſſis, omnibusq; prouinciæ eius nationibus Carthaginensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorũ illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio quartum & . xx. annum agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia Popu. Roma. salutis, ac uictoriæ spem dedit. Eademq; in ipsa Hispania usus est. Nam cum oppidum Badiam circunsederet, tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hostium erat, uadimonium in posterum diem facere iussit, continuo'que urbe potitus, & tempore, & loco, quo prædixerat, sella posita ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius, nihil prædictione uerius, nihil celeritate efficacius, nihil ēt dignitate dignius. Nec minus animosus minus'ue prosper illius in Africam trãsitus, in quam è Sicilia exercitum Senatu uetante traduxit, quia nisi plus in ea re suo, quàm PA. CONS. consilio credidisset, secundi punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia, quod postquàm Africam attigit, speculatores Annibalis in castris deprehensos, & ad se perductos. nec supplicio affecit, nec de consilijs, ac uiribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes manipulos diligentissime deducendos curauit. Interrogatos'que an satis ea consyderassent, quæ speculari iussi erant, prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumes dimisit. quo tam pleno fiduciæ spiritu prius

animos hostium,q̃ arma cõtudit. Verum ut ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta ueniamus, cum à L. Scipione ex Antiochensi pecunia. HS. quadragies ratio in curia reposceretur, prolato ab eo libro, quo accæpta, expensaq́; summæ continebantur, refelliq; inimicorum accusatio poterat, discerpsit, indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat, quin etiam in hunc modum egit. non reddo P.C. ærario uestro. HS. quadragies rationem alieni imperij minister, quod meo ductu, meisq́; auspicijs bis millies. HS. uberius feci. Neq; enim adhuc puto eò malignitatis uentum, ut de mea innocentia, quærẽdum sit. Nam cũ Africam totã potestati uestræ subiecerim, nihil ex ea, quod meum dicerem, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt, sed uterq; nostrum inuidia magis, q̃ pecunia locupletior est, tam constantem defensionem Scipionis uniuersus Senatus comprobauit. Sicut illud factum, quod cum ad necessarium reipub. usum pecuniam ex ærario promi opus esset, idq́; Quæstores, quia lex obstare uideretur, aperire non auderent. priuatus claues poposcit, patefactoq́; ærario, legem utilitati cedere coegit. quam quidem fiduciam consciẽtia illa dedit, quia meminerat omnes leges à se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere uirtutis edendo, fatigatus est. diem illi ad populũ M. Næuius Trib. Pl. aut (ut qdam memorant) duo Petilij dixerãt, qui ingenti frequentia in forũ deductus, rostra ↄscẽdit, capitiq́; suo corona triumphali imposita, hac ego, in-

quit, Quirites die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere iussi. proinde aequum est uos mecum ire in Capitolium supplicatum. speciosissimam deinde eius uocem aeque clarus euentus secutus est. siquidem & senatum totum, & uniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Op. Max. puluinaria petens, comitem habuit. Restabat ut tribu. apud populum sine populo ageret, desertusq; in foro cum magno calumniae suae ludibrio, solus moraretur. cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit, deq; accusatore, Scipionis uenerator est factus.

De Scipione Aemuliano.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemilianus, cũ urbem praeualidam obsideret, suadentibus quibusdam, ut circa moenia eius ferreos murices spargeret, oĩaq; uada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in praesidia nostra impetum facere possent, respondit non esse eiusdem & capere aliquos uelle, & timere.

De Sci. Nasica.

In quãcunque memorabilium partem exemplorum cõuertor, uelim, nolim'ue in cognomine Scipionum, haeream necesse est. cui enim licet hoc loci Nasicam praeterire fidentis animi, dictiq; clarissimum authorem? Annonae caritate increbrescente. C. Curiatii Tribu. Ple. productos in concionem COSS. compellebat, ut de frumento emendo, atq; ad id negocium explicãdum mittendis legatis, in curiam referrent. Cuius instituti minime utilis, interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri coepit. obstrepente deinde plebe, ta

cete quæso Quirites, inquit, plus enim ego, q̃ uos q̃d rei/ u pb. expediat, intelligo. qua uoce audita omnes pleno uenerationis silentio, maiorem authoritatem eius, q̃ suo rum alimentorum respectũ egerunt.

De Liuio Salinatore.

L iuij quoq; Salinatoris æterna memoriæ authoritate tra dendus animus, qui cum Asdrubalẽ, exercitumq̃; Pœ/ norum in Vmbria deleſſet, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus, & signis, sparsos, ac palã tes parua manu opprimi poſſe, respõdit, ĩ hoc eis opor tere parci, ne hostibus tãtæ cladis domesticũ nuncij de/ eſſent.

De P. Furio Philo.

B ellica hæc præstantia animi. togata illa, sed non minus laudabilis, quam P. Furius Philus COS. in senatu exhi buit. Q. n. Metellum. Q. q; Põpeium consulares uiros uehementer inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat, identidẽ exprobrantes, legatos secum illuc ire coegit. fiduciam non solum fortem, sed penè etiam temerariam exhibẽs, quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est, usumq; ministerij uix tutum in amicis, ẽ sinu inimi corum petere sustinuit.

De L. Craſſo.

C uius factum, sicut placet, neceſſe est. L. etiam Craſſi, qui apud maiores eloquentia clariſſimus fuit, propo/ situm non displiceat. nam cum ex consule prouinciam Galliam obtineret, atque in eam Cn. Carbo, cuius pa trem damnauerat, ad speculanda acta sua ueniſſet, nõ solum eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali aſſignauit, nec ulla de re, nisi eo in consi/

lium adhibito, cognouit. Itaq; acer, & uehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est q̃ ut animaduerteret, sontem patrem suum, ab integerrimo uiro in exilium missum.

De Catone superiore.

Cato uero superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionem uocatus, nec ullo unq̃ crimine conuictus, ad ultimum tantum fiduciæ in sua innocentia reposuit, ut ab his in quæstionem publicam deductus, T. Gracchum, à quo in administrationem reipu. ad multum odium dissidebat, iudicem deposceret. Qua q̃dem animi præstantia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

De M. Scauro.

Eadem M. Scauri fortuna, æque senectus longa, ac robusta, idem animus, qui, cum pro castris accusaretur, quod à Rege Mithridate, ob rempubli. prodendam, pecuniã accepisset, causam suam ita egit. Est enim Quirites iniquum, cum inter alios uixerim, apud alios me rationẽ uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorum maior pars honoribus, & actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius Sucronensis M. Æmilium Scaurum regia mercede corruptum, imperium Popu. Roma. prodidisse ait. M. Æmilius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat, utri creditis? cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione, pertinaci clamore depulit.

De M. Antonio.

Contra M. Antonius ille disertus. Non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, q̃ innocens esset, testatus est. Quæstor proficiscens in Asiam Brundu-

sium iam peruenerat ubi litteris certior factus incessisse postulatum apud L. Cassium Prætorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatem Scopulis reorum dicebatur, cum id uitare beneficio legis. Memiæ liceret, quæ eorum, qui reipubli. causa abessent, recipi nomina uetabat, in urbem tamen recurrit. quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio, tum absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est.

De Senatu Romano.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. Nam cum eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur, Cartheginienses. c. ac. xxx. nauium classem in præsidium Romanis hostiam ultro misissent, Senatui placuit, legatos eorum ad ducem ire, qui dicerent, Po. Ro. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset. proinde classem Carthaginem reducerent. Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij uiribus, supplementum exercitus Hispaniā mittere ausus, fecit, ne hostilium locus castrorum, tum maxime Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris ueniret, q̄ si illum Pœni non obtinerēt. ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, q̄ sæuientem fortunam, in adiutorium sui, pudore uictam conuertere?

De Accio poeta.

Magno spatio diuisus est à senatu, ad poetam Accium transimus. Cæterum ut ab eo decentius ad externa transeamus, producatur in medium. Is Iulio Cæs. amplissimo, & florentissimo uiro, in collegiū poetarum uenienti nunq̄ assurrexit. non maiestatis eius immemor, sed qđ in comparatione cōium studiorum, aliquanto superiorem se

rem se esse consideret. quapropter insolentiæ crimine caruit. quia ibi uoluminum, non imaginum certamina exercebantur. Externa. De Euripide Tragico.

Nec Euripides quidem Athenis arrogans uisus est. cum postulante populo, ut ex tragœdia quădam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit, se ut eum doceret, non ut ab eo disceret, fabulas componere solere. laudăda profecto fiducia est, quæ æstimationem sui, certo pondere examinat tantum sibi arrogans, quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaque & quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile. apud quem cum quereretur, quod eo triduo non ultra tres uersus maximo impenso labore deducere potuisset, atq; is, se centum perfacile scripsisse gloriaretur, sed hoc inquit interest, quod tui in triduum tantummodo, mei uero in omne tempus sufficient. alterius enim fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerŭt. alterius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ uelis feretur.

De Antigenida.

Adijciam scenæ eiusdem exemplum. Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum fœliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit. Mihi cane, & Musis, quia uidelicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur. Quamq; scit se laudem meritam, eam, & si ab alijs impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.

De Zeusi Pictore.

Zeusis autem cum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines sensuri essent expectandum non putauit, sed

protinus hos uersus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρῶας τε, καὶ ἐϋκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοίῃ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo'ne dexteræ suæ multũ pictor arrogauit, ut ea tm̃ forma, cõprehensum crederet, quantum aut Leda *cœlesti partu edere, aut* Homerus *diuino ingenio exprimere potuit?*

De Phidia.

P *hidias quoq;* Homeri *uersibus egregio dicto allusit.* Si*mulachro.n.*Iouis Olympij *pfecto, quo nullũ pstãtius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus, interrogatus ab amico, quo nã mentẽ suã dirigens, uultum* Iouis *propemodũ ex ipo cœlo petitũ, eboris liniamẽtis eẽt amplexus, illis se uersibus q̃si magistro usũ rñdit.*

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Αμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

De Epaminunda.

N *on patiuntur me tenuioribus exẽplis diutius insistere fortissimi duces. siqdem* Epaminundas, *cum ei ciues irati sternendarum in oppido uiarum contumeliæ causa curam mandarent (erat.n. illud ministerium apud eos sordidissimũ) sine ulla cunctatione id recæpit, daturũq; se operam, ut breui speciosissimũ fieret, asseuerauit. mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamẽto expetendum* Thebis *redddit.*

De Annibale.

A *nnibal uero, cum apud regem* Prusiam *exularet, au-*

thorq; ei cōmittendi prælij esset, atq; is non idem sibi extis portendi diceret, an tu, inquit, uitulinæ carunculæ, q̄ imperatori ueteri mauis credere? si uerba numeres breuiter, & abscise, si sensum æstimes copiose, & ualenter. Hispanias enim direptas Po. Ro. & Galliaræ, ac Liguriæ uires in suam redactas potestatem & nouo transitu Alpiū iuga patefacta, et Thrasimenum lacum dira inustum memoria. & Cannas punicæ uictoriæ clarissimum monimentum, & Capuam possessam, & Italiā laceratam, ante pedes hominis effudit, uniusq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloriā suā, postponi æquo animo non tulit, & sane quod ad explorandam bellica sacrificia, æstimādosq; militares ductus attinebat, omnes foculos, oēs aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Annibalis prægrauasset.

De Cotie.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum regis Cotis. ut. n. ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, & ego inquit, illis meæ gentis ius dabo. æquauit Athenis Thraciā, ne uicissitudine talis beneficij imparem se iudicādo, humilius de origine sua sentire existimaretur.

De utroq; Spartano.

Nobiliter etiam uterq; Spartanus, & qui increpitus à quodam, quod in aciem claudus descenderet, pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit. & qui referente quodam sagittis Persarum Solem obscurari solere, bene narras, inquit, in umbra enim melius præliabimur. Vir eiusdem urbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostendenti dixit. Si mulieribus istos comparastis, recte, si uiris, turpiter.

a Ptum, et animosum bonæ fiduciæ pectus emẽso, quasi debitum opus superest, Constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis se aliquid ordine, ac recta mente complexum confidit, uel iam gestum si obtrectetur, acriter tueatur. uel non dum editum, si interpelletur sine ulla cunctatione ad effectum perducat.

De Fuluio.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor latius, mihi circunspicienti ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat, tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus uictor, Capuanum senatum, impij, decreti authorem, funditus delere constituit. Itaque cathenis onustum in duas custodias, theanam, calenamque diuisit, consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur, rumore deinde de Senatus mitiore sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent, nocte admisso equo, Theanam contendit. interfectisq; qui ibi asseruabantur, e uestigio Calenam transgressus, perseuerantiæ suæ opus executus est. & iam deligatis ad palum hostibus, litteras à P. C. nequicquàm Capuanis salutares accæpit. In sinistra enĩ eas manu sicut erant traditæ, reposuit, ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postq̃ illis obtemperari non poterat. Qua constantia uictoriæ quoq; gloriam

antecellit. quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem, punita Capua, q̃ capta reperies.

De Q. Fabio Maximo.

Atque ista quidem seueritatis, illa uero pietatis constantia admirabilis, quam Q. Fabius Maxi. infatigabilem patriæ præstitit pecuniam pro captiuis Annibali numerauit. fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquauerat, silentium egit, compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodem animi habitu p̄mansit. nec unquam sibi reipub. permisit irasci tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, nonne par eius cõstantia? Imperium Roma. Cannensi prælio penè destructum uix sufficere ad exercitus comparandos uidebatur. Itaque frustrari, & eludere Pœnorum impetus, q̃ manum cum ijs tota acie conserere melius ratus, pluribus comminationibus Annibalis irritatus, sæpe etiã spe bene gerendæ rei oblata, nunquam à consilij salubritate, ne parui quidẽ certaminis discrimine, recessit, quodq; est difficillimum, ubiq; ira, ac spe superior apparuit. ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nostræ succurrisse uisus est. alter enĩ celeritate sua Carthaginem oppressit, alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

De C. Pisone, & M. Palicano.

Caium etiam Pisonem mirifice, & constanter turbulento reipu. statu egisse COS. narratione insequenti, patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præruptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei

deferre imperium cupiens, cuius teterrimis actis exqsitum potius supplicium, q̃ ullus honos debebatur. Nec deerat consternatae multitudini furialis fax tribunitia, quae temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret in hoc miserando pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis, tantum non manibus Tribunorum pro rostris Piso collocatus est. cum hinc, atq; illinc eum ambissent. ac Palicanũ suffragijs populi CONS, creatum, an renunciaturus esset interrogaretur, primo respondit non existimare se tantis tenebris offusam esse rempub. ut huc idignitatis ueniretur. deinde cum perseueranter instarent, ac dicerẽt age, si uentum fuerit, non renunciabo iquit. quo quidẽ tam absciso responso, consulatum Palicano, prius q̃ illum adipisceretur, eripuit. multa, & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mẽtis suae flecti nõ uult rigorẽ.

De Metello.

Metellus autem Numidicus propter consimile perseuerantiae genus, excaepit quoq; indignam maiestate, ac moribus suis procellam cum enim animaduerteret, quò tenderent Saturnini Trib. pl. funesti conatus, quantoq; malo reipu. si non his occurreretur, erupturi essent, in exilium, q̃ in legem eius ire maluit potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat. carere sustinuit.

De Q. Scaeuola.

Caeterum ut neminem ei ꝑtulerim, ita Q. Scaeuolam Augurem merito compararim. depulsis, prostratisq; inimicorum partibus, Sylla occupata urbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, ut C. Ma

rius, quàm celerrime hostis iudicaretur. cuius uoluntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit, quinetiam truculētius sibi minitanti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circūsedisti, ostentes, licet mortem identidem miniteris, nunquam tamē efficies, ut propter exiguum, senilemq; sanguinem meum, Marium, à quo urbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

De Sempronia.

Quid fœminæ cum concione? si patrius mos seruetur, nihil. sed ubi domestica quies seditionum agitata fluctibus est, priscæ consuetudinis authoritas conuellitur, plusq; ualet. quod uiolentia cogit, quàm quod suadet, & præcipit uerecundia. Itaque te Sempronia Tib. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Æmiliani, nō ut absurde grauissimis uirorum operibus inserens, maligna relatione comprehendam, sed quia à Trib. pl. producta ad populum, in maxima confusione nihil a tuorū amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere, ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat. istabat enim tibi toruo uultu minas profundēs amplissima potestas, cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet, totum forum acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij Fratris tui osculum dares tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, ut portentum, execrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti.

De Centurionibus.

Non indignabuntur lumina nostræ urbis, si inter eorū

eximium fulgorem Centurionum quoq; uirtus spectandam se obtulerit. Nã ut humilitas amplitudinem uenerari debet, ita nobilitate fouenda magis, q̃ spernenda bonæ indolis, nouitas est. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio itercæptus, cum uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit. Tibi quidem Scipio gratias ago. sed mihi uti ista conditione uitæ non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Meuius Centurio Diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset, improuisis hostium insidijs circunuentus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusq; quidnam de eo statui deberet, iugulari me inquit iube. quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterũ quò constantius uitam contempsit, eò facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

Externa. De Blasio.

Complura huiusce notæ Romana exempla superant, sed satietas modo uitanda est. Itaq; stylum meum ad externa iam delabi permittam, quorum principatum teneat Blasius, cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio punico occupatam Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in admistratione reipubli. dissidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ uacãtem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem ag

gredie ndum opus maiore cupiditate, q̃ spe certiore, tẽtare ausus est. qui protinus sermonem eius, adiectis, q̃ & ipsum commendatiorem, & inimicum inuisiorem factura uidebantur. Annibali retulit. à quo adesse iussi sunt, ut alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterum cum res pro tribunali gereretur, & illi quæstionĩ omnium oculi essent intenti, dum aliud forte certioris curæ negocium tractatur, Blasius uultu dissimulante, ac uoce summissa, monere Dasium cœpit, ut Romanorum potius, quam Carthaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari. quod quia icredibile existimabatur, & ad unius tantum aures penetrauerat. & ia elabatur ab inimico, ueritas fide caruit. sed nõ ita post multo Blasij mira constantia, Dasium ad se traxit. Marcelloq; & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.

De Phocione.

Phocion uero, cum Athenienses rem aliter, q̃ ipse suaserat, prospere administrassent, adeo perseuerans constantiæ suæ propugnator extitit, ut in concione lætari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit, quod recte uiderat, quia quod alius male consuluerat, bene gesserant. fœlicius illud existimans, hoc sapientius, plerunq; enim temeritatem casus iuuat, ubi prauo consilio propius aspirat, & quo uehementius noceat, desperatius prodest. placidi sanè & misericordes, & liberales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto sensit omnium, bonitatis, cogno-

mine decorandos censuit. Itaq; constantia, quæ natura rigidior uidetur, lenis è mansueto pectore fluxit.

De Socrate.

Socratis autem uirilitatis robore palliatus animus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, ac truculentissimo errore instructa, de capite decem Pratorū, q apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant, tristem sententiam tulerat. forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignū iudicans tot, & tam benemeritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiā suam obiecit, maximoq; concionis fragore, & incitatissimis minis compulsus non est, ut se publicæ dementiæ authorem asciberet, quæ oppositu eius legitima crassari uia prohibita, iniusto Pratorum cruore manus suas contaminare perseuerauit nec timuit Socrates, ne consternatæ patriæ, undecimus furor, mors ipsius existeret.

De Ephilate.

Proximum, & si non eiusdem splendoris est, tamen certum constantiæ haberi potest experimentum efficacis operæ forensis, fidei non latentis. Athenis Ephilates accusare publice iussus & inter cæteros Demostrati nomen deferre coactus est, cuius filius erat Demochares excellentis formæ puer animo eius flagrantissimo ibærens amore. Itaq; communis officij sorte truculentus accusator, priuati affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se exorandum, quo parcius patris criminibus insisteret uenientem, neq; repellere, neq; supplicem genibus suis aduolutū intueri sustinuit. Sed operto capite

flens,& gemens,preces exprimere passus est. Nihiloq; minus syncera fide accusatum Demostratum damnauit, uictoriã nescio laude, an tormento maiore partam q̃m prius, q̃ sontẽ opprimeret, seipsum uicit Ephilates.

De Syracusano Dione.

Quem syracusanus Dion diuersitate exempli pgrauat, q. quibusdam monentibus, ut aduersus Heracliden, & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tanq̃ insidias ei nectentes cautior esset, respondit, se uita malle excedere, q̃ in metu uiolentæ mortis amicos, inimicosq; iuxta ponere. Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate authoris illustre.

De Alexandro Magno.

Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna, excellentissimis opibus Darij Contusis, & æstu. & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, q aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfluit, corpus suum immersit subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidum castris propinquum defertur. iacebat æger Tarsi, inq; ualetudine eius aduersa, instantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaq; conuocati medici attentissimo consilio salutis remedia circunspiciebant. qui, cum ad unam potionem sententiam direxissent, atque eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus, & comes) porrexisset, à Parmenione missæ litteræ superuenerunt admonentes, ut rex insidias Philippi perinde, ac pecunia corrupti à Dario caueret. quas cum legisset, sine ulla cunctatione medicamentum

hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit. pro quo tam cōstanti erga amicum iudicio, dignissimam à Diis immortalibus mercedem recæpit. qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI. LIB. IIII.

De animi moderatione.

Ransgrediar ad saluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes nostras impotentiæ, & temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. quo euenit, ut reprehensionis morsu sit uacua, & laudis quæstu sit opulentissima. itaque effectus suos in claris uiris recognoscat.

De P. Valerio Publicola.

A tque ut ab icunabulis summi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi maiestatem uenerando, Publicolæ cognomen assecutus est, cum exactis regibus, imperij eorum uim uniuersam, omniaq; insignia sub titulo consulatus in se tralata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit, fasces securibus uacuefaciendo, & in concione pupulo summittendo. numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro Spurio Lucretio collega assumpto, ad quem, quia maior natu erat priores fasces transferri iussit, legem etiā comitijs centuriatis tulit, ne quis magistratus, ciuem Romanum aduersus prouocationem uerberare, aut necare uellet. Ita quo ciuitatis cōditio liberior esset, īperium suum paulatim destruxit.

Quid quod ædes suas diruit, quia excelsiore loco positæ, instar arcis habere uidebantur, non'ne quãtum domo inferior, tantum gloria superior euasit?.

De Furio Camillo.

Vix iuuat abire à Publicola, sed uenire ad Furium Camillũ libet. cuius tã moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit, ut cum præsidiũ eius ciues capta urbe à Gallis Ardeæ exulantis petyssent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, q̃ de Dictatura sua omnia soleñi iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veietanus triumphus. egregia Gallica uictoria. sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim multoq; seipsum q̃ hostem superare operosius est. nec aduersa prospera festinatione fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

De M. Rutilio Censorino.

Par Furio moderatione M. Rutilius Cẽsorinus. Iterum enim Cẽsor creatus ad concionem populum uocatum, q̃ potuit grauissima oratione corripuit, quod eam potestatem bis sibi detulisset, cuius maiores, quia nimis magna uideretur, tempus coartandum iudicassent. uterq; recte, & Censorinus, & Populus, alter enim ut moderate honores crederent. præcæpit. alter se moderato credidit.

Dr L. Quintio.

Age L. Quintius Cincinnatus qualem COS. gessit? cum honorem eius P. C. continuare uellent non solum propter illius egregia opera, sed etiam quod populus eosdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat, utrunq; discussit. senatus studium simul inhibendo, & tribunos uerecun

diæ suæ exemplum sequi cogendo atq; unus causa fuit, ut amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab iniusti facti reprehensione. De Fabio Maximo.

Fabius uero Maxi. cum à se quinquies, et à Patre, Auo, Proauo, maioribusq; suis, sæpenumero consulatum gestum animaduerteret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu COS. creabatur, quã potuit constanter, cum populo egit, ut aliquando uacationem huius honoris Fabiæ genti daret. non quod uirtutibus filij diffideret (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius? aut ualentius? quæ etiam patrios affectus, q potentissimi habentur, superauit.

De Africano superiore.

Non defuit maioribus grata mens ad premia, superiori Africano exoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt, uoluerunt illi statuas in comitio, in Rostris, in Curia, in ipsa deniq; Iouis Op. Maxi. cælla ponere. uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam capitolinis puluinaribus applicare. uoluerunt ei continuum per omnes uitæ annos consulatum, perpetuamq; Dictaturam tribuere, quorum sibi nil, neq; plebiscito dari, neque S.C. decerni patiendo, penè tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum egerat in merendis.

De eodem Africano.

Eodem robore mentis causam Annibalis in senatu protexit. cum eum ciues sui missis legatis tanquam seditiones apud eos mouentem accusarent, adiecit quoq; non oportere P.C. se Reipu. Carthaginiensium interpone-

re, altissimaq; moderatione, alterius saluti consuluit, alterius dignitati. uictoria tenus, utriusq; hostem egisse cõtentus.

De M. Marcello.

At M. Marcellus, qui primus & Annibalem uinci, & Syracusas capi posse docuit, cum in consulatum eius Siculi de eo questum in urbem uenissent, nec senatum ulla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent, & ut is rediit, ultro de his admittendis retulit, querentesq; de se patienter sustinuit. iussos etiam à Leuino discedere, remanere, ut suæ defensioni interessent, coegit. ac deinde utraque parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quo liberius senatus sententiam ferret. improbatis quoque eorum querelis, supplices, et orantes, ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit super hæc Siciliam sortitus, eam prouinciã collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest, quoties nouis ipse gradibus, moderatione aduersus socios usus est.

De T. Graccho Tribuno Plebis.

Quam etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribu. enim Plebis, cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret. et Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset, atq; ideo à COS. in uincula publica duci iussus esset, appellassetq; collegium tribunorum, nullo uolente intercedere, secessit à collegis, decretumq; composuit, nec quisquam dubitauit, quin eo scribendo, irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is iurauit primum cum Scipionibus se in gratiam non redisse. deinde tale de-

cretum recitauit. Cũ L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit, indignum, & alienum à maiestate Po. Ro. uideri eundem ipsum duci. Itaq; id non passurum fieri. Libenter tunc opinionem suam Po. Ro. à Graccho deceptã cognouit, moderationemq; eius debita laude prosecutus est.

De C. Claudio Nerone.

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderationis exempla numerandus est. Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimendo particeps gloriæ fuerat, & tamen eum triumphantem equo sequi, q̃ triumpho, quem ei senatus æque decreuerat, uti maluit, quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit. Eò quidem clarius, quod illius uictoria tantummodo laudabatur, huius, etiam moderatio.

De Africano posteriore.

Nec Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere. qui Censor, cum lustrum conderet, inq; solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solemni eius precationis carmine præiret, quò Dij immortales, ut Popu. Romani res meliores, amplioresq; facerent, rogabantur, satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaque precor, ut eas perpetuo incolumes seruent, ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua uotorum uerecundia deinceps Censores in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cum intra septimũ lapidem triumphi quærebantur. maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, ut auidum esset quicquam ultra appetere. ita abunde fœlix, si nihil

ex eo,

ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neq; alia eius in Cẽsura moderatio pro tribunali apparuit Centurias recognoscens equitum, postq̃ C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animaduertit, dixit illum se scire verbis cõceptis peierasse. proinde siquis eum accusare uellet, usurum testimonio suo. sed nullo ad id negocium accedente. Traduc equum, inquit sacerdos, ac lucri fac censoriam notam. ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, & iudicis partes, egisse uidear.

De Q. Scæuola.

Quod animi temperamentum etiam in Quinto Scæuola excellentissimo uiro adnotatum est, testis nanq; in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum uidebatur, discedens adiecit. ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent, quoniam unius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli. & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

De Metello Macedonico.

Sentio quos ciues, quæ'ue facta eorum, ac dicta, q̃ angusto ambitu orationis amplectar. sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellentibus, infinitis personis, rebusq; circunfusus, utrumque præstare non possum. Itaq; propositi quoq; nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum uenia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorumq; ab æmulatione uirtutis profecta contẽtio, ad graues, testatasq; inimicitias pro

gressa fuerat. Sed tamen cum interemptum Scipionem conclamari audisset in publicum se proripuit mœstoq; uultu, & uoce confusa, concurrite, concurrite, inquit, ciues, mœnia nostræ urbis euersa sunt. Scipioni eni Africano intra suos penates quiescenti, nefaria uis allata est. O' Rempu. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione fœlicem. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, ut funebri eius lecto humeros subijcerent, atq; huc exequiarum, illum honorem uocis adiecit, non fore, ut postea id officium, ab illis maiori uiro præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multæ pro rostris altercationes? Vbi maximorum ciuium, & ducum tantorum togata prælia? omnia nimirum ista, præcipua ueneratione prosequenda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

N*umidicus autem Metellus populari factione patria pulsus, in Asiam secessit, in qua, cum ei forte ludos Trallibus spectanti litteræ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo Senatus, & Populi consensu, reditum illi in urbem datum, non è theatro prius abijt, quàm spectaculum ederetur. non lætitiam suam proxime sedentibus ulla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari uultu, & exulem fuisse, & restitutum. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate uersatus est.*

De Catone Posteriore.

Tot familijs in uno genere laudis enumeratis, Porcium nomen uelut expers huiusce gloriæ silentio prætereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisus indicio, cypriacam pecuniam, maxima cum diligentia, & sanctitate, in urbem deportauerat. cuius ministerij gratia senatus relationem interponi iubebat. ut Prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. sed ipse id fieri passus non est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni, ac nequid in persona sua nouaretur, campestrem experiri temeritatem, q̃ curiæ beneficio uti satius esse duxit.

De M. Bibulo.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus uir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit, qui, cum in Syria moraretur prouincia, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Ægypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eum uinctos, regina Cleopatra misit. ut grauissimæ cladis ultionem, arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti poterat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificesq́; sanguinis sui, intactos euestigio ad Cleopatram reduci iussit, dicendo, potestatem huius uindictæ non suam, sed senatus esse debere.

De Archyta Tarentino externa.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoq́; tempore solidum opus doctrinæ complexus, postquã in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia uillici corrupta, & perdita.

Intuensq; male meritum, sumpsissem, inquit, à te suppliciũm, nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere, q̃ propter iram grauius iusto punire.

De Platone philosopho.

Nimis liberalis Archytæ moderatio temperatior Platonis, nam cum aduersus delictum serui uehementius exarsisset, ueritus ne ipse modum uindictæ dispicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit. deforme sibi futurum existimans, si commisisset, ut parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur.

De eodem.

Quo minus miror, quod in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit. audierat enim eum multa de se impie locutum, sine ulla cunctatione criminationem respuit. instabat certo uultu idex quærens causam cur sibi fides non haberetur adiecit non esse credibile, ut quẽ tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremo cum ad iusiurandum inimici asserentis malignitas confugisset, ne de periurio eius disputaretur, affirmauit nunq̃ Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset. non ĩ corpore mortali, sed in arce cœlesti equidem armatum animum eius, uitæ stationem putes peregisse humanorum uitiorum incursus à se inuicta pugna repellentem, cunctosq; uirtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodiẽtem.

De Syracusano Dione.

Nequaq̃ Platoni litterarum commendatione par Syracusanus Dion, sed quod ad præstandam moderationẽ attinet, uehementioris experimẽti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat. ubi cum Theodo-

rum principem eius urbis domi conuenire uellet. neque admitteretur, multum, diuq; ante fores retentus comiti suo patienter hoc ferendum est ait. forsitan enim & nos cum in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thrasybulo

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est, qui populum Atheniensem. xxx. tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamq;, et uagam uitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atq; armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis uictoriam, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret. hæc obliuio, quam Athenienses ἀμνηστίαν uocant concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

De Stasippo Tegeate.

Non minoris admirationis illud. Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, ut grauem in administratione reipu. æmulum, sed alioqui probum, & ornatum uirum, qualibet ratione uel tolleret, uel summoueret, negauit se facturum, ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuparet. seq; potius uehementer aduersario urgeri, quam patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoq; moderatione pectus instructum, qui alcæum poetam, & amaritudine odij, & uiribus ingenij, aduersus se pertinacissime usum, tyrannidem à ci

uibus Mithylenæ delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset, admonuit.

De septem sapientibus.

H*uius uiri mentio subijcit, ut de septem sapientum moderatione referam. A' piscatoribus in Milesia regione uerriculum trahentibus, quidam iactum emerat. extracta deinde magni pōderis aurea delphica mensa, orta cōtrouersia est, illis piscium se capturam uendidisse affirmantibus, hoc fortunæ ductus emisse dicente. qua contentione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populū delata, placuit Apollinem delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit illi esse dandam, qui sapientia cæteros præstaret, his uerbis græcis.*

Εκγόνε μιλήτου τρίποδος πέρι τοῖβον ὅρωτᾶς.
ὃς σοφίη πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' αὐδῶ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt. ille cessit eam Bianti. Bias Pittaco. is protinus alij. deincepsq́; per omnium septem sapientum orbem, ad ultimum, ad Solonem peruenit. qui & titulum amplissimæ prudentiæ, & premium ad ipsum Apollinem transtulit.

De Theopompo.

A*tque ut Theopompo quoque Spartanorum regi moderationis testimoniū reddamus, cū primus instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ ptāti oppositi quēadmodum Romæ consulari imperio Trib. ple. sunt obiecti, atq; illi uxor dixisset, id egisse illum, ut filijs minorē potestatem relinqueret, relinquam, inqt, sed diuturniorē. optime qdem. ea. n. demū tuta est potētia, quæ uiribus suis modum imponit. Igitur Theopō*

pus legitimis regnũ uinculis cõstringendo, quo lõgius à licentia retraxit, hoc beneuolentiam ciuium propius admouit. De Antiocho.

Antiochus autem à L. Scipione ultra Taurum montem imperij finibus summotus, cum Asiam prouinciam, uicinasq; ei gentes amisisset, gratias agere Popu. Roma. non dissimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur. Et sanè nihil est tam praeclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desyderet.

DE IIS, QVI EX INIMICIS, IVNCTI sunt amcitia, & necessitudine. Cap. II.

Quae, quoniam multis, & claris authoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani animi affectum, quem ab odio, ad gratiam defluxum, & quidem eum laeto stylo prosequamur. nam sicut placidum mare ex aspero, coelumq; ex nubilo, serenum hilari aspectu sentitur, sic bellum pace mutatum, plurimum gaudij affert. offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione celebranda est.

De M. Aemilio Lepido.

M. Aemilius Lepidus bis CON. & Pont. Maxi. splendoreq; honorum, par uitae grauitate, diutinas, ac uehemẽtes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdẽ amplitudinis uiro gessit, quas ut simul Censores renunciati sunt, in campo deposuit, existimans non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publice summa iuncti essent ptãte. id iudiciũ animi eius & psens aetas cõprobauit, & nobis ueteres annaliũ scriptores laudandum tradiderũt

De Sexto Liuio Salinatore.

S icuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nāq; & si Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius pcipue afflictus, tamē, postq eū inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt, & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauissimā acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne si dissidente animo consortium imperij usurpare uoluisset pertinacem exhibendo inimicum, malū COS. ageret. quæ quidem mētis ad tranqlliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili tēpoꝝ articulo, plurimū salutis urbi nostræ, atq; Italiæ attulit. qa pari uirtutis impetu connixi, terribiles punicas uires contuderunt.

De Africano. & Tiberio.

C laꝝ etiā in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarum exēplum. siqdem ad cuius mensæ sacra, odio dissidentes uenerant, ab ea & amicitia, & affinitate iuncti discesserunt. non contentus enim Scipio authore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cum Graccho concordiā cōicasse, filiā quoq; ei Corneliam protinus ibidem despondit.

De Cicerone.

S ed huiusce generis humanitas etiam in. M. Cicerone pcipua apparuit. A. nanque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo urbe expulerat. Idemq; P. Vatinium dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est, ut sine ullo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. Quia speciosius aliquanto iniuriæ beneficijs uincuntur, quā mutui odij pertinacia pensantur.

De P. Pulchro.

C iceronis autem factum adeo uisum est probabile, ut imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Cl. Pulcher dubitauerit. qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus unum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit, atq; in animum induxit, & iudicem, & Pratorem, & testem, Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere. Intra quam ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili uoce perorauerat.

De Caninio Gallo.

C aninius autem Gallus reum pariter, atq; accusatorem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorē habendo.

De Cœlio Rufo.

C œlij uero Rufi, ut uita inquinata, ita misericordia, quam Q. Pompeio præstitit, probanda. cui à se publica quæstione prostrato, cum mater Cornelia fidei commissa prædia non redderet, atq; iste auxilium suum litteris implorasset, pertinacissime absenti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio ultimæ necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiā subuertit. factum propter nimiam, & eximiam humanitatem, ne sub Cœlio quidem authore repudiandum.

DE ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA. Cap. III.

M Agna cura, pcipuoq; studio referendum est, quantopere libidinis, & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium uirorum, pectori-

bus,consilio,ac ratione summoti sint. quia ij demum penates,ea ciuitas,id regnum æterno in gradu facile steterit,ubi minimum uirium ueneris, pecuniæq; cupido sibi uendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint iniuria dominatur, infamia flagrat. igitur cõtrarios his tam diris uitijs mores commemoremus. De Scipione.

Quartum & .xx. annum agens Scipio,cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia,multosq; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant,in suam potestatem redegisset, eximiæ inter eos formæ uirginem ætatis adultæ,& iuuenis,& cœlebs,& uictor postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoq; gentis eius Indibili desponsatam,accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit. aurum quoque quod pro redemptione puellæ allatũ erat,sũmæ dotis adiecit. Qua cõtinentia,ac munificentia,Indibilis obligatus, Celtiberorum animos,Romanis applicando,meritis eius gratiam debitam retulit. D M. Catone.

V erum ut huius uiri abstinentiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros,Achaia, Cyclades insulæ, Maritima pars Asiæ,prouincia Cypros. unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret. tam auersum animũ ab omni uenere,quàm à lucro habuit,in maxima utriusq; intemperantiæ uersatus materia. nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur,& fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbes,necessaria totius nauigationis diuerticula erant. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes,scriptis suis significat,

cuius testimonium non amplector. proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem naturæ utero, & continentia nata est, & Cato.

De Druso Germanico.

Drusum etiam germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij, patriæq; rarum ornamētum, & quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, Vitrico pariter, ac fratri augusto, duobus reipu. diuinis oculis, mirifice respondentem, constat, usum ueneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

De Antonia.

Antonia quoque fœmina laudibus uirilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensauit. quæ post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit, in eodemq; toro alterius adulescentiæ uigor extinctus est, alterius uiduitatis experientia consenuit. hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

De Cn. Martio.

Deinceps his uacemus, quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam uacauit. Cn. Martius patritiæ gentis adulescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit, cum editis conspicuæ fortitudinis operibus à Posthumio Comminio COS. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri. c. iugeribus, & . x. captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantum sustinere ualuisset, donaretur, nihil ex his, prater unius captiui salutem hospitis, equumq;, quo in

acie uteretur, accipere uoluit. Qua tam circunspecta animi moderatione, nescias utrum maiore cum laude premia meruerit, an reiecerit.

De M. Curio.

M. autem Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemq; fortitudinis perspectissimum specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempsit. Samnites eius paupertatem mirati sunt nam cum ad eum magnum auri pondus publice missum attulissent, benignis uerbis inuitatus, ut eo uti uellet, uultum risu soluit, protinusq; superuacuæ, iquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus M. Curium malle locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem. atque istud ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum munus refertote, & mementote me nec acie uinci, nec pecunia corrumpi posse. Idem, cum Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemque ditauerat, attigit. decretis etiam à Senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta, popularis assignationis modum non excessit. parum idoneū reip. ciuem existimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, contentus non esset.

De Fabricio Lucino.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, & authoritate omni ciuitate temporibus suis maior. cēsu par unicuiq; pauperrimo qui à Samnitibus, quos uniuersos in clientelam habebat, decem æris & quinq; pondo

argenti, totidemq; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine usu familiæ abunde comitatus. quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desyderare. ergo domus eius, quemadmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum uacua, ita gloria ex his contemptis parta, referta fuit.

De eodem Fabricio.

Consentanea repudiatis donis Fabricij uota extiterunt. legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendã Atheniensem clarum sapientia suadentem nequid aliud homines, quàm uoluptatis causa facere uellent, pro monstro eam uocem accæpit, continuoq; Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est, licet Athenæ doctrina sua glorientur, uir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcæpta, quod euẽtus quoque indicauit. Nam quæ urbs uoluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit. quæ labore delectata est, occupauit. & illa libertatem tueri nõ ualuit, hæc etiam donare potuit.

De Q. Tuberone Catilio.

Curij, & Fabricij Q. Tuberonem cognomine Catilium discipulum fuisse merito quis existimauerit. cui consulatum gerenti, cum Ætolorum gens omnis usus uasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset, qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in eius mensa uasa uidisse, monitos ne Continentiæ, quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit.

quam bene ætolicis domesticæ prætulerat, si frugali/
tatis eius exemplum posterior ætas sequi uoluisset. nūc
quò uentum est? à seruis uix impetrari potest, ne eam
supellectilem fastidiant, qua uti COS. non erubuit.

De Paulo Æmilio.

At Perse rege deuicto Paulus, cum Macedonicis opibus, ueterem, atque hæreditariam urbis nostræ pauperta/tem eousq; satiasset, ut illo tempore primum Popu. Ro. tributi præstandi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit. præclare secum actum exi/stimans, quod ex illa uictoria alij pecuniam, ipse glo/riam occupasset.

De Q. Fabio Gurgite, C. Numerio Fabio picto/re, & Q. Vgolino.

Atq; huic animi eius iudicio. Q. Fabius Gurges. C. Nu/merius. Fabius pictor. Q. Vgolinus se subscripserunt, qui legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium quidem pri/us, quàm ad senatum legationem referrent, detulerūt. scilicet de publico ministerio nihil cuiquam præter lau dem bene administrati iudicij accedere debere iudican/tes. Iam illud humanitatis senatus, et attentæ maiorū disciplinæ indicium est. data sunt enim legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solum Patrum C. decreto, sed etiam populi permissu. eaq; legatis Quæstores prō pte unicuiq; distribuerunt. ita in ijsdem, Ptolemæi libe/ralitas, legatorum abstinentia, senatus ac populi æqui/tas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

Fabiorum & Vgolini continentiæ Calpurnium Piso- nem in consimili genere laudis æmulum fuisse, res ipsa documento est. COS. graui fugitiuorum bello, à se libe- rata Sicilia, eos, quorum precipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur. iter quos filiũ- sium aliquot locis præliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit, præfatus non opor- tere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esse. tantumq; ponderis se te- stamento adulescenti legaturum promisit, ut honorem publice à duce, precium priuatim à patre reciperet.

De Catone superiore.

Agesiquis hoc sæculo uir illustris pellibus hœdinis pro stragulis utatur, tribusq; seruis comitatus Hispaniam regat, & quingentorum assium sumptu transmarinã prouinciam petat, eodem cibo, eodemq; uino, quo nau- tæ, uti contentus sit, nonne mirabilis existimetur? atqui ista patientissime superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat.

De Catone posteriore.

Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, utpote in ciuitate iam diuite, & lauti- tia gaudente natus. is tamen, cum bellis ciuilibus in- teresset, filium secum trahens. xij. seruos habuit. nume- ro plures, quàm superior. temporum diuersis moribus, pauciores, exultat animus maximorum uirorum me- moriam percurrens.

De Scipione Æmiliano.

Scipio Æmilianus post duos inclytos consulatus, toti-

demq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis se/ quentibus officio legationis functus est, & puto Car/ thaginis, ac Numantiæ spolijs comparare plures po/ tuerat, nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset, Itaq; cum per socios, & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, sed uictoriæ numerabantur. nec quantum auri, & argen/ ti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æsti mabatur. continentia uero etiam uniuersis plebis ani/ mis sæpenumero cognita est. sed abunde erit ex his duo exempla, longe inter se distantium sæculorum, re/ tulisse.

De Pyrro.

P *yrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam epiroticis ar/ mis languentibus beneuolentiam* Popu. Roma. *merca ri, quia uirtutem debilitare nequiuerat, cupiens, penè to tum regiarum opum apparatum in urbem nostrā trā stulit.* Cæterū *cum & magni pretij, & uarij generis à legatis eius, tam uirorum, quā fœminarum apta usui munera circa domos ferrentur, nulla cuiq dono ianua patuit.* Tarentinæq; *petulantiæ animosus magis, quā efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius urbis, armis, q̄ moribus repulsus sit.*

De C. Mario, & L. Cinna.

I *n illa quoque procella, quam* C. Marius, & L. Cinna *reipu. inflixerant, abstinentia* Po. Roma. *mirifica con/ specta est. Nam cum à se proscriptorum penates, uulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri potuit ne/ mo, qui ciuili luctu prædam peteret.* Vnus *enim quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum*

crudelium

crudelium uictorum conuitium fuit.

Externa. De Pericle.

A c ne eiusdē laudis cōmemorationem externis inuideamus, Pericles Atheniensium princeps, cū tragœdiarū scriptorē Sophoclem in Pratura collegā haberet, ac is publico officio unà districtus, pueri ingenui ꝓtereuntis formā impensioribus uerbis laudasset, intemperantiā eius ĩcrepitans, dixit, Pratoris non solum manus à pecuniæ lucro, sed ēt oculos à libidinoso aspectu ꝯtinentes esse debere. De Sophocle.

S phocles aūt ætate iam senior, cū ab eo qdā q̄reret, an etiānum rebus uenereis uteretur, Dij meliora iqt. Libēter.n. istinc tanq̄ ex aliqua furiosa profugi dominatione. De Xenocrate.

A eque abstinentis senectæ Xenocratē fuisse accepimus, cuius opinionis non parua fides erit narratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile Athenarum scortū, iuxta eum uino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quoad uoluerat in sinu suo moratam, propositi irritā dimisit. factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoque dictum perquam facetum. deridētibus enim se adulescentibus, quia tam formosa, tamq; elegans poti senis aninum illecebris pellicere non potuisset, pactumq; uictoriæ precium flagitantibus de homine se cum ijs, non de statua pignus posuisse respondit. potest ne Xenocratis continentia à quoquam magis uere, magisq; proprie demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua,

cum campanā matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima saeculi illius ei ostenderet, traxit eam sermone, quousque è schola redirent liberi. et haec, inquit, ornamenta mea sunt, omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit. eo quidem certius, quàm qui cuncta possidet. quia dominium rerum collabi solet, bonae mentis usurpatio nullum tristioris Fortunae recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut diuitias in prima foelicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarū statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta, et huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius psonis, quàm uerbis repraesentabitur.

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquini superbiam finito, cōsulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Popu. Roma. gessit, et plurimorum, ac maximorum operum praetextu, titulum imaginum suarū amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente, decessit. ideoq; publica pecunia ductae sunt. nō attinet ulteriore disputatione, tanti uiri paupertatem scrutari. Abūde enim patet quid uiuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantae amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & Plebs pacis inter se faciendae authorem elegit? quantae scilicet esse debuit arbi

ter publicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita Sextantibus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset, uerum idcirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in unum contrahi uoluit, quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat. cuius ut superstitis nullum fuit, quod in censum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est patrimonium, Romana Concordia.

De C. Fabricio, & Q. Æmilio.

In C. uero Fabricij, & Q. Aemilij Pappi principum sæculi sui domibus, argentũ fuisse confitear oportet. uterq; enim patellam deorum, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius quod patellam suam Corneo pediculo sustineri uoluit Pappus quoque satis animose, qui, cum hæreditatis nomine ea accæpisset, religionis causa ab alienanda non putauit. Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur, ut COSS. fierent, uoluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupiniæ solum uersabant, delitiarumq; ignari uastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immo uero quos pericula reipubli. imperatores accersebant, angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati reddere?) bubulcos, fieri cogebant.

De Atilio Calatino.

Atilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperium Popu. Roma. suscipiendum, semen aspergentem uiderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt. Ingentes hostium copias pessundederunt. Quæq; modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas re

tinuerunt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. potest pauperes conso lari Attilius, sed multo magis docere locupletes, q̃ nõ sit nessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.

De Attilio Regulo.

E iusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus pri mi punici belli gloria, cladesq; maxima. cum in Afri ca insolentissimæ Carthaginis opes, crebris uictorijs cõ tunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in pro ximum annum imperium cognouisset, cõsulib. scripsit, uillicum in agello, quẽ septem iugerum in Pupinia ha bebat, mortuum esse, occasionemq; nactum mercenariũ, amoto inde rustico instrumento discessisse, ideoq; pete re, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro non esset unde uxor, ac liberi sui alerentur. Quæ postquam Se natus à COSS. accæpit, & agrum alij uillico colen dum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis præ beri, resq;, quas amiserat, redimi publice iussit. Tanti ærario nostro uirtutis Atilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

De Quintio Cincinnato.

A eq; magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerũt. septem enim iugera agri possedit. ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, mulctæ nomine ami sit, pœnam quoq; pro filio Cesone, quod ad causam di cendam non occurrisset, huius agelli reddituus soluit. et tamen ei quatuor iugera aranti, non solum dignitas patrisfamiliæ constitit, sed etiam dictatura delata est. anguste se habitare nunc putat, cuius domus tantum

patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

De Aelia Familia.

Quid Aelia Familia, q̃ locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus domuncula fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monimenta, & unus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desyderans, q̃ dominos habebat. Inq; maximo circo Flaminio spectaculi locus. quae quidem loca ob uirtutem publice donata possidebant. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quàm Paulus Perse rege deuicto. Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex praeda donaret. Taceo enim quod princeps ciuitatis filiã ei nuptui dedit, cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat, quin ipse quoque adeo inops decessit, ut nisi fundus quem unũ reliquerat, uenisset, uxor eius dotem unde reciperet, non extitisset. Animi uirorum, et foeminarum uigebant in ciuitate, eorumque bonis, dignitatis aestimatio cunctis in rebus ponderabatur. haec imperia conciliabant, haec iungebant affinitates, haec in foro, haec in curia, haec intra priuatos parietes, plurimum poterant, patriae enim rem unusquisque, non suam, augere properabat, pauperq; in diuite, quàm diues in paupere imperio uersari malebat. atq; huic tã praeclaro proposito illa merces reddebatur, quod nihil eorum quae uirtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiaeq; illustrium uirorum, publice succurrebatur.

De Cn. Scipione.

Itaq; cum secundo punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens ut sibi successor mitteretur, qa filiam uirginem adultae iam aetatis haberet, neque ei

fine se dos expediri posset, senatus ne res publica bono duce careret, patris sibi partes desumsit, consilio'que uxoris, ac propinquorum Scipionis cõstituta dote, summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit. dotis modus. xl. millia æris fuit. qua nõ solum humanitas Patrum. C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognosci potest. nanq; adeo fuerunt arcta, ut Tacia Cesonis filia maximam dotem ad uirum. x. millia æris attulisse uisa fit. et Megulia, quia cum quingẽtis millibus æris mariti domum intrauit, dotatæ cognomen inuenerit. Idem senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua uindicauit, quoniã paternæ hæreditati præter opimam gloriam, nihil erat, quod acceptum referret.

De M. Scauro.

M. autem Scaurus, quãtulam à patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorum, quos de uita sua scripsit, refert. ait enim sibi decem sola mancipia, totumq; censum quinq; atq; triginta millium nummum relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunquã querelis uacuos esse sinimus. nullum autem uel admodum parui ponderis argentum, paucos seruos, septẽ iugera aridæ terræ, ĩdigentia domestica impensa funera, inopes dotum filias, sed egregios cõsulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mendicã Fortunam quasi pcipuũ generis humani malũ diuturnis conuitijs laceramus? quæ non ut abundantibus, ita fidis uberibus Publicolas, Aemilios, Fa-

bricios, Curios, Scipiões, Scauros. hisq; paria robora uirtutis aluit. exurgamus potius animis, pecuniaeq; aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus, nanq; per Romuli casam, perq; ueteris capitolij humilia tecta, et aeternos Vestae focos, fictilibus etiãnum uasis contentos, iuro, nullas diuitias, paupertati talium uirorum posse praeferri.

DE VERECVNDIA. Cap. V.

Qua tempestiuus ad uerecundiam transitus uidetur. Haec enim iustissimis uiris pcaepit, ut priuatas facultates negligerent, publicas q̃ amplissimas esse cuperent. digna cui pinde ac coelesti numini templa extruantur, araeq; consecrẽtur, quia parens est omnis honesti consilij, tutela solennium officiorum magistra innocentiae, chara proximis, accapta alienis, omni loco, omni tempore, fauorabilem praeseferens uultum.

De populi Verecundia.

Sed ut à laudibus eius ad facta ueniamus, à condita urbe usque ad Africanum, & Tiberium longum consules promiscuus Senatui, & populo spectandorum ludorum locus erat. nunquam tamen quisq̃ ex plebe in theatro ante P.C. spectare sustinuit. Adeo circunspecta nostrae ciuitatis uerecundia fuit. Quae quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flaminius extrema in parte theatri constitit. qui à M. Catone, & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat. consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Fla-

minij, Macedoniæ, Philippiq; uictoris. omnes enim eũ transire in locum dignitati suæ debitum coegerunt.

De Ter. Var.

Confregit rempub. Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu. idem delatã sibi ab uniuerso senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpã maximæ cladis redemit, effecitq;, ut acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recæpta Dictatura, q̃ aliorum gesta ascribi potest.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio.

Nos autem ad p̃clarum uerecundiæ opus transgrediamur. magna cum inuidia fortuna p̃torijs comitijs, Africani superioris filium Cn. Scipionem & scribam Cicereium in campum deduxerat, utq; nimis impotens sermone uulgi carpebatur, quod tanti uiri sanguinem, clientelamq; comitiali certamine confuderat. Cæterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nã ut uidit omnibus se centurijs Scipioni anteferri, templo descendit, abiectaq; candida toga competitoris sui suffragatorem agere cœpit, ut scilicet præturam melius Africani memoriæ concederet, q̃ sibi uendicaret. necnõ, & si maximo uerecundiæ precio, Scipio tunc honorẽ adeptus est, Cicereio tamen magis gratulati sunt.

De L. Crasso.

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cum omnium candidatorum more, circum forũ supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit, ut id præsente Q. Scæuola grauissimo, & sapientissimo uiro socero suo faceret. Itaque rogabat eum, ut à se,

De quodam sene Atheniensi.

Athenis quidam ultimæ senectutis, cum spectatum ludos in theatrum uenisset, eumq; nemo è ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit, qui hominis ætate moti, canos eius, et annos, assurgendi officio ueneratisunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissima loco dederunt. quod ubi fieri populus aspexit. maximo plausu alienæ urbis uerecundiam comprobauit. ferunt tunc unum è Lacedæmonijs dixisse, ergo Athenienses quid rectum sit, sciunt, sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIVGALI. Cap. VI.

à Placido, & leni affectu, ad æque honestum, uerum aliquanto ardentiorem, & concitatiorem pergam, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima ueneratione contemplandas lectoris oculis subijciam. ualenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterum cognosci utilia. quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet eẽ.

De T. Graccho, & Cornelia eius uxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis, certior factus ab aruspice mare dimisso, uxori eius, fœmina; ipsi celerem obitum instare, salutarem coniugi potius, quàm sibi partem secutus augurij, marem necari, fœminam dimitti iussit, sustinuit que in conspectu suo se ipsum in interitu serpentis occidi. Itaque Corneliam nescio utrũ fœliciorẽ dixerim, quod

talem uirum habuerit, an miseriorem, quod amiserit.

De Admeto Rege Thessaliæ.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatum, qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eaq; ne tu extinguereris, uoluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. & certe prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

De C. Plautio.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ uictima, quis senatorij uir ordinis C. Plautius Numida, sed in consimili amore, par exemplum. morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorum incœptum exequi prohibitus, colligatusq;, ut primum est occasio data, scissis fascijs, ac uulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs, & uisceribus hausit, tam uiolenta morte testatus, quantum martialis flammæ illo pectore clausum habuisset.

De M. Plautio.

Eiusdem ut nominis, ita amoris quoque M. Plautius, nã cum imperio Senatus classem sociorum. lx. nauium in Asiam reduceret, Tarentumq; appulisset, atq; ibi uxor eius Horestilla, quæ illuc eum prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset, funerata ea, et in rogum imposita, inter officium ungendi, & osculandi, stricto ferro incubuit, quem amici sicut erat togatum, & calceatum, corpori coniugis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, utrunque unà cremauerunt. quorum ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnum conspicitur, quod uoca-

tur τῶν φιλούντων. nec dubito, quin si quis modo ex tinctis sensus inest, Plautius, & Horestilla, fati consortio ne. gestientes uultus tenebris intulerint. saneq; ubi idē & maximus, & honestissimus amor est, aliquanto p̄stat morte iungi, q̄ uita distrahi.

De Iulia Caij Cæsaris filia.

Consimilis affectus Iuliæ. C. Cæsaris filiæ annotatus est, quæ, cum ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui uestem cruore respersam è campo domum relatam uidisset, territa metu ne qua uis ei esset allata, ex animis concidit, partumq;, quem utero conceptum habebat, subita animi consternatione, et graui dolore corporis eijcere coacta est, atq; ita expirauit magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento. cuius tranquillitas. tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset si Cæsaris, & Pompeij concordia, communis sanguinis uinculo constricta mansisset.

De Porcia Catonis filia Vxore Bruti.

Tuos quoque castissimos ignes Porcia M. Catonis filia cūcta sæcula debita admiratione prosequuntur. quæ cum apud Philippos uictum, & interemptum uirum tuum Brutum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille usitato, tu nouo genere mortis absumpta es.

Externa.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti. ex quibus paucos atigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia uirum suum Mausolum fa-

to absumptum, quantopere desyderarit, leue est, post cõquisitorum omnis generis bonorum, monimentiq; usq; ad septem miracula prouecti magnificentiam, argumẽtari. Quid enim aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli uiuum, ac spirans sepulchrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

De Hipsicratea Vxore Mithridatis.

Hipsicratea quoq; Regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit: propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum uirilem conuertere uoluptatis loco habuit. tõsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quo facilius laboribus, & periculis eius interesset. quinetiam uictum à Cn. Pompeio p efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarum, atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium, & candissimum lenimentum fuit cum domo enim & penatibus uagari se credidit uxore simul exulante.

De Lacedæmone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras pontici sinus scrutor? Cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon precipuum uxoriæ fidei specimen tantumnon nostris ostentet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus, admiratione facti comparandum.

De Minyis.

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero lemniorum in insula concæpta, per aliquot sæculorum uices stabilis in sede mãserat, à pelasgicis expulsi

armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum mõtium iuga supplices occuparunt. quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanque in illo nobilis famæ nauigio destinatum syderibus par fratrum fulserat) deductos inde, legibus, commodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ urbis regnum affectantes uerterunt. Igitur publicæ custodiæ inclusi capitali seruabantur supplicio. quod cum uetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis, ibi uelut allocuturæ perituros uiros, ĩpetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataq; ueste, per simulationem doloris, uelatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, q̃ dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIA. Cap. VII.

Contemplemur nunc amicitiæ uinculum potens & præualidum, neque ulla ex parte sanguinis uiribus inferius. hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi sors fortuitum opus, hoc uniuscuiusque solido iudicio incoacta uoluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum auersere, quàm amicum. quia altera direptioni utique iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura uita hominis nullius amicitiæ cincta p̃sidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet, semel autem apprehensum, recte sperni non cõuenit. Synceræ uero fidei amici præcipue

In aduersis rebus cognoscuntur, in quibus quicquid prestatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur: fœlicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certe suspectus est, perinde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desyderant, uel præsidij, uel solatij gratia. Nam læta quidem, & prospera negocia, utpote cum diuina suffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerunt, quàm qui prosperum uitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade pene amico, quàm Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione delitiarum, & luxuriæ contabuit, horum duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed qd externa attingo, cum domesticis prius liceat uti?

De Tiberio Graccho, & C. Blosio.

I nimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est, nec immerito, quia potentiam suam, saluti eius prætulerat, quàm constantis tamen fidei, amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium cumanum habuerit, operæprecium est cognoscere. hostis indicatus, ultimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cum Senatus Rutilio, & Lennati COS. mandasset, ut in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduerterent, te ad Lælium, cuius consilio precipuo COSS. utebantur,

utebantur, pro se Blosius deprecatum uenisset, familiaritatisq; excusatione uteretur, atque is dixisset. Quid si te Gracchus templo Iouis Opti. Maxi. faces subdere iussisset, obsecuturus'ne uoluntati ipsius propter istam, quam iactas, familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus imperasset. satis, immo etiam nimium. totius nanque senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audacius, multoq; periculosius. compressus enim perseueranti interrogatione Lelij in eodem constantiæ gradu stetit. se'que etiam, hoc si modo Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis etiam non sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blosius nec silẽtio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex parte infœlicis amicitiæ memoriam desereret, tueri uoluit.

De C. Gracchо, & Pomponio, & Lectorio.

In eadem domo æque robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur. prostratis enim iam & perditis C. Gracchi consilijs, rebusq;, cum tota eius conspiratio late quæreretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici Pomponius & Lectorius ab infestis, & undique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt. quorum Pomponius, quo is facilius euaderet, concitatum sequentiũ agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit. nec uiuus pelli potuit, sed multis cõfectus uulneribus transitum super cadauer suum eis (credo etiam post fata inuitus) dedit. Lectorius autem in ponte sublicio constitit, & eum, donec Gracchus trãsiret, ardore spiritus sui sepsit, ac ui iam multitudi-

nis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundū Tyberis petijt. quamq; in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiæ, adiecta uoluntaria morte præstitit. quàm bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectam uitæ ingredi uoluissent, habere milites potuerant? Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa, ac triumphos eorum, adiuuissent, furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti, sed quo misriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De Lucio Rhegyno.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio syceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerandus. si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim Plebis Cepionem in carcerem coniectum, de illius culpa exercitus noster à Cimbris, & Theutonibus uidebatur deletus, ueteris, arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit, nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit, Proh magnum, et inexpugnabile tuum numen amicitia, cum ex altera parte respub. manum inijceret, ex altera tua illum dextra traheret, & illa ut sacrosanctus esse uellet, exigeret. Tu exilium indiceres, adeo blando uteris imperio, quod is supplicium honori prætulit. admirabile est opus tuum, sed quod sequitur aliquanto laudabilius. Recognosce enim quousque Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine ulla reipubli. iniuria euexeris, qui ortus equestri loco cum Marcum Lucullū

familiariter coluisset, eumq; M. Antonius, quod Bruti, & Cassij partes secutus fuerat, interemisset, in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhaesit husque in lachrymas, et gemitus profusus, ut nimia pietate cām si bi mortis accerseret. Nā propter praecipuam, et perseue rantem lamentationem ad Antonium pertractus est. cuius postquam in conspectu stetit. iube me, inquit, im perator protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cum ei in/ foelicis militiae author extiterim. Quid hac fidelius be neuolentia? mortem amici, hostis odio leuauit, uitam suam, consilij crimine astrinxit. quo'que illum mirabi/ liorem redderet, se fecit inuisiorem. nec difficiles Anto/ nij aures habuit. ductusq; quò uoluerat, Luculli dexte ram auideo osculatus, caput, quod abscissum iacebat. sublatum pectori suo applicauit, ac deinde demissam ceruicem uictoris gladio praebuit.

De Theseo, & Perithoo.

Loquatur nunc Graecia nefandis Thesea Pirithoi amori/ bus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse. ua ni est illud narrare, stulti credere. mistum cruorem ami corum, & uulneribus innexa uulnera, mortemq; mor ti inhaerentem uidere. haec uera Romanae amicitiae in/ dicia illa gentis ad fingendum paratae, monstro similia mendacia.

De L. Petronio.

Lucius quoque Petronius huiusce laudis consortionem merito uendicat. pari enim inclytae amicitiae ausu, par gloriae portio asserenda est. admodum humili loco na tus, ad equestrem ordinem, & splendidae militiae sti/

pendia P. Cœlij beneficio peruenerat. cui gratum animum, quia in materia læta exhibere non contigerat, in ea, quam iniquam fortuna esse uoluit, cum multa fide præstitit. erat ab Octauio COS. Placentiæ præpositus Cœlius. qua Cinnano exercitu capta, et senior iam, & graui ualetudine affectus, ne in potestatem hostiũ ueniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit. quem is ab incœpto consilio frustra conatus abstrahere, in iisdem perseuerantem precibus, interemit, cædiq; eius suam iunxit, ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato uerecundia, alterius pietas causam præbuit.

De Seruio Terentio.

Iungendus est Petronio Ser. Terentius, q̃q̃ ei sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incœpto nanque egregio, non irrito euentu æstimari debet, quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus periculum euasit mortis. qui fugiens à Mutina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur. eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidãdum equitibus obiecit. Verum cognitus à Furio, cui Brutianæ ultionis officium mandatum fuerat, nece sua, amici supplicium discutere non potuit. sic inuitus fortuna cogente uixit.

De Decimo Lælio, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lætum & serenum uultum transeamus, atque inde eam euo-

catam, ubi omnia lachrymis, gemitu, cædibus, fuerant referta, in eo, quo dignior est, fœlicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimis'que opibus, fulgente. Orere igitur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur, sede, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum uirorum, alterum deorum maximum amicum, & certa mente, & secundis ominibus sortiti, totumq; beatæ turbæ gregem, qui uestro ductu uneranda syncerae fidei stipendia, laudibus, & premijs onustus peregit, in lucem uobiscum protrahite. uestros enim constantes animos, uestra strenua ministeria, uestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq; dignitate, & salute amicorum perpetuam excubationem testatiorem beneuolentiam, & rursus harum rerum uberrimos fructus, posterior inuiens ætas, in excolẽdo iure amicitiæ, quàm libentius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret animus in domesticis, sed aliena quoque benefacta referre Romanæ urbis candor hortatur.

Externa.

Damon & Pythias Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, ut cũ alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere uellet, atque his tempus ab eo, quo prius, q̃ periret, domũ profectus res suas ordinaret impetrauisset, alter uadẽ se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. solutus erat periculo mortis, qui modo gladio ceruices subiectas habuerat. idem'que caput suum subiecerat, cui securo uiuere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, nouæ, atque ancipitis rei exitum speculabantur. appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte,

unusquisque stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat. at is nihil se de amici constantia metuere prædicabat. eodem autem momento, & hora, à Dionysio constituta, qui eam accæperat superuenit. admiratus amborum animum tyrannus supplicium fidei remisit. Insuperq; eos rogauit, ut se in societatem amicitiæ, tertium sodalitij gradum ultima culturum beneuolentia reciperent. Hæ sanè uires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, uitæ dulcedinem extinguere, crudelitatē mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt, quibus penè tantum uenerationis, quantum deorum immortalium cerimonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata continetur. atque ut illarum ædes sacra domicilia, harum fida hominum pectora quasi quodam sancto spiritu referta tēpla sint.

De Alexandro,

Quod ita esse Rex Alexander sensit Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus, Ephestione gratissimo sibi latus suum tegente ad eos alloquendos uenit, cuius aduentu mater Darij recreata humi prostratum caput erexit. Ephestionemq;, quia ei & statura, et forma præstabat, more Persarum adulata tanquam Alexandrum salutauit. admonita deinde erroris per summam trepidationem excusationis uerba quærebat. cui Alexander, nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris. Nam & hic Alexander est. utri prius gratulemur? qui hoc dicere uoluit? an cui audire cōtigit? maximi enim animi rex, etiam totum terrarum orbem

aut uictorijs, aut spe complexus, tam paucis uerbis se, cum comite suo partitus est. O' donum inclytæ uocis danti pariter, atque accipienti speciosum.

De Pompeio.

Quod priuatim quoque merito ueneror clarissimi, ac disertissimi uiri promptissimam erga me beneuolētiam expertus. nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri, cum illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego uero grauissimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignæ amicitiæ exempla sine ulla eius mentione transgressus, cuius in animo uelut in parentum amantissimorum pectore, lætior uitæ meæ status uiguit. tristior acquieuit. à quo omnium incrementa commodorum ultro oblata cœpi, per quem tutior aduersus casus steti, qui studia mea ductu, & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaque paui inuidiam quorundam optimi amici iactura, uidelicet quia fructu cœperam, non quidem meo merito gratiam meam, quantacunque cum ijs fuit, qui ea uti uoluerant, partitus. uerum nulla tam modesta fœlicitas est, quæ malignitatis dentes uitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, ne ut alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur, ac gestiant? diuites sunt aliorum iacturis. locupletes calamitatibus. immortales funeribus. sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima uindex insolentiæ uarietas humanæ conditionis uiderit.

Nostrum opus pio egressu ad propriam rem prouectum in suum ordinem reuocetur, liberalitatisq; commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes, uerum iudicium, et honesta beneuolentia. nam cum ab his oritur, nunc demum eius ratio constat. dono autẽ ipsi gratiam et magnitudo quidem sua, sed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat.

De Fabio Maximo.

Accedit enim pretio rei, inaestimabile momentum occasionis, quae Fabium Maxi. tot ante saecula ob paruã pecuniae summam erogatae, ad hoc usq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactione numorum recaeperat. qui cum à senatu non praestarentur, misso in urbem filio, fundum, quem unicum possidebat, uendidit, eiusq; precium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum utpote septem iugeribus, & hoc in pupinia addictis redactũ si animo praerogantis, omni pecunia maius. se enim patrimonij, q̃ patriam fidei inopem esse maluit, eò quidẽ maiore cum commendatione, quod pronisstudij certius indicium est supra uires niti, q̃ uiribus ex facili uti. alter enim quod potest, p̃stat. alter etiam plus, q̃ potest.

De Busa.

Itaq; eiusdem temporis foemina Busa nomine, regionis autem Appuliae ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recaepit, sed excellentes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs non comparauerit. Nam

& si circa decem millia ciuium nostrorum Cannensis prælij reliquias benignissime inter canusina mœnia alimenta sustentauit, saluo tamen statu fortunarum suarum munificam se Popu. Roma. præstitit. Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Quinto Considio.

In Quinto quoq; Considio saluberrimi exempli nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est. qui Catilinæ furore ita consternata repu. ut ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent, cum centies, atque quinquagies, HS. summam in fœnore haberet, neque de sorte quenquam debitorum suorum, neque de usura appellari à suis passus est, quantumq; in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit opportune, mirificeq; testatus, se numorum suorum, non ciuilis sanguinis esse fœneratorem. Nam qui nunc præcipue negociatione delectantur, cum pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscet, si diligenter S. Consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

De Populo Romano.

Queri iandudum mecum Popu. Roma. uidetur, quod, cũ singulorum munificentiam conscẽter, de sua taceam. ad summam enim eius laudem pertinet, quem animũ regibus, & urbibus, & gentibus præstiterit, recognosci, quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam tribuit, eò excelsius, & specio-

sius urbi nostræ futurum imperium credens, si ditissimam, atque amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. ipsa uictoria donum fœlicius, quia multum occupasse, habere inuidiam potuit, tantum tribuisse gloria carere non potuit.

De T. Quintio Flaminio.

I*llius uero Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nulla litteræ satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniæ rege superato, cum ad insigne spectaculum tota Græcia conuenisset, Quintius Flaminius tubæ signo, silentio facto, per præconem hæc uerba recitari iussit. S.P.Q.R. & Quintius Flaminius imperator, omnes Græciæ urbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt, liberas, atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo, & inopinato gaudio homines perculsi, primo ueluti non audisse se, quæ audiuerunt credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronunciatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt, ut certe constet, aues, quæ superuolabant, attonitas, pauentesq́; decidisse. magni animi fuisset à tot captiuorum capitibus, seruitutem detraxisse, qd tunc nobilissimis, & opulentissimis urbibus, Popu. Roma. libertatem largitus est. ad cuius maiestatem pertinet, nō solum, quod ipse benigne tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit commemorari. ut enim illic commemoratæ, ita hic redditæ laudis commendatio est.*

De Hierone Syracusano. Externa.

H*iero Syracusanorum rex, audita clade, qua Romani apud Thrasimenum lacum afflicti erant, trecenta*

millia modiorum tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta & quadraginta pondo urbi nostrae muneri misit. nec ignarus uerecundiae maiorum nostrorum, ne nollent accipere, in habitum id uictoriae formauit, ut eos religione motos, munificentia sua uti cogeret. uoluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipsius liberalitatis praecordia constat, habuisse. erat enim opibus excellens, sed multo etiam animo, q̃ diuitijs locupletior, semperq; in eroganda potius, q̃ in contrahenda pecunia occupatus. adeo ut domus eius quasi quaedam munificentiae officina crederetur. illinc enim publicis usibus apta monimenta extruebantur. illinc grata populi oculis spectacula edebantur. illinc epularum magnifici apparatus, libentiq; animo annonae subsidia tribuebantur. & cum haec uniuersis priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes uirginibus, paupertate pressis subsidia, detrimentorum incursu quassatis, solatia erogabantur. hospites quoque tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis, benignissime excepti uarijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Celensium equites ui tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiae fortunae benignum esse diceres sinũ. Ergo q̃d Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiã uicinae regiones uotis excuba

bant. colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, non'ne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, q̃ hanc custodiam?.

VALERII MAXIMI. LIB. V.

De Humanitate.

L *iberalitati, quas aptiores comites, q̃ humanitatem, & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetũt. quarũ prima ĩopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortunã præstatur, cumq; nescias, quam maxime probes, eius tamen commendatio præcurrere uidetur, cui nomen ex ipso ĩnomine quæsitum est.* Ante omnia tamen *humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui cum* Carthaginiensium *legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent, protinus his nulla pecunia accæpta, reddidit iuuenes numerum duummillium, & septingentorumquadraginta trium explẽtes. tantum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam cõtemptã, tot punicis iniurijs ueniã datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secũ dixisse.* O' *munificentiã gentis* Romanæ *deorum benignitati æquandam.* O' *etiam nostram legationem supra uota fœlicem. nam beneficium quod nunq̃ dedissemus accæpimus.*

De Senatu Romano.

I *llud quoque non paruum humanitatis* Senatus, *indicium est.* Siphacem *enim quondam opulentissimum* Numidiæ *regẽ captiuum in custodia* Tiburi *mortuum*

publico funere censuit efferendum, ut uitæ dono honorem sepulturæ adijceret.

De Eiusdem Senatus Clementia.

Consimiliq; clementia in Perse usus est. nam cum Albæ, in qua custodiæ causa relegatus erat, decessisset, Quæstorem misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. hostibus hæc, & miseris, & fato functis officia regibus erogata. illa amicis, & fœlicibus, & uiuis tributa sunt.

De Eodem Senatu in Filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello Musicanes Masinissæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat, ab imperatore Paulo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundusium æger delatus est. quod ubi senatus agnouit, continuo illò Quæstorem ire iussit, cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad ualetudinem opus essent, præberentur, impensæq; liberaliter tum ipsi, tum toti comitatui præstarentur. naues etiam ut prospicerentur, quibus ipse bene, ac tutò cum suis in Africam traijceretur, equitibus singulas libras argenti, & quingenos sextertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquisita Patrum C. humanitas efficere potuit, ut etiam si expirasset adulescens æquiore animo desyderium eius pater toleraret.

De Eodem in Prusiam.

Idem senatus, cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regem Perse deuicto uenire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit. censuitq;, ut ei domus Romæ, quoptima conduce-

retur, & copiæ, non solum ipsi, sed etiam comitibus eius publice præberentur. In eoq; excipiendo tota urbs unius humani amici uultum habuit. Ita qui amantissimus nostri uenerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

De Eodem in Ptolemæum.

Nec Ægyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cum paucis admodum seruis squalore obsitus Romam uenerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuuene, quàm potuit accurata excusatione usus est, quod nec Quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eum excæpisset, eaq; nō sua negligentia, sed ipsius subito, et clandestino aduentu facta dixit, & illum è curia subito ad publicos penates deduxit. hortatusq; est, ut depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret. quinetiam curæ habuit, uti munera ei per Quæstorem quotidie darentur. his gradibus officiorum iacentem ad regiū fastigium euexit, effecitq;, ut plus spei in auxilio Popu. Roma. quàm metus in sua fortuna reponeret.

De L. Cornelio.

Atque ut ab uniuersis Patribus C. ad singulos ueniam, L. Cornelius COS. primo pun co bello, cum Olbiam oppidum cæpisset, pro quo fortissime pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit, nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare. eam demum uictoriam, & apud deos, & apud homines minimum inuidiæ habi

turam credens, quæ plurimum humanitatis habuisset.

De Q. Crispino.

Quid de Q. Crispino loquar? cuius humanitatem potentissimi affectus, ira, atque gloria quatere non potuerunt. Badium campanum, & hospitio benignissime domi suæ exceperat, & aduersa ualetudine correptū attentissima cura recreauerat. à quo post illam nefariam campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cum & uiribus corporis, & animi uirtutibus aliquanto esset superior, monere ingratum, quàm uincere maluit. nam quid agis inquit demens? aut quò te praua cupiditas transuersum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi etiam priuata lapsus fueris. unus tibi Romanorum uidelicet Quintius placet, in quo scelesta exerceas arma? cuius penatibus. & honoris uicissitudinem, & salutē tuā debes at me fœderis amicitiæ, Dijq; hospitales, sancta nostro sanguini, uestris pectoribus uilia pignora, hostili certamine congredi tecum uetant. quinetiam si in concursu exercitum fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouissem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronē reuocassem. tuum ergo crimē sit, hospitem occidere uoluisse meum, non eris hospes occisus. proinde aliam, qua occidas, dexterā quære. quoniam mea te seruare didicit. dedit utrique cœleste numen debitum exitum, siquidem in eo prælio Badius obtruncatus est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De M. Marcello.

Age Marci Marcelli clemētia, quàm clarū, quàmq; memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syra

cusis in arce earum constitit, ut urbis modo opulentissimæ tunc afflictæ fortunam ex alto cerneret. Cæterum casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit. quem si quis ignarus uir aspexisset, alterius uictoriã esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti, quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tam mansueto uictore cecidisti.

De Q. Metello.

Quintus uero Metellus Celtibericum in Hispania gerẽs bellum, cum urbem Centobricam obsideret. & iam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus uideretur, humanitatem propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eũ transierat, Centobricenses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis cõsumerentur, q̃q̃ ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, & si non unius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cæpit, effecitq;, ut ad redigendas eas in ditionem Po. Roma. non multis sibi obsidionibus opus esset.

De Africano posteriore.

Africani quoque posterioris humanitas speciose, lateq;, patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ ciuitates litteras misit, ut ornamenta templorum suorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent. Inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Dijs, atque hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem uiri humanitas, à Quæstore suo hastæ subiectos captiuos

uos uendente, puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est. de quo cum explorasset Numidã esse, orbum relictum à patre, ducatum apud auunculũ Masinissam, eo ignorante immaturã aduersus Romanos ingressum militiam. & errori illius ueniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi Po.Ro. debitam uenerationem tribuendã existimauit. Itaq; puerum anulo, fibulaq; aurea, & tunica laclauia, hispanoq; sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Masinissam remisit. eos uictoriæ maximos fructus ratus, dijs templorum ornaméta Romanos, regibus sanguinem suum restituere.

De L. Paulo.

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehẽdenda est. qui, cum Persen parui temporis momento captiuũ ex rege ad se adduci audisset, occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis, conatumq; ad genua procumbere dextra manu alleuauit. sermoneq; grato ad spem exhortatus est. introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximũ in consilio sedere fecit. nec honore mensæ indignũ iudicauit. proponatur in cõspicuo acies, qua prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus, utro magis spectaculo delectentur, homines dubitabunt. nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamen laudabile infœlicis scire misereri.

De Cn. Pompeio.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Harmeniæ Tigranẽ, qui & per se magna cum Po.Ro. bella gesserat, &

tradidit, quoq; honoratius crematetur, inijci ei suũ paludamentum iussit, iacentem non hostem, sed ciuem deposito existimans odio. cumq; interceptum à liberto paludamentum cõperisset, ira percitus, protinus in eũ animaduertit, hac ante præfatione usus. Quid tu ignorasti cuius tibi uiri sepulturam cõmiserim? fortem, piamq; eius uictoriam philippicam libenter Dij uiderunt. sed ne ista quidem generosissimæ indignationis uerba inuiti audierunt.

Externa. De Alexandro.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor. cuius ut infinitam gloriã bellica uirtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tempestate oppressus, senio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens animaduertit, factãq; non fortunæ, sed ætatis utriusq; æstimatione, descendit, & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit. id ei salutare futurũ ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio charior erat? Idem nõ hominum ulli, sed Naturæ, Fortunæq; cedens quanquam uiolentia morbi dilabebatur, in cubitũ tamen erectus dexteram omnibus, qui eam contingere uellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ

iam fato oppressa, maximi exercitus complexu, humanitate, q̃ spiritu uiuidior, suffecit?

De Pisistrato.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamẽ memoria prosequenda Pisistrati Atheniensiũ tyranni narrabitur. Qui, cum adulescens quidam amore filiæ eius Virginis accensus, in publico obuiã sibi factam osculatus esset, hortante uxore, ut ab eo capitale suppliciũ sumeret, respondit. si eos, qui nos amãt, interficiemus, quid ijs faciemus, q̃bus odio sumus? minime digna uox, cum adijciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. in hunc modum filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius.

De Eodem.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus, ita & animum, & uocem, ab ira cohibuit, ut putares satellitem à tyranno male audire. abeuntem quoq; ueritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus ꝯcitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit. nec tñ in uindictã sui ualuit accendere. ille uero etiam filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupiẽtes, retraxit. Postero quoq; die Thrasippo suppliciũ à se uoluntaria morte exigere uolenti, uenit ad eum, dataq; fide in eodem gradu amicitiæ mansurum, ab incœpto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset, his tamen factis abunde se posteritati cõmendasset.

De Pyrrho Rege.

Æque mitis animus Pyrrhi regis. audierat apud quos-

dam in conuiuio Tarentinorũ patrum honoratum de se sermonem habitum. accersitos qui ei interfue/runt, percunctabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerāt, dixissent. Tum ex his unus, inquit, nisi nobis uinũ defecisset, ista, q̃ tibi relata sunt, præ ijs, q̃ de te locuturi eramus, lusus, ac iocus fuissent. tam urbana crapulæ excusatio, tamq; simplex ueritatis cõfes/sio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem cle/mentia, & moderatione assecutus est, ut & sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij bene precare/rentur. Ab eadẽ altitudine humanitatis legatis Romanorũ ad redimendos captiuos castra sua petenti/bus, quo tutius uenirent, Lyconem molossum obuiã misit, quo honoratius exciperentur, ipse cum ornatu equitum extra portam occurrit, secundarum rerum prouentu non adeo corruptus, ut officij prospectum in ijs deponeret, qui tum maxime armis cũ eo dissi/debant.

De Antigono Rege.

Cuius tam mitis ingenij debitum fructum ultimo fati sui tempore recæpit. nam cum diris auspicijs Argiuorum inuasisset urbem, abscissumq; caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnato/rem laborans, lætus uelut aliquod fœlicissimũ uicto/riæ opus attulisset, Antigonus correpto iuuene, quod tanti uiri subitæ ruinæ, immemor humanorũ casuũ, effuso gaudio insultaret, humo caput sublatum, cau/sea, qua uelatum caput suum more Macedonum habebat, texit. corporiq; Pyrrhi redditum honoratissi/me cremandum curauit. Quinetiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum, &

& truces hostium mollit oculos, ac uictoriæ insolentissimos spiritus flectit. nec illi arduum, aut difficile est inter arma contraria, inter districtos comminus mucrones, placidum iter reperire. uincit iram, prosternit odium, hostilemq; sanguinem hostilibus lachrymis permiscet. atq; etiam admirabilem Hannibalis uocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit. quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, q̃ oppressi attulerunt. siquidem illos punico astu decæpit, Romana mansuetudine honorauit. uosq; fortes, ac piæ umbræ, non pœnitendas sortiti estis exequias. nã ut optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus infœlicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATIS. Cap. II.

Gratas uero animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere, ut uitio, ac uirtuti iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoq; stylo separentur. prioremq; locum obtineat, qui laudem, q̃ qui reprehensionem merentur.

De Martio Coriolano.

Atq; ut à publicis actis ordiar, Martium patriam oppugnare conantem, admotoq; portis urbis ingenti Volscorũ exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantẽ, Veturia mater, ac Volũnia uxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ nõ sunt.

in quarum honorem Senatus matronarum ordinē benignissimis decretis adornauit. sanxit nanq; , ut fœminis semita uiri cederent. confessus plus salutis Reip. in stola, q̄ in armis fuisse. uetustisq; aurium insignibus, nouū uitæ discrimē adiecit, permisit quoq; his purpurea ueste, et aureis uti segmentis super hoc ædem, & arā fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curauit, memorē beneficij animum suum exquisitæ religionis cultu testando. Quæ secundi etiam belli punici tempore exhibuit. cum.n. à Fuluio Capua obsideretur, ac duæ campanæ mulieres beneuolentiā erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfamilias, & Cluuia Facula meretrix, quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorū alimenta subministrare nō destitit, urbe illa oppressa, senatus ijs & libertatem, & bona restituit. et siquid amplius premij petissent, libenter se daturū asseuerauit. uacasse in tanto gaudio P.C. duabus humilibus fœminis, referre gratiam, nē dum prā se tulisse mirandum.

De Quintio & Minutio.

Quid illa quoq; iuuentute Romana gratius? quæ Quintio, & Minutio COSS. ultro nomina sua militari sacramento obtulit, ut Thusculanis, quorū fines Equiculi occupauerant, psidium ferrent. qa paucis ante mensibus ɔstantissime, et fortissime imperium Ro. Po. defenderent. Ergo quod auditu nouū est, ne patriæ grata uoluntas cessasse uideretur, exercitus se ipse ɔscripsit. De Fabio Maximo.

Magnum grati Po. Ro. Specimen in Q. Fabio Max. enituit. Nam cum qnq; consulatibus salubriter reip. administratis decessisset, certatim æs contulit, quò maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur. eleuet aliquis premia uirtutis, cum animaduertat fortes uiros fœlicius sepeliri, q̃ uiuere ignauos.

De Minutio Magistro Equitum.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est. dictatori enim Magister equitum Minutius scito plebis, quod nunq̃ antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cũ Hannibale ↄflixerat, ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum patrem appellauit, & à legionibus suis patronum salutari uoluit. ac deposito æqualis imperij iugo magisteriũ equitum, sicut par erat, dictaturæ subiecit. Imprudentisq; uulgi errorẽ gratæ mentis significatione correxit.

De Terentio Culeo.

Tam hercle probabiliter, q̃ Q. Terentius Culeus prætoria familia natus, & inter paucos senatorij splendidus ordinis optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiẽsibus ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerẽs, secutus est. authori enim libertatis suæ tanquã patrono accepti beneficij confessionem spectante populo Romano merito reddidit.

De Philippo Rege, & De Flaminio.

At Flaminij de Philippo rege triumphantis currũ nõ unus, sed duo millia ciuium Romanorũ pileata co-

peruit, & sella assurrexit, & quo descendit, eaq; se libenter facere in ɔ̃cione ƥdicauit, memor ab eo duo deuiginti annis nato, ƥtes suas exercitu paterno ad/iutas. multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc qꝫ ꝙ admirabilius contigerit, quod magnitudine benefi cij sui Syllam obliuisci coegit. Sit aliquis in summo splendore etiam sordibus gratis locus. M. Cornuto pretore funus Hircij, & Pansæ iussu Senatus locan te, qui tunc Libitinam exercebant, tum rerum sua/rum usum, tum ministerium suum gratuitum polli/citi sunt, quia ij pro rep. dimicantes occiderant. per seuerantiq; postulatione excuderunt, ut exequiarum apparatus Sextertio numo ipsis ƥbentibus addiceretur, quorum laudē adiecta lege conditio auget, ma/gis, ꝙ extenuat, quoniam quidem quæstum contem pserunt nulli alij rei, ꝙ quæstui uiuentes. Pace ciue/rum suorum reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referri se patientur, qui aut non attingendus, aut non nisi in ultima par te domesticorum exemplorum collocādus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi, memoria nō intercidant, licet separatum locum obtineant, ut nec his adiecti, nec illis prælati uideantur.

De Dario. Externa.

Darius priuatæ adhuc fortunæ amiculo Silosontis Sa mij delectatus curiosa contemplatione fecit, ut ultro sibi & qdem à cupido daretur. Cuius muneris, quā grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno poti tus ostendit. totam nāq; urbem & insulam Samio/rum Silosonti fruendā tradidit. Non enim precium

rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; à quo donum proficisceretur, quàm ad quem perueniret, prouisum.

De Mithridate.

Mithridates quoque rex magnifice gratus apparuit, quoniã pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ à Rhodijs nauali pugna excepto oẽs hostium captiuos permutauit, satius esse existimãs ab inuisissimis circumueniri, q̃ benemerito gratiam non referre.

De Attalo Rege.

Liberalis Po.Ro. magnitudine muneris, quod Attalo Regi Asiam dedit dono, sed Attalus etiam testamenti æquitate gratus, qui eandem Asiam Po.Ro. legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot uerbis laudari potest, quot amplissimæ ciuitates uel amice datæ, uel pie redditæ sunt.

De Masinissa Rege.

Cæterum nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. beneficio.n. Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriã inclyti muneris ad ultimum uitæ finem, longa etiam à Dijs immortalibus senectute donatus, cõstantissima fide perduxit, adeo, ut eum non solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atq; urbi Romanæ, q̃ sibimet semper fuisse. ille, cum graui Carthaginiensiũ bello premeretur, ac uix tutelæ suæ imperij sufficeret, tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat, bonam, magnamq; partem Numidici exercitus, quam Lucullo consuli, à quo ad auxilia petenda missus fue

rat, in Hispania duceret, promptissima mente tradidit, psentiq; periculo respectum pristini beneficij antepoſuit. Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes, quattuor & qnquaginta filioꝝ numero relinquens in lectulo laberetur, M. Mamlium, qui proconsul Africam obtinebat, litteris obſecrauit, ut ad ſe Scipionem Æmilianum, ſub eo tunc militantem mitteret, fœliciorem mortem ſuam futuram ratus, ſi in cōplexu dextræ eius ſupremum ſpiritum, ac mandata poſuiſſet. ille aduentum Scipionis fatis ſuis præcurrentibus, hæc uxori, liberisq; præceperat, unum in terris Po. Ro. & unam in Po. Ro. Scipionis domū noſſe integre omnia Æmiliano reſeruare. eum diuidendi regni arbitrum haberent. quod is ſtatuiſſet, perinde ut teſtamento cautum, immutabile, ac ſanctum obtinerent. Tot, tamq; uarijs rebus ſe Maſiniſſa infatigabili pietatis ſerie ad centeſimum extendit annum. His, & horum ſimilibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atq; augetur. Hæ ſunt eius faces, hi ſtimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat. Et ſanè ampliſſimæ, et ſpecioſiſſimæ diuitiæ ſunt, fœliciter erogatis beneficijs, late poſſe cenſeri. quorum quoniam religioſum cultum inſtituimus, nunc neglectum ſuggillādi gratia, quo ſit gratior, referemus.

DE INGRATIS. *Cap. III.*

Urbis noſtræ parentem Senatus in ampliſſimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit, nec duxit nefas ei uitam

Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negauit, quam in cineres collabi non fuerat passus. Igitur hanc unam Scipionis uindictam ingrati animi urbs Ro. sensit, maiorem mehercle Coriolani uiolentia. Ille enim metu patriam pulsauit, hic uerecundia. de qua ne queri quidem (tanta uerae pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionem Asiaticum.

Talia passo (credo) quae fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt. cui rex Antiochus deuictus, & Asia imperio Po. Ro. adiecta, speciosissimusq; triūphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam praebuit.

In Africanum posteriorem.

Nihilo uirtute minor posterior Africanus. sed ne exitu quidem foelicior. duabus enim urbibus Numantia, atq; Carthagine imperio Ro. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit. mortis punitorem in foro non reperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrunq; Africanum meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus nō est. sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues aestimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod uitae superfuit, ibi sine ullo ingratae patriae desyderio peregit.

In Lentulum.

In eodem nomine uersor, nec dum Corneliæ gẽtis querelas exhausi. Nãq; P. Lentulus clarissimus, et amãtissimus Reipub. ciuis, cum in Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, et aciem pia, ac forti pugna magnis uulneribus exceptis fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatemq; in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem inuidia, & obtrectatione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitaq; cõcione, qua à Dijs immortalibus petijt, ne unq̃ ad ingratum populũ reuerteretur, in Siciliã profectus est. ibiq; perseueranter morando, compotem se uoti fecit, quæ igitur deinde Cornelij, totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla. atq; horum qdem secessus uoluntarij. In Halam Ser.

Hala uero, cum magistrum equitum Spurium Melium regnum affectantem occidisset, custoditæ libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit.

Cæterum ut Senatus, populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata. Leui querela prosequenda est. Ita singulorũ ingrata facta liberiore indignatiõe proscindenda sunt. quia potentes consilij, cum utrunq; ratione perpendere liceret, scelus pietati prætulerũt.

De P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella uerborum, impium Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæsarẽ, à quo tum studiose, tum etiam fœliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tẽpore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi

nienſi cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum, à ſacris perfidæ menſæ, & altaribus nefandorum penatum auulſum, truculento uictori iugulandum tradere non exhorruit. finge accuſatorem eius fortuna publica in ſupplicis nomen conuerſum, tam luctuoſam illam opem genibus annixum oraſſe, crudeliter tamen repulſus uideretur. quinetiam quos iniuriæ inuiſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. Verum Sextilius nō accuſatorem, ſed patronum ſæuiſſimæ inimici uiolentiæ ſuis manibus obiecit. ſi metu mortis, uita indignus, ſi præmij ſpe, morte digniſſimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed ut ad alium conſentaneum huic ingrati animi actū tranſgrediar M. Cicero Cn. Popilium Lenatem, picenæ regionis, rogatu Marci Cœlij, non minore cura, quàm eloquentia defendit, eumq́; cauſa admodum dubia fluctuantem, ſaluum ad penates ſuos remiſit. hic Popilius poſtea nec re, nec uerbo à Cicerone læſus, ultro M. Antonium rogauit, ut ad illum proſcriptum perſequendū, & iugulādum mitteretur. Impetratisq́; deteſtabilis miniſterij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit, & uirum omitto, quod ampliſſimæ dignitatis, certe ſalutis eius authorem ſtudio præſtantis officij priuatim ſibi uenerandum, iugulum præbere iuſſit, ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clariſſimam dexteram, per ſummum, & ſecurum otium amputauit. eaq́; ſarcina, tanquàm opimis ſpolijs alacer in urbem reuerſus eſt. neque ei ſceleſtum portanti onus ſuccurrit, illud ſe caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monſtrum ſuggillandum lit-

tur. ſæpe enim lapidibus petitus, aliquando eiectus pu blico furore etiam priuatis oculo, ad ultimum ipſa pa tria pulſus eſt. Quid aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ conſtantiæ, & moderationis, & grauitatis ſibi lau dem eximiam uendicat, tam ingrata aduerſus tam be nemeritum extitit.

De Atheninſibus.

D etrahe Athenienſibus Theſea nullæ, aut non tam cla ræ Athenæ erunt. ſi quidem ille uicatim diſperſos ciues ſuos in unam urbem contraxit, ſeparatimq; & agre ſti more uiuenti populo, ampliſſimæ ciuitatis formam atque imaginem impoſuit. Idem ſæua potentiſſimi re gis Minois imperia uix dum ætate pubeſcente repu lit. Idem effrenatam Thebarum inſolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid ubiq; monſtri, aut ſceleris fuit, uirtute animi, ac robore dex træ comminuit. huius tamen ſummoti ab Athenienſi bus, Scyros exule minor inſula, oſſa mortui cæpit.

In Solonem.

I am Solon, qui tam præclaras, tamq; utiles Athenienſi bus leges tulit, ut ſi his ppetuo uti uoluiſſent, ſempiter num habituri fuerint imperium, qui Salamina uelut hoſtilem arcem ex propinquo ſaluti eorum imminen tem recuperauit, qui Piſiſtrati tyrannidem primus ui dit orientem, & ſolus armis opprimi debere, palàm di ctitare auſus eſt, ſenectutem Cypri profugus exegit. ne que ei in patria, de qua optime meruerat, humari con tigit.

In Miltiadem.

B ene egiſſent Athenienſes cum Miltiade, ſi eum poſt

trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori coegissent. ut puto, hactenus saeuire aduersus optime meritum abunde duxerunt. Immo ne corpus quidem eius sic expirare coacti, sepulturae prius mandari passi sunt, quàm filius eius Cimon eiusdem uinculis se constringendum traderet. hanc haereditatem paternã maximi ducis filius, & futurus ipse aetatis suae dux maximus solum se sortitum, cathenas scilicet & carcerem gloriari potuit.

In Aristidem.

Aristides etiam, quo tutius Graeciae iustitia censetur, continentiae quoque eximium specimen, patria iussus excedere est. foelices Athenas, quae post illius exilium inuenire aliquem aut uirum bonum, aut amantem sui ciuẽ potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

In Themistoclem.

Themistocles eorum, qui ingratam patriam experti sunt, celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Graeciae reddidisset, eousq; sensit inimicam, ut ad Xersis, quem paulo ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

In Phocionem.

Phocion uero his dotibus, quae ad pariendum honorem potentissimae iudicantur, clementia, & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certe post obitum nullam atticae regionis, quae ossibus eius iniiceretur, glebulam inuenit Iussus extra fines proiici, intra quos optimus ciuis uixerat. quid abest igitur quin publica dementia sit exi

stimanda summo consensu maximas uirtutes quasi gra uissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere? quod cum ubique, tum præcipue Athenis intolerabile uideri debet, in qua urbe aduersus ingratos actio con stituta est, & recte quia dandi, & accipiendi benefi/ cij commercium, sine quo uix uita hominum extat, p/ dit, & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiā negligit. Quantam ergo reprehensionem merētur qui, cum æquissima iura, sed iniquissima haberent igenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerunt? Quod si qua prouidentia deorum effici posset, ut excellentissimi uiri, quorum modo casus retuli, legem ingratorum uindicē retinentes, patriam suam in ius, ad aliam ciuitatem p/ traherent, non ne ingeniosum, & garrulum populum mutum, atq; elinguem hac postulatione reddidissent? discordes soci tui, pacisq; diuidua tuguria Græciæ fa/ cti sunt columen. lucet Marathon persicis trophæis. Salamis, & Hartemisium Xerxis naufragia numeran/ tur. præualidis manibus exhausta mœnia. pulchriori/ bus operibus consurgunt. harum rerum authores ubi uixe runt? ubi iacent? responde nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Milciadem in carcere mori, & Ci mona paternas induere cathenas, & Themistoclem uictorem uicti hostis genua complecti, Solonemq; cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere coe gisti, cum interim cineribus nostris fœde, ac miserabili/ ter dispersis. Oedipodis ossa cæde patris, nuptijs matris contaminata inter ipsum Areopagum diuini, atque humani certaminis uenerabile domicilium, & excel/ sis præsidijs Mineruæ arcem honore aræ decoratos sa/

crosanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaque legem, quæ te iureiurando obstrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere premia noluisti, læsis iusta piacula exolue. Tacēt mutæ umbræ fati necessitate cōstrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehensione, linguá sermone licentiá soluta, non uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquando enim satius est fauorabili, quam inuisæ rei uacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum uota. fœlicibus auspicijs propagata soboles, quæ efficitis, ut & genuisse iuuet, & generare libeat.

DE PIETATE CORIOLANI. Cap. IIII.

Oriolanus maximi uir animi, & altissimi consilij, optimeq; de repu. meritus, iniquissimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit. Magno ubiq; precio uirtus æstimatur. Itaque quò latebras quæsitum uenerat, ibi breuissime summum adeptus est imperium. Euenitq;, ut quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant, penè pestiferum aduersus se ducem experirentur. frequenter enim fusis exercitibus nostris, uictoriarum suarū gradibus, aditum iuxta mœnia urbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis Populus qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare. missi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt missi deinde sa-

cerdotes cum infulis,æque sine effectu redierunt, stupebat Senatus, trepidabat populus, uiri pariter, & mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorem eius, & liberos secum trahens castra Volscorum petijt, quam ubi filius aspexit propere ut amens matris complexum petijt, illa ex precibus in iram uersa ait. Sine ut prius, quàm complexum accipiam, sciam, an ad hostem, an ad filium uenerim, captiua'ne an mater in castris tuis sim. In hoc me longa uita, & infœlix senecta traxit, ut exulem, deinde te hostem uiderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur. multaq; insuper addidit complorando, quibus & uxoris, ac paruulorum fletibus motus matrem complexus. Expugnasti inquit, & uicisti iram meam, patria. precibus huius admonitus, cuius utero conceptus sum, te quanuis merito mihi inuisam, dono, continuoq; agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiūdæ uictoriæ, uerecundia detractādi ministerij, metu mortis refertum totum sibi pietas uacuefecit, uniusq; parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

De Superiore Africano.

Eadem pietas uiribus suis inflammatum Africanum superiorem, uix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eū apud Ticinū fluuium aduersis auspicijs cū Annibale pugnantē sauciū grauiter, itercessit.

seruauit suo. neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infœlicis prælij etiam ueterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare ualuit. quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. auribus ista tam præclara exempla Ro. ciuitas accæpit. illa uidit oculis.

De L. Manlio Torquato.

L. Manlio Torquato diem ad populum Pomponius, Tr. Ple. dixerat, quod occasione benefaciendi belli ductus obtinendi legitimum imperij tēpus excessisset. Quodq; filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adulescens cognouit, protinus urbem petijt, et se in Pomponij domum prima luce direxit. qui æstimans in hoc eum uenisse, ut patris crimina, à quo plus iusto àspere tractabatur, deferret, excedere omnes iussit cubiculo, quò licentius remotis arbitris iudicium perageret nactus occasionem opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, distrinxit, tribunumq; minis, ac terrore compulsum iurare coegit, à patris eius accusatione recessurum, eoq; effectum est, ne Torquatus causam diceret. commendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur, sed Manlius quò horridiorem patrèm habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit, qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De M. Cotta.

Hanc pietatem æmulatus M. Cotta eo ipso die, quo toga

sumpsit uirilem, protinus ut è capitolio descendit, Cn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit, protractumq; reum iudicio afflixit, & ingenium, & adulescentiam, præclaro opere auspicatus.

De C. Flaminio.

Apud C. quoq; Flaminium authoritas patria æque potens fuit Nam cum Tribu. Pleb. legem de gallico agro uiritim diuidendo inuito, & repugnante senatu promulgasset, precibus, minisq; eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret absterritus, postq̃ pro rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit, priuato fractus imperio, descendit è rostris, ne minimo quidẽ murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia Virgine Vestali.

Magna sunt hæc uirilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus ualentius, & animosius Claudiæ uestalis uirginis factum, quæ cum patrem suum triumphantem, è curru uiolenta Tribu. Pleb. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate utriusque se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit, nec discerni potuit, utri plus laudis tribueretur, cui uictoria, an cui pietas comes aderat Ignoscite uetustissimi foci, ueniamque æterni date ignes, si à uestro sacratissimo templo ad necessarium, magisq; speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus precium charæ pietatis euilescit. quinetiam eò certius, quò miserius experimentum habet.

De amore Filiæ Erga Matrem.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. quam receptam, is, qui custodiæ praerat, misericordia motus, non protinus strangulauit. aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, nequid cibi inferret dedit, existimans futurum, ut inedia consumeretur. Cum autem iam dies plures intercederent, secum ipse quærens, quid nam esset, quod tandiu sustentaretur, curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto ubere famem matris lactis sui subsidio lenientem. quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirum, à Triumuiro ad pratorem, à prætore ad consulum iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Quò non penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem uberibus natæ alitam esse? putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

De Filiæ Pietate in Patrem.

Idem prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq; custodiæ traditum iam ultimæ senectutis uelut infantem pectori suo admotum aluit. Hærent, ac stupent hominum oculi, cum huius facti pictam imaginem uident, casus'que antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant. in illis mutis membrorum liniamentis uiua, ac spirantia corpora intueri creden-

tes. quod necesse est animo quoque euenire aliquanto efficaciore pictura litterarum uetera prodentibus admonitos recordari.

De Cimonis pietate erga Patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nam & si maximo tibi postea & ciui, & duci euadere contigit, plus tamen aliquanto laudis in carcere, q̃ in curia assecutus es. caeterae enim uirtutes admirationis tantummodo multum, pietas uero etiã amoris plurimum meretur.

Externa. De duobus Fratribus.

Vos quoq; fratres memoria complectar, quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogãdo, specioso exitu uitae inclaruistis. XII. enim millia nummum, quae post mortem uestram his darentur, à filijs Patietis pacti estis, ut eorum patris interfectorem Epastum gentis suae tyrannum occideretis. nec ausi solum insigne facinus estis, sed etiã strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Patietis ultionem, Epasti poenam, genitoribus nutrimenta uobis gloriosa fata peperistis. Itaque tumulis etiam nunc uiuitis, quia parentum senectutem tueri, quàm uestram expectare satius esse duxistis.

De Cleobi & Bitone fratribus Amphinomo & Anapo.

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis, & Biton, Amphinomus, & Anapus. illi q ad sacra Iunonis peragenda matrem uexerunt, ij quod patrem, & matrem humeris, per medios ignes Aetnae portarunt. sed neutris pro

ſpiritu parentum expirare propoſitum fuit. Nec ego *arguam detrecto laudem, aut Ætnei montis gloriam inuoluerim. uerum obſcuriori propter ignorãtiam pietati notitiæ lumen admoueo, ſicut* Scythis *libenter pietatis teſtimonium reddo.*

De Dario Rege.

D*ario enim totis regni ſui uiribus in eorum regionibus ſubinde impetum facienti, paulatim cedentes, ad ultimas iam ſolitudines peruenerant.* Interrogati *deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi eſſent, reſponderunt ſe nec urbes ullas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere.* C*æterum cum ad parentum ſuorum monimenta ueniſſet, ſciturum quemadmodum* Scythæ *præliari ſolerent.* Q*uo quidem uno tam pio dicto immanis, &* Barbara *gens ab omni ſe feritatis crimine redemit,* Prima *igitur, & optima rerum natura pietatis eſt magiſtra, quam nullo uocis miniſterio, nullo uſu litterarũ indigens, proprijs, ac tacitis uiribus, charitatem parentum, liberorum pectoribus infundit.* Q*uid ergo doctrina proficit? ut* politiora, *ſed non ut meliora fiant ingenia, quoniam quidem ſolida uirtus naſcitur, magis q̃ fingitur.*

De filio Crœſi,

Q*uis enim plauſtris uagos, & ſyluarum latebris corpora ſua tegentes, in modumque ferarum laniatu pecudum uiuentes, ſic* Dario *reſpondere docuit?* Illa *nimirum, quæ etiam* Crœſi *filium loquendi uſu defectum, ad protegendam patris incolumitatem miniſterio uocis inſtruxit.* Captis *enim à* Cyro Sardibus *cum unus è*

numero Persarum, ignarus uiri, in cædem eius concita to impetu ferretur, uelut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret, proclamando, pene iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat, saluti parentis uocalis factus est.

De quodam iuuene dicto Plutone.

Eadem charitas italico bello Pinensem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen, tanto animi, corporisq; robore armauit, ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret, et Romanus imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum districtis militum gladijs circumsedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus è manibus eorum senem rapuerit. dupli pietate memorandus, quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor..

DE PIETATE ERGA FRATRES. CA. V.

Hanc charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam ut merito primum amoris uinculum ducitur plurima, & maxima beneficia accepisse, ita proximum iudicari debet simul accepisse. quàm copiosæ enim suauitatis illa recordatio est. in eodem domicilio ante, quàm nascerer, habitaui. in ijsdem incunabilis infantiæ tempora peregi. eosdem appellaui parētes, eadem pro me uota exsuluerunt, parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. chara est uxor. dulces liberi. Iucundi amici. accepti affines. sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

De Scipione Maiore.

Atque haec teste Scipione Africano loquor, qui tametsi ar ctissima familiaritate Laelio iunctus erat, attamen senatum supplex orauit, ne prouinciae sors fratri suo erepta, ad eum transferretur, legatumque se L. Scipioni in Asiam iturum promisit, & maior natu, minori, & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi, & quod super omnia est, nō dum Asiaticoiā Africanus. Itaque clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit. triumphique praetexto tam huius excepit, illius tradidit. ministerio aliquanto maior, quàm frater imperio.

De M. Fabio Consule.

M. uero Fabius consul inclyta pugna Hetruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populique studio triumphum ducere non sustinuit quia eo praelio Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. quantam in eo pectore pietatem fraternae charitatis habitasse existimemus, propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit.

De Tiberio Caesare.

Hoc exemplo uetustas, illo saeculum nostrum ornatum est, cui contingit fraternum iugum Claudiae prius, nūc & Iuliae gentis intueri decus. tantum enim amorem Princeps, parensque noster insitum animo fratris Drusi habuit, ut cum Ticini, quò uictor hostium ad complectendos parentes uenerat, graui illum, & periculosa ualetudine in Germania fluctuare cognouisset, protinus inde metu attonitus erumperet, iter quoque quàm rapidum, & praeceps uelut uno spiritu corripuerit, eo

patet, quod Alpes, Rhenumq; transgressus, die, ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modo deuictam barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit. sed eum tunc maximo labore, & periculo implicatum, mortaliumq; frequentia desertum, sanctissimum pietatis numen, & dij fautores eximiarum uirtutum, & fidissimus Romani Imperij custos Iuppiter comitatus est. Drusus quoque, quamquam fato iam suo, quàm illius officio propior erat, uigore spiritus, & corporis uiribus collapsus, eo ipso tamen quo uita, & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit. & ut imperator salutaretur, præcæpit, et dextera in parte prætorium ei statui, & consulare, & imperatorium nomen obtinere uoluit. eodemq; tempore, & fraternæ maiestati cessit, & uita excessit.

De quodam milite Cn. Pompeij.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis specimen consanguineæ charitatis conuenienter adijci posse, sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas, huic uoluminis parti adhæserit. is nāq; in castris, Cn. Pompeij stipendia peragens, cum Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cōminus interemisset, iacentēq; spoliaret ut fratrē germanum esse cognouit, multum, ac diu cōuitio deos ob donum impiæ uictoriæ insecutus, propè castra trāstulit, et pretiosa ueste opertū, rogo imposuit, ac deinde subiecta face, protinus eodē gladio, quo illū interemerat, pectus

ſuum tranſuerberauit,ſeq; ſuper corpus fratris proſtratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti uiuere,ſed,ut ſua potius pietate,quàm aliena uenia uteretur, comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM. Cap.VI.

a Rectiſſimis ſanguinis uinculis pietas ſatisfecit.reſtat nunc ut patriæ exhibeatur. cuius maieſtati etiam illa, quæ deorum numinibus æquatur,authoritas parentum,uires ſuas ſubiecit. fraterna quoque charitas æquo animo, ac libenter cedit ſumma quidem cum ratione. quia euerſa domo, interdum Reipubli. ſtatus manere poteſt,urbis ruina penates omnes ſecum trahat neceſſe eſt.uerum quid attinet uerbis iſta complecti?quorum tanta uis eſt, ut aliqui ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.

De Bruto primo conſule.

b Brutus conſul primus cum Aruunte Tarquinij Superbi filio regno expulſi in acie ita equo concurrit, ut pariter illatis haſtis,uterque mortifero uulnere ictus exanimis proſterneretur.merito obiecerim Populo Romano libertatem ſuam magno ſtetiſſe.

De Curtio Romano.

c Cum autem in mediam partem fori, uaſto,ac repentino hiatu terra ſubſideret,reſponſumq; eſſet, ea re illum tantummodo compleri poſſe,qua Popu.Ro.plurimum ualeret, Curtius & animi, & generis nobiliſſimus adoleſcens interpretatus urbem noſtram uirtute, armisq; præcipue excellere, militaribus inſignibus ornatus,

natus, equum conscendit, eumq; uehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit, super quem uniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt. continuoq; terra pristinum habitum recuperauit. magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriã clarius obuersatur exemplum cui principatum gloriæ obtinenti consimile factum subnectam.

De Genitio Cippo Prætore.

Genitio Cippo prætori paludato portam egredienti, noui, & inauditi generis prodigium incidit. Nanque in capite eius subito ueluti cornua emerserunt. respõsumq; est eum regem fore, si in urbem reuertisset. Quod ne accideret, uoluntarium, ac perpetuum sibimet indixit exilium. dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam attinet, septem regibus præferatur. cuius testandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua excesserat, inclusa est. dictaq; Randusculana, quod olim randa ara dicebatur.

De Ælio Prætore.

Genitius laudis huius successionem Ælio Prætori tradidit, cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset, aruspexq; affirmasset, conseruato eo fore domus ipsius statum fœlicissimum, Reipubl. miserrimum, occiso, in contrarium utrunq; cessurum, e uestigio picum morsu suo in conspectu senatus necauit. decem et septem militum familiam, eximiæ fortitudinis uiros, Cannensi prælio amisit. resp. procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriserunt.

De P. Decio.

Publius Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cum latino bello Romanam aciem inclinatam penè iam, & prostratam uideret, caput suum pro salute reipubli. deuouit, ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen patriæ salutem, sibi mortem petens, irrupit, factaq; ingenti strege, plurimis telis obrutus, super corruit. ex cuius uulneribus, & sanguine insperata uictoria emersit.

De Filio P. Decij.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is nanque in quarto cōsulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æque strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditasq; uires urbis nostræ correxit. Itaq; dignosci arduum est, utrum Romana ciuitas utilius habuerit Decios, an amiserit. quoniam uita eorum ne uinceretur, obstitit. mors fecit, ut uinceret.

De Scipione Africano Superiore.

Non est extinctus pro repub. superior Scipio Africanus, sed admirabili uirtute ne respub. extingueretur, prouidit. siquidem cum afflicta Cannensi clade urbs nostra nihil aliud, quàm præda uictoris esse Annibalis uideretur. Ideóque reliquiæ prostrati exercitus deserendæ Italiæ authore Quinto Metello consilium agitarent, tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem unicuique minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam coegit, pietatemq; non solum ipse plenissimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorū abeuntem reuocauit.

De Publicanis.

Age ut à singulis ad uniuersos transgrediar, quanto, & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit, nam cum secundo punico bello exhaustum ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret, Publicani ultro aditos cēsores hortati sunt, ut omnia sic locarent, tanquam resp. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta, nec ullum assem, nisi bello confecto petituros polliciti sunt.

De dominis seruorum. Equitibus, &

Centurionibus.

Domini quoq; eorum seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat, precia ab imperatore exigere supersederunt. In castris etiam non eques, non Centurio stipendium sibi dare desyderauit. uiri, ac fœminæ, quicquid auri, argenti'ue habuerunt, item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem contulerunt. ac neque beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat, quisquam uti uoluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Non ignorabāt enim captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus uouerat, aurum Apollini Delphico mitti oporteret, neque emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ Gallis pro obsidione capitolij promissa debebantur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

Externa. De Codro Rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq; uastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum cõfugit. perq; legatos sciscitatus est. quonammodo illud tam graue bellum discuti posset. Respondit deus, ita illi finem fore si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebruit. Eoq; factum est, ut ediceretur, nequis Codri corpus uulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit. Ac pabulãtium hostium globo sese obiecit, unũq; ex his falce percussum, in cædem suam compulit, cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

De Thrasybulo.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoque animus manauit. is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidam è conscijs dixisset, quantas tandem tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias debebunt? Respõdit, Dij faciant, ut quantas ipse illis debeo, uidear retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem, iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, ut se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinem hausit, & ante ipsam arã, quasi

quædam pietatis clara uictima concidit, quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græcia altero Themistocle opus esset, effectum est.

De duobus Philenis fratribus Carthaginiensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplum. Cum inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset, ad ultimum placuit utrique eodem tempore iuuenes mitti, & locum, in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis. uerum hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis, quod cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorũ questi, postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanque, sic eum finem ratum fore, si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent. sed consilio euẽtus non respõdit. Illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. qui quoniã patriæ, quàm uitæ suæ longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus, & ossibus suis punico dilatato imperio. Vbi sunt supbæ Carthaginis alta mœnia? ubi maritima gloria inclyti portus? ubi cunctis litoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equitatus? ubi immenso Africæ spatio nõ contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita ẽ. At Philenorum egregij facti memoriam, ne patriæ quidem interitus extinxit. nihil est igitur excæpta Virtute, quod mortali animo, ac manu, immortale quæri possit.

De Aristotele.

I *uuenili ardore plena hæc pietas, Aristoteles uero super næ uitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo litterarum ocio uix custodiens, adeo ualenter pro salute patriæ incubuit, ut eã ab hostibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacens, & quidem Macedonum manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita urbs nõ tam strata, atque euersa, Alexãdri, quàm restituta Aristotelis notũ est opus, patet ergo, quàm benignæ, quãq; profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctissimisq; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit ubertas.*

DE PARENTVM AMORE, ET IN-*dulgentia in liberos.* Cap. VII.

S*Ed nunc uela pij affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta gratam suauitatis secum dotem afferat. Fabius Rutilianus quinque consulatibus summa cum gloria peractis, omnibusq; & uirtutibus, & uitæ meritis stipendijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendum grauatus non est. penè ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus. utpote propter ultimam senectutem lectuli ocio, quàm labori præliorum habilior. Idem triũphantis currum equo insidens sequi, quem ipse paruulum triũphis suis gestauerat, in maxima uoluptate posuit nec accessor gloriæ illius pompæ, sed author spe-*

ctatus est.

De Cesetio Romano.

Non tam Ceseti speciosa equitis Romani sors patria, sed par indulgentia, qui à Cæsare omnium iam externorum & domesticorum hostium uictore, cum abdicare filium suum iuberetur, quod is Tribu. Pleb. cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat, in hunc modum respondere sustinuit. Celerius tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies, q̃ ex his ego unum nota pellam mea. Habebat autem duos p̃terea optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturum pollicebatur. hunc patrem tam & si summa diuini principis clementia tutum p̃stitit, quis tamen nõ humano ingenio maius ausum putet, quod cui totus orbis terrarũ succubuerat, nõ cessit?

De Octauio Balbo.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumuiris cum domo, postico clàm esset egressus, iamq; fugæ expeditum initium haberet, postquam intus filium trucidari falso clamore uiciniæ accæpit, ei se neci, quã euaserat, obtulit. occidendumq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter spem uidere filium incolumnem contigerat, quàm salutem suam æstimans miseros adulescentis oculos, quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expirantem, intueri necesse fuit.

De Seleuco Rege.

Cæterum ut ad iucundiora cognitu ueniamus, Seleuci regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus, memor q̃ improbis facibus arderet, ipium

pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diuersi iisdem uisceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima uerecundia ad ultimã tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis. lamentabantur necessarij. pater mœrore prostratus, de obitu unici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis, quàm regius erat uultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, uel, ut quidam tradũt, Herasistrati medici prouidentia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adulescentis dissimulanter apprehendendo modo uegetiore, modo languidiore pulsu uenarum, comperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui charissimam sibi coniugem filio suo cedere non dubitauit. quod in amorem incidisset fortunæ acceptum referens, quod dissimulare eum usque ad mortem paratus esset ipsius pudori imputans. subijciatur animis Senex, Rex, amans, iam patebit, quàm multa, quamq; difficilia paterni affectus indulgentia superabit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore, Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit in conspectu Cn. Pompeij; cuius cum ipse tribunal conscendisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ hu-

miliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se collocatum intueri. Sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit, hortariq; cœpit, ut eò transiret, unde ipse surrexerat, excide/runt lachrymæ iuueni. cohorruit corpus. delapsum diadema est. nec quò iussus erat, progredi potuit. quodq; penè fidem ueritatis excedit, lætus erat, qui regnū deponebat, tristis, cui dabatur, nec ullum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ uoluntati authoritas Pompeij affuisset. filium enim & regem appellauit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella considere coegit. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE aduersus liberos. Cap. VIII.

De L. Bruto.

Brutus par gloria Romulo, quia ille urbem, hic libertatem Romanam condidit, filios suos Tarquinii dominationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, ut consulem ageret. orbusq; uiuere, quàm publicæ uindictæ deesse maluit.

De Cassio.

Huius æmulatus exemplum Cassius, filium qui Trib. Ple. Agrariam legem primus tulerat, multisq; alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuictos tenebat, postquam illam potestatem deposuit, adhibito

propinquorum, & amicorum consilio affectati regni crimine domi damnauit, uerberibusq; affectum, necari iussit, ac peculium eius Cereri consecrauit.

De Manlio Torquato.

Titus autem Manlius Torquatus, propter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis, & sacrorum pontificalium peritissimus, in consimili facto nec consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cum ad senatum Macedonia de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detulisset, à P.C. petijt, nequid ante de ea re statuerent, quàm ipse Macedonum, filijq; sui causam inspexisset. summo deinde tum amplissimi ordinis, tum etiam eorum, qui questum uenerant, consensu, cognitione suscepta, domi consedit. soluſq; utrique parti per totum biduum uacauit, ac tertio die plenissime, diligētissimeq; auditis testibus, ita pronunciauit, Syllanum filium meum pecunias à socijs accepisse mihi probatum sit, & Repu. eum, & domo mea īdignum iudico, protinusq; è conspectu meo abire iubeo. tam tristi patris sententia percussus Syllanus, lucem ulterius intueri non sustinuit. suspendioq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri religiosi iudicis partes, satisfactum erat reipubli. habebat ultionem Macedonia. potuit tam uerecundo obitu filij patris inflecti rigor. At ille neque adulescentis exequijs interfuit & cum maxime funus eius duceretur, consulere se uolentibus, uacuas aures accōmodauit. Videbat enim se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat. Prudentissimoq; uiro suc,

currebat, effigies maiorum suorum cum titulis suis idcirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum uirtutes posteri, non solum legerent, sed etiam imitarētur.

De M. Scauro.

Marcus uero Scaurus lumen, ac decus patriæ cum apud Athesim flumen impetu Cymbrorum Romani equites pulsi deserto consule Catulo pauidi urbem repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent se libentius in acie eius interfecti ossibus occursurum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum uisurum. Itaque siquid modo reliquum in pectore uerecundiæ superesset, conspectum degenerati patris uitaturum, recordatione enim iuuentæ suæ, qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius, admonebatur. quo nuncio accepto iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti, quàm aduersus hostes usus fuerat.

De Aulo Fuluio.

Nec minus animose Aulus Fuluius. Vir senatorij ordinis euntem filium in aciem retraxit, quàm Scaurus è prælio fugientem increpuit. Nanque iuuenem & ingenio, & litteris, & forma inter æquales nitentem, prauo consilio amicitiam Catilinæ secutum, in'que castra eius temerario impetu ruentem in medio itinere abstractum, supplicio mortis affecit, præfatus non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse. licuit donec ciuilis belli rabies præteriret, inclusum arcere. Verum illud cauti patris narratur opus, hoc seueri refertur. Sed ut hanc incitatam, & asperam seueritatem mitiores relatu patrum

erat posita statua in aula uel domus Florentiæ [illegible] libris [illegible] [illegible] [illegible] talia verba [illegible] litteris aureis UT VIDERENT POSTERI ET IMITENTUR

mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa uenia iungatur.

DE PARENTVM MODERATIONE aduersus suscaptos liberos. Cap. IX.

De L. Gellio.

Lucius Gellius omnibus honoribus ad censuram usque defunctus, cum crimina grauissima de filio in nouercam, commissum stuprũ, & paricidium cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad uindictam procurrit continuo, sed penè uniuerso Senatu adhibito in consilium, expositis suspitionibus, defendendi se adulescenti potestatem fecit. Inspectaq; diligentissime causa, absoluit, eum tum consilij, tum etiam sententia sua. quod si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus, quàm uindicasset.

De Q. Hortensio.

Quinti autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentũ Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim, eousque impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, ut Messalam suæ sororis filium, hæredem habiturus, ambitus reum defendens iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi pter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum, hac scilicet sententia, quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quàm in uoluptatibus reponens. tamen ne naturæ ordinem cõfunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit, mo-

derate usus affectibus suis. quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguinis honorem debitum reddidit.

De Fuluio.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis uir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cum auxiliũ senatus implorasset, ut suspectus in paricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum C. comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse uoluit, quem genuerat hæredem instituens, non quem fuerat expertus.

De quodam patre ignoto.

Magnorum uirorum clementibus actis ignoti patris nouæ, atque inusitatæ rationis consilium adijciam. qui cũ à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, ut uerum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, Seductam uxorem suspicans supplicater rogauit, ne se ulterius celaret, siue illum adulescentem subiecisset, siue ex alio concæpisset. asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari. persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum præbuit, nec ueneno, nec latrone ei ad peragendum paricidium opus esse affirmans quo facto non paulatim sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto gladio tu uero, inquit, pater uiue. & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eo sit uilior, quod

à pœnitentia oritur. solitudinem sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas, & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ uitæ fœlicius beneficium. Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

DE PARENTIBVS, QVI OBITVM *filiorum forti animo tulerunt.* Cap. X.

De Horatio Puluillo.

Oratius Puluillus, cum in capitolio Ioui Op. Maxi. ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem solennium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset, neque manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neque uultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egisse uideretur.

De Æmilio Paulo.

Clarum exemplum, nec minus tamen illustre, quod sequitur. Æmilius Paulus nunc fœlicissimi nunc miserrimi patris clarissima repræsentatio, ex quattuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiamq; gentem tralatos sibi ipse denegauit, duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit, alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos usque liberos

abundauerat, in orbitate subito destitutus est. quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adyciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu fœlicitatis uestræ quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opti. Maxi. Iunonemq; reginam, & Mineruam precatus sum, ut si aduersi quid Populo Romano immineret, totum in meam domum conuerteretur. Qua propter bene habet & res, annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum doleatis, quàm ego uestrum ingemiscerem. Vno etiam, nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ uagari permittam.

De Quintio Martio Rege.

Quintius Martius Rex superioris Catonis in consulatu collega filium summæ pietatis, magnæ spei, & quæ nõ parua calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cumq; se obitu eius subrutum, & euersum uideret, ita dolorem altitudine consilij cohercuit, ut à rogo iuuenis protinus curiam peteret, senatumq;, quẽ eo die lege habere oportebat, euocaret, quod nisi fortiter mœrorem ferre scisset. unius diei lucem inter calamitosum patrem, & strenuum consulem neutra in parte cessante officio partiri non potuisset.

EXTERNA.

De Pericle Principe Atheniensium.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adulescentibus filijs spoliatus, his ipsis diebus, & uultu pristinum habitum retinente, & ora-

tione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille uero caput quoque solito more coronatū gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu propter domesticum uulnus detraheret. non sine causa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen ascendit.

De Xenophonte.

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus à Platone fœlicis, ac beatæ facundiæ gradus cum solenne sacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit, nec ideo institutum deorum cultum omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit. quam ipsam, percunctatus quonamnmodo occidisset, ut audiuit fortissime pugnantem interijsse, capiti reposuit, numina, quibus sacrificabat testatus maiorem se ex uirtute filij uoluptatem, quàm ex morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam. abiecisset altaria. lachrymis respersa thura disiecisset. Xenophontis cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis, ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nunciata erat, tristius duxit.

De Anaxagora.

Ne Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita nāque morte filij, nihil inquit mihi inexpectatum, aut nouum nuncias. Ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. has uoces utilissimis præceptis imbuta uirtus mittit, quas, siquis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos procreandos, ut meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, et

reddendi

reddendi eodem momento temporis legem dici. atque ut mori neminem solere qui non uixerit, ita nec uiuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

VALERII MAXIMI. LIB. VI.

DE PVDICITIA. Cap. I.

Nde te uirorum pariter, ac fœminarũ præcipuum firmamentum pudicitia inuocem? tu enim prisca religione consecratos focos Vestæ incolis. Tu capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen Augustos penates, Sanctissimumq; Iuliæ genialem torum assidua statione celebras. Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu syncerus iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Ades igitur, & cognosce, quæ fieri ipsa uoluisti.

De Lucretia.

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius uirilis animus maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est. A Sex. Tarquinij regis superbi filio per uim stuprum pati coacta, cum grauissimis uerbis iniuriam suam in concilio necessariorum deplorasset, ferro se, quod ueste tectum attulerat, interemit, causamq; tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi Populo Romano præbuit. atque hanc illatam iniuriam non tulit.

De Virginio Viro Plebeio.

Virginius Plebeij generis, sed patritij uir spiritus, ne

probro contaminaretur domus sua, proprio sanguini non pepercit. Nam cum Appius Claudius decemuir, filiæ eius uirgini stuprum, potestatis uiribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit. pudicæq; interemptor, q̃ corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufidiano.

Nec alio robore animi præditus fuit Põtius Aufidianus eques Ro. qui postq̃ comperit filiæ suæ uirginitatem à pædagogo proditam Faunio Saturnio, non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.

Quid Publius Meuius quàm seuerum pudicitiæ custodem egit? In libertum nanque gratum admodum sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat, presertim cum non libidine, sed errore lapsus uideri posset. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eiq; tam tristi exemplo præcæpit, ut non solum uirginitatem illibatã, sed etiam oscula ad uirum syncera perferret.

De Q. Fabio Maximo Seruiliano.

Q. uero Fabius Maxi. Seruilianus honoribus, quos splendidissime gesserat, censuræ grauitate consumatis exegit pœnas à filio dubiæ castitatis, & punito pependit uoluntario secessu conspectum patriæ uitando.

De P. Attilio Philisco.

Dicerem censorium uirum nimis acerbum extitisse, nisi P. Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum

a domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cerneremus. Filiam enim suam eo, quod stupri se crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

De M. Claudio Marcello Ædili, & filio suo.

M. Claudius Marcellus Ædilis curulis C. Scantinio capitolino Tribu. Pleb. diem ad populum dixit, quod filiũ suum de stupro appellasset, eoq; asseuerante se cogi nõ posse, ut adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante, totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quo minus pudicitiæ quæstio peragеretur. Citatus itaq; Scantinius reus uno teste qui tentatus erat, damnatus est, cõstat iuuenem productum, in rostra defixo in terram uultu perseueranter tacuisse, uerecundoq; silentio plurimum in ultionem suam ualuisse.

De Metello Celere.

Metellus quoque Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ numorum gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc uno crimine damnando. nõ enim factum tunc, sed animus in quæstione deductus est. plusq; uoluisse peccare nocuit, q̃ non peccasse profuit.

De Tito Veturio filio Veturij.

Concionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictũ fœdus deditus fuerat, cũ propter domesti-

cā ruinam, & graue æs alienū Cœlio Plotio nexum se dare adulescentulus admodum coactus esset, seruilibus ab eo uerberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad consules detulit, à quibus hac de re certior factus senatus Plotium in carcerem duci iussit. in qualicunq; enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse uoluit. Et quid mirum si hoc uniuersi P.C. censuerunt?

De C. Fescenino Triumuiro.

C aius Fescenninus Triumuir, C. Cornelium fortissime militiæ stipendia emeritum, uirtutisq; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adulescentulo stupri commercium habuisset, publicis uinculis onerauit, à quo appellati tribuni, cum de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum diceret, quod adulescens ille palàm, atq; aperte corpore quæstum factitasset intercessionem suam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus est. non putarunt Tribu. Pleb. Rempubli. nostram cum fortibus uiris pacisci oportere, ut externis periculis domesticas delitias emerent.

De Tribuno Plebis, siue Populo Romano.

L ibidinosi Centurionis supplicium Marci Lectorij Mergi tribuni militaris æque similis fœdus exitus sequitur. Cui Cominius Tribu. Pleb. diem ad populum dixit, quod cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lectorius, sed seipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit, deinde etiā morte se puniuit. Naturæ modum expleuerat. fato tamen functus, uniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ

damnatus est. Signa illum militaria, sacratæ aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplina, usque ad inferos persecuta est. Quoniam cuius uirtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

De Caio Mario.

Hoc monuit C. Marium imperatorem tum, cum Clusiñ sororis suæ filiñ tribunum militum à Cœlio Plotio manipulario milite iure cæsum pronunciauit. quia eum de stupro compellare ausus fuerat.

Sed ut eos quoque, qui in uindicanda pudicitia dolore suo publica lege usi sunt, strictim percurram, Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cæcidit. C. Menius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit. Carbo Actienus à Bibieno. Item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt. Cn. etiam Furius Broccum, quem deprehenderat, familiæ stuprandum obiecit. quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit.

Externa. De Hippone fœmina.

Atque ut domesticis externa subnectam, græca fœmina nomine Hippo, cum hostium classe esset excapta in mare se, ut pudicitiam morte tueretur, abiecit. cuius corpus erechtheo littori appulsum, proxima undis humus sepulturæ mandatum, ad hoc tempus tumulo contegit sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorẽ efficit.

De Orgiagontis uxore Reguli.

Vehementius hoc, illud consyderatius exemplum pudi

citiæ. Exercitu & copijs Gallogræcorum à Cn. Manlio consule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagontis Reguli uxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta, postquam uentum est in eum locū, in quem consulis iussu Centurio, misso nuncio, necessarios mulieris precium, quo eam redimerent, afferre iusserat, aurum expendente Centurione, & in eius pondus animo, oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, ut eum occiderent, interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit, abiectoq; ante pedes eius, & iniuriæ, & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Nanq; animus neq; uinci, nec pudicitia capi potuit.

De Vxoribus Theutonicorum.

Theutonicorum uero coniuges Marium uictorem orarunt, ut ab eo uirginibus uestalibus dono mitterentur, affirmantes æque se, atque illas uirilis concubitus expertes futuras. eaq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt. Dij melius, quod hunc animum uiris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarum uirtutem imitari uoluissent, incerta Theutonicæ uictoriæ trophæa reddidissent.

QVÆ LIBERE DICTA, AVT FACTA sunt. Cap. II.

Libertatem autem uehementis spiritus dictis pariter, & factis testatam, ut non inuitauerim, ita ultro uenientem nō excluserim, quæ

inter uirtutem, uitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem, si quo non debuit, profuderit, reprehensionem meretur. ac uulgi sic auribus gratior, quàm sapientissimi cuiusq; animo probabilior est, utpote frequentius aliena uenia, quàm sua prudentia tuta. sed quia humanæ uitæ partes prosequi propositum est, nostra fide æstimatione propria referatur.

De quodam principe Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq;, qui id oppidum ad rebellandum incitauerant, senatus indignatione accensus, consilium agitabat, quid nam sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat, eodem tempore, & uictoribus, & iratis subiecta. Cæterum cum auxilium unicum in precibus restare animaduerterent ingenui, & italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam pœnam mereretur. Respondit, quam merentur qui, cum se dignos libertate indicarent, arma sumpserant. exasperatos P. conscriptorum animos, uerbis inflammauerat, sed Plautius cõsul fauens Priuernatum causæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitq;, qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata. at is constantissimo uultu. Si bonam dederitis, inquit, perpetuam, si malam, non diuturnam. qua uoce perfectum est, ut uictis non solum uenia, sed etiam ius, & beneficium nostræ ciuitatis daretur. sic in senatu priuernas loqui ausus est.

De L. Crasso.

Lucius uero Philippus consul aduersus eundem ordinē libertatem exercere non dubitauit. nam segniciem pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit, tantumq; à pœnitentia dicti abfuit, ut etiā L. Crasso summæ dignitatis, & eloquentiæ uiro id in curia grauiter ferenti, manum inijci iuberet. Ille reiecto lictore, non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego tibi senator sum.

De P. Scipione Africano.

Quid Philippum ab incursu suo tutum libertas reliquit? immo & similiter aggressa, & æque experta patientia est. Cn. Carbo Tribu. Pleb. nuper sepultæ Gracchanæ seditionis turbulentissimus uindex, idemq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima, P. Africanum à Numantia ruinis summo cum gloriæ fulgore uenientem ab ipsa penè porta, in rostra productum, quid de Tiberij Gracchi morte cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit, ut authoritate clarissimi uiri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret, quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eum cæsum uideri respondit. cuius dicto cum concio tribunitio furore instincta uiolenter succlamasset. Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est, orto deinde murmure, non efficietis ait, ut solutos uerear, quos alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab uno contumeliose correptus erat. Quantus est honos uirtutis? tacuit actutum. recens uictoria ipsius Numantina, & patris Macedonica deuictæq; Carthaginis spolia habita, ac duorum regum Si

phacis, & Persæ ante triumphales currus cathenatæ ceruices, tunc totius fori prementes ora clauserunt. nec timori datum est silentium, sed quia beneficio Æmiliæ, & Corneliæ gentis multi metus urbis, atque Italiæ finiti erant, Plebs Romana libertatis Scipionis libera nõ fuit. Quapropter minus mirari debemus quod amplissima Cn. Pompeij authoritas toties cum libertate luctata est. nec sine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

De Cn. Pisone.

Cn. Piso cum Manilium Crispum reum ageret, eumq; euidenter nocentem gratia Pompeij uideret eripi, iuuenili impetu, ac studio ad accusationem prouectus, multa, & grauia crimina præpotenti defensori obiecit. interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret. Da, inquit, uades Reipub. te, si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum, iam de tuo prius, quàm de Manilij capite in consilium iudicis mittam. ita eodem iudicio duos sustinuit reos. accusatione Manilium, libertate Pompeium. & eorum alterum lege peregit, alterũ professione, qua solum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis, quàm Cato sine libertate. Nam cum in senatorem nocentem, & infamem reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij laudationem eius continentes prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submouit eas è quæstione, legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admiratio-

nem ademit. Nam *quæ in lio audacia uideretur, in Catone fiducia cognoscitur,*

De Cn. Lentulo Marcellino Consule.

C*neus enim* Lentulus Marcellinus *Consul, cum in concione de* Magni Pompij *nimia potentia quereretur, assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset, acclamate, inquit, acclamate quirites, dum licet, iam enim uobis impune facere nō licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.*

C*ui candida fascia crus alligatum habenti,* Fauonius, *nō refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema exigui panni cauillatione regias eius uires exprobrans.* At *is neutra in parte mutato uultu, utrunque cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri uideretur. eaq; patientia inferioris etiā generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit, è quorum turba duos retulisse abunde erit.*

De Ælio Mantia Formiano.

Æ*lius* Mantia Formianus Libertini *filius ultimæ senectutis* L. Libonem *apud* Censores *accusabat, in quo certamine cum* Pōpeius Magnus *humilitatem ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset, non mentiris, inquit,* Pompei. *uenio enim ab inferis* L. Libonem *accusaturus. sed dum illic moror, uidi cruentum* Cn. Domitium Ænobarbum *deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ uitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus.* Vidi *pari claritate conspicuum* Bru

tum ferro laceratum, querentem id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei iniici iusseras, uinctum, obtestantem te, aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætorium uirum Perpennam sæuitiam tuam execrantem, omnesq; eos una uoce indignantes, quod indemnati sub te adulescentulo carnifice occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuilium uastissima uulnera, municipali homini seruitutem paternam redolenti effrenatæ temeritatis, intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaque eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum, sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

Diphilus Tragœdus, cum Apollinaribus ludis inter actum ad eum uersum uenisset. in quo hæc sententia continetur, miseria nostra Magnus est, directus in Pōpeium Magnum manibus pronunciauit, reuocatusq; aliquoties à populo sine ulla cunctatione nimiæ illū, & intolerabilis potentiæ reum gestu perseuerāter egit. eadem petulantia usus est in ea quoque parte. uirtutē istam ueniet tempus cum grauiter gemas.

De Marco Castritio.

Marci etiam Castritij libertate inflammatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbo-

ne consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides à Placentinis darentur, nec summo eius imperio obtemperauit, nec maximis uiribus cessit, atque etiam dicenti multos se gladios habere, respondit, & ego annos, obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam sæuiendi perquam exiguam habebat, paruulum uitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.

De Seruio Galba.

am Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio, quod diuum Iulium consumatis uictorijs in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit. C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? palàm, atque aperte ei bonorum Pompij uenditionem exprobrando, ut à tribunali summoueretur, meruerat. sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeij ex suo fisco solui iussit.

De Ceselio Viro Sapiente.

A ge Ceselius Vir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculose contumax? nullius enim aut gratia, aut authoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas triumuiri dederant formulam componeret. Hoc animi iudicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amiciq; ne id faceret, monerent, duas res, quæ hominibus amarissimæ uidentur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, & orbitatem.

Externa. De quadam muliere.

Inserit se tantis uiris mulier alienigeni sanguinis, quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, prouocarem ad Philippum, inquit, sed sobrium. excussit crapulam oscitanti, ac præsentia animi ebrium resipiscere, causaq; diligentius inspecta iustiorem sententiam ferre coegit. Igitur æquitatem, quam impetrare nō poterat extorsit, ac potius præsidium à libertate, quàm ab innocentia mutuauit.

De quadam fœmina Syracusana.

Iam illa non solum fortis, sed etiam urbana libertas, senectutis ultimæ quædam Syracusis omnibus Dionysij tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem. & intolerabilia onera uotis expetentibus sola quotidie matutino tempore deos, ut incolumis, ac sibi superstes esset, orabat. Quod ubi is cognouit, non debitam sibi admiratus beneuolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, certa est, inquit, ratio propositi mei, puella enim cum grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam, quo interfecto, aliquanto tetrior arcem occupauit. eius quoque finiri dominationem magni æstimabam. tertium te superioribus, importuniorem habere cœpimus rectorem. Itaque timens ne si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meū pro tua salute deuoueo. tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

Inter has, & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit uirtute par, fœlicitate dis

simile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti, enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantaridis uim assecutus es. Cumq; hoc dicto accensus cruci eum adfigi iussisset, terribilis haec (ait) sit purpuratis tuis. mea quidem nihil itrest, humi ne, an sublime putrescam.

DE SEVERITATE. Cap. III.

Rmet se duritia pectus ne cesse est, dum horridae, ac tristis seueritatis acta narrantur, ut omni mitiori cogitatione seposita, rebus audite asperis uacet. Ita enim districtae, & inexorabiles uindictae, & uaria poenarum genera in medium procurrent. Vtilia quidem legum munimenta, sed minime in placido, & quieto paginarum numero reponenda. M. Manlius unde Gallos depulerat, inde ipse praecipitatus est, quia fortiter defensam libertatem nefariae opprimere conatus fuerat. cuius iustae ultionis nimirum haec praefatio fuit. Manlius eras mihi cum praecipites agebas Senones, postquam imitari coepisti, unus factus es ex Senonibus, huius supplicio aeternae memoriae nota inserta est. propter illum enim lege sanciri placuit, ne quis patricius in arce, aut in capitolio habitaret, qui domum eò loci habuerat, ubi nunc aedem Monetae uidemus.

In Spurium Cassium.

Par indignatio aduersus Spurium Cassium erupit. cui plus suspitio concupitae dominationis nocuit, q̃ tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerunt. Senatus enim Po. q; Ro. nõ contentus capitali

eum supplicio afficere, interempto domum superieċit, ut penatiū quoq; strage puniretur, in solo autem, ædē Telluris fecit. Itaq; quod prius domicilium potentissimi uiri fuerat, nūc religiosæ seueritatis monimentū ē.

In Spurium Melium.

Eadem ausum Spurium Melium consimili exitu patria mulctauit. area uero domus eius, quo iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Æquimelij appellationē traxit.

Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent parietum, ac tectorum, in quibus uersati fuerant, ruinis testabantur. Ideoq; & Marci Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis eruti sunt. Cæterum flacciana area, cum diu penatibus uacua mansisset, à Q. Catulo Cymbricis spolijs adornata est.

In Tiberium, & Caium Gracchos.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij & Caij Gracchorum summa nobilitas, ac spes amplissima. sed quia statum ciuitatis conati erant conuellere, insepulta cadauera iacuerunt. supremusq; humanæ conditionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit. quinetiam familiares eorum nequis Reipubli. inimicis, amicus esse uellet, de robore præcipitati sunt.

De P. Mutio Trib. Ple.

Idem sibi licere tam P. Mutius Tribu. Ple. quàm Senatus, & Po. Ro. credidit, q omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant, ut magistratibus nō subrogatis cōis libertas in dubium uocaretur, uiuos cremauit.

Nihil profecto hac seueritate fidentius, unus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre ausus est, quã nouem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

In M. Clodium.

L *ibertatis adhuc custos, & uindex seueritas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium Senatus Corsis, quia turpem cum his pacem fecerat, dedidit, quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperij quot modis iræ pertinax uindex? factum eius rescidit, libertatem ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris, & detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit. atque hic quidem senatus animaduersionem meruerat.*

De Cornelio Scipione.

C *n. autem Cornelius Scipio Hispali filius prius, quàm mereri posset, expertus est. nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit. adiecta causa, quod recte facere nesciret. Itaque Cornelius propter uitæ inhonestum actum sine ullo prouinciali ministerio tamen repetundarum lege damnatus est.*

De Caio Vatieno.

N *e in C. quidem Vatieno, qui sinistræ manus digitos ne bello italico militaret, absciderat, seueritas senatus cessauit. publicatis enim bonis eius, ipsum æternis uinculis puniendum censuit, effecitq́; ut quem honeste spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in cathenis consumeret.*

De M. Curio Consule.

I *d factum imitatus M. Curius consul, cum delectum subitum*

bitum educere coactus esset, & Iuniorum nemo respondisset, coiectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen urna extractum citari iussit. neq; eo respõdente, bona adulescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nunciatum est, ad Consulum tribunal cucurrit, collegiumq; tribunorum appellauit. Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue reipublicæ, qui parere nesciret, & bona eius, & ipsum uẽdidit.

De L. Domitio Prætore.

Aeque tenax propositi L. Domitius. Nam cum Siciliam prætor regeret, & ad eũ eximiæ magnitudinnis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. Interrogatumq; quomodo eam bestiam confecisset, postquam comperit usum uenabulo, crucifixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia uastabatur, ne quis telum haberet edixerat. hoc aliquis in finem seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit. disputatione enim utroq; flecti potest. Cæterum ratio publici imperij prætorem nimis asperum existimari non patitur. Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

De Horatio.

Horatius post prælium trium Curiatium conditione pugnæ omnium albanorum uictor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororem suam uirginem Curiatij sponsi mortem profusius, quam illa ætas debebat, flentem uidisset, gladio, quo patriæ rem bene gesserat, interemit parum pudicas ratus lachrymas, quæ præpropero amori dabãtur. Quem hoc nomine reum apud

populum actum pater defendit. Ita paulo propensior animus puellæ ad memoriam futuri uiri, & fratrem ferocem uindicem, & uindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

De Spurio Posthumio Albino, & Quinto Martio Philippo

Consimili seueritate Senatus postea usus. Spurio Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo consulibus mandauit, ut de ijs, quæ sacris bacchanalium incestu usæ fuerant, inquirerent, à quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt, lateq; patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est, quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

De Publicia, & Licinia.

Publicia autem, quæ Posthumium Albinum consulem, item Licinia, quæ Claudium Asellum uiros suos ueneno necauerant, propinquorũ decreto strangulatæ sunt. non enim putauerunt seuerissimi uiri in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaq; quarum innocentium defensores fuissent, sontium maturi uindices extiterunt. in egrio scelere horum seueritas ad exigendam uindictam concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autem Metelli longe minore de causa, qui uxorem quod uinum bibisset fuste percussam interemit, Idq; factum non accusatore tãtum, sed etiam reprehensore caruit, unoquoq; existimante optimo illam exemplo uiolatæ sobrietatis pœnas pependisse, & sanè quæcunq; fœ-

mina uini usum immoderate appetit, & uirtutibus omnibus ianuam claudit, & delictis aperit.

De C. Sulpitio Gallo.

Horridum C. quoq; Sulpitij Galli maritale supplicium. nam uxorem dimisit, quod eam capite aperto foris uersatam cognouerat. abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus & formam tuam approbes & placere desyderes. his decoris instrumenta compara. his esto speciosa. horum te certiori crede notitiæ. ulterior tuus conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspitione, & crimine hæreat necesse est.

De Q. Antistio Vetere.

Nec aliter sensit Q. Antistius Vetus repudiando uxorem quod illam in publico cum quadam libertina uulgari secretò loquentem uiderat. nam (ut ita dicam) incunabulis culpæ, & nutrimentis non ipsa commotus culpa, citerriorem delicto præbuit ultionem, ut potius caueret iniuriam, quàm uindicaret.

De P. Sempronio Sopho.

Iungendus est his P. Sempronius Sophus, qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud, quàm se ignorante ludos ausam spectare. ergo dum sic olim fœminis occurritur, mens earum à delictis aberat. Cæterum & si Romanæ seueritatis exemplis, totus orbis terrarum instrui potest, tamen externa summatim cognoscere fastidio non sit.

Externa De Archilocho Poeta.

Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, quod eorum parum uerecundam, ac pudicam lectionem arbitrabantur. noluerunt enim ea li-

berorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenijs prodesset. Itaq; maximum Poetam, aut certe summo proximum, quia domum sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio mulctarunt.

De Atheniensibus.

Athenienses autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt. Vnius ciuis humilibus blanditijs totius urbis suæ decus persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyse Rege.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considere iussit. ceterũ & Rex, & barbarus, atroci, ac noua pœna iudicij, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

GRAVITER DICTA, AVT FACTA.

Cap. IIII.

Magnam, & bonam laudis partem in claris uiris etiam illa uendicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit, quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu quo magis desyderio satisfaciat, quam satietati abundet, hauriamus.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra Cannensi clade perculsa, cum admodum tenui filo suspensa Reipub. salus ex sociorum fide penderet, ut eorum animi ad imperium Romanum tuendum constantiores essent, maiori parti senatus principes latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem Campanus etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger Romani imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius, qui Latinos apud Vescrim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara uoce denunciauit, si quis sociorum inter patres C. sententiam dicere ausus esset, continuo seipsum interempturum. hæ unius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendum consurgere passæ non sunt, nanq; ut patris armis, ita uerbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius quoq; Manlij grauitas, cui cum consulatus omnium consensu deferretur, eumq; sub excusatione aduersæ ualetudinis oculorum recusaret, instantibus cunctis, alium, inquit, quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis, nam si me gerere eum coegeritis, nec ego mores uestros ferre, nec uos meum imperium perpeti poteritis priuati tam ponderosa uox, quam graues fasces consulis extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani, aut in curia, aut in concione grauitas, qui, cum haberet consortem censuræ Mumium, ut nobilem ita eneruis uitæ pro rostris dixit, se ex maiestate Reipub. omnia gesturum, si sibi ciues

uel dedissent collegam, uel non dedissent.

De eodem Scipione.

Idem, cum Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in senatu contenderent, uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur, ac magna inter P.C. dissensio esset, omnibus quo nam eius sententia inclinaretur expectantibus, neutrum, inquit, mihi mitti placet, alter nihil habet, alteri est nihil satis. æque malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atq; auaritiam. quo dicto ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit

De Pompilio legato.

Cn. uero Pompilius à senatu legatus ad Antiochum missus, ut bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret, cum ad eum uenisset, atq; is prompto animo, & amicissimo uultu dextram ei porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit. quas ut legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. indignatus Pompilius quod aliquam moram interposuisset, uirga solum, quo insistebat, denotauit. Et, prius, inquit, quàm hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes, continuo enim Rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus quereretur. ac tum demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi, sermonisq; abscisa grauitas. eodem momento Syriæ regnum terruit, Ægypti texit.

De Publio Rutilio.

Publij autem Rutilij uerba prius, an facta existimem, nescio. nam utrisq; æque admirabile inest robur. Cum

amicū cuiuſdam iniuſtæ rogationi reſiſteret, atq; is per ſummam indignationem dixiſſet. Quid ergo, inquit, mihi opus eſt amicitia tua, ſi quod rogo non facis? reſpondit, immo quid mihi tua, ſi propter te aliquid inhoneſte facturus ſum?

Huic uoci conſentanea illa opera, quod magis ordinum diſſenſione, quàm ulla culpa ſua reus factus, nec obſoletam ueſtem induit, nec inſignia ſenatoris depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam ſplendore præteritorum annorum humilius. effecitq;, ut periculum huic non impedimentum grauitatis eius eſſet, ſed experimentum, atq; etiam cū ei reditum in patriam Syllana uictoria præſtaret, in exilio, nequid contra leges faceret, remanſit. quapropter fœlicitatis cognomen iuſtius quis moribus grauiſſimi uiri, quam impotentis armis aſſignauerit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit.

De M. Bruto.

Marcus Brutus ſuarum prius uirtutum, quàm patriæ parentis parcida. uno enim facto, & illas in profundum præcipitauit, & omnem ſui nominis memoriam, inexpiabili deteſtatione perfudit ultimum prælium initurus negantibus id quibuſdam committi oportere, fidenter, inquit, in aciem deſcendo. hodie enim aut recte erit aut nihil curabo. præſumpſerat, uidelicet neq; uiuere ſine uictoria, neq; mori ſine ſecuritate poſſe.

Externa. De Populo Cininienſi.

Huius mentio mihi ſubijcit, quod aduerſus D. Brutum in Hiſpania grauiter dictum eſt, referre. nam cum ſe ei

tota penè Lusitania dedidisset, ac sola gentis huius urbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti respondit, ferrum sibi à maioribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictū. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent, quàm audissent. Sed illos quidē natura in huius grauitatis uestigia deduxit.

De Socrate Philosopho.

Socrates autem græcæ doctrinæ clarissimum columen, cum Athenis causam diceret, defensionemq; ei Lysias à se compositam, qua in iudicio uteretur, recitasset, demissam, & supplicem, imminentiq; procellæ accommodatam, aufer, inquit, quæso istam, nam ego si adduci possem, ut eam in ultimam cythiæ solitudine perorarem, tum meipsum morte mulctandum concederem. Spiritum contempsit, ne careret grauitate. maluitq; Socrates extingui, quàm Lysias superesse,

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam uocem nobiliter edidit. Dario enim uno iam & altero prælio uirtutem eius experto, atq; ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centummillibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset se, si Alexander esset, usurum ea cō ditione, respondit, & ego uterer si Parmenion essem, uocem duabus uictorijs respondentem, dignamq; cui tertia sicut euenit, tribueretur.

De Lacedæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici, & prosperi sta,

tus.illa uero,qua legati Lacedæmoniorum apud pa/trem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt gloriosior,quàm optabilior.intolerabilibus enim one/ribus ciuitatem eorum implicanti, siquid morte gra/uius imperare perseueraret, mortem se prælaturos re/sponderunt.

De quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum,si quidem nobilitate,& sanctitate præstans,& in petitione ma/gistratus uictus maxime sibi esse lætitiæ prædicauit,qđ aliquot patria sua se meliores uiros haberet.quo sermo ne repulsam honori adæquauit.

DE IVSTITIA. Cap. V.

t Empus est iustitiæ quoq; sancta penetralia a/dire,in quibus semper æqui,ac probi facti re spectus religiosa cum obseruatione uersatur. & ubi studium uerecundiæ est,cupiditas rationi ce/dit,nihilq; utile,quod parum honestum uideri possit, ducitur.eius autem præcipuum,& certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

De Senatu.

Camillo Consule Phaliscos circunsedente, magister ludi plurimos,& nobilissimos inde pueros,uelut ambulādi gratia eductos,in castra Romanorum perduxit. qui/bus interceptis,non erat dubium,quin Phalisci depo/sita belligerandi pertinacia tradituri se nostro impera/tori essent.ea re cognita Senatus censuit ut pueri uin/ctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitte/

rentur. quia iustitia animũ eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, quam armis uicti portas Romanis aperuerunt.

De eodem Senatu.

Eadem Ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersus contusa præliis tandem se Q. Luctatio COS. dedere coacta est. aduersus quam sæuire cupiens Po. Roma. postquam a Papyrio, cuius manu iubente COSS. uerba deditionis scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse, omnem iram placida mente deposuit, pariterq; & uiribus odij non sanè facile uinci assuetis, & uictoriæ obsequio, quæ promptissime licentiam subministrat, ne iustitiæ suæ deesset obstitit.

De eodem Populo Romano.

Idem, cum P. Claudius Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta uendidisset & si ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur, maxima cura conquisitos redemit, hisq; habitandi gratia locum in Auentino assignauit, & prædia restituit, pecuniam etiam non ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaq; facienda tribuit. iustitiæq; propẽtissimo tenore effecit, ut exitio suo lætari possent, quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit.

De Eodem Senatu, & Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio COS. pollicitus est se Pyrrhum ueneno per filium suum, qui potionibus

eius præerat, necaturum. ea res cum ad senatum de= lata esset, missis legatis Pyrrhum monuit, ut aduersus huius generis insidias cautus se gereret. memor ur= bẽ à filio Martis conditam armis bella, non uenenis ge rere debere. Timocharis autem nomen suppressit, utroq; modo æquitatem amplexus, quia nec hostem malo exẽ= plo tollere, nec eum, qui bene mereri paratus fuerat prodere uoluit.

De quatuor Tribunis.

S ummia iustitia in quatuor quoq; Tribunis Pleb. eo= dem tempore conspecta est Nam, cum Lucio Atracino, sub quo duce aciem nostram apud Ferruginem à Vol= scis inclinatam cum cæteris equitibus correxerant, diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset, pro rostris iurauerunt, in squalore se esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egre gij iuuenes, cuius armati periculum uulneribus, & san guine suo defenderant, eius togati ultimum discrimen potestatis insignia retinentes intueri, qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere coegit. nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit.

De Tiberio Graccho, & Caio Claudio.

C um Tiberius Gracchus, & Caius Claudius ob nimis seuere gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exa= sperassent, diẽ his M. Pompilius tribunus perduellionis ad populum dixit, præter comunem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius Ruti= lium ex publico loco parietẽ demoliri iusserant. quo in

iudicio primæ classis permulta centuriæ Claudium aperte damnabant. de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur. qui clara uoce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis se paribus eandem cum illo pœnam exilij subiturum. eaq; iustitia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absoluit. Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

De collegio Tribunorum.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit, quod cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere nollet, decreuit, ut si neq; solueret pecuniam, neq; daret cum quo sponsio fieret, appellantibus se creditoribus, auxilio futurum in quum ratum, maiestatem publicam, priuatæ perfidiæ obtēmi esse. Itaq; Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunitia inde iustitia extraxit.

De Cn. Domitio Tribuno plebis.

Cuius ut ad alium æque illustrem transgrediar, Cn. Domitius Tribunus Pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit, ut si fortuna aspirasset, ruinam, sin minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi uiri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum summo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem, multis, & grauibus domini criminibus promittens. erat in eodem pectore inimicus & Domitius, & dominus, diuersa æstimatione nefarium indicium per

pendens.iustitia tamen uicit odium.continuo enim & suis auribus obseratis,& iudicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit.accusatorem etiam reo suo,ne dicam diligendum,certe laudandum,quem populus tum propter alias uirtutes,tum hoc nomine libentius,& COS. & Censorem,& Pont.Max.fecit.

De L.Crasso

Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit.Cn.Carbonis nomen infesto animo,utpote inimicissimum sibi detulerat,sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se complura continens,quibus facile opprimi posset,ut erat signatum,cum seruo cathenato ad eum remisit.Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tūc iustitiam credimus,cum inter accusatores quoq;,& reos,tantum uirium obtinuisse uideamus?

De L.Sylla.

Iam L.Sylla non se tam incolumem,quam Sulpitiū Rufum perditum uoluit.tribunitio furore eius sine ullo fine uexatus.Cæterum cum eum proscriptum,& in uilla latentem à seruo proditum comperisset, manumissum paricidam,ut fides edicti sui extaret,præcipitari protinus è saxo Tarpeio,cum illo scelere parto Pileo iussit. uictor alioqui insolens hoc imperio iustissimus.

Externa.De Pittaco Mitylenæo.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur,Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt. ut suis suffragijs tyrannidem deferrent,tandiu illud imperium sustinuit,quandiu bellum de Sygæo,cum Atheniensibus gerendum fuit. postquam autem pax uictoria parta est, continuo reclamā

tibus Mitylenæis deposuit, ne dominus ciuium ultrà, quàm Reipubli. necessitas exegerat, permaneret. atque etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, auertit animum ab eo munere. deforme iudicans uirtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

De Aristide Atheniensi.

A *lterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius repræsentari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coegisset, Xerxeq; rege, & copijs eius, Græcia pulsis, ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nutriret, in concione dixit, habere se rem deliberatione sua prouisam, quàm si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam uulgari non oportere, postulauitq; ut aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur. datus est Aristides is, postquàm cognouit in classem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, uelle incendere, ut ea consumpta, dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minime iustum animo uoluere. euestigio uniuersa concio, quod æquum non uideretur, nec expedire quidem proclamauit. ac protinus Themistoclem incœpto iussit desistere.* I

De Zaleuco locrensi.

N *ihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zaleucus urbe Locrensium à se saluberrimis, atq; utilissimis legi-*

bus munita, cum filius eius adulterij crimine damna/ tus, secundum ius ab ipso constitutum utroq; oculo ca/ rere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessi/ tatem pœnæ adulescentulo remitteret, aliquandiu repu/ gnauit. ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit. æquitatis ad/ mirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus.

De Charonda Tyrio.

Sed aliquanto Charondæ Tyrij præfractior, & abscissior iustitia. ad uim, & cruorem usq; seditiosas conciones ci/ uium pacauerat lege cauendo, ut siquis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur, interiecto deinde tem/ pore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repe/ tens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit: ab eoq;, qui proxime constiterat, solutæ à se legis suæ mo. nitus. Idem ego illam, inquit, sanciam. ac protinus fer/ ro, quod habebat, districto incubuit, cumq; liceret cul/ pam uel dissimulare, uel errore defendere, pœnam ta/ men repræsentare maluit, nequa fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA. Cap. VI.

Vius imagine ante oculos posita, uenerabile fidei numen dextram suam, certissimum salu/ tis humanæ pignus ostentat, quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu Po.Q.Ro.

Cum Ptolemaeus Rex tutorem Populum Ro.filio reliquisset, Senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis COS. ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplissimiq;, & integerrimi uiri sanctitatem Reipubl. usibus, & sacris comparatam, externae procurationi uacare uoluit, ne fides ciuitatis nostrae frustra petita existimaretur. cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemaeum reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.

De Ciuitate Romana.

Speciosa quoq; illa Romana fides, ingenti Poenorum classe circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis, consilia petendae pacis agitabant. Quorum dux Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo cathenae sibi iniicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinae consuli fuerant iniectae. Hanno autem certior Romani animi aestimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit. apud quos cum de belli fine ageret, & Tribunus mil. ei dixisset, posse illi merito euenire, quod Cornelio accidisset, uterq; COS. tribuno tacere iusso, isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostrae liberat. claros illos fecerat tantum hostium ducem uincere potuisse, sed multo clariores fecit noluisse.

De Eodem Senatu.

Aduersus eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo Patres Cō. exhibuere. M. enim Aemilio Lepido, L. Flaminio COS. L. Minutium, & L. Manilium Carthaginensium

thaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per feciales reddendos curauerunt. Sed tunc senatus non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit.

De Superiore Africano.

Huius exemplum Superior Africanus secutus, cum onustam multis, & illustribus Carthaginiensium uiris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant tametsi manifestum erat, illos uitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, ut Romani imperatoris potius decæpta fides, quàm frustra implorata iudicarentur.

De Senatu Popu. Q. Ro.

Repræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus. legatos ab urbe Apollonia Romam missos. Quin. Fabius Cn. Apronius ædiles orta contentione pulsauerunt. quod ubi comperit, continuo eos per feciales legatis dedidit, quæstoremq; cum his Brũdusium ire iussit, nequam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. illam curiam mortalium q̃s concilium, an non templum fidei dixerit? quam ut ciuitas nostra semper benignam præstitit, ita etiam in sociorum quoque animis constantem recognouit.

Externa.

Post duorum in Hispania Scipionum, totidemq; Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem, Saguntini uictricibus Annibalis armis intra mœnia urbis suæ compulsi, cũ uim punicam ulterius nequirent arcere, collatis in forum, quæ unicuiq; erant charissima, atq; undiq; circundatis, accensisq; ignis nutrimentis,

ne à societate nostra deficerent, publico, & cõi rogo se/metipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negocia speculantem, mœstum gessisse uultum perseuerantissimum sui cultum, iniquæ fortunæ iudi/cio, tam acerbo exitu damnatum cernentem.

I*dem præstando, Petilini, eundem laudis honorem me/ruerunt. ab Annibale, quia deficere à nostra amicitia noluerunt, obsessi, legatos ad Senatum auxilium im/plorantes miserunt, quibus propter recentem cladem Cannensem succurri non potuit. Cæterum permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incolumitati eo/rum uideretur. Liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam amplecti. Illi tamen fœminis, omniq; ætate ĩ/belli urbe egesta, quo tutius armati famẽ traherent, per tinacissime in muris constiterunt, expirauitq; prius eo rum tota ciuitas, quàm ulla ex parte Romanæ socie/tatis respectum deposuerit. Itaque Annibali non Peti/liam, sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.*

DE FIDE VXORVM ERGA VIROS. Cap. VII.

A*tque, ut uxoriam quoque fidẽ attingamus Tertia Æmilia Africani prioris Vxor ma/ter Corneliæ matris. C. & T. Gracchorum tantæ fuit comitatis, & patientiæ, ut cum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit, ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum uirũ impatientiæ reum ageret, tantumq; mens eius à uindi cta abfuit, ut post mortem Africani manumissam an/*

cillulá in matrimonium Liberto suo daret.

De Turia Vxore Quinti Lucretij.

Quintum Lucretium proscriptum à triumuiris uxor Turia inter cameram, & tectum cubiculi abditum, una conscia ancillula ab imminente exitio non sine magno periculo suo tutum præstitit, singulariq; fide id egit, ut cum cæteri proscripti in alienis, & hostilibus regionibus per summos animi, & corporis cruciatus uix euaderent, ille in cubiculo, & in coniugis sinu salutem retineret.

De Sulpitia Vxore Lentuli.

Sulpitia āt cū à matre Iulia diligentissime custodiretur, ne Lentulum Crusfelionem uirum suum proscriptum à triumuiris in Siciliam prosequeretur, nihilominus famulari ueste sumpta cum duabus ancillis, totidemq; seruis ad eum clandestina fuga peruenit, nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM ERGA dominos. Cap. VIII.

Estat ut seruorum etiam erga dominos quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidē referamus.

De quodam seruo Marci Antonij.

Marcus Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus Orator incesti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseuerantissime postulabant, quod ab eo, cum ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent. erat autem is etiam tum

imberbis, & stabat coràm, uidebatq; rem ad suos cruciatus ptinere, nec tamen eos fugitauit. Ille uero, ut domum uentum est, Antonium hoc nomine uehementius confusum, & solicitum ultro est hortatus, ut se iudicibus torquendum traderet, affirmans nullum ore suo uerbum exiturum, quo causa eius læderetur, ac promissi fidem mira patientia præstitit. plurimis etiam laceratus uerberibus, eculeoq; impositus, candentibus etiam laminis ustus, omnem uim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, quod tam pium, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo Caij Marij.

Consulem autem C. Marium prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitũ, cuniculi latebras frustra euadere conatum, leuiq; uulnere à Telesino, cum quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus, ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret gladio traiectum interemit cum magna præmia sibi proposita uideret, si eum uictoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorũ protecta est, quia eo tempore Mario non uita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi.

Æque illustre quod sequitur, C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum deueniret, Philocrati seruo suo ceruices incidẽdas præbuit, quas cum celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant. ego de nomine nihil disputo. familiaris autem tantummo-

do fidei robur admiror, cuius si præstantiam animi generosus iuuenem imitatus foret, suo, non serui beneficio imminentia supplicia uitasset. nunc commisit ut Philocratis, q̃ Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Cassij.

A lia nobilitas. Alius furor sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium Philippensi prælio uictum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum insultationibus hostium subtraxit, seq; è conspectu hominum uoluntaria morte abstulit, ita, ut ne corpus quidẽ eius absumpti inueniretur. Quis deorum grauissimi sceleris ultor illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore alligauit, ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici paricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij uictoris exolueret? tu profecto tu Diue Iuli cœlestibus tuis uulneribus debitam exegisti uindictam. perfidum erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, ut neque retinere uitam uellet, neque finire manu sua auderet.

De seruis Caij Plotini, Planci & de ipso Caio.

A diunxit se his cladibus Cn. Plotinus Plancus Munacij Planci Consularis, & Censorij frater, qui cum à triumuiris perscriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore uitæ genere, & odore unguenti, occultam salutis custodiam detexit. istis enim uestigijs eorum, qui miserum prosequebantur, sagax inducta cura, abditum fugæ eius cubile odorata est, à quibus comprehensi serui latentes, multumq; ac diu torti negabant se scire ubi

ret, q̃maxime poterat dissimulata fuga se penatibus su/is intempesta nocte subduxit, cuius furtiuum egressum. seruus ab eo uinculorum pœna cohercitus, inexpiabi/liq; litterarum nota per summam oris contumeliam inustus, curiosis speculatus oculis, atque uestigia huc, atque illuc errantia beneuolo studio subsecutus, lateri uoluntarius comes arrepsit, Quo quidem tam exquisi/to, tamq; ancipiti officio, perfectissimum expectatæ pietatis cumulum expleuerat. his enim quorum fœlicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse, cum nihil aliud, quàm umbra, & imago suppliciorum suorum maximum sibi esset emolumentum, eius, à quo tam grauiter punitus erat, salutem uendicauit. cumq; abunde foret iram remittere, adiecit etiam charitatem. nec ha/ctenus beneuolentia processit, sed in eo conseruando. mira quoque arte usus est. nam ut sensit cupidos san/guinis milites superuenire, amoto domino rogum ex/truxit, eiq; egentem à se comprehensum, & occisum se/nem superiecit interrogantibus deinde militibus ubinam esset Antius, manum rogo intendens, ibi illum da/tis sibi crudelitatis piaculis uri respondit, quia uerisimilia loquebatur, habita est uoci fides, quo euenit, ut Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem asse/queretur.

DE MVTATIONE MORVM. & fortunæ. Cap. IX.

Vltum animis hominum, & fiducia adij/cere, & solicitudinis detrahere potest mo/rũ, ac fortunæ in claris uiris recognita muta

tio, siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta, atque contempta claritatem emersisse uideamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse perpetuæ infœlicitatis se damnare, spemq; quæ etiam incerta ratione fouetur interdum certam in desperationem conuertere?

De Manlio Torquato filio Lucij Manilij Torquati.

Manlius autem Torquatus adeo hebetis, atque obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo uiro, quia & domesticis, & reipu. usibus inutilis uidebatur, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit. filium uictorem, quod aduersus imperium suum cum hoste manu conseruerat, securi percussit. patriam latino tumultu fessam speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adulescentiæ perfusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

De Scipione Africano Superiore.

Scipio autem Africanus Superior, quem dij immortales nasci uoluerunt, ut esset in quo uirtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris uitæ primos adulescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen punicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo teneriores.

De C. Valerio Flacco.

C. quoque Valerius Flaccus secundi punici belli tempori/

bus luxu pditā adulescentiam ichoauit. Cæterum à P. Licinio Ponti. Maxi. flamen factus, quò facilius à uitijs recederet, ad curam sacrorum, & cerimoniarum conuerso animo, usus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

De Q. Fabio Maximo.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica uictoria cognomen Allobrogi sibimet, ac posteris peperit, adulescente magis infame, nihil eodem sene ornatius, aut speciosius illo sæculo nostra ciuitas habuit.

De Q. Catulo.

Quis ignorat Q. Catuli authoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, multæ delitiæ reperientur. quæ quidem ei impedimento nō fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret, nomenq; eius in capitolino fastigio fulgeret, ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De L. Sylla.

L. uero Sylla usque ad q̄sturæ suæ comitia, uitam libidine, Vino, ludicræ artis amore, perinquinatam perduxit. Quapropter C. Marium COS. moleste tulisse traditur, quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset, eiusdem uirtus quasi perruptis, & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur, claustris, cathenas Iugurthæ manibus inieciat, Mithridatem compescuit, socialis belli luctus repressit, Cinnæ dominationem fregit. eumq; in Africa, qui se quæstorem fastidierat, ipsam illam prouinciam proscriptum, &

exulem petere coegit. quæ tam diuersa, tamq; inter se contraria, siquis apud animum suum attentiore comparatione expendere uelit, duos in uno nomine Syllas fuisse crediderit. turpem adulescentulum, & uirum dicerem fortem, nisi ipse se Fœlicem appellari maluisset.

DE SVBLIMITATE A' STATV HVMILI. Cap. X.

A*tque ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ se ipsam admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus.*

De Tito Aufidio.

T*itus Aufidius cum Asiatici publicani exiguam admodum particulã habuisset, postea totam Asiam pro consulari imperio obtinuit. nec indignati sunt socij eius parere fascibus, quem aliena tribunalia adulantem uiderant, gessit se etiam integerrime, ac splendidissime, miroq; id modo demonstrauit, pristinum quæstum suæ fortunæ, præsens uero dignitatis incrementum, moribus suis imputari debere.*

De Tito P. Rutilio.

A*t P. Rutilius non Publicanum in Sicilia egit, sed operam publicanis dedit. idem ultimam inopiam suam authorato socijs officio sustentauit, ab hoc postmodum consule leges uniuersi Siculi acceperunt, acerbissimoq; prædonum, ac fugitiuorum bello liberati sunt. portus ipsos siquis modo mutis rebus inest sensus, tantam in eodem homine uarietatem status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduer-*

terant, eundem iura dantem, clessesq;, & exercitus regentem uiderunt.

De Publio Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciam. Asculo capto Cn. Pompeij magni pater P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit. Hic est Vẽtidius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit, itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, uictor capitolium fœlicitate celebrauit. in eodem etiam illud eximium, quod eodem anno Prætor, & Consul est factus.

DE VARIETATE CASVVM. Cap. XI.

De L. Lentulo.

Casuum nunc contemplemur uarietatem. L. Lentulus consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, Censor cum L. Censorino creatus est, quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna uice uersauit. consulatui illius damnationem, damnationi Censuram subijciendo. & neque bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

De Cn. Cornelio Scipione Asina.

Iisdem uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui COS. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde uultu eius adiutus cuncta recuperauit. consul etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim securibus

ad Carthaginiensium peruenire cathenas? quis rursus existimaret à punicis uinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? sed tamen ex consule captiuus, et ex captiuo consul factus est.

De Crasso dicto Diuite.

Quid Crasso? non'ne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, uenierunt. Itaque amara sugillatione non caruit, cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur.

De Quinto Cepione.

C rassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit. is nanque præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus decore, Maximi Pontificis sacerdotio, ut senatus patronus diceretur, assecutus, in publicis uinculis spiritum deposuit. corpusq; eius funesti carnificis manibus laceratum in scalis gemonijs iacens magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

De C. Mario Candidato.

I am C. Marius maximæ fortunæ luctatio est. omnes enim eius impetus tam corporis, quàm animi robore fortissime sustinuit arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est. patientia deinde repulsarum, irrupit magis in curiam, quàm uenit. In tribunatus quoque, & ædilitatis petitione consimilem campi notam expertus, præturæ candidatus supremo loco inhæsit. quam tamen non sine periculo obtinuit. ambitus enim accusatus. uix, atque ægre absolutionē à iudicibus ipetrauit. ex illo Mario tam humili

Arpinate, tam ignobili Romæ, tanquam fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurtham regem ante currum egit, qui Theutonicorũ, Cymbrorumq; exercitus deleuit, cuius bina trophæa in urbe spectantur, cuius septem in fastis consulatus leguntur, cui post exilium Consulem creari, proscriptoq; facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus, inter fœlices fœlicissimus reperietur.

De Caio Cæsare.

Caius autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cœlum struxerunt, inter prima iuuentutis initia priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa insulã Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mundi sydus in piratico myoparone rependi fortuna uoluit. Quid est ergo ꝙ amplius de ea re queramur? si ne consortibus quidem diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numen se ab iniuria uindicauit. continuo enim captos prædones crucibus affixit. attento studio nostra commemorauimus. remissiore nunc animo aliena narrentur.

Externa. De Polemone Atheniensi Philosopho.

Perditæ luxuriæ Athenis adulescens Polemon neque illecebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens cum è conuiuio non post occasum Solis, sed post ortum surrexisset, domumq; rediens Xenocratis philosophi patentem ianuam uidisset, uino grauis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucida ue

ſte amictus refertam turba doctorum hominum ſcholam eius intrauit. nec contentus tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium, & prudentiſſima præcepta temulentiæ laſciuijs eleuaret. orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates uultum in eodem habitu continuit, omiſſaq; re, quam diſſerebat, de modeſtia ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate ſermonis reſipiſcere coactus Polemon, primum coronam capite detractam proiecit, paulopoſt brachium intra pallium reduxit, procedente tempore, oris conuiualis hilaritatem depoſuit, ad ultimum totam luxuriam exuit, uniusq; orationis ſaluberrima medicina ſanatus, ex infami ganeone, maximus philoſophus euaſit, peregrinatus eſt huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themiſtocle.

Piget Themiſtoclis adoleſcentiam attingere. ſiue patrē aſpiciam abdicationis iniungentem notam, ſiue matrem ſuſpendio finire uitam propter filij turpitudinem coactam. cum omnium poſtea graij ſanguinis uirorū clariſſimus extiterit, mediumq; Europæ, & Aſiæ uel ſpei uel deſperationis pignus fuerit, hæc enim ſalutis ſuæ patronum habuit, illa uadem uictoriæ aſſumpſit.

De Cimone Athenienſi.

Cimonis uero incunabula opinionē ſtultitiæ fuerunt referta. eiuſdem ſtultitiæ imperia ſalutaria Athenienſes ſenſerunt. itaque coegit eos ſtuporis ſemetipſos damnare, qui eum ſtolidum crediderant.

De Alcibiade.

Nanque Alcibiadem quaſi duæ fortunæ partitæ ſunt al-

tera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantissimam, fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ uires, flagrantissimum ingenium assignaret. Altera quæ damnationem, exilium, uenditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, uiolentam mortem infligeret, nec aut hæc, aut illa uniuersa, sed uaria, perplexa, freto, atq; æstui simillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

Ad inuidiam usque Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis conspicuus uitæ fulgor excessit, nec sine causa. omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere. spes certum cupitæ rei fructum apprehendebat, uota nuncupabantur simul, et soluebantur, uelle ac posse in æquo positum erat, semel duntaxat uultum mutauit perquam breui tristitiæ salubra successum, tunc, cum admodum gratum sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abiecit. quem tamen continuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. sed hunc, cuius fœlicitas semper plenis uelis prosperum cursum tenuit, Orontes Darij regis præfectus in excelsissimo Mycalensis montis uertice, cruci affixit. ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illā leuam, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat, situ Marcidam Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis, ac lætis oculis aspexit.

De Dionysio Tyranno.

Dionysius autem cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem ac-

cæpisset, maximarum opum dominus, exercituũ dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit, eodemq; tempore, tanta mutatione maiores natu nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

De Siphace Rege.

Sequitur hunc Siphax Rex consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Romà per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates deos eius uenerat. Cæterum eò claritatis euectus, ut ualidissimorum populorum, non tantum arbiter, sed & uictor uictoriæ existeret, parui temporis interiecta mora, cathenatus, à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est, cuiusq; dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex procubuit. Caduca nimirum & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundijs sunt ista, quæ uires, atque opes humanæ uocantur. affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt, sed incertissimo flatu fortunæ huc, atque illuc acta, quos in sublime extulerunt, improuiso recursu destitutos, in profundo cladiũ miserabiliter immergunt, itaque neque debent existimari, neque dici bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem, desyderio sui duplicant.

DE FOELICITATE. Cap. I.

Olubilis fortunæ complura exempla retulimus, constantis, & propitiæ admodum pauca narrari possunt, quo patet eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere, eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit, nō solum plurima, ac maxima, sed etiā perpetua bona congerit.

De Q. Metello.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad ultimum usque fati tempus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ uitæ cumulum perduxerit. Nasci enim in urbe terrarum principe uoluit. parentes ei nobilissimos dedit. adiecit animi rarissimas dotes, & corporis uires, ut sufficere laboribus posset. uxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est. fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quartum prætorium uideret, ut tres filias nuptui daret, earumq; sobolem sinu suo exciperet. tot partus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis deniq; gratulationis summa abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla causa tristitiæ. Cœlum contem-

plare, uix tamē ibi talem statum reperies, quoniam quidem luctus, & dolores, deorum quoq; pectoribus, à maximis uatibus assignari uidemus. hunc autem uitæ actum eius consentaneus finis excæpit. nam Q. Metellum ultimæ senectutis spatio defunctum, leniq; genere mortis inter oscula, complexusq; charissimorum pignorum, extinctum filij, & generi humeris suis, per urbem latum rogo imposuerunt.

De Gyge.

Clara hæc fœlicitas, obscurior illa sed diuino splendore præposita. cum enim Gyges regno Lydiæ, armis, & diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinem Pythium sciscitatum uenisset, an aliquis mortalium se esset fœlicior, deus ex abdito sacrarij specu, uoce missa Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior, terminos agelli sui nunquam excesserat, paruuli ruris fructibus, ac uoluptatibus contentus. Verum profecto beatæ uitæ finem Apollo non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est.

Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis, & solicitudinibus aulam, paucasq; glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta, & unum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equitatum uoracibus impensis onerosum, & usus necessarij horreolum nulli minus appetendum, quàm thesauros omnium insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges

dum adstipulatorem uanæ opinionis deũ habere con/cupiscit, ubi nã solida, & syncera esset fœlicitas didicit.

SAPIENTER DICTA, AVT. FACTA. Cap. II.

Vnc id genus fœlicitatis explicabo, quod to/tum in habitu animi est, nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisq; prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium Claudium crebro solitum dicere accæpimus, negocium Populo Ro. melius, quàm ocium committi, non quod ignoraret, quàm iucundus tranquillitatis sta/tus esset, sed quod animaduerteret præpotentia im/peria, agitatione rerum, ad uirtutem capescendam ex/citari, nimia quiete in desidiam resolui, & sanè nego/cium nomine horridum ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies plurimis ui/tijs respersit.

Do Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe esse aiebat in re militari di/cere, non putaram, uidelicet quia explorato, & excusso cõsilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbi/trabatur summa ratiõe. Inemendabilis enim est error, qui uiolentiæ Martis cõmittitur. Idem negabat aliter cũ hoste confligi debere, q̃ aut si occasio obuenisset, aut ne/cessitas incidisset, æque prudenter. nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est, & in angustias utiq; pugnandi compulsum abstine/re se prælio, pestifera ignauiæ affert exitium, eorũq; qui

ista committunt, alter beneficio fortunæ uti, alter iniu/ria nescit resistere.

De Q. Metello.

Quinti quoque Metelli tum grauis, tum etiam alta in senatu sententia. qui deuicta Carthagine nescire se illa uictoria boni ne plus an mali Reipub. attulisset, asseuerauit. quoniam ut pacem restituendo profuisset, ita Annibalem submouendo, non nihil nocuisset. eius enim transitu in Italiam, dormientem Po. Ro. uirtutem excitatam, metuique debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur. in æquo igitur malorum posuit uri tecta, uastari agros, exhauriri ærarium, & prisci roboris hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Consulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ consularis, quam sapiens? A M. Luctatio Pinthia splendido equite Ro. iudex additus de sponsione, quam is cum aduersario, quod uir bonus esset, fecerat, nunquam id iudicium pronunciatione sua finire uoluit. ne aut probatum uirum si contra eum iudicasset, fama spoliaret, aut iuraret eum uirum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papyrio Cursore Consule.

Papyrius cursor Consul cum Aquiloniam oppugnans prælium uellet committere, pullariusque non prosperantibus auibus optimum ei auspicium renunciasset, de fallacia illius factus certior sibi quidem, & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam iniit. Cæterum mendacem ante ipsam aciem constituit, ut habe/

rent dij, cuius capite, siquid iræ concæperant, expirarent. directum est autem siue casu, siue cœlestis numinis prouidentia, quod primum è contraria parte missum erat telum in ipsum Pullarij pectus, eumq; exanimē prostrauit id ut cognouit Cōsul, fidente animo & inuasit Aquiloniam, & cæpit. Tam cito animaduertit, quo pacto iniuria imperatoris uindicari deberet, quemadmodum uiolata religio expianda foret, qua ratione uictoria apprehendi posset, egit, uirum seuerum, consulem religiosum, imperatorem strenuum, timoris modū, pœnæ genus, spei uiam, uno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

De Senatu.

Cum aduersus Annibalem senatus Claudium Neronem, & L. Salinatorem Consules mitteret, eosq; ut uirtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se dissidentes uideret, summo studio in gratiam reduxit. ne propter priuatas dissensiones, Rēipub. parum utiliter administrarent. quia consimili imperio ubi concordia non inest, maior aliena opera interpellandi, quàm sua edendi cupiditas nascitur. ubi uero pertinax intercedit odium, alter alteri, quam uterq; contrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus, cum ob nimis aspere actā censuram à Cn. Bebio Trib. Pl. pro rostris agerentur rei, causæ dictione decreto suo liberauit uacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationem, non reddere. Par illa sapientia senatus Tiberium Gracchum Trib. Pl. agrariam legem promulgare ausum morte mulctauit. Idem ut secundum legem eius per triumuiros ager populo uiritim

diuiderentur, egregie censuit. Siquidem grauissimæ sedi-tionis eodem tempore & authorem, & causam sustulit. Quàm deinde se prudenter in rege Masinissa gessit? nam cum promptissima, & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses usus esset, eumq; in dilatando regno auidiorem cerneret, legem ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio populi Romani solutam libertatem tribueret, quo facto tum optime meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritaniæ, & Numidiæ, cæterarumq; illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à ualuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrantem, quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quàm animorum uigore, incrementum, ac tutelam sui comprehendit, maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisq; huius generis exemplis detur aditus.

Externa. De Socrate Philosopho.

Socrates humanæ sapientiæ, quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra appetendum à Dijs immortalibus arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia ij demum scirent, quid unicuiq; esset utile, nos autem plerunq; id uotis expetere, quod non impetrasse melius foret. Et enim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quàm late patentem errorem cæcas precationes tuas spargis, diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiscis, qui complures pessumdederunt, regna tecum ipsa uoluis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cer-

niuntur, splendidis coniugijs inijcis manus, at hæc ut aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt. desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis, quasi fœlicissimis rebus inhiare, teq; totum cœlestium arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Idem expedita & compendiaria uia eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, ut quales uideri uellent, tales etiam essent. qua quidem prædicatione aperte monebat ut homines ipsam potius uirtutem haurirent, quàm umbram eius consectarentur. Idem ab adulescentulo quodam consultus utrum uxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret. Respondit, utrum horum fecisset acturum pœnitentiam hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus hinc hæres alienus excipiet. illinc perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garula socrus lingua, subcessor alieni matrimonij. incertus liberorum euentus. non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum quasi lætæ materiæ facere delectum Idem cum Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortiq; animo, & constanti uultu potionem ueneni è manu carnificis accæpisset, admoto iam labris poculo, uxori Xanthippæ inter fletum, & lamentationem uociferanti innocentem eum perimi. quid ergo inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

De Solone.

A ge quam prudenter Solon neminem, dum adhuc uiueret, beatum dici debere arbitrabatur, quod ad ultimum usq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. fœlicitatis igitur humanæ appellationem rogus consumat, qui se in cursu malorum obijcit. Idem, cum ex amicis quendam grauiter mœrentem uideret, in arcem perduxit hortatusq; est, ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circunferret, quod ut factum animaduertit, cogita nunc tecum, inquit, quam multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodieq; uersentur, insequentibusq; sæculis sint habituri. ac mitte mortalium incommoda tanquam propria defiere. qua consolatione demonstrauit urbes esse humanarum cladium conscepta miseranda. Idem aiebat si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. quo colligebat non oportere nos, quæ fortuito patiamur, præcipuæ, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

B ias autem, cum patriam eius, Prienen hostes inuasissent omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret. Ego (inquit) uero bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat, non humeris, non oculis uisenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt, & ut manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt.

De Platone Philosopho.

Iam Platonis uerbis abstricta, sed sensu praeualens sen-tentia, qui tum denum beatum terrarum orbem futurum praedicauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere coepissent.

De quodam rege.

Rex etiam ille subtilis iudicij, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retentum diu cōsyderasse, ac dixisse. O nobilem magis, quàm foelicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quam multis solicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere uellet.

De Xenocrate Philosopho.

Quid Xenocratis Responsum, quam laudabile? cum maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, uno ex his quaerēte cur solus linguam suam cohiberet, quia dixisse me, inquit, aliquando poenituit, tacuisse nunquā.

De Aristophane.

Aristophanis quoq; altioris est prudentiae praeceptum, qui in comoedia introduxit remissum ab inferis Atheniensem Periclem, uaticinantem non oportere in urbe nutriri leonem. sin autem sit alitus, obsequi ei conuenire. monet enim, ut praecipuae nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrenentur, nimio uero fauore, ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant ne impediantur, quod stultum, & inutile sit eas obtrectare uires, quas ipse foueris.

De Thalete Philosopho.

Mirifice etiam Thales, nam interrogatus, an facta hominum deos fallerent, ne cogitata, inquit, ut non solum

manus, sed etiam mentes puras habere uellemus, cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse credidissemus.

De Themistocle.

A c ne quod sequitur quidem minus sapiens. unicæ filiæ pater Themistoclem consulebat utrum eam pauperi, sed ornato, an locupleti, sed parum probato collocaret. cui is malo, inquit, uirum pecunia, quàm pecuniam uiro indigentem. quo dicto stultum monuit, ut generum potius, quàm diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

A ge Philippi, quàm probabilis epistola. in qua Alexandrum quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad se attrahere conatum sic increpuit, quæ te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit, ut eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui cōpulisses? à charitate istud præstatur At uero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quā uictor.

De Aristotele Philosopho.

A ristoteles autem Calisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit, ut cum eo aut quàm rarissime, aut quàm iucundissime loqueretur quo scilicet apud regias aures uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. at ille dum alexandrum Macedonem Persica salutatione. gaudentem obiurgat, & ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuole perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiam egit Idem Aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat, quoniam laudare se, uani, uituperare stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum,

ut uoluptates abeuntes consideremus, quas quidem sic ostendendo minuit. fessas enim penitentiaeq; plenas animis nostris subiecit, quo minus cupide repetantur.

De Anaxagora Philosopho

Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam quis nam esset beatus, nemo, inquit, ex ijs, quos tu fœlices existimas, sed eum in eo numero reperies, qui à te ex miserijs constare creditur. non erit ille diuitijs, & honoribus abundans, sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis, ac pertinax cultor in secessu, quã in fronte beatior.

De Demade.

Demadis quoq; dictum sapiens, nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, uidete (inquit) ne dum cœlum custoditis, terram amittatis.

De Anacharsi.

Quàm porrò subtiliter Anacharsis leges aranearum telis comparabat. nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora transmitti ita his humiles, & pauperes constringi diuites, & præpotentes non alligari.

De Agesilao.

Nihil etiam Agesilai facto sapientius, siquidem cum aduersus Rempub. Lacedæmoniorum conspirationem quartam noctu comperisset, Leges Lycurgi continuo abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi uetabant. comprehensis autem, & interfectis sontibus, easdem euestigio restituit, atq; utrũq; simul prouidit, ne salutaris animaduersio uel iniusta esset, uel iure impediretur. itaq; ut semper esse possent, aliquando non fuerunt.

num ultionis euentutũ reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari exitio ea dulcedo uicina est.

VAFRE DICTA. AVT FACTA. Cap. III.

Est aliud factorum, dictorumq; genus à sapientia proximo deflexu, ad Vafre nomen progressum, quod nisi fallacia uires assumpserit, dem propositi non inuenit, laudemq; occulto magis tramite, quam aperta uia petit.

De quodam Antistite Romano.

Seruio Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ uacca nata est, quam oraculorum certissimi authores in hoc à Dijs immortalibus editam responderunt, ut quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. lætus eo dominus bouem cum summa festinatione Roman actam mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus, de quare Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius uictimam cæderet, quam proxima se aqua abluisset, eoq; alueum Tyberis petente, uaccam ipse immolauit, & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus, nam cum à Rege Tarquinio auunculo suo om-

nem nobilitatis indolem excerpi, interq; cæteros etiam fratrem suum, quod uegetioris ingenij erat interfectũ animaduerteret, obtusi se cordis esse simulauit, eaq; fallacia maximas uirtutes suas, texit profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus, sacrificijsq; honorandum miserat, aurum deo, nomine doni clàm cauato baculo inclusum tulit. quia timebat, ne sibi cœleste numen aperta liberalitate uenerari tutum non esset. peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes cõsuluerunt, quis nam ex ipsis Romæ regnaturus uideretur. At is penès eum summã urbis nostræ potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus perinde, atq; casu prolapsus de industria se abiecit, terramq; communem omnium matrem existimans, osculatus est. quod tam uafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit.

De Scipione Superiore.

Scipio quoq; superior præsidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere uellet, neq; tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant, sagacitate consilij assecutus est. namq; ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se uocatos trecentos speciosa arma, & electos equos q̃celerrime expedire iussit, uelut eos cotinuo secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus, qui cum imperio ut cele, iter, ita longinqui, & periculosi belli re-

spectu solicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma, & equos militibus suis tradere uoluissent, edixit. rapuit conditionem imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, ut siquod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximum beneficium fieret. quod sequitur narrandum quoq; est.

De Q. Fabio Labeone.

Quintus Fabius Labeo arbiter à senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cum in rem præsentem uenisset, utrosq; separatim monuit, ut omissa cupiditate, regredi controuersia, quàm progredi mallent, idq; cum utraq; pars authoritate uiri mota fecisset. aliquantum uacui in medio agri relictum est. constitutis deinde finibus, ut ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit, Populo Ro. adiudicauit. Cæterum & sic circumuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia, improbo tamen præstigiorum genere, nouum ciuitati nostræ uectigal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse, ut eum tota classe priuaret.

De Marco Antonio.

Nam M. Antonio remittendum conuitium est. qui idcirco se aiebat nullã orationem scripsisse, ut siquid superiore iudicio actum, ei, quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset, qui facti uix pru

dentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite, non solum eloquentia sua uti, sed etiam uerecundia abuti erat paratus.

De Sertorio.

Sertorius uero corporis robore, atq; animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non posset, ne cum Romanis uniuersa acie confligere uellent, V afro consilio ad suam sententiam perduxit. duos enim in conspectu eorum constituit equos, alterum ualidissimum, alterum infirmissimum. ac deinde ualidi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarum uirium uniuersam conuelli iussit. obtemperatum imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est. tunc barbaræ concioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit, equi caudæ consimilem esse nostrum exercitum. cuius partes aliquis aggrediens opprimre possit, uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriam, quam occupauerit. Ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

Fabius autem Maximus, cuius non dimicare, uincere fuit, cum præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet, in utroq; potius bono milite uteretur, quàm in utrunq; animaduerteret, alteri suspitionem suam dissimulauit, in alte-

rum

rum disciplinam paululum à recto tenore deflexit. nanque illum plenè pro tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coegit reuocare, & hunc clàm meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

De M. Volusio Ædile.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astutia quæsita est. M. Volusius ædilis plebis proscriptus assumpto Isiaci habitu, per itinera, uiasq; publicas stipem petens quisnam re uera esset, occurrentes dignoscere passus nõ est, eoq; fallaciæ genere tectus in M. Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius? quæ magistratum Populi Romani abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per urbem iussit incede re. omnes autem hi suæ uitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia uel ipsi sustinuerunt, uel alios perpeti coegerunt.

De Saturnino Vetulione.

Aliquanto speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, ultimæ sortis auxilium. Qui cum à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset, continuo præturæ insignia inuasit, præcedentibus'que in modum lictorum, & apparitorum publicorum seruis subornatis, uehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idem ut Puteolos uenit, perinde ut publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimũ

tunc proscriptorũ profugium penetrauit. his uno adie-cto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De amore cuiusdam Patris in filium.

A mantissimus quidam filij cùm eum inconcessis, ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater inhibere uellet, salubri, consilio patriam indulgentiam temperauit. petijt enim ut prius, quàm ad eam, quam diligebat, iret, uulgari, ac permissa uenere uteretur. cuius precibus obsecutus adulescens infœlicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorem, pigrioremq; afferens paulatim deposuit.

De Quodam Asinario.

C um Alexander Macedonum Rex sorte monitus, ut eũ qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet, Asinarium forte sibi obuiam factum, ad mortem arripi imperauit. eoq; quærente quidnam se immerentẽ capitali supplicio, innocentemq; addiceret, cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retulisset, Asinarius si ita est (inquit) rex alium sors huic morti destinauit. nam Asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & qđ ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit. summa in hoc cum calliditate mansuetudo, summa quoq; in alterius regis equisone calliditas.

De Dario Rege.

S ordida magorum dominatione Perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis,

pactumcum praeclari operis consortibus fecit, ut equis insidentes Solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, isq; regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. caeterum maximae mercedis competitoribus fortunae beneficium expectantibus, solus acumine Equisonis sui Ebaris prosperum exoptatae rei effectum assecutus est. qui in equae genitalem partem demissam manum, cum ad eum locum uentum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit, auditoq; eo, sex reliqui summae potestatis continuo equis delapsi, candidati (ut est mos persarũ) humi prostratis corporibus Darium regem salutauerunt. quantum imperium. q̃ paruo interceptum est uaframento.

De Bia Prienensi.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit. (Siquidem hic etiã nunc spirat. illius perinde atque extinctae uestigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in usu amicitiae uersari, ut meminissent eã ad grauissimas inimicitias posse cõuerti. quod quidem praeceptum prima specie nimis fortasse callidum uideatur, inimicumq; simplicitati, qua praecipue familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perquam utile reperietur.

De Anaximene praeceptore Alexandri.

Lampsacenae uero urbis salus unius uaframenti beneficio constitit. nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressumq; extra moenia Anaximenem praeceptorem suum uidisset, quia manifestum erat futurum, ut praeces suas irae eius oppone-

ret, non facturum se quod petisset iurauit. tunc Anaxi-menes peto (inquit) ut Lampsacum diruas. hæc uelocitas sagacitatis oppidum uetusta nobilitate inclytum, exitio cui destinatum erat subtraxit.

De Demosthene.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione, ut illam simul utrisque redderet. quorum alter interiecto tempore tanquam mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes numos abstulit. superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Iamq; de laqueo, et suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus, affuit. qui ut in aduocationem uenit, mulier (inquit) parata est depositi se fidem soluere, sed nisi socium adduxeris, id facere non potest. quoniam ut ipse uociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

De quodam uiro Atheniensi.

Ac ne illud quidem parum prudenter. quidam Athenis uniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem subito petere cœpit, non quod speraret se illum consequi posse, sed ut haberent homines, ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent. neque eum tam callidi consilij ratio fefellit. comitijs enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis uexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulopost in discrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quod

si adhuc ei ultionem sitienti, capitis sui periculum obiecisset, nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent. huic uafiramento consimilis illa calliditas.

De Annibale.

A annibal à Duillio Consule nauali prælio uictus, timensq́; classis amissæ se pœnas dare, offensā astutia mire auertit. nam ex illa infœlici pugna prius, quàm cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compositum, & ornatum, Carthaginem misit. qui postquā ciuitatis eius curiam intrauit, consulit, inquit, uos Annibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat, acclamauit uniuersus senatus non esse dubium quin oporteret. tum ille conflixit, inquit, & superatus est, Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

De Eodem.

I tidem Annibal Fabium Maximum inuictam armorū suorum uim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, ut aliqua suspitione trahendi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro, atque igni uastando, unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. profecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adumbratio eius, nisi Romanæ urbi, & Fabij pietas, & Annibalis uafri mores fuissent notissimi.

De Thusculanis.

T husculanis etiam acumine consilij incolumitas parta est. cum enim crebris rebellationibus meruissent, ut eorum urbem funditus Romani euertere uellent, atque ad id exequendum Furius Camillus, Maximus dux,

ualidissimo instructus exercitu uenisset, uniuersi ei togati obuiam processerunt, commeatusq;, & cætera pacis munia benignissime præstiterunt, armatum etiam intrare mœnia passi sunt, nec uultu, nec habitu mutato. qua constantia tranquillitatis, nō solum amicitiæ nostræ ius, sed etiam ad communionem ciuitatis usque penetrauerunt. Sagaci hercule usi simplicitate, quoniam apertius esse intellexerant, metum officijs dissimulare, quàm armis protegere.

De Tullo Duce Volscorum.

At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium. qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prælijs contusos animos suorum, & ob id paci proniores animaduerteret, insidiosa ratione quò uolebat compulit. nam cum spectādorum ludorum gratia magna Volscorum multitudo Romam conuenisset, Consulibus dixit, uehementer se timere ne quid hostile subito molirentur, monuitq;, ut essent cautiores, & protinus ipse urbe egressus est. Quā rem Consules ad senatum retulerunt, qui tametsi nulla suspitio suberat, authoritate tamen Tulli commotus, ut ante noctem Volsci abirent, decreuit. qua contumelia irritati, facile impelli potuerunt ad rebellādum. ita mēdacium uersuti ducis simulatione beneuolentiæ inuolutum duos simul populos fefellit. Romanum ut insontes notaret, Volscum ut deceptis irasceretur.

DE STRATEGEMATIS. Cap. IIII.

Illa uero calliditatis egregia, & ab omni prorsus reprehensione procul remota. cuius opera,

quid appellatione nostra uix apte exprimi possunt, græca pronunciatione Strategemata dicantur.

De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sint, finitimisq; trophæis, ac triumphis alitam uirtutem eius, spes suas promouere ulterius docuerunt, Metius Suffetius dux Albanorũ, dubiam, & suspectam semper societatis suæ fidẽ repente in ipsa acie detexit. detecto eni Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore spectator pugnæ futurus, ut aut uictis insultaret, aut uictores fessos aggrederetur. non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cum eodem tempore & hostes confligere, & auxilia deficere cerneret. Itaque ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enim equo, pugnantium globos præcurrit. prædicans suo iussu secessisse Metium, eumq; cũ ipse signũ dedisset, inuasurum Fidenatium terga. quo imperatoriæ artis consilio, metum fiducia mutauit. proq; trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio.

At ne continuo à nostris regibus recedamus. Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferens quod patris uiribus expugnari Gabij nequirent, ualentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subito nanque se ad Gabinios contulit tanquam parentis sæuitiam, & uerbera, quæ uoluntate sua perpessus erat fugiens ac pau

latim uniuscuiusque fictis, & compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, ut apud omnes plurimum posset consecutus, familiarem suum ad patrem misit indicaturum, quemadmodum cuncta in sua manu haberet, & quaesiturum quidnam fieri uellet, iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuncij parum credens, nihil respondit, sed ducto eo in hortum, maxima, & altissima papauerum capita baculo decussit. cognito adulescens silentio patris, simul ac facto, causam altius argumenti peruidit nec ignorauit praecipi sibi, ut excellentissimum quenque Gabinorum, aut exilio summoueret, aut morte consumeret. ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantumnon uinctis manibus ei tradidit.

De Romanis.

I *llud quoque à maioribus, & consilio prudenter, & exitu foeliciter prouisum. cum enim urbe capta Galli capitolium obsiderent. solamq; potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduerterent, perquam ualido genere consilij Romani usi, unico perseuerantiae irritamento uictores spoliauerunt. panes enim iacere compluribus ex locis coeperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitamq; frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pactionem omittendae obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profecto Iuppiter Romanae uirtutis, praesidium ab astutia mutuantis. cum summa alimentorum inopia proijci praesidia inopiae cerneret, igitur ut uafro, ita periculoso consilio salutarem exitum dedit. Idem Iuppiter postea praestantis-*

simorum ducum nostrorum sagacibus consilijs propitius aspirauit. nam cum alterum Italiæ latus Annibal laceraret, alterum inuasisset Hasdrubal, ne duorum fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras urgerent, hinc Claudij Neronis uegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso à se in Lucanis Annibale, præsentiam suam, quoniam ita ratio belli desyderabat, mentitus hosti, ad opem ferendam collegæ per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus summa cum dissimulatione Neronem castris nocte recæpit. tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi iussit ac sine ulla tumultuatione, solo uix unum exercitum capiente, alterũ inseruit. quo euenit ne Hasdrubal cum duobus se Consulibus præliaturum prius sciret, quàm utriusque uirtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis punica calliditas, Romana elusa prudentia, Annibalem Neroni. Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Q. Metello Consule.

Memorabilis etiam consilij. Q. Metellus, qui cum proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret, urbemq; Trebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset, intra pectus suum multum, ac diu consilijs agitatis, uiam reperit, qua propositum ad exitum perduceret. itinera magno impetu ingrediebatur. deinde alias, atq; alias regiones petebat. hos

obsidebat montes. paulopost ad illos transgrediebatur, cum interim tam suis omnibus, quàm ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsim, & incertum militiæ genus sequeretur, absiste, inquit, istud quærere nam si huius consilij mei interiorem tunicam consciam esse sensero, continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? postquam uero, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit, cum alio cursum direxisset, subito ad Trebiam reflexit, eamq; inopinatam, & attonitam oppressit. ergo nisi mentem suam dolos scrutari coegisset, ad ultimam ei senectutem apud mœnia Trebiæ armato sedendum foret.

EXTERNA.

De Agathocle rege Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum rex audacter callidus, cum enim urbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit, ut metum, metu, uim, ui discuteret. neque sine effectu. nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt, pactique sunt, ut eodem tempore, & Africa Siculis, & Sicilia punicis armis liberaretur. Agathocles autem Syracusarum mœnia si tueri perseuerasset, illa belli malis urgerentur, bona pacis fruenda, secura Carthagini reliquisset. nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, quàm suas tuetur, quo æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recæpit.

De Annibale.

Quid Annibal Cannensem Populi Romani aciem speculatus nonne prius, quàm ad dimicandum descenderet, compluribus astutiæ complicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit, ut & solem, & pulverem, qui ibi uento multus excitari solet, aduersum haberet, deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit, quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremo quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt Consulem, à quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnæ partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. hæc fuit punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est. quoniam decepti magis, quam uicti sumus.

DE REPVLSIS. Cap. V.

Campi quoque repræsentata conditio, ambitiosam ingredientes uiam, ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus utiliter instruxerit. quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis, ut non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent, meminerintq; nefas non esse, aliquid ab omnibus uni negari. cum sæpenumero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas

esse duxerint, scientes etiam patientia quæri debere, quæ gratia impetrari nequierint.

De Q. Ælio Tuberone.

Quintus Ælius Tubero à Q. Fabio Maximo *epulum* Populo Romano *nomine* P. *Africani patrui sui dante rogatus ut triclinium sterneret, lectulos punicanos pellibus hœdinis strauit, & pro argenteis uasis* Samia *exposuit. cuius rei deformitas sic omnes offendit, ut cum alioqui uir egregius haberetur, comitijsq; prætorijs candidatus in campum* L. Paulo *auo, et* P. *Africano auunculo nixus descendisset, repulsa inde abiret notatus. nam ut priuatim, semper continentiam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est. quò circa urbs nostra non unius conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli suffragijs suis uindicauit.*

De P. Scipione Nasica.

P. *autem* Scipio *Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is qui Consul* Iugurthæ *bellum indixit, qui matrem* Idæam *è phrygijs sedibus, ad nostras aras focosq; migrantem sanctissimis manibus excæpit. qui multas, & pestiferas seditiones authoritatis suæ robore oppressit, quo principe senatus aliquot annos gloriatus est, cum ædilitatem curulem adulescens peteret, manumq; cuiusdam rustico opere duratam more candidatorum tenacius apprehendisset, ioci gratia interrogauit eũ, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circunstantibus excæptum, ad populum manauit, causamq; repulsæ* Scipioni *attulit. omnes namque rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobra-*

tem iudicantes, iram suam aduersus contumeliosam eius urbanitatem distinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & utiles ciues fecit, honoribusq; non patiendo eos à scurris peti, debitum authoritatis pondus adiecit.

De L. Æmilio Paulo.

Nullus error talis in L. Æmilio P. conspectus est, sed tamen aliquoties frustra consulatum petijt. Idemq;, cũ iam campum repulsis suis fatigasset, bis Consul & Cẽsor factus est. amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit. cuius uirtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt. quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, ut populum, quem nobilitatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat, pertinacia uinceret.

De Q. Cæcilio Metello.

Q. autem Cæcilium Metellum, pauci, & mœsti amici consulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenũ, domum reduxerunt. eundem de pseudo Philippo triumphantem uniuersus senatus lætum, & alacrem in capitolium prosecutus est. Achaici etiam belli, cui summam manum L. Munius adiecit, maxima pars ab hoc uiro profligata est. ei'ne ergo populus consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias, aut daturus erat, aut debiturus Achaiam, & Macedoniam? & quidem hoc facto, meliore eo ciue usus est. intellexit enim quàm industrie sibi gerendus esset consulatus, quem tanto labore impetrari senserat.

De L.Sylla.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quàm L.Sylla? diuitias, & imperia largitus est. leges uetustas abrogauit, nouas tulit. hic quoque in eodem campo, cuius postea dominus extitit, repulsa præturæ sugillatus est. omnia loca petiti honoris, siquis modo deorum formã, & imaginem futuræ eius potentiæ Populo Romano repræsentasset, impetraturus.

De M.Porcio Catone.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam, M. Porcius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiecturus, quàm prætexta eius splendoris ipse laturus consequi illam à populo aliquando non potuit. proxima dementiæ suffragia, quæ quidem satis graues pœnas erroris sui pependerunt, quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si uere æstimare uolumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato negatus est.

DE NECESSITATE. Cap. VI.

Bominandæ quoque necessitatis amarissimæ leges, & truculentissima imperia, tum urbem nostram, tum etiam exteras gentes, nulla non intellectu tantum sed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt. Nam aliquot aduersis prælijs secundo punico bello exhausta militari iuuentute Romana, senatus authore Tib. Graccho Consule censuit, uti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur. eaq; de re per Tribunos Plebis apud populum lata rogatione tres creati sunt uiri, qui quatuor

& uiginti millia seruorum comparauerunt, adactosq; iureiurando strenuam se, fortemq; operam daturos, quoad Pœni essent in Italia datis armis in castra miserunt. Ex Appulia etiam et à Fidiculis septuaginta, atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capitecensos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, uelut præcipuum firmamentum exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ uiribus succumbit. ubi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti concidendum est.

De Ciuitate Romana.

Cannensis autem clades adeo urbem nostram uehementer contudit, ut opera M. Iunij dictaturam reipub. administrantis spolia hostium affixa templis, deorū numini consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur ac prætextati pueri arma induerent. adiudicatorum etiam, & capitali crimine damnatorum sex mil lia conscriberentur. quæ si per se aspiciantur, aliquid ruboris habeant. sin autem admotis necessitatis uiribus pōderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia uideantur.

De Eadem Ciuitate.

Propter eandem cladem, Senatus Otacilio, qui Siciliā, Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam proprætores obtinebant, querentibus quod neque stipendium, neq; frumentum classibus eorum, & exercitibus socij pberent, affirmantibus etiam ne habere quidem eos, unde id

præstare possent, rescripsit. ærarium longinquis expensis non sufficere, proinde, quo pacto tantæ inopiæ succurrendum esset, ipsi uiderent. his litteris quid aliud, quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliamq́; & Sardiniam benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis uerbis, ita scilicet necessitate iubente, dimisit.

De Casilinatibus.

Eadem Casilinates obsidione Annibalis clausos, alimentorumq; facultate defectos, lora necessarijs uinculorum usibus subducta, eq; scutis detractis pelles feruenti resolutas aqua, mandere uoluisse. quid illis, si acerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui, ne à Romanis desciscerent, tali uti cibi genere sustinuerunt, cum pinguissima arua sua, fertilissimosq; campos mœnibus suis subiectos intuerentur. Itaque Campanæ urbis, quæ punicam feritatem delitijs suis cupida fouit, in propinquo situm Casilinum moderatum uirtute, clarum perseuerantis amicitiæ pignore, impios oculos uerberauit.

De Prænestinis.

In illa obsidione, & fide, cum trecenti prænestini permanerent, euenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum, ut & uenditori, & emptori, quem uterque merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame cōsumpto, manubijs sordium suarum frui nō licuit.

æquianimi

æquianimi uir, ad salutarem impensam faciendam, ca/re quidem, uerum necessarie comparato cibo uixit.

De Ciuitate Romana.

C. autem Mario, & Cn. Carbone Consulibus bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non reipub. uictoria quærebatur, sed premium uictoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea, atq; argentea templorum ornamenta, ne militibus stipēdia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hi ne, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, ut Dij immortales spoliarentur. non ergo P. conscriptorum uoluntas. sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

De Diuo Iulio.

Diui Iulij exercitus, idest inuicti ducis inuicta dextera, cum armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo materia deficeret, congerie hostilium cadauerum, quam desyderauerat altitudinem, instruxit, eamq; tragulis, & pilis quia roboreæ sudes deerant, magistra nouæ molitionis necessitate usus uallauit.

De Diuo Augusto.

tq; ut diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi subnectam, cum effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates uideretur, uicinæq; imperio eius regiones subita inducti tumultus denunciatione quaterentur, tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit, ut sex millibus denarijs, singula uasa olei, frumentiq; modijs totidem mancipia permutarentur, sed amarissimam tempestatem Augusti cura, tutelæ tunc terrarum uacans, dispulit.

Externa De Cretensibus.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit, qui obsidione Metelli ad ultimam usq; penuriam compulsi, sua iumentorumq; suorum urina sitim torserunt, iustius dixerim, q̃ sustentauerunt. quia dum uinci timent, id passi sunt, quod eos ne uictor quidem pati coegisset.

De Numantinis.

Numantini autem à Scipione uallo, & aggere circundati, cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad ultimum humanorum corporum dapibus usi sunt. quapropter capta iam urbe, complures inuenti sunt artus, & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. nulla est in his necessitatis excusatio. nam quibus mori licuit, sic uiuere necesse non fuit.

De Calaguritanis.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quo perseuerantius interempti Sertorij cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarent, quia nullum iam aliud in urbe eorum supererat animal, uxores suas, natosq; ad usum nefariæ dapis uerterunt. Quoq; diuitius armata iuuentus uiscera sua uisceribus suis aleret, infœlices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur, ut pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret, ex hoc nimirum hoste tanto duci pœna magis, quàm uictoria petenda fuit, quia plus uindicatus libertatis, quàm uictus gloriæ afferre potuit, cum omne serpentum, ac ferarum ge-

nus comparatione sui titulo feritatis superarit, nanq; illis dulcia uitæ pignora proprio spiritu chariora sunt, ea Caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS, QVAE RE scissa sunt. Cap. VII.

Accemus nunc negocio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi est temporis. consyderemus, quæ testamenta, aut rescissa sunt legitime facta, aut cum merito rescindi possent, rata manserunt, quæ'ue ad alios, quàm qui expectabant honorem hæreditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atq; ita, ut e ordin eo, quo proposui exequar, militantis cuiusdam pater, cum de morte filij falsum è castris nuncium accæpisset, alijs hæredibus scriptis decessit. peractis deinde stipendijs adulescens domum petit. errore patris, impudentia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro Repub. absumpserat. maximos labores, & plurima pericula tolerauerat. aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices, & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi urbi onera possiderent. Itaq; depositis armis, coactus est in foro, togatam ingredi militiam acerbe, cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit, omnibusq; non solum consilijs, sed etiam sententijs superior discessit.

De filio M. Anci Carseolani equitis Romani.

Item M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius à Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud cẽtumuiros rescidit. cum in eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. itaq; illi in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia, quàm cum parentis cineribus negocij fuit. cæterum quamuis utraq; hæc aduersus se nitebantur, tamẽ paterna bona obtinuit, nam L. quidem Sextilius, & P. Popilius, quos M. Ancus sanguine sibi coniunctos, ea dem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adulescentulo contendere ausi non sunt, tametsi præcipuis eo tempore Magni uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant, etsi aliquantulum adiuuabat hæredes, quod M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac sacra transierat. sed arctissimum inter homines procreationis uinculum, patris simul uoluntatem, & principis authoritatem superauit.

De Tettio filio Tettij.

C. autem Tettium infantem à patre exhæredatum Petronia matre, quam Tettius quo ad uixit in matrimonio habuerat, natum, Diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit, patris patriæ animo usus quoniam Tettius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

De Septicia.

Septicia quoq; mater Thachalorum Ariminensium filijs irata, in contumeliam eorum, cum iam parere non

possent, Publio Seni admodum nupsit, testamento etiam utroq; praeterito à quibus auditus diuus Augustus, & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. nam haereditatem maternam filios habere iussit. dotem, quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat, uirum retinere uetuit. Si ipsa aequitas hac de re cognoscere potuisset, iustius' ne, aut grauius pronunciaret? spernis quos genuisti, nubis effoeta, testamenti ordinem uiolento animo confundis, neq; erubescis ei totum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. ergo dum sic te egeris, ad inferos usq; coelesti fulmine afflata es.

do/ [illegible] / [illegible]

De C. Calpurnio Pisone.

Egregia quoq; C. Calpurnij Pisonis praefecti urbis cōstitutio. cum enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adulescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exhaeredatum se querelam detulisset, bonorum adulescentis possessionem ei dedit, haeredesq; lege agere passus non est. monuit profecto Pisonem patria maiestas, donum uitae, beneficium educationis. sed aliquid etiam ipsum flexit, circunstantium liberorum numerus, quod cum patre septem fratres impie exhaeredatos uidebat.

De Genutio Quodam.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Consulis, quàm graue decretum? Genutius quidā matris magnae Gallus à Cn. Oreste praetore urbis impetrauerat, ut restitui se in bona Neniam iuberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat appellatus Ma-

mercus à Surdinio, cuius libertus Genutium hæredem fecerat prætoriam iurisditionem abrogauit. quod diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neq; uirorum, neq; mulierum numero haberi debere. conueniens Mamerco, conueniens principi senatus decretum. quo prouisum est ne obscœna Genutij præsentia, inquinataq; uoce tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

De Vetilio Lenone.

Multo Q. Metellus prætorem urbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat, qui Vetilio Lenoni iuueni bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit. quia uir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separandam conditionem existimauit. Nec aut factum illius comprobare uoluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat, aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto uitæ genere abruperat.

DE TESTAMENTIS, QVAE RATA manserunt. Cap. VIII.

b Is rescissorum testamentorum exemplis cõtenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cum causas haberent, propter quas rescindi possent. Quàm certæ, qumà etiam notæ insaniæ Tuditanus utpote qui populo nummos sparserit, togamq; uelut tragicam uestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit; ac multa his consentanea fecerit, testamento filium insti-

uit hæredem. quod T. Longus, sanguine ei proximus, testa indicio subuertere frustra conatus est. magis enim centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset consyderandum existimauerunt.

De Ebucia uxore L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demens, Ebuciæ at̃, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat, tabulæ testamenti plena furoris. nam cũ haberent duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam animi sui potius inclinatione prouecta quàm ullis alterius iniuriis, aut officijs commota, Pletoniã tantummodo hæredẽ instituit, filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio uiginti nummos legauit. Aphronia tum cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumq; matris, patientia honorare, q̃ iudicio cõuellere sanctius esse duxit. eò scipsam indigniorẽ iniuria ostendens, quò eã æquiore animo sustinebat.

De Q. Metello.

Minus mirandum errorem muliebrem Q. Metellus fecit. Is nanq; plurimis, & celeberrimis eiusdem nominis uiris in urbe nostra uigentibus, claudiorum etiam familia quam arctissimo sanguinis uinculo contingebat florente, Carinatem solum hæredem reliquit. nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

De Pompeio Rhegyno.

Item Pompeius Rhegynus uir transalpinæ regionis, cum testamento fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem eius binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habita utriusq; ordinis maxima frequentia recitasset, in quibus magna ex pte hæres frater erat scriptus, plegabaturq; ei centies et quinquagies

sestertium, multum ac diu inter assentientes indignatio ni suæ amicos questus, quod ad hastæ iudicium attinuit cineres fratris quietos esse passus est. & erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine Rhegyno pares, neq; proximi, sed & alieni, & humiles, ut non solum flagitiosum silentium, sed etiam prælatio contumeliosa uideri posset. æque fœlicis impunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES HOminum hæredes habuerunt. Cap. IX.

De Q. Cæcilio, & L. Lucullo.

Q Vintus Cæcilius L. Luculli promptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplissimum patrimonium consecutus, cum præ se semper tulisset unum illum sibi esse hæredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumq; bonorum reliquit hæredem sed fallacis, & insidiosi cadauer Po. Ro. ceruicibus reste circundatum per uiam traxit, itaq; nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit, quem uoluit, funus autem, & exequias quales meruit.

De Tito Mario Vrinate.

N eq; alijs dignus fuit T. Marius Vrinas. qui ab infimo militiæ loco beneficijs Diui Augusti imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumq; ubereimis quæstibus locuples factus, non solum cæteris uitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat

prædicauit, sed etiam pridie, quàm expiraret idem illud ipsi Augusto dixit. Cum interim ne nomē quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

De L. Valerio, & Cornelio Balbo.

L. *autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, ut pote opera eius, & consilio, compluribus priuatis uexatus litibus, ad ultimumq́; subiecto accusatore capitali crimine accusatus, præteritis aduocatis, & patronis suis, solum hæredem reliquit. nimirum consternatio, animum eius transuersum egit, amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem uotis expetiuit, authorem harum rerum beneuolentiam, propulsatorem odio insecutus.*

De Tito Barrulo, & Lentulo.

T *itus Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum, liberalissimamq́; senserat amicitiam, decedens suos annulos perinde, atq; unico hæredi tradidit. quem nulla ex parte hæredem relinquebat. quantum illo momento temporis conscientia, si modo uires, quas habere creditur, possidet, à teterrimo homine supplicium exigit. inter ipsam enim fallacis, & ingratæ culpæ cogitationem. spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentē eius interius cruciante, quod animaduertebat è uita ad mortem transitum suum & superis Dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.*

De M. Popilio.

M. *uero Popilius senatorij ordinis Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens pro uetusto iure amicitiæ, & uultu benigno respexit, & uerbis*

magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est. unū etiam de multis, qui assidebant, ultimo complexu, & osculo dignum iudicauit, semperq; annulos quoq; suos ei tradidit. uidelicet nequid ex ea hæreditate, quam nō erat aditurus, amitteret. Quos Oppius uir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius senator populi Romani curia egressus, hoīo. uitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

INFAMES REI QVIBVS EX CAVSIS absoluti, aut damnati sunt. Cap, I.

De M. Hratio.

Vnc quoq;, ut æquiore animo ancipites iudiciorum motus tollerentur, recordemur in inuidia laborantes, quibus de causis, aut absoluti sunt, aut damnati. M. Horatius interfectæ sororis crimine à Tullo rege dãnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est, quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa flexit. quia immaturũ uirginis amorem seuere magis, quàm impie punitum existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tanũ consanguineo quantum hostili cruore gloriæ haurire potuit acrem se tunc pudicitiæ custodem Populus Romanus postea plus iusto placidum iudicem præstitit.

De Sergio Galba.

Cum à Libone. Tr, Pl. Sergius Galba pro rostris uehemẽter increparetur, quod Lusitanorum magnam manum, interposita fide Prætor in Hispania interemisset, actioniq; tribunitiæ M. Cato ultimæ senectutis, oratione sua, quam in originibus retulit, subscriberet, reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & galli sanguine coniunctum filium flens commendare cœpit. eoq; facto mitigata concione, qui omnium consensu periturus

erat, penè nullum triste suffragium habuit. misericordia ergo illam quæstionem. non æquitas texit. quoniam. q̃ innocentiæ tribui nequierat, absolutio respectui puerorum data est, consentaneum, quod sequitur.

De A. Gabinio,

A. *Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffrágijs populi Memmio accusatore subiectus, abrupta esse spei uidebatur, quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia, inualida fide nitebantur & qui iudicabant, ira perciti pœnam hominis cupide expectabant. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur. cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. filius namq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentum peocellæ petens, unde totus impetus tempestatis eruperat. quem truci uultu à se uictor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquandiu passus est, Quod spectaculum fecit, ut Lælius Trib. Ple. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet, ac documentum daretur, neq; secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportere. idq; proximo exemplo æque patet.*

De Appio Claudio.

A *ppius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria, siquidem illius uetustissimum morem neglexit, huius pulcherrimam classem amisit, infesto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit à*

damnatione. discussa enim quæstione, aliam uelut Dijs interpellantibus. de integro instaurari non placuit. Itaq; cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutem attulit.

De Tucia Virgine Deæ Vestæ,

Eodem auxilij genere Tuciæ iuirginis Vestalis incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscurata emersit, quæ conscia certæ synceritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est. arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice, ut hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in ædem tuam perferam. audacter, & temere iactis uotis sacerdotis, rerum ipsa natura accessit.

De L. Pisone.

Item L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quod graues, & intolerabiles iniurias socijs intulisset, haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit. namq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina uis nimbi incidit. cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum cœno repleuit. quod conspectum totam quæstionem à seueritate ad clementiam, & mansuetudinem transtulit. quia satis iam graues eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt, huc deductum necessitatis, ut abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur. subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos.

De Q. Flauio.

Q. Flauius à C. Valerio ædile apud populum reus actus, cum quatuordecim tribuum suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi. cui Valerius

adeo perditam, & comploratam defensionem in iudicium attulit, ut cum accusator diceret lege sibi centum, atq; uiginti hominibus denunciare testimonium licere, seq; non recusare, quo minus absolueretur, si totidem nominasset, quibus in prouincia nihil abstulisset, tam bona conditione uti non potuerit. tamen propter uetustissimā nobilitatem & recetem memoriam patris absolutus est.

De Cotta.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum uirorum in protegendis reis plurimum ualuit, ita opprimendis non sane multum potuit. quinetiam euidenter noxijs, dū eos acrius impugnauit, profuit L. Scipio Aemilianus. Cottam apud populum accusauit. cuius causa quāuis grauissimis criminibus erat confessa, septies ampliata, & ad ultimū octauo iudicio absoluta est, quia homines uerebantur, ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secū locutos crediderim, nolumus caput alterius petentem in iudicium, triumphos, & tropbæa, spoliaq;, ac deuictarum nauium rostra deferre. terribilis sit is aduersus hostem. ciuis uero salutem tanto fulgore gloriæ, subnixus ne insequatur. tam uehementes iudices aduersus excellentissimum accusatorem, quàm mites in longe inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehensus, cum ob id causam adulterij diceret, inter maximos, & grauissimos infamiæ fluctus, emersit tanq̄ fragmentū naufragij leue admodū genus defensionis amplexus.

affirmauit enim se ob amorem pueri sui eo esse perductum. suspectus erat locus, suspectum tempus, suspecta matris familiæ persona, suspecta etiam adulescentia ipsius, sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœlijs fratribus, & filijs Titi Cœlii.

Remissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cum paricidii causam duo fratres Cœlii dicerent, splendido Terracinæ loco nati, quorum pater Titus Cœlius in cubiculo quiescens, filiis altero cubantibus lecto, erat interemptus, neq; aut seruus quisquã, aut liber inueniretur, ad quem suspitio cædis pertineret, hoc uno nomine absoluti sunt. quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes. somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam nõ recipere, ut occiso patre, supra uulnera, & cruorẽ eius, quietem capere potuerint.

De L. Scipione.

Percurremus nunc eos, quibus in causa dictione magis quæ extra quæstionem erant, nocuerunt, quàm sua innocentia opem tulit L. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum perinde, ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est. non puto quod precio corruptus fuerat, ut illum totius Asiæ dominum, & iam Europæ uictrices manus iniicientem, ultra Taurum montem summoueret, sed alioqui uir syncerissimæ uitæ, & ab hac suspitione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

De P.

De P.Furio.

A t Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor .C.autem Deciano spectatæ integritatis uiro uox sua exitium attulit.Nam cum P.Furium inquinatissimæ uitæ pro rostris accusaret,quia quadam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri ausus fuerat,nec reum damnauit,& insuper ei pœnas adiectas pependit.

De Titio Sexto.

S extum quoque Titium similis casus prostrauit.erat innocens,agraria lege lata gratiosus apud populum, tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat,suffragijs eum tota concio oppressit.

De Claudia.

A dijcitur bis Claudia,quam insontem crimine, quo accusabatur,uotum impium subuertit. quia cum à ludis domum rediens turba eliderctur,optauerat, ut frater suus maritimarum uirium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret,sæpiusq; Consul factus infœlici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

De Militio Cneo Lolio,& L.Sextilio.

P ossumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas damnationis incursus abripuit. M.Militius,Cn.Lolius,L.Sextilius triumuiri,quod ad incendium in sacra uia ortum extinguendum tardius uenerant,à Tribu.Ple.die dicta ad populum damnati sunt.

De P.Bilio Triumuiro.

I tem P.Bilius triumuir nocturnus à P.Aquilio.Tribu. Ple.accusatus populi iudicio concidit,quia uigilias negligentius circumierat.

De M.Æmilio Porcina.

Admodum seueræ notæ, & illud populi iudicium cum M. Aemilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublime extructæ uillæ in Alliensi agro, graui mulcta affecit. De Quodam.

Non supprimenda illius quoque damnatio, qui puerulisui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri, ut omasum in cœnam fieri iuberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domito boue occiso, desyderium eius expleuit, eoq; nomine publica quæstione afflictus est. innocens nisi tam prisco sæculo natus esset.

De quadam muliere, quæ matrem interfecit.

Atque ut eos quoque referamus, qui in discrimen capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt, apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam, quòd matrem percussam fuste interemerat, causam dixit. de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt, quia abunde constabat eandem ueneno necatorum liberorum dolore cõmotam, quos auia filiæ infensa sustulerat, parricidium ultam parricidio esse, quorum alterũ ultione, alterum absolutione non dignum iudicatum est.

De quadam muliere, quæ uirũ, & filiũ interemit.

Eadem hæsitatione Publij quoque Dolabellæ proconsulari imperio Asiam obtinentis animus fluctuatus est, materfamilias Smyrnæa uirum, & filium interemit, cum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat, occisum comperisset, quam rem Dolabella ad se delatam Athenas ad Areopagi cognitionem releguauit, quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam iusto dolore im

pulsam sustinebat. consyderanter, & mansuete Populi Romani magistratus. sed Areopagitæ quoque non minus sapienter. qui inspecta causa & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt. eodem affectu moti, quo Dolabella, sed ille transferendo quæstionem, hi differendo damnandi, atque absoluendi, inexplicabilem cunctationem mutabant.

DE PRIVATIS IVDICIIS. Cap. II.

Publicis iudicijs adyciam, quorum magis æquitas q̃stionum delectare, q̃ immoderata turba lectorem offendere poterit. Claudius centum malus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ quam in Cœlio mõte habebat, summittere, quia his ex arte auguriũ capientibus officiebat, uẽdidit eam Calpurnio Lanario, nec indicauit, quod imperatum à collegio augurum erat. à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, ut formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret, ex fide bona. Cato ut est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum supressisse, continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cum æquitate. quia bonæ fidei uenditorem, nec cõmodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemoraui, sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

De C. Visellio.

C. Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia nummum ab Otacilia Laterensi, cũ qua cõmerciũ

libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, ut si decessisset, ab haeredibus eam summam peteret, quam legati genus esse uoluit. libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. euasit deinde ex illa tempestate aduersus uota Octaciliae, quae offensa, quod spem praedae suae morte non maturasset, ex amica obsequenti subito districta foeneratricem agere coepit nummos petendo, quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. de qua re C. Aquilius uir magnae authoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito quin turpem, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. nunc priuatae actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicae quaestioni iudicandum reliquit.

De C. Mario.

Multo animosius, & ut militari spiritu dignum erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit, nam cum C. Ticinius Minturnensis Faniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatā, dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex, in cōspectu habita quaestione, seductum Ticinium monuit, ut īcoepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum saepius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare, mulierem impudicitiae sextertio nummo Ticinium summa totius dotis damnnauit praefatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi Ti

animum patrimonio Fanniæ insidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à Senatu iudicatum, cœnoq; paludis, quâ extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adiuuit. memor quod impudica suis moribus, quod dotem seruasset, illius religioni acceptũ ferri debere.

De quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est, quod equo, cuius usus illi usque Ariciam commodatus fuerat, ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm uerecundiam illius sæculi laudemus, in quo tam muniti à pudore excessus puniebantur?

QVAE MVLIERES APVD MAGISTRATUS pro se, aut alijs causas egerunt. Cap. III.

NE de his quidem fœminis tacẽdum est, quas conditio naturæ, & uerecundiæ stola, ut in foro, & iudicijs tacerent, cohibere non ualuit. Amesia prætoris sententia rea, causam suam L. Titio prætore iudicium cogente populi maximo concursũ egit, motusq; omnes, ad neruos defensionis, non solum diligenter, sed etiam fortiter executa, & prima actione & ferè cunctis sententijs liberata est. quam quia sub specie fœminæ uirilem animum gerebat, Androgynem appellabant.

De Affrania Vxore Licinij Bruttionis.

Caia Affrania uero Licinij Bruštionis uxor prompta, ad lites contrahēdas, pro se semper apud prætorem uerbafecit, non quod aduocatis deficeret, sed quod impudentia abundabat. Itaque insinuatis foro latratibus assidue tribunalia exercendo ad mulieris calumniæ notissimum exemplum euasit, adeo ut pro crimine improbis fœminarum moribus C. Affraniæ nomen obijciatur. prorogauit autem spiritum suum ad C. Cæsarem itemq; M. Seruilium Consulem. tale enim monstrum magis, quo tempore extinctum, quàm quo sit ortum memoriæ tradendum est.

De Hortensia filia Quinti Hortensij.

Hortensia uero Q. Hortensij filia, cum ordo matronarū graui tributo à triumuiris esset ornatus, nec quisquam uirorum patrocinium eis accommodare auderet, causam fœminarum apud triumuirbs & constanter, & fœliciter egit. repræsentata enim patris facundia, impetrauit, ut maior pars imperatæ pecuniæ bis remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe Q. Hortensius, uerbisq; filiæ aspirauit. cuius si uirilis sexus posteri uim se qui uoluissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas una, fœminæ actione abscissa non esset.

DE QVÆSTIONIBVS. Cap. IIII.

Atque, ut omnes iudiciorum numeros exequamur, quæstiones, quibus aut creditum non est, aut temere habita fides ē, referamus. M. Agrij Argentarij seruus Alexandrum Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est, eo'que nomine totus à

domino, admisisse id facinus constantissimus asseuerauit. Itaque Fannio deditus, supplicio affectus est, paruulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat, domum rediJt.

De Alexandro Seruo Fannij.

Contra Fannij Seruus Alexander, cum in hanc suspitionem C. Fl. equitis Romani occisi uenisset, septies tortus pernegauit eiuse culpæ affinem fuisse. sed perinde, atque confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus est.

De Fuluio Flacco.

Item Fuluio Flacco causam dicente, Philippus seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur, octies tortus, nullum omnino uerbum, quo dominus perstringeretur, emisit. & tamen reus damnatus est, cum certius argumentū innocentiæ unus octies tortus exhiberet, quàm octo semel torti præbuissent.

DE TESTIBVS. Cap. V.

De C. & Q. Seruilio.

Sequitur, ut ad testes pertinentia exempla cōmemorem. C. & Q. Seruilijs Cepionibus ijsdem parentibus natis, & per omnes honorū gradus ad summam amplitudinem prouectis, item fratribus Metellis Quinto & Lucio consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali in Q. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrime dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicum oppressisse uiderētur, occursum est.

De M. Aemilio Scauro.

Marcus etiã Aemilius Scaurus princeps Senatus C. Memmium repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis proscidit. Nam C. Norbanum maiestatis crimine publica subiectum quæstioni, ex professo opprimere conatus est. nec tamen aut authoritate, qua plurimum pollebat aut religione, de qua nemo dubitabat, quenq̃ illorum affligere potuit, De L. Crasso.

L. quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud P. C. Aemilius Scaurus, nanque eorum suffragia robustissimis, et fœlicissimis eloquentiæ stipẽdijs regebat, eratq; sic fori, ut ille curiæ princeps, cum uehementissimum testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniecisset, impetu grauis, exitu uanus apparuit.

De Q. Metello Pio L. Marco, Q. Hortensio, & M. Lepido.

Age Q. Metellus pius, L. Marcus Lucullus. Q. Hortensius M. Lepidus Cn. Cornelium maiestatis reum, nõ modo testes onerarunt sed etiam salutem, negantes illo incolumi stare rempu. posse, depoposcerunt. quæ decora ciuitatis (pudet referre) umbone iudiciali repulsa sunt.

De M. Cicerone.

Quid M. Cicero forensi militia summos honores, amplissimumq; dignitatis locũ adeptus, non'ne in ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit. illo sacrilegium, & flagitium uno argumento absentiæ tuẽte siquidem iudices Clodium incesti crimine, quàm Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

De P. Seruilio Consulari.

Tot eleuatis testibus, unum, cuius noua ratione iudicium ingressa authoritas confirmata est, referam P. Seruilius Consularis, Censorius, triumphalis, qui maiorum suorum titulis Isaurici cognomen adiecit, cum forum praeteriens testes in reum dari uidisset, loco testis constitit. ac per summam inter patronorum pariter, ac accusatorum admirationem sic orsus. Hunc ego iudices, qui causam dicit, cuias sit, aut quam uitam egerit, quamq; merito, uel iniuria accusetur, ignoro. illud tantum scio, cum occurrisset mihi laurentina uia iter facienti admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram pertineat, ipsi aestimabitis. ego id supprimendum non putaui. Iudices reum uix auditis caeteris testibus dānauerunt. Valuit enim apud eos tum amplitudo uiri, tum grauis neglectae dignitatis eius indignatio. eumq;, qui uenerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderūt.

QVI QVÆ IN ALIIS VINDICARUNT IPSI COMMISERUNT. Cap. VI.

E illos quidem latere patiamur, qui quae in alijs uindicarunt, ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus à praetore postulauit, ut patri suo bonis tanquam ea dissipanti, interdiceretur. et quidem quod petierat, impetrauit. Sed ipse paruo postea tempore mortuo sene ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. dignus hac uicissitudine poenae fuit, quoniam haereditatem absume-

re, quàm hæredem maluit tollere.

De Caio Mario.

Caius autem Marius, cum magnum, & salutarem reipubli. ciuem in L. Saturnino opprimendo egisset, à quo in modum uexilli pileum seruituti, ad arma capienda ostentatum erat, L. Sylla cum exercitu in urbem irruente, ad auxilium seruorum pileo superlato confugit. Itaque dum facinus, quod punierat, imitatur, alterum Marium, à quo affligeretur, inuenit.

De M. Licinio Stolone.

M. uero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cum lege sanxisset, nequis amplius, q̃ quingenta agri iugera possideret, ipse mille cõparauit, dissimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit, quam ob causam à M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit, ac docuit nihil aliud pcipi debere, nisi quod prius quisq; sibi imperauit.

De Q. Vario Tribuno.

Q. autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus Tri. Pl. legem aduersus intercessionẽ collegæ prorogauit, qua iubebat quæri quo dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cũ clade reipu. sociale eñi prius, deinde ciuile bellũ excitauit. Sed dum ante pestiferum Tri Ple. q̃ certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STVDIO ET INDVSTRIA. Cap. VII

Quid cesso uires industriæ commemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur, forensis gloria accenditur fido sinu cun-

cta studia recæpta nutriuntur. quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur. quæ cum perfectissima sit uirtus, duramento sui confirmatur.

De Catone superiore.

C ato sextum & octogesimum annum agens, dum in re/pu. tuenda iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit, neque aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum animaduerti. q. a. s. omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat, quinetiam in ipso diutissime actæ uitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi, defensionem suam pro Hispania opposuit. Idem græcis litteris erudiri concupiuit. quam sero inde æstimemus, quod etiam latinas pene iam senex didicit, cumque eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, ut iuris ciuilis quoque esset peritissimus.

De inferiore.

C uius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, ut ne in curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi, quo minus græcos libros lectitaret, qua quidem industria ostendit alijs tempora deesse, alios temporibus superesse.

De Terentio Varrone.

T erentius autem Varro humanæ uitæ exemplo, & spatio nominandus, non annis, quibus sæculi tempus æquauit, quàm stylo uiuacior fuit. in eodem enim lectulo & spiritus eius, et egregiorum operum cursus extinctus est.

De Liuio Druso.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui & ætatis uiribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est, utilissimaq; discere id cupientibus monimenta composuit. nam ut senem illũ natura, & cæcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare ualuit, ne non animo & uideret, et uigeret.

De P. Senatore, & L. Pontio equite Ro.

P. uero Senator, & L. Pontius eques Romanus suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti eadem industria, forensia stipendia executi sunt. Itaq; frequentius etiam audiebantur concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur, alijs, quia constantiam admirabantur. nanq; alij incommodo perculsi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis uoluntaria adijciẽtes.

De P. Crasso.

Iam P. Crassus, cum in Asiam ad Aristonicum regem debellandum Consul uenisset, tãta cura græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque diuisam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem cõciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti.

De Roscio.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicæ industriæ notissimum exemplum, qui nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscium ludicram artem commendauit, nec uul-

gi ta nunm fauorem, uerumetiam principum familiaritates amplexus est. hæc sunt attenti, & anxij, & nunquam cessantis studij præmia, propter quæ tantorum uirorum laudibus non impudenter se persona Histrionis inseruit.

Externa. De Demosthene.

Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum latina lingua, recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consumatio audientis animo oboritur, cum inter initia iuuentæ, artis, quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui uitium, tanto studio expugnauit, ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus uires negauerat, à labore mutuatus est. Multos enim uersus uno impetu spiritus complectebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronunciabat. Ac uadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionibus uteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum, ac diu loqui solitus, quo uacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est cum rerum natura, & quidem uictor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

De Pythagora philosopho.

Atque, ut ad uetustiorem industriæ actum transgrediar, Pythagoras perfectissimum opus sapientiæ, à iuuenta pariter, & omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus, (nihil enim, quod ad ultimum sui peruenturum est finem, non & maturæ, & celeriter incœpit), Aegyptum petijt, ubi litteris gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabilium sæculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit, à quibus syderum motus, cursusq; stellarum, & uniuscuiusque rei proprietatem, & effectum benignissime demonstratum docili animo sumpsit Cretam deinde, & Lacedæmona nauigauit, quarum legibus, ac moribus inspectis, ad olympicum certamen descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximam toti græciæ admirationem, ac specimen exhibuisset, quo cognomine censeretur interrogatus, non se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatorem sapientiæ, idest græce φιλόσοφον edidit. In italiæ etiam partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur, perrexit, in qua plurimis, & opulentissimis urbibus, effectus suorum studiorum approbauit. cuius ardentem rogum plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit, operum Pythagoræ, quàm suorum cinerum nobilius, clariusq; monimentum.

De Platone philosopho.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locum, & hominem doctrinæ fertilissimum, ingenij quoque diuina instructus abundantia,

cum omnium iam mortalium sapientissimus habere-tur, eo quidem usque, ut si ipse Iuppiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia usurus uideretur, Aegyptum peragrauit, ubi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium obseruationem rationum percæpit. quoque tempore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus petebantur, ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, uastissimosq; campos, effusam barbariem, & flexuosos fossarum ambitus ægyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo minus miror in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, et Arione, & Ceto Locris Pythagoræ præcepta, & instituta acciperet. Tanta enim uis, tanta copia litterarum undique colligenda erat, ut inuicem per totum terrarum orbem dispergi & dilatari posset. altero et & octogesimo anno decedens sub capite, Sophronis numeros habuisse fertur, sic ne extrema quidē eius hora agitatione studij uacua fuit.

De Democrito philosopho.

At Democritus, cum diuitijs censeri posset, quæ tantæ fuerunt, ut pater eius, Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit, quo magis uacuo animo studijs litterarum esset operatus, parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momēta ad percipiendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi urbi uixit. quod ipse quodam uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit aliò.

ac Philosophandi finis fuit. ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eum Melissa, quam uxoris loco habebat, temperato inter studia animo, non interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dexteram suam necessarijs usibus aptabat. Ergo animo tantummodo uita fruebatur. corpore uero quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus helleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius, quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas affecit.

De Anaxagora philosopho.

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui, cum post diutinam peregrinationem patriam repetisset, possessionesq; desertas uidisset, non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocem petitæ sapientiæ compotem. nam si prædiorum potius, quàm ingenij culturæ uacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

De Archimede philosopho.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset uitam, & abstulisset. Captis eni Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu uictoriam suam inhibitam senserat, eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur, edixit. penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dum animo, & oculis in terram defi-

fixis, formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruperat, strictoq; super caput gladio, quis nam esset, interrogabat propter nimiam cupiditatem inuestigandi, quod requirebat, nomen suum indicare nō potuit. Sed protracto manibus puluere, noli, inquit, obsecro istum circulum disturbare, ac perinde quasi negligens imperij uictoris, obtruncatus sanguine suo artis suæ lineamenta confodit. Quo accidit ut propter idē studium modo donaretur uita, modo spoliaretur.

De Socrate Philosopho.

Socratem etiam constat ætate prouectum fidibus tractādis operam dare cœpisse, satius iudicantem eius artis usum serò, q̄ nunquam percipere. & quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat. Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs, etiam musicæ rationis utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semp se pauperem credidit, ad docendum fecit se locupletissimum.

De Isocrate.

Atq; ut longæ, et fœlicis industriæ quasi in unum aceruum exempla redigamus, Isocrates nobilissimū librū, qui inscribitur παναθηναϊκός, quartum & octogesimum annum agens, ita ut ipse significat, composuit, opus ardentis spiritus plenum. ex quo apparet senescētibus membris eruditorum, intus animos, industriæ beneficio florem iuuentæ retinere, neque hoc stylo terminos uitæ suæ clausit. nanque admirationis eius fructū quinquennio percæpit. De Chrysippo.

Citerioris ætatis metas, sed non tamen parui spatij Chrysippi uiuacitas flexit. nā octogesimo anno, captum an

te.xl. λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit, cuius studium in tractandis ingenij sui monimentis tantum operis, laborisq; sustinuit, ut ad ea, quæ scripsit, penitus cognoscenda, longa uita sit opus.

De Cleanthe philosopho.

Te quoque Cleanthe tam laboriose haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit, cum adulescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem diurno Chrysippi præceptis percipiendis uacantem, eundemq; ad undecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret. duplici enim labore unius sæculi spatium occupasti, incertum reddēdo discipulusne, an præceptor esses laudabilior.

De Sophocle.

Sophocles quoque, cum rerum natura gloriosum certamen habuit, tam benigne ille mirifica opera sua exhibendo, quàm illa opibus eius tempora liberaliter suum ministrando. propè enim centesimum annum attigit. sub ipsum transitum ad mortem Oedipode coloneo scripto, qua sola fabula omnium eiusdem studij poetarum præripere gloriam potuit. idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit στοᾳ ὂν sepulchro patris, quæ retuli insculpendo.

De Simonide poeta.

Simonides uero poeta octogesimo anno, & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur, nec fuit iniquum illum uoluptatem ex īgenio suo diu percipere, cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

De Solone.

Nam Solon quanta industria flagrauerit, & uersibus cõplexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & supremo uitæ die confirmauit, qđ assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, fatis iam pressum caput erexit. Interrogatusq́; quapropter id fecisset, respondit, ut cum istud quicquid est, de quo disputatis, percæpero, moriar. Migrasset profecto ex hominibus inertia, si eo animo uitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

De Themistocle.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit, per summam nanque iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulo ante deuicerat, confugere coactus, prius, quàm in conspectum eius ueniret, persico sermoni se assuefecit, ut laborem parta commendatione regijs auribus familiarẽ, & assuetum sonum uocis adhiberet.

De Cyro, & Mithridate.

Cuius utriusque industriæ laudem duo reges partiti sunt Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & uiginti gentium, quæ sub regno eius erãt, linguas ediscendo. ille ut sine monitore exercitum salutaret, hic, ut eos, quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE OCIO. Cap. VIII.

Ocium, quod industriæ, & studio maxime cõtrarium uidetur, præcipue subnecti debet. non quo euanescit uirtus, sed quo recreatur.

alterum enim etiam inertibus uitandum, alterum strenuis quoque interdum appetendum est. Illis ne proprie uitam inertem exigant, his, ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

De Scipione, & Lelio.

P*ar uere amicitiae clarissimum Scipio, & Lelius, tum amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate, ut actuosae uitae iter aequali gradu exequebantur, ita animum quoque remissioni communiter acquiescebant. cōstat nanque eos Caietae, et Laurenti, uagos litoribus conchulas, & calculos lectitasse, idq́; se P. Crassus ex socero suo Q. Scaeuola, qui gener Lelij fuit audisse saepenumero praedicauit.*

De Scaeuola.

S*caeuola autem quietae remissionis eorum certissimus testis, optime pila lusisse traditur. quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat. Aleae quoque, & calculis uacasse interdum dicitur, cum bene, ac diu iura ciuium, et cerimonias deorum ordinasset. ut enim in rebus serijs Scaeuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat. quem rerum natura continui laboris patientē esse non finit.*

Externa. De Socrate philosopho.

I*dq́; uidit, cui nulla pars sapientiae obscura fuit, Socrates. ideoq́; non erubuit tunc, cum interposita arundine cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est.*

De Homero poeta.

H*omerus quoque ingenij caelestis uates non aliud sensit, uehementissimis Achillis manibus canoras fides aptādo, ut earū militare robur leni pacis studio relaxaret.*

QVANTA SIT VIS ELOQVENTIÆ. Cap. IX.

Potentiam uero eloquentiæ, & si plurimum ualere animaduertimus, tamen sub proprijs exemplis, quo.s.uires eius testatiores fiant, recognosci conuenit. De Valerio.

Regibus exactis plebs discedens à patribus, iuxta ripā fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit, eratq; non solum deformis, sed etiam miserrimus reipu. status à capite eius cætera parte corporis pestifera seditione diuisa. ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanq; populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, Senatui subiecit. i. urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

De M. Antonio.

Quæ etiam Marianos, Cinnanosq; mucrones ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerunt. missi enī à sæuissimis ducibus milites, ad M. Antoniū obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iā, & uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt, quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facundiæ steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. quam disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostiū qdē qsq̄ occidere sustinuit? qui modo uocem eius ad aures suas uoluit admittere. De Iulio Cæsare.

Diuus quoque Iulius q̄ cœlestis numinis, tam etiam hu

mani ingenii perfectissimum columen, uim facundiæ propriæ expressit, dicendo in accusatione. C. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc eloquentia questa est. cuius facta mentione, quoniã domesticũ nullum maius adiecerim exemplum, peregrinandum est.

Externa. De Pisistrato.

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditus est, ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterent, cum presertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erant cõciones, alterius disertiores, quo euenit, ut alioqui prudentissima ciuitas, libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

Pericles autẽ fœlicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora pceptore summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit. egit enim illam urbem, et uersauit arbitrio suo. Cumq; aduersus uoluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiã uiri perstringere cupiebat, tamẽ in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare. inq; animis eorum, qui illũ audierant, quasi aculeos quosdã relinqui pdicabat.

De quodam sene.

Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adulescentuli interesset. idemq; iuuenis Pisistratum decrepitum iam concionantem audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, caueri illum ciuem oportere, quod Pisistrati orationi simillima eius

ſtret oratio nec hominem aut æſtimatio eloquij, aut morum augurium feſellit, Quid enim inter Piſiſtratū, & Periclem interfuit? niſi quod ille armatus, hic ſine armis tyrannidem geſſit.

De Hegeſia philoſopho.

Quantum eloquentia ualuiſſe Hegeſiam Cyrenaicum philoſophum arbitramur? qui ſic mala uitæ repræſentabat, ut eorum miſeranda imagine audientium pectoribus inſerta, multis uoluntariæ mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideoq; à rege Ptolemæo ulterius hac de re diſſerere prohibitus eſt.

QVANTVM MOMENTVM SIT IN pronunciatione, & apto motu corporis. Cap. X.

Loquentiæ autem ornamenta in pronunciatione apta, & conuenienti motu corporis cōſiſtunt. quibus cum ſe inſtruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipſa, inuadendo. horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

De C. Graccho.

Sed propoſiti fides in pſonis illuſtribus exhibeatur. C. Gracchus eloquentiæ, quàm propoſiti fœlicioris adoleſcens, quoniam flagrantiſſimo ingenio cum optime rempub. tueri poſſet, perturbari impie maluit, quoties apud populum concionatus eſt, ſeruum poſt ſe muſicæ artis peritū habuit, qui occulte eburnea fiſtula pronunciationis eius modos formabat, aut nimis remiſſos excitando, aut plus iuſto concitatos reuocando. quia ipſum calor, atque impetus actionis attentum huiuſce

temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De Q. Hortensio.

Q. *autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens penè plus studij in eodem laborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaque nescires utrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur. sic uerbis oratoris aspectus, & rursus aspectui uerba seruiebant. constat Æsopum, Rosciumq; ludicræ artis pitissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, ut foro petitos gestus, in scenam referrent.*

De M. Cicerone.

N*am M. Cicero quantum in utraque re, de qua loquimur, momenti sit, oratione quã pro Gallo habuit, significauit. M. Callidio accusatori exprobrando, quod præparatum sibi à reo uenenum testibus, chirographis, q̃stionibus, probaturum affirmans, remisso uultu, & languida uoce, & soluto genere orationis usus esset. pariterq; & oratoris uitium detexit, & causæ periclitantis argumenta adiecit. totum hunc locum ita claudendo tu istud M. Callidi nisi fingeres, sic ageres?*

Externa. De Demosthene.

C*onsentaneum huic Dhemosthenis iudicium. qui, cum interrogaretur, quidnã esset in dicẽdo efficacissimum, respondit* ὑποκρισις. *Iterum deinde, & tertio interpellatus idẽ dixit, penè totum se illi debere confitẽdo.*

De Æschine.

R*ecte itaque Æschines, cum propter iudicialem ignominiam relictis Athenis Rhodium petisset, atque ibi rogatu ciuitatis suam prius in Ctesiphontem, deinde De-*

mosthenis pro eodem orationem clarissima, & suauissima uoca recitasset, admirantibus cunctis utriusque co luminis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis, quid si inquit, ipsum audissetis? tantus orator, & modo tam infestus aduersarius sic inimici uim, ardoremq; dicendi suspexit, ut se scriptorum eius parũ idoneum lectorem esse prædicaret. expertus acerrimum uigorem oculorum, terribile uultus pondus, accommodatum singulis uerbis sonum uocis, efficacissimos corporis motus. ergo & si operi illius adijci nihil potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, q̃ auditur.

QVAM MAGNI EFFECTVS ARtium sint. Cap. XI.

Effectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre uoluptatis, protinusq;, & quam utiliter excogitatæ sint, patebunt, & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo.

Sulpitij Galli maximum in omni genere litterarum recipiendo studium plurimum reipubli. profuit. Nam cum L. Pauli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subito Luna defecisset, eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset, de cœli ratione, & syderum natura peritissime disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaque illi inclytæ Paulianæ uictoriæ liberales artes Galli aditum dede

runt, quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset, imperator Ro. uincere hostes non potuisset.

De Spurina.

Spurinæ quoque in consectandis deorum monitis efficacior sciẽtia apparuit, ꝗ̃ urbs Romana uoluit. p̃dixerat C. Cæsari, ut proximos. xxx. dies, quasi fatales caueret, quorum ultimus erat idus Martiæ. Et cum forte mane uterque in domum Caluini Domitij ad officiũ conuenisset, Cæsar Spurinæ, ecquid scis idus Martias iam uenisse? & is. ecquid scis illas nondum præteryße? abiecerat alter timorem tanꝗ̃ exacto tempore suspecto, alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. utinam aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.

Externa. De Pericle.

Sed ut alienigena scrutemur. cum obscurato repente Sole inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerentur, interitum sibi cœlesti denũciatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à p̃ceptore suo Anaxagora pertinentia ad Solis, & Lunæ cursum acceperat, disseruit. nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est.

De Alexandro Rege.

Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, et fingi à Lysippo tantummodo uoluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet uisentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. præter cætera enim pfectißime artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur, qđ stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium re

præsentans, ut non tanq̃ exprobratum uitium, ita tanq̃ certam, propriamq; dei notam decore significans.

De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui uisa pictura equæ, binnitum edere coactus est, & canum latratus aspectu picti canis incitatus, taurusq; ad amorem, & concubitum aneæ uaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim uacua rationis animantia arte decepta miremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam uideamus.

QVÆDAM NVLLA ARTE EFFICI POSSE. Cap. XII.

Caeterum natura, quemadmodum sæpenumero æmulam uirium suarum artem esse patitur, ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis. xij. deos pingeret, Neptuni imaginem, quàm poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quo tendebant, nequiuerunt.

De Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchantem tri-

stem, mœstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentantem Menelaum circa aram statuisset, caput Agamemnonis inuolendo, non'ne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura eius, aruspicis, & amici, & fratris lachrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

De alio Pictore.

Atque ut eiusdem studij adijciam exemplum, præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione uementem, modo non uiuum labore industria sua comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra tenebatur. indignatione deinde accensus spongiam omnibus imbutam coloribus fore iuxta se positam apprehēdit, & eam ueluti corrupturus opus suum tabulæ illisit, quam fortuna ad ipsas equi nares directam desyderiū pictoris coegit explere. Itaque quod ars adumbrare non ualuit, casus imitatus est.

SVÆ QVENQVE ARTIS OPTImum & authorem esse, & disputatorem.

Cap. XIII.

Quæ autem artis unumquenque & authorē, & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

De Quinto Scæuola.

Q. Scæuola clarissimus legum uates, & certissimus, quotiescunque de iure prætorio consulebatur, ad Furium, et Casselliū, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat. quo quidem facto moderationem suam

magis commendabat, quàm authoritatem minuebat. ab his negocium aptius explicari posse confitendo, quotidiano eius usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia uerecunde, & aliena callide æstimantur.

De Platone Philosopho.

Platonis quoque eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit, qui conductores sacræ aræ modum, et formam eius, secum sermonem conferre conatos, ad Euclidē Geometrē ire iussit. scientiæ eius cedens, īmo professioni.

De Atheniensibus, & de Philone.

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa. est enim illud opus & impensa, & elegantia uisendum, cuius architectum Philonem ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, q̄ arti tribueret.

De quodam Artifice.

Mirifice & ille artifex, qui in opere suo moneri se à sutore de crepida, & ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere uetuit.

DE SENECTVTE. Cap. XIIII.

Senectus quoque ad ultimum sui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris uiris conspecta est. separatim tamen & proprium titulum habeat, ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, et nostra ornata mentio defuisse existimetur, & simul spe diuturnioris uitæ quasi adminicula quædam dentur, quibus insistens, alacriorem se respectu uetustæ fœlici-

tatis facere possit, tranquillitatemq; saeculi nostri, qua nulla unquam beatior fuit, subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanae conditionis terminos prorogando.

De M. Valerio Coruino.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit, cuius inter primum & sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt, suffecitq; itegris uiribus corporis non solum speciosissimis reipu. ministerijs, sed et exactissimae agrorum suorum culturae, & ciuis et patrisfamiliae optabile exemplum. De Metello.

Huius uitae spatium aequauit Metellus, quartoq; anno post consularia imperia senex admodum Ponti. Maxi. creatus, tutelam cerimoniarum per duos & uiginti annos, neque ore in uotis nuncupandis haesitante, neque in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Q. Fabio Maximo.

Quintus autem Fabius Maxi. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam aetate id adeptus, quae utraque tempora si in unum conferantur, facile saeculi modum expleuerint.

De M. Perpenna.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit, septemq; tantummodo, quos Censor Collega Lucij Philippi legerat è patribus C. reliquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior. De Appio.

Appij uero aeuum clade metirer, qnia infinitum numerũ annorum orbatus luminibus exegit, nisi quattuor filios, quinque filias, plurimas clientelas, rem deniq; pu-

blicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. Quinetiã fessus iam uiuendo, lectica se in curiam deferri iussit, ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hũc ecæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est prouidere?

De Liuia Rutilij, De Terentia Ciceronis, & Clodia filia Auli.

Muliebris etiam uitæ spatium non minus longum in cõ pluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit, Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimum, & Terentia Ciceronis tertium et centesimũ, et Clodia Auli filia quindecim filijs ante enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

De Masinissa rege Numidiæ.

Iungam his duos reges, quorum diuturnitas reipubli. nostræ fuit utilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modum excessit, regni spatium sexaginta annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. constat eum quemadmodum Cicero refert libro, quem de senectute scripsit, nullo unquam imbri, nullo frigore, ut caput suum ueste tegeret, adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem uestigio perstare solitum, non ante moto pede, quàm consimili labore iuuenes fatigasset, ac si qđ agi a sedente oporteret, toto die sæpenumero nullã in partem conuerso corpore in solio durasse, ille uero ẽt exercitus equo isidẽs, noctẽ diei plerunq; iungendo duxit, nihilq; oĩno ex ijs operibus, quæ adulescens sustinere assueuerat, quo minus

senectute ageret, omisit. Veneris etiam usu ita semper uiguit, ut post sextum & octogesimum annum filium generaret, cui Methymato nomen fuit. terram quoque, quam uastam, & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit.

De Gorgia Leontino Philosopho.

G *orgias etiam Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij uirorum præceptor sua sententia fœlicissimus. Nam cum centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere, qa nihil, inquit, habeo, q̄p senectutem meā accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterum sæculum ingressus, neque in hoc q̄relam ullam inuenit, neque in illo reliquit.*

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico.

B *iennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed fœlicitate non inferior. siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incōmodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.*

De Arganthonio Gaditano.

A *rganthonius autem Gaditanus tandiu regnauit, quandiu etiam ad satietatem uixisse abunde foret. Octoginta enim annis patriam suam rexit, cum ad imperium sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt authores. Asinius etiam Pollio non minima pars Ro. styli, in tertio historiarum suarum libro, centum illum & triginta annos expleuisse commemorat. & ipse numerosæ uiuacitatis haud paruum exemplum.*

De Æthiopibus, & Indis.

H *uius regis consumationem annorum minus admirabilem*

bilem faciunt Aethiopes, quos Herodotus scribit centesimum & trigesimum annum transgredi, & Indi, de quibus Ctesias quidem tradit.

De Epimenide Cnosio.

Et Epimenides Cnosius, quem. Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos uixisse.

De quibusdam Epiorum.

Hellanicus uero ait quosdam ex gente Epiorum, quae est pars Aetoliae, ducentos explere annos, eiq; subscribit Damiates hoc amplius firmans Litorium quendam, ex his maximarum uirium, staturaeq; praecipuae .ccc. annum cumulasse.

De Dandone quodam.

Alexander uero in eo uolumine, quod de illyrico tractu composuit, affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cuius περὶ γῆς ... legitur. Is enim latinorum regem octingentis uitae annis donauit, ac ne pater eius parum benigne acceptus uideretur, ei quoq; sexcentos assignauit annos.

DE CVPIDITATE GLORIAE. Ca. xv.

Gloria uero unde oriatur, aut cuius sit habitus aut qua ratione debeat comparari, & an melius à uirtute uelut non necessaria negligatur uiderint ij, quorũ in contemplandis huiusmodi rebus, cura teritur, quibusq; ẽt quae prudenter animaduerterunt facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis authores & authoribus facta sua reddere cõtentus, q̃ta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.

Val. Max. &

De Superiore Africano

Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monimentis Corneliæ gentis collocari uoluit quod ingenio eius opera sua illustrata indicaret, non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusq;, terrarum orbis summum culmen arx capitolina possideret, eorum extingui memoriam non posse, si tamen illis litterarum quoq; lumen accessisset, magni æstimans, Vir homerico, q̃ rudi, atq; impolito pconio dignior.

De Decimo Bruto.

Similiter honoratus animus erga poetam Accium Decimi Bruti suis temporibus clari ducis extitit, cuius familiar cultu, & prōpta laudatione delectatus, eius uersibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

De Pompeio Magno.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus, qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit, beneficium per se amplum accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, ut nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, quàm inchoaret.

De L. Sylla.

Lucius autem Sylla, etsi ad neminem scriptorem animum direxit, tamen Iugurtha ab Occho rege, ad Marium perducto, totam sibi laudem cupide asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur, scalptam illam traditionem haberet & quantus postea? ne minimum quidem gloriæ uestigium contempsit.

De Scipione, & quodam equite.

Atq;, ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subne-

ctam, Scipionem, dona militaria ijs, qui strenuam operam ediderant, diuidentem, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit, eoq; se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paulo ante seruisset, uiolaretur ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis, inquit donum uiri diuitis, quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, uultum demisit, Idem, ut audiuit Scipionem dicentem. Imperator te argenteis armillis donat alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur. illa uero & à claris uiris interdum ex humillimis rebus petita est.

De Q. Fabio.

Nam quid sibi uoluit Caius Fabius nobilissimus ciuis? qui cum in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ consulatibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrimæ deerat. cæterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunq; illum laborem suum, silentio obliterari noluit, uidelicet Phidiæ secutus exemplum, qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit, qua conuulsa tota operis colligatio solueretur.

Externa. De Temistocle.

Sed melius aliquo, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus quem ferunt stimulis uirtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentē, quærentibus quid ita eo tēpore in publico uersaretur, respōdisse, quia me tropbæa Militiadis, de somno excitant.

Marathon nimirum animum eius, & Arthemesium & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda ta ci/tis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cum in ter/rogaretur, cuius uox auditu illi futura esset gratissima, dixit, eius, à quo artes meæ optime canerentur. dulcedi/ne gloriæ penè adiecit gloriam.

De Alexandro rege.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxar/cho comiti suo ex authoritate Democriti præceptoris, in numerabiles mundos esse referenti. Heu me, inquit, mi/serum, quod nec uno quidem adhuc sim potitus. angu/sta homini possessio gloriæ fuit, quæ deorum omnium do micilio sufficit.

De Aristotele philosopho.

Regis, & iuuenis flagrantissimæ cupiditati similem Ari stotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is namq; Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat. molesteq; postea ferens titulum eorum sic alij cessisse, proprio uolumine quibusdam rebus insi stens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ uerecundia teneret dicerem dignum philosophum cu/ius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderen tur. Cæterum gloria ne ab his quidem q contemptum eius introducere conantur, negligitur. quoniam quidem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adijciunt, ut quod professione eleuant, usurpatione memoriæ consc/quantur. Sed qualiscunq; horum dissimulatio, proposi/to illorum longe tolerabilior est, qui dum æternam me moriam assequerentur, etiam sceleribus innotescere no

ducitarunt. De Pausania.

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri, nam cum Hermoclem percunctatus esset, quonammodo subito clarus posset euadere, atq; is respondisset, si illustrem uirum aliquem occidisset, futurum ut gloria eius ad ipsum redundaret, continuo Philippum interemit. & quidem quod petierat assecutus est. tam enim se pa icidio, quàm Philippus uirtute notum posteris reddidit.

De quodam, qui propter gloriam incendere noluit templum Dianæ.

Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega, inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere uellet, ut opere pulcherrimo consumpto, nomen eius per totum terrarũ orbem diffunderetur. quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. ac bene consuluerant Ephesij decreto memoriam teterrimi hominis abolendo, nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

QVAE CVIQVE MAGNIFICA contigerunt. Cap. XVI.

Candidis autem animis uoluptatem præbuerunt in conspicuo posita, quæ cuiq; magnifica merito contigerunt. quia æque premiorum uirtus atq; honorum contemplatio iudicanda est, ipsa Natura nobis alacritatem subministrante, cum honorem industrie appeti, & exolui grate uidemus. Verum & si mens hoc loco protinus ad angustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur, melius cohibebitur. quoniam cui ascensus

in cœlum patet, quanuis maxima, tamen debito minora sint, quæ in terris tribuuntur.

De Superiore Africano.

Superiori Africano consulatus citerior legitimo tempore datus est, quod fieri oportere, exercitus Senatum litteris admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscriptorum authoritas, an militum consilium adiecerit. toga enim Scipionem ducē aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt. cui quæ in uita præcipua assignata sint, & longum est referre, quia multa, & non necessarium, quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaque, quod hodie quoque eximium eius memoria capit, adijciam. Imaginem in cella Iouis Optim. Maxi. positam habet, quæ quotiescunque munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est, inde petitur, uniq; illi instar atrij capitolium est. Tam hercle, quàm curia superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratum ordinem, qui utilissimum reipu. senatorem, tantumnon semp secum habitare uoluit. omnibus numeris uirtutis diuitē, magisq; suo merito, q̃ fortunæ beneficio magnum, cuius prius consilio, q̃ Scipionis imperio est deleta Carthago.

De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris à Scipione quoque Nasica oboritur. eius namque manibus, & penatibus nondū quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte accersitam deam excipi uoluit, quia eodem oraculo præceptum erat, ut hæc mysteria matris deum, à sanctissimo uiro præstarentur. explica totos fastos, constitue omnes currus triumphales, nihil tamen in eorum principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus ex candidato aedilitatis, Consulem fecit, eundemq́; cum quaestorijs comitijs suffragator. Q. Fabij Maximi fratris filij, in campum descendisset, Consulem iterum reduxit. Eidem senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniã dedit. Atq; haec neq; ciui cupido, neque senatori ambitioso, quemadmodum non solum uitae eius seuerissimus cursus, sed etiã mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De M. Valerio.

M. quoque Valerium duabus rebus insignibus Dij pariter, atque ciues speciosum reddiderunt. Illi cum quodam Gallo comminus pugnanti coruum pugnatorem subijcientes, ij tertium & uigesimum annum ingresso, consulatum largiti. quorum alterum decus uetustae originis optimi hominis gens Coruina amplexa cognomen usurpat, alterum summo subiungitur ornamento, tam celeritate, q̃ principio consulatus gloriando.

De Q. Scaeuola.

At ne Quinti quidem Scaeuolae, quem L. Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris. qui Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuit, ut senatus deinceps in eam prouinciam iuris magistratibus, exemplum, atque formam officij Scaeuolam decreto suo proponeret.

De C. Mario.

Inhaerent illi uoci posterioris Africani, septem C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi ad rogum enĩ usq; gaudio exultauit, q. cũ apud Numãtiã sub eo duce

stipendia equestria mereretur, & forte inter cœnam quidam Scipionem interrogasset siquid illi accidisset, quemnam respu. æque magnum habitura esset imperatorem respiciens se supra ipsum cubantem, uel hunc dixit quo augurio perfectissima uirtus, maximam orientem uirtutem uiderit, ne certius, an efficacius acciderit, perpendi uix pōt. illa nimirum cœna militaris speciosissimas tanta in urbe Mario futuras cœnas ominata est. Postquam Cimbros ab eo deletos initio noctis nuncius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquam Dijs immortalibus apud sacra mensæ suæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla, & noua gesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, litterarum monimentis obstrepitur. Eques Ro. proconsul in Hispaniam aduersus Sertorium pari imperio cum pio Metello principe ciuitatis missus est. non dum illum honorem auspicatus bis triumphauit. Initia magistratuum à summo imperio cæpit. tertium consulatum decreto senatus solus gessit. De Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, & gentibus, plurimisq; ciuitatibus & prædonibus unum duxit triumphum.

De Q. Catulo.

Q. etiam Catulum Po. Ro. uoce sua tantumnon ad sydera usq; euexit, Nam cum ab eo pro rostris interrogaretur, si in uno Pompeio Magno omnia reponere perseuerasset, absumpto illo subiti casus incursu, in quo spem esset habiturus, summo consensu acclamauit, in te. uim honorati iudicij admirabilem. siquidem Magno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum sylla-

barum spatio inclusum Catulum æquauit.

De M. Catone.

Potest & M. Catonis è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tyberis, memorabilis uideri, cui naue egredienti Consules, & cæteri magistratus, & uniuersus. S.P.Q.R. officij gratia præstò fuit. nō quod magnum pondus auri, & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumen adduxerat, lætatus.

De L. Martio.

Sed nescio an præcipuum sit L. Martij inusitati decoris exemplum. quem equitem Ro. duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu uictoriaq; Hasdrubalis lacerati, ducem legerunt, quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta, nullum ambitionis locum relinquebat.

De Sulpitia.

Merito commemorationi uirorum Sulpitia Seruij Paterculi filia Q. Fuluij Flacci uxor adijcitur, quæ, cum senatus libris sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordiæ simulachrum consecraretur, quo facilius uirginum, mulierumq; mens à libidine, ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

Externa. De Pythagora.

Cæterum quia sine ulla diminutione, Romanæ maiestatis externa quoq; insignia respici possunt, ad'ea transgrediamur. Pythagoræ tanta ueneratio ab auditoribus tributa est, ut quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarent, quinetiam interpellati ad red-

dendam causam, hoc solum respondebant. αὐτὸς ἔφη. Magnus honos, sed schola tenus. Illa urbium suffragijs tributa est.

De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, ut senatum ipsorum, qui mille hominum numero constabat, consilijs suis uti pateretur. opulentissimaq; ciuitas tam frequenter ueneratæ post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quamq; illa urbs uiguit, & dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cultus est.

De Gorgia Leontino.

Gorgiæ uero Leontino studijs litterarum ætatis suæ cunctos præstanti, adeo ut primus in conuentu poscere, qua de re quisq; audire uellet, ausus sit, uniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum cæterorum ad id tempus auratas collocasset.

De Amphiarao.

Eadem gentis summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam, cõditionemq; templi redigendo, atq; inde oracula capi instituẽdo eius cineres idem honoris possident, quod pythicæ Cortinæ, quod Aheno Dodonæ, quod Hammonis frõti datur.

De Beronice.

Beronices quoq; non uulgaris honos, cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est. cum ad Olympia filium Euclce certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita fratribus eandẽ palmam assecutis latera eius cingentibus.

DE LVXVRIA. Cap. I.

Landum etiam malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est, quàm ui-
b tare, operi nostro inseratur. non quidē, ut ullum honorem recipiat, sed ut seipsam recognoscens ad pœnitentiam impelli possit. iungatur illi libido, quoniā ex eisdem uitiorum principijs oritur, neque aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

De C. Sergio Orata.

C. Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit, q̃ impensa leuibus initijs cœpta, ad suspēsa calidæ aquæ tantumnon æquora penetrauit. Idem uidelicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumq́; diuersos greges separatis molibus includendo, ut ulla tam sæua tempestas incideret, qua non oneratæ mensæ uarietate pisciculorum abundarent. Ædificijs etiam spatiosis & excelsis, deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore usu conchyliorum frueretur. ubi, dum se publicæ aquæ cupidius immergit, Considij Publicani iudicium nactus est. in quo L. Crassus eduersus illum causam agens, errore amicum suum Considium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu caritururm ostreis. nanque ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum. Huic nimirum magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suum,

quàm bonorum suorum hæredem relinquere debuit. non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem, quē constat cantu commendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrime abijcere cupientem quorum alterius senis, alterius adulescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt. neq; enim ullum finitur uitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, censibusq; edendi, atq; bibendi uoluptas reperta est.

De Mulieribus Romanis.

Vbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus Rex Macedoniæ deuictus, licentioris uitæ fiduciam dedit. quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebant. quia his nec ueste uarij coloris uti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passibus nisi sacrificij gratia uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, ut ius per continuos uiginti annos seruatum aboleretur. nec enim prouiderunt sæculi illius uiri, ad quem cultum tenderent insoliti cœtus, pertinax studium aut quo se usq; effusura esset legum uict ix audacia. quod si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas & ibecillitas mētis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studi

um ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre. cum tẽporum superiorum & nominis, & animi excellentes uiros, in hoc priscæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapsos uideam, idq; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, & L. Crasso.

Cn. Domitius, L. Crasso collegæ suo altercatione orta obiecit, quod columnas hymettias in porticu domus haberet, quem cum continuo Crassus quanti ipse domum suam æstimaret, interrogaret, atq; ut respondit sexagies sestertio, quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio, inquit, Domitius. Tunc Crassus, uter igitur luxuriosior est ego ne qui decem columnas C. millibus numum emi? an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi immemorem, Annibalis, iamq; transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem, & quanto tamen insequentium sæculorum ædificijs, & nemoribus augustiorem ritum introduxerunt, atq; inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continẽtiam retinere maluerunt.

De Metello Pio.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius tunc, cum in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris, & thure excipi patiebatur? cum attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cum palmata ueste conuiuia celebrabat? & demissas q; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite reci

piebat? & ubi ista? non in Graecia, neque in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat, sed in horrida, & bellicosa prouincia, cum praesertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituum oculos lusitanis telis perstringeret. adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. patet igitur, quàm celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adulescentia priscos mores uidit, senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit. Siquidem forum nostrum & patris grauissimum supercilium, & filij sexcenties sestertium aeris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaq; eodem tempore, & in ijsdem penatibus diuersa saecula habitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

De P. Clodio.

P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abūdauit? in quo ut euidentur incesti crimine nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & adulescentium nobilium magna summa emptae mercedis loco iudicibus erogatae sunt. quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici nescias primum quem detestere, an qui istud corruptelae genus excogitauit, an qui pudicitiam sequestrem periurij fieri passi sunt, an qui religionem stupro permutarūt.

De Gemello Tribunitio.

Aeque flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius uiator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello & Scipion Consulibus, ac Trib. Ple. magno cum rubore ciuitatis comparauit. lupa

nari enim domi suæ instituto. Mutiam, & Fulviam tum à patre, tum à viro utranq; inclytam, & nobilem puerum Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ corpora ludibrio temulentæ libidinis futuram. epulas Consulibus & Tribunis non celebrandas, sed uindicandas

De Catilina.

Verum præcipue Catilinæ libido scelesta. nam uesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum unum impedimentum uideret, quo minus nuptijs inter se iungerentur: filium, quem & solum, & ætate iam puberem habebat, ueneno sustulit, protinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogauit. eodem deinde animo ciuem, quo patrem egerat, filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit.

De Annibale.

At campana luxuria, perquam utilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum .n. armis Annibalem illecebris suis complexa, uincendum Romano militi tribuit. Illa uigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti uino, unguentorum fragrantia, ueneris usu lasciuiore ad somnum, & delitias euocauit. ac tum demum fracta, & contusa punica feritas est, cum Seplasia ei, & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo his uitijs fœdius? Quid etiam damnosius? quibus uirtus atteritur, uictoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animiq; pariter, & corporis uires expugnantur. adeo ut nescias ab hostibus'ne, an ab illis capi perniciosius habendum sit.

nubere coegit.postea deinde filia eius per uim sur/prata ipsam dimisit,ut uacuum locum nuptijs puellæ faceret.

De Populo Ægypti.

C onsentaneus igitur regibus suis gentis ægyptiæ popu/lus.qui ductu Archelai aduersus A.Gabinium mœni/bus urbis egressus,cum castra uallo,atque fossa cinge/re iuberet,uniuersus succlamauit,ut id opus publica pecunia faciendum locaretur.quapropter delitijs tam enerues animi,spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

De Cyprijs.

S ed tamen effœminacior multitudo Cypriorum, qui re/ginas suas mulierum corporibus uelut gradibus con/structis,quò mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebant.uiris enim,si mo do uiri erant,uita carere,quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit.Hæc est societas uitiorum lasci ui uultus,& nouæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato uultu affluentis,perq; uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

DE CRVDELITATE. Cap. II.

c Rudelitatis uero horridus habitus, trucu/lenta species,uiolenti spiritus, uox terribilis, omnia minis,& cruentis imperijs referta. cui silentium donare,incrementum est adijce re.etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugilla/tionis quidem frenis fuerit reuocata? ad summam, cum penès illam sit timeri, penes nos sit odisse.

De L.Sylla.

L.Sylla,quem neque laudare,neq; uituperare quisq̃ satis

digne potest, quia dum quærit victorias. Scipionem se Populo Roma. dum exercet, Annibalem repræsentavit. egregie nanque authoritate nobilitatis defensa, crudeliter totam urbem, atque omnes Italiæ partes, ciuilis sanguinis fluminibus inundauit, quattuor legiones cõtrariæ partis fidem suam secutas, in publica uilla, quæ in martio campo erat, nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit. quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures recæperunt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis uehere coactus est.

Quinque millia prænestinorum spe salutis, per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quattuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit. uidelicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant, etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorem conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit, quasi parum cædibus uirorum satiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium est, abscissa miserorum capita modo nõ uultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri uoluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario pratore gessit, quem per ora uulgi ad sepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, non prius uita priuauit, quàm oculos infœlicis erueret, & singulas corporis partes confrin

geret. Vix mihi uerisimilia narrare uideor. At ille etiã M. Pletorium, quod ad eius supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactauit. nouus punitor misericordiæ. apud quem iniquo animo animo scelus intueri scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? minime. Nam C. Marij, cuius & si postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alueum sparsit. en quibus actis fœlicitatis nomen asserendum putauit.

De C. Mario.

Cuius tamen crudelitatem C. Marij inuidia leuat. nã & ille nimia cupiditate persequendi inimicos iram suam nefarie distrinxit, C. Cæsaris Consularis, & Censorij nobilissimum corpus, ignobili sæuitia trucidãdo, & quidem apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum. id enim malorum miseriæ tunc reipublicæ deerat, ut Varij Cæsar piaculo caderet. penè tanti uictoriæ eius nõ fuerunt, quarum oblitus plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit. Idem caput M. Antonij abscisum suis manibus inter epulas per summam animi, ac uerborum insolentiam aliquandiu tenuit, clarissimiq; & ciuis, & oratoris; sanguine contaminari mensæ sacra passus. Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum recentis cædis uestigijs aspersum recæpit.

De Damasippo.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet. Itaque memoria eius licentiore accusatione perstringitur. cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt. Carbonisq; Aruinæ trun-

cum corpus patibulo affixũ gestatum est. ideo aut flagitiosissimi hominis prætura nullum, aut reipubli. maiestas nihil potuit.

De Munatio Flacco Romano.

Munatius enim Flaccus Pompeiani nominis acrior, q̃ probabilior defensor, cum ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensium obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos muris præcipitauit, fœminas quoq; citatis nominibus uirorũ, qui in contrarijs castris erant, ut cædes coniugum suarum cernerent, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentum humo ĩfigi, alios superiactos pilis excipi iussit. quæ auditu etiã intolerabilia, Romano iussu, lusitanis manibus administrata sunt. cuius gentis præsidio Flaccus uallatus, diuinis operibus, uecordi pertinacia resistebat.

Externa. De Carthaginiensibus.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginiẽses Atilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua undique præacuti stimuli eminebant, inclusum, uigilantia pariter, & continuo tractu doloris necauerunt. tormenti genus indignum passo, authoribus dignissimum. Eadem crudelitates usi in milites nostras, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt, ut earum carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent, tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

De Annibale.

Horum dux Annibal, cuius maiore ex parte uirtus sæuitia constabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, ut æque terrestrium scelestum Carthaginiensium copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat, paria fratrum, & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat. neque ante sanguine explebatur, quàm ad unum uictorem, omnes redegisset. iusto ergo illum odio uerumtamen tardo supplicio Senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad uoluntariam mortem cōpulit.

De Rege Mithridate.

Tam hercle, quàm Mithridatem regem qui una epistola octoginta millia ciuium Romanorum in Asia per urbes negociandi gratia dispersa iteremit, tantæq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed nō inulto cruore respersit. quoniam cum maximo cruciatu ueneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos authore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

De gentis Thraciæ regina.

Numulisintis Diogiridis filiæ Thraciæ regis, & si minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas narrandam, tamen rabies sæuitiæ facit. cui neque uiuos homines medios secare, neque parentes liberorum uesci corporibus nefas fuit.

De Ptolemæo rege Ægypti, & de Cleopatra.

Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulo ante libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum, idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore & uxore susstulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit, pedes eius preciosos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos pro munere natalicio matri misit, perinde quasi ipse cladis, quam illi inferebat expers. ac non infœlicior, quod in communi orbitate Cleopatram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. adeo cæco furore summa quæq; efferuescit crudelitas, cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cum animaduerteret, quanto sui odio patria teneretur, timori remedium sceleri petiuit, quoque tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute Gymnasium armis & igni circundedit. omnesq́; qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

De Ocho dicto Dario.

Ochus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, nequem ex coniuratione, quæ septē magos cū eo oppresserat, aut ueneno, aut ferro, aut ulla ui, aut inopia alimentorum necaret, crudeliorem mortis rationem excogitauit. quæ hos iunctos sibi, non perrupto uinculo religionis tolleret. septum enī altis parietibus locum cinere compleuit, suppositoq; tigno prominente, benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, è quo somno sopiti, in illā insidiosam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

A prior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas. qui Ocham sororem, atque eandem socrum uiuam capite defodit, & patruum cum centum et amplius filijs, ac nepotibus uacua area destitutum iaculis confixit, nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere uidebat. De Atheniensibus.

C onsimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensium indigno gloriæ suæ decreto Aeginensium iuuentuti pollices abscidit. Vt classe potens populus, in certamen maritimarum uirium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

De inuentore Ænei Tauri.

S æuus etiam illi Ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent, quam, qui a calamitosis deesse uoluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

De Hetruscis.

A t ne Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda, qui uirorū corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atque constricta, ita ut singulæ membrorum partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur. amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

S icut illi Barbari, quos ferunt mactatarū pecudum intestinis, & uisceribus egestis, homines inserere, ita ut

nationis memor, hac triumphi gloriæ intenta. Sed ne-scio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic uincere.

De Figulo.

Ardentis spiritus uirum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt C. autem Figulum mã-suetissimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quod illum bis patri suo datum meminerat, cũ ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa uenissent, omnes dimisit, præfatus, omnes consulere scitis Consulem facere nescitis, dictum grauiter, & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum.

De Patricijs Romanis.

Nam quis Populo Roma. irasci sapienter potest? itaq; ne illi quidem probandi quanuis factum eorum nobilita-tis splendore protectum sit, qui, quod Cn. Flauius hu-millimæ quondam sortis præturam adeptus erat, offen-si annulos aureos sibimet ipsis, & phaleras equis suis detractas abiecerunt, doloris impotentia tantumnon luctum profecto testati. talis ira motus aut singulorum, aut paucorum aduersus populum uniuersum, multitu-dinis autem erga principes, ac duces eiusmodi.

De Iuuenibus Romanis, & Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex La-tinis, & campanis uictoriam in urbem referenti, cum seniores omnes lætitia ouantes occurrerent, iuniorum nemo obuiam processit, quod filium adulescentem for-tissime aduersus imperium suum præliatum securi per-cussum occidisset miserti sunt æquales nimis, aspe pu

nici, nec factum eorũ defendo, sed iræ uim indico, quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere ualuit. Eademq; tantum potuit, ut uniuersum Populi Roma. equitatum à Fabio Consule ad hostium copias persequendas missum, cum & tutò et facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret.

De Appio Claudio Consule.

Illa uero etiam Appio duci, cuius pater, dum pro Senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat infensum exercitum faciendo, uoluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties uictoriæ uictrix, congratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De Eodem, & Popu. Roma.

Age quàm uiolenter se in pectore uniuerso Popu. Rom. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Pletorio primipili centurioni data est? præteritis Consulibus Appio, quod obstitisset, quo minus ære suo alieno succurreretur, & Seruilio, quod susceptam causam suam lãguido patrocinio protexisset. Negas efficacem iram, cuius hortatu miles summo imperio platus est? quæ quidem non proculcauit tantum imperia, sed etiam gessit impotenter.

De Metello.

Nanque Metellus cum utranque Hispaniam Consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, post quam cognouit Q. Pompe. Consulem inimicum suum succes-

forem sibi mitti, omnes, qui modo militiam uoluerunt fi-
nire, dimisit, commeatus petentibus, nec causis excussis,
nec constituto tempore, dedit. horrea, custodibus remo-
tis opportuna rapinæ præbuit. Arcus, sagittasq; creten
sium frangi, atque in amnem abijci iussit, elephantis
cibaria dari uetuit, quibus factis, ut cupiditati suæ in-
dulsit, ita magnifice gestarum rerum gloriam corru-
pit, meritumq; honorem triumphi hostium, quàm iræ
fortior uictor amisit.

De L. Sylla.

Quid Sylla, dum huic uicio obtemperat, non'ne multo
alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum eroga-
uit? Puteolis enim ardens indignatione, quod Grani-
us princeps eius coloniæ pecuniam à decurionibus
ad refectionem Capitolij promissam, cunctatius daret,
animi concitatione nimia, atque immoderatæ uocis
impetu conuulso pectore, spiritum cruore, ac minis mi-
stum euomuit. Nec senio iam prolapsus, utpote sexage
simum ingrediens annum, sed alita miserijs Populi Ro
mani impotentia furens, igitur in dubio est Sylla'ne
prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neque ab igno-
tis exempla petere iuuat, & maximis uiris exprobra
re uitia sua uerecundiæ est. cæterum cum propositi fides
excellentissima quæque complecti moneat, uoluntas
operi cedat, dum præclara libenter probando, necessa-
ria narrandi conscientia non desit.

Externa. De Alexandro rege.

Alexandrum iracundia sua propemodum cœlo diri-
puit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret,

nisi Lysimachus Leoni obiectus, & Clytus hasta tra-iectus, & Calisthenes mori iussus, quia tres maximas uictorias, totidem amicorum iniustis cædibus uictor edidit.

De Amilcare.

Quàm uehemens deinde aduersus Populum Romanum Amilcaris odium? Quattuor enim pueriles ætatis filios intuens eiusdem numeri Catulos Leoninos, in perniciem imperij nostri alere se prædicabat. digna nutrimenta, quæ in exitium patriæ suæ, ut euenit conuerterentur.

De Annibale.

E quibus Annibal manare adeo patris uestigia subsecutus est, ut eo exercitum in Hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante octo annorum natus, altaria tenens iuraret, se cum primum per ætatem potuisset, acerrimũ hostem Popu. Roma. futurum, ut pertinacissimis, precibus istantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. in puerili pectore tantum uis odij potuit. sed in muliebri quoque æque multum ualit.

De Semiramide Regina Babylonis.

Nanque Semiramis Assyriorum regina, cum ei circa cultum capitis occupatæ nuciatum esset Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eã expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in potestatem suam redegit. Quo circa statua eius Babylone posita est illo habitu, quoad ultionem exigendam celeritate præci-

piā tetendit.

DE AVARITIA. Cap. IIII.

P Rotrahatur etiam in medium Auaritia latentium indagatrix lucrorum manifestæ prædæ auidissima uorago, nec habendi fructu fœlix, & cupiditate quærendi miserrima.

De M. Crasso, & Q. Hortensio.

Cum admodum locupleti L Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Græcia, subiecisset, eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ uiros M. Crassum, et Q. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruisset, quamquam euidens fraus erat, tamen uterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. quantam culpam quàm leuiter retulit. lumina curiæ, ornamenta fori, qđ scelus uindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati authoritatibus suis texerunt?

De Q. Cassio.

Verum aliquanto maiores uires in Q. Cassio exhibuit, qui in Hispania Silium, & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At qs dubitet si alterum tantum daretur, iugulum quoque suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

De L. Septimuleio.

Cæterum auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia possedit, qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per urbem pilo fixum ferre sustinuit, quia Opimius Consul auro id se repensurum

dixerat. sunt qui tradunt, liquato plumbo eum, cauati partem capitis, quo ponderosius esset, expleße fuerit il- le seditiosus, bono perierit exemplo, cliētis tamen scele sta fames in has usq; iacentis iniurias esurire non de- buit

De Ptolemæo Rege Cypriorum.

O dio merito Septimuleij Auaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum risu prosequenda. nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se ui deret, & ideo omni pecunia imposita nauibus, in al- tum peocessisset, ut classe perforata suo arbitrio periret, & ut hostes præda carerent, non sustinuit mergere au rum, & argentum, sed futurum suæ necis premium do mum reuexit. proculdubio hic non possedit diuitias, sed à diuitijs possessus est. titulo rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA, ET IMPOTEN- TIA. Cap. V.

De M. Fuluio Flacco.

A Tq; ut superbia, quoq; & impotentia incon- spicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Cō sul Marci Planci Hipsei collega, cum perni- ciosissimas reipublicæ leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum, qui ci- uitatem mutare uoluissent, ægre compulsus est, ut in cu riam ueniret. deinde partim monenti, partim oranti se- natui, ut incœpto desisteret responsum non dedit. Tyran nici Consul spiritus haberetur, si aduersus unum sena- torem, hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius am-

plissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est.

De M Druso Tribuno.

Quae à M. quoq; Druso Tr. pl. per summam contumeliam uexata est. parum enim habuit L. Philippum Consulem. quia se interpellare concionantem ausus fuerat, obtorta gula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum adeo uiolenter in carcerem precipitem egisse, ut multus è naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cum senatus ad eum misisset, ut in curiam ueniret, quare non potius, inquit, ipse in Hostiliam propinquam Rostris ad me uenit? piget adijcere quod sequitur. Tribunus Senatus imperium despexit, Sanatus Tribuni uerbis paruit.

De Cn. Pompeio.

Cn. autem Pompeius quàm insolenter egit? qui balneo egressus ante pedes suos prostratum Hipseum ambitus reum, & nobilem uirum, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa uoce proculcatum Nibil enim eum aliud agere quàm ut conuiuium suum moraretur, respõdit. & huius dicti cõscius securo animo cœnare potuit. Ille uero etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat, in maxima quoq; reorum, & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blãditijs statũ reip. temperando.

De M. Antonio.

Tetrum facto pariter, ac dicto M. Antonij conuiuium. Nam cum ad eum triumuirum Cesetij Rufi senatoris caput allatum esset, auersantibus id cæteris, propius admoueri iussit, ac diu, diligenterq; consyderauit. cunctis deinde expectantibus quid nam esset dicturus,

balneo lauabatur, hic diuerso foro utebatur. quem morem Capuæ aliquandiu retentum C. quoque Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA. Cap. VI.

Occultum iam, & insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur, cuius efficacissimæ uires sunt mētiri, ac fallere. fructus in aliquo admisso scelere consistit tum certus, cum crudelitatem nefarijs uinculis circundedit, tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quā illa laudis consequitur. De Tatio Sabino.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiam uirginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam, Tatius, ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactus, quæ in sinistris manibus gerebant. erant autem his armillæ, & annuli magno ex pondere auri. loco potitum agmen Sabinorum puellam premium flagitantem armis obrutam necauit perinde, quasi promissum, ꝙ ea, quæ læuis gestauerant, soluit. Absit rep̄hensio, quia impia proditio celeri pœna uindicata est.

De Ser. Galba.

Seruius quoque Galba summæ perfidiæ. Trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim uendidit. quo facinore maximam cladem

barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

De Cn. Domitio.

C *n. autem Domitium summi generis, & magni animi uirum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coegit. Iratus nanque Bituito regi Aruernorum, quod tum suam, tum etiam Allobrogum gentem se etiam tum in prouincia morante ad Q. Fabij successoris sui dextrã confugere hortatus esset, per colloquij simulationem accersitum, hospitioq; exceptum uinxit, ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factum Senatus neque probare potuit, neque rescindere uoluit, ne remissus in patriam Bituitus, bellum renouaret. Igitur eum Albã custodiæ causa relegauit.*

De Q. Seruilio Cepione.

V *iriati etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit in amicis, quod eorum manibus interemptus est in Q. Seruilio Cepione Consule, q̃ is sceleris huius author, impunitate promissa fuit, uictoriamq; non meruit, sed emit.*

Externa. De Carthaginiensibus.

V *erum ut ipsum fontem perfidiæ contemplemur, Carthaginienses Xanthippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo punico bello usi fuerant, & quo iuuante Atilium Regulum ceperant, simulantes sese domum reuehere, in alto merserunt. Quid tanto facinore petentes? an ne uictoriæ eorum socius superesset? extat nihilo minus & quidem cum opprobrio, quem sine ulla gloriæ iactura, inuiolatum reliquissent.*

De Annibale.

A *nnibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis uesti*

mentis urbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos uapore, & fumo balnearum strangulando, & Acerranorum senatum eadem ratiōe extra mœnia euocatū in profundo puteorum abijciendo non'ne bellum aduersus Popu.Roma. & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendacijs, & fallacia quasi p̄claris artibus gaudens? Quo euenit, ut alioqui insignē nominis sui memoriam relicturus in dubio maior'ne, an peior uir haberi deberet, poneret.

DE VI, ET SEDITIONE, ET DE Populo Romano. Cap. VII.

SEd, ut uiolentiæ. & seditionis tam togatæ, q̄ etiam armatæ facta referantur, L. Equitium, qui se Gracchi filiū simulabat, tribunatumq́; aduersus leges cum L. Saturnino petebat, à Mario quintum consulatum gerente in publicam custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. Idemq́; Q. Metellum Censorem, quod ab eo tanquā Gracchi filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmantem tātummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus unum in Sardinia stipēdia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse. nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri, cum interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus cōsulatum, & censurā tetēdit, principesq́; suos oī petulātiæ genere uexauit. Verū sana hæc tm̄modo, illa ēt cruēta seditio. populus. n. Mu

miũ competitorẽ Saturnini, nouem iã creatis tribunis, unoq; loco cãdidatis duobus restante, ui prius in ædes priuatas compulit, extractum deinde interemit, in cæde integerrimi ciuis facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

De Certis creditoribus, & L. Cassio.

Creditorum quoque consternatio, aduersum Sẽpronij Asellionis prætoris urbani caput, intolerabili modo exarsit, quem quia causam debitorum susceperat, concitati à L. Cassio Tribu. Ple. pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; tabernacula latitantem, prætextatum discerpserũt. detestanda fori conditio, sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

De Militibus L. Syllæ, & morte Gratidij.

Cum C. Mario lege sulpitia prouincia Asia, ut aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam Consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt, proculdubio indignati, quod à summo imperio, ad eũ, qui nullo in honore uersaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? pro Consule istud tam uiolenter exercitus, illud aduersus Consulem.

De Militibus Cn. Pompeij, & morte Q. Põpeij.

Q. enim Pompeium Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pompe. quem aliquandiu iuita ciuitate obtinebat, cotẽdere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt, tantumq; scelus curia castris ce-

dere se confessa, inultum habuit.

De quodam exercitu, & morte C. Carbonis.

Ille quoque exercitus nefarie uiolentus, qui C. Carbonē fratrem Carbonis ter Consulis ꝑpter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem præfractius, & rigidius astringere conatum, priuauit uita, satiusq; duxit maximo scelere coinquinari quàm prauos, ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE. Cap. VIII.

Temeritatis etiam ita subiti, ut uehemētes sunt impulsus. quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi ualent.

De superiore Africano.

Quàm enī temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Siphacem traiecit in unius Numidæ infidis ꝑcordijs suam pariter, & patriæ salutem depositurus? Itaque exiguo momento, maximæ reipu. casus fluctuatus est, utrum interfector, an captiuus 1
Scipio Siphacis fieret.

De C. Cæsare.

Nam C. Cæsaris anceps conatus, etsi cœlestium cura protectus est tamen uix, sine horrore animi referri potest si quidem impatiens legionū tardioris à Brūdusio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersæ ualetudinis conuiuio egressus, maiestate sua seruili ueste occultata, nauiculam conscendit è flumine, ac maris adriatici sæua tempestate fauces petijt, protinusq; in altum dirigi iusso nauigio, multum, ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

De militibus Albani Ducis.

A ge illa q̃ execrabilis militũ temeritas? fecit enim ut A. Albinus nobilitate, moribus, honorum omnium consũmatione, ciuis eximius, propter falsas, et inanes suspitiones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur, quodq; accessionem indignationis non recapit, oranti, atq; obsecranti duci, à militibus causæ dicendæ potestas negata est. Externa. De Annibale Carthaginiensi.

I taq; minus miror apud trucem, & sæuum Annibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori fuisse, qui à Petilia classe Africam repetens freto appulsus, dũ tam paruo spatio Italiam, Siciliamq; inter se diuisas nõ credidit, ueluti insidiosum cursus rectorem iteremit postea diligentius ĩspecta ueritate, tunc absoluit, cum eius innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti, atq; æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua, tam memoriæ Pelori, q̃ punicæ temeritatis, ultra, citraq; nauigantium oculos collocata indiciũ est. De Atheniensibus.

I am Atheniensium ciuitas ad uesaniam usque temeraria, quæ decem imperatores suos, et quidem à pulcherrima uictoria uenientes, capitali iudicio exceptos necauit, quod militum corpora, sæuitia maris interpellante sepulturæ mandare non potuissent, necessitatem puniens, cum honorare uirtutem deberet.

QVANTVM VALET ERROR. Ca. IX.

T Emeritati proximus est error. quemadmodũ ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit, quia non sua sponte, sed uanis concita-

us imaginibus, culpæ se implicat. qui quàm late in pectoribus hominum uagetur, si complecti coner, uitio, de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

De errore Popu. Roma. in C. Eluium.

C. *Eluius Cinna Tribu. Ple. ex funere C. Cæsaris domũ suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem sæuire se existimabat, iratus ei, quod cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefarie raptum, impiam pro rostris orationem habuisset, eoq; errore propulsus est, ut caput Eluij perinde, atque Cornelij circa rogum Cæsaris fixum iaculo ferret. officij sui, & alieni erroris piaculum miserabile.*

De C. Cassio.

N *am C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coegit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituũ apud Philippos uarium, ipsisq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur, quonam in statu res M. Bruti essent, dum crebros excessus uiæ petit, quia tenebrarum obscuritas, hostes'ne, an commilitones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans, finire uitam properauit, cum & castra hostiũ inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent.*

De Titinio Centurione.

T *itinij uero non obliteranda silẽtio uirtus. qui oculis paulisper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lachrymas, & si imprudens,*

inquit, imperator causa tibi mortis fui, tamen, ne id ipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superq; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit, ac permisto utrisque sanguine, duplex uictima iacuit pietatis haec, erroris illa.

De Satellitibus regis Veientum.

Caeterum falsa opinatio nescio, an praecipitem iniuriam Laertis Tolumnij Veientum regis penatibus intulerit, nam cum in tesserarū prospero iactu per iocum collusori dixississet, occide, & forte legati Romanorum interuenissent, satellites eius errore uocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE VLTIONE. Cap, X.

Vltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt. qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes, quos latius complecti non attinet.

De Tribu Pollia.

Tribu. Pleb. M. Fuluius ad populum de Thusculanis retulit, quod eorum consilio ueliternos, priuernatesq; rebellaturos diceret, qui cum coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent, accidit, ut reliquis tribubus salutarem sententiam secuti sola Pollia iudicaret, oportere publice eos uerberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona uenire. quam ob causam Popilia tribus, in qua plurimū postea Thusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem unq̄ candidatum Polliae tribus fecit magistratum, ne ad eā ullus honor suis suffragijs perueniret, quae illis uitā, ac

libertatem quantum in ipsa fuit, ademerat. illam uero ultionem & senatus, & consensus omniũ approbauit.

De Vltione Romanorum in Adrianum.

Cum Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant, sordido imperio uexasset. iccircoq; ab his uiuus esset exustus, nec quæstio ulla in urbe hac de re habita, nec querela uersata est.

Externa. De Regina Tomyri, & Beronice.

Claræ ultionis utraque Regina & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in utrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrãs illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens. Et Beronice, quæ Laodices insidijs intercæptum sibi filium grauiter ferens, armata currum conscendit, persecutaq; satellitem regium crudelis operis ministrum nomine Ceneũ, quoniam hasta nequicq̃ petierat, saxi ictu prostrauit, ac super eius corpus, actis equis inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

De morte Iasonis.

Iasonem thessalum Persarum regi bellum inferre parantem, an satis iusta ultio absumpserit, ambigua æstimationis est. Taxillo enim Gymnasiarcho à quibusdam iuuenibus pulsatum se conquesto, permisit, ut aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret quo posteriore uindicta uso, qui uapulauerant, Iasonem interfecerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. cæterum paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est, quoniam opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quã-

tum in effectu Alexandri reponebatur.

DICTA IMPROBA, AVT FACTA *scelerata.* Cap. XI.

De Tullia.

Nunc quatenus uitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur. unde autem potius q̃ à Tullia ordiar? quia tempore uetustissimum, conscientia nefariũ, uoce monstri simile exemplum est. Cum carpento ueheretur, & is, qui iumenta agebat, succussis frenis constitisset, repentinæ moræ causam requisiuit, et ut comperit corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacere supra id duci uehiculum iussit, quò celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij ueniret. Qua tam impia, tanq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam uicum cognomine sceleris commaculauit.

De Fimbria.

N*on tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum, sed si per se æstimetur, utrunque audacissimum. id egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur, quem postq̃ ex uulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit, interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morum, satis digna laudatio reddi non posset, respondit, obiecturum se illi qd parcius corpore telum recepisset, licentiã furoris ægræ reipu. gemitu prosequendam.*

De L. Catilina.

L. uero Catilina in senatu M. Cicerone incendium ab ipso

excitatum dicente, sentio, inquit, et quidem illud si aqua nō potero, ruina extinguam, quem quid aliud existime mus, q̃ conscientiæ stimulis actum, simulachrum à se i-choati parricidij peregisse.

De Magio Chilone.

C onsternatum etiā Magij Chilonis amentia pectus, qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum sua manu eri-puit. uetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes indi gnatus aliquos sibi amicorum ab eo pferri. urbem enim à Mitylenis quò se contulerat repetentem, in Athenien sium portu pugione confodit, protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ trucidanda tetēdit. amicitiæ hostis. diuini beneficij interceptor. publicæ religionis, q ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.

De C. Turanio.

H anc crudelitatem, cui nihil adijci posse uidetur, C. Tu-ranius atrocitate parricidij superauit. Nanque triumui-rum partes secutus, proscripti patris sui prætorij, & or nati uiri latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agno sci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis uita, & incrementis q̃ de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an impera-toribus satisfaceret, iterrogare eos cœpit, è quibus unus ab illo inquit, quem tātopere diligis demonstratus no stro ministerio, filij indicio occideris, protinusq; pectus eius gladio traiecit. collapsus itaque est. infœlix autho re cædis, q̃ ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Annalis.

C uius facti acerbitatem L. Tullius Annalis fortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filij descendens,

proscriptum se cognosceret, ad clientem suum confugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. siquidem per ipsa uestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

De Vxore Vitij Sallaßi.

N e Vitius quidẽ Sallassus proscriptus parum amari exitus quem latentem uxor interficiendum, quid dicam, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantummodo manus abest? Illud autem facinus quia externum tranquilliore affectu narrabitur.

Externa. De duobus fratribus filijs regijs.

S cipione Africano patris, & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante, duo regij filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt, pollicitiq; sunt ibi se de regno praeliaturos, quò spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cum Scipio monuisset, ut uerbis contendere, quàm ferro dimicare mallent, uter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis uiribus fretus in amẽtia perstitit, initoq; certamine pertinacior impietas fortunae iudicio, morte mulctata est.

De Mithridate.

M ithridates autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit. in quo quis aut homines ullos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit, pro admiratione habetur.

De Sariastre filio Tigranis regis.

Quanquam quid hoc quasi inusitatum illis gentibus mire

mur? cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Harmeniæ regem, ita cum amicis consenserit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem sorberent. uix ferrent pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.

De Quodam, qui interficere uoluit Octauianum Augustum.

Sed quid ego ista consector, aut quid in his immoror? cum unius paricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, quã ualido affectu rapior. Quis enim amicitiæ fide extincta, genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo execrationis debitæ, satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet efferatæ Barbariæ immanitate truculentior habenas Romani imperij, quas princeps, parensq; noster salutari dextera continet, capere potuisti? Haud te cõpote furoris in suo statu mundus mansisset. Vrbem à Gallis captam, & trecentorũ inclytæ gentis uirorum strage fœdatam alliensem diẽ, & oppressos in Hispània Scipiones, & Thrasimenũ lacum, & Cannas, bellorumq; ciuilium domestico sanguine manantes furores, amentibus propositis furoris tui repræsentare, & uincere uoluisti? Sed uigilarunt oculi deorum. sydera suum uigorem obtinuerunt. aræ, puluinaria templa, præsenti numine uallata sunt. Nihil quod pro capite Augusti, ac patria excubare debuit, torporem sibi permisit, & in primis author, & tutela nostræ incolumitatis Iuppiter, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberen-

tur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax ualent leges. synccrus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autem haec uiolatis amicitiae foederibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua popu. Ro. uiribus obtritus, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quae meretur supplicia, pependit.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS. Cap. XII.

Vmanae autem uitae conditionem, praecipue primus, & ultimus dies continet, quia plurimum interest, quibus auspicijs incohetur, & quo fine claudatur. ideoq; eum demum foelicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prospere, & reddere placide contigit. Medij temporis cursus prout fortuna gubernaculum rexit, modo aspero, modo trãquillo motu peragitur, spe semper minor, dum cupide uotis extenditur, & fere sine ratione consumitur. Nam & si eo bene uti uelis, etiam parum amplissimum efficies numerum annorum, multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas uitã, q̃ approbes? sed ne longius euager, eorum mentionem faciam, qui non uulgari genere mortis absumpti sunt.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulmine ictus cum tota domo conflagrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, ut columẽ urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à ciuibus decorari posset, caelesti flamma in eadem conditione redactum, ut eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulchrum haberet.

De Duabus Mulieribus.

Vix uerisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamen idem ualuit. Nunciata enim clade, quæ ad lacum Thrasimenum inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, cōplexu eius expirauit, altera cum falso mortis filij nuncio mœsta domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum, quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

De M. Iuuentio Talua Consule.

Sed minus miror, quod mulieres. M. Iuuentius Talua Consul collega Tiberij Gracchi Consulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis litteris decretas ei à senatu supplicationes, nunciantibus intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit. quem quid aliud q̃ nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

De Q. Catulo.

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus Cimbrici triumphi, cum Mario particeps à senatu datus, sed exitus uiolentioris. nanque ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoq; igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit cuius tamdira necessitas maximus marianæ gloriæ rubor extitit.

De L. Cornelio Merula.

Qua tempestate reipub. Lucius quoq; Cornelius Merula Cōsularis et Flamen Dialis, ne ludibrio īsolentissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario uenis incisis cōtumelio se

mortis denunciationem effugit, sacerdotisq; sui sangui-ne uetustissimi foci maduerunt.

De Herennio Siculo.

A cer etiam, & animosus uitae exitus Herenij Siculi, quo C. Gracchus, & aruspice, & amico usus fuerat: nam cum eo nomine in carcerem duceretur, in poste illiso capite in ipso ignominiae aditu concidit, ac spiritum deposuit, uno gradu à publico supplicio, manuq; carnificis citerior.

De C. Licinio.

C onsimili impetu mortis C. Licinius Macer uir Praetorius Calui pater repetundarum reus, dum sententiae dicerentur, in Manianum conscendit. siquidem cum M. Ciceronem, qui id iudicium cogebat, praetextam ponentem uidisset, misit ad eum qui diceret, se non damnatum, sed reum perijsse, nec sua bona hastae posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore, & faucibus coartatis, incluso spiritu poenam morte praecurrit, qua cognita re Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticae damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. fortis huius mors. illorū perridicula.

De Cornelio Gallo, & Tito Aetherio.

C ornelius enim Gallus Praetorius, & Titus Aetherius eques Rom. inter usum puerilis Veneris absumpti sunt; quanquam quorsum attinet eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanae ratio abstulit? fine nanque uitae nostrae uarijs, & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant, cum magis in tempus mortis incidant, quā

ipsam

ipsam mortem accersant.

Externa. De Coma fratre Diogenis.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu, qualis in primis Comæ, quem ferunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium Consulem Ennã, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cum de uiribus, & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit, innixusq; genibus, cõpresso spiritu inter ipsas custodum manus, inq; conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit. Torqueant se miseri quibus extingui, quàm superesse utilis est, trepido, & anxio consilio, quanam ratione uita exeant quærentes. ferrum acuant, uenena temperent, laqueos apprehendant, uastas altitudines circunspiciant, tanquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, ut corporis, atq; animi infirmo uinculo cohærens societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima finem sui reperit. Enimuero minimo studio retinendum bonum. cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentia concussa dilabi potuit.

De Eschylo Poeta.

Eschyli uero poetæ excessus quemadmodum non uoluntarius, sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia mœnibus urbis in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit super quem Aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis uacuum) perinde, atq; lapidi eam illisit, ut fractæ testudinis carne uesceretur, eoq; ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

De Homero Poeta.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur, qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus positam soluere nō potuisset, dolore absumptus creditur.

De Euripide poeta.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita. sicut illi excessus illustrium poetarum & moribus, & operibus indignissimi.

De Sophocle.

Sophocles ultimæ iam senectutis, cum in certamen tragœdiam dimisisset, ancipiti sententiarum euentu diu sollicitus, aliquando tamē una sentētia uictor, causam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

Philemonem autem uis risus immoderati abstulit, paratas ei ficos, atq; in conspectu positas Asello consumente, puerum ut illum abigeret, inclamauit: qui cum iam comestis omnibus superuenisset, quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merum Asello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

De Pindaro.

At Pindarus, cum in Gymnasio super gremium pueri, quo unice delectabatur, capite posito quieti se dedisset non prius decessisse cognitus est, quàm Gymnasiarcha claudere eum iam locum uolente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poeticæ facundiæ, & tam placidum uitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq; quem bis tantum humanae uitae modum supergressum, dum passae uuae succo, tenues & exiles uirium reliquias foueret. unius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumpsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus, pares fecit.

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset, fretus uiribus, accessit ad eam, insertisq; manibus diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit, eumq; cum tot Gymnicis palmis lacerandum feris praebuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio, & subito incursu aquae labefactata ea, ac ruente, caeteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruinae molem sustentaturus. sed pondere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulchrum habuit. Possunt ij praebere documentum nimio robore membrorum, uigorem mentis hebescere, quasi abnuente natura utriusq; boni largitionem, ne supra mortalem sit foelicitatem, eundem & ualentissimum esse, & sapientissimum.

DE CVPIDITATE VITAE. Cap. XIII.

Verum quia excessus è uita & fortuitos, & uiriles, quosdá ét temerarios oratione attigimus subijciamus nūc aestimationi enerues, & effae

minatos, ut ipsa comparatione pateat, quanto non solum fortior, sed etiam sapientior mortis interdum, quã uitæ sit cupiditas.

De M. Aquilio.

M. *Aquilius, cum sibi gloriose mortem consciscere posset, Mithridati maluit turpiter seruire, quem quis non immerito dixerit pontico supplicio, quàm Romano imperio digniorem. quoniam commisit, ut priuatum opprobrium publicus rubor existeret.*

De Cn. Carbone.

C*n. quoq; Carbo magnæ uerecundiæ est latinis annalibus. tertio in consulatu suo iussu Pompeij in Siciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus demisse, & flebiliter, ut sibi aluum leuare, priusquam expiraret, liceret. quo miserrimæ lucis usu diutius frueretur, eousque moram trahens, donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur, ipsa uerba tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur, neque relatione familiaria, quia dictu fastidienda sunt.*

De Bruto.

Q*uid Brutus exiguum, & infœlix momentum uitæ, quãto dedecore emit? quia à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat, comprehensus, non solum ceruicem gladio subtraxit. sed & constantius eam præbere admonitus, ipsis his uerbis iurauit. Ita uiuam? dabo cunctationem fati erumnosam. O iurandi stolidam fidem sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis. sanæ rationis modum expugnando, quæ uitam diligere, mortem non timere præcipit.*

De Xerxe Rege.

Eadem Xerxem regem pro totius Asiae armata iuuentute, quod intra centum annos esset obitura, profundere lachrymas coegisti, qui mihi in specie aliena, reuera suam conditionem deplorasse uidetur, opum magnitudine, quàm altiore animi sensu fœlicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

QVAM EXQVISITA CVSTODIA usi sint, quibus suspecti domestici fuerunt Cap. XIIII.

Extram nunc eos, quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quaesita est. Nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos fœlicissimus fuisse creditur, incipiam.

De Masinissa Rege.

Masinissa rex Numidarum, & Po. Ro. Amicissimus parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum uallauit. quò tam late patens imperium? quò tantus liberorum numerus? quò deniq; tã arcta beneuolentia constricta Romana amicitia? si ad haec tuenda nihil canino latratu, ac morsu ualẽtius duxit?

De Rege Alexandro.

Hoc rege infœlicior Alexander, cuius praecordia hinc amor, hinc metus torserunt. nam cum infinito ardore cõiugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens barbarum compunctum notis threicijs, stricto gladio iubebat anteire, nec prius se idem lecto committebat, quàm stipatoribus diligenter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum nec

libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa, & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota, interemit.

De Dionysio rege Syracusanorum.

A*ge Dionysius Syracusanorum tyrannus huiusce tormenti quàm longa fabula. qui duo de quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. summotis amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & à familijs locupletum electos praeualidos seruos, quibus latera sua committeret, substituit. tonsorum quoq; metu, tondere filias suas edocuit. quarum ipsarum, postquàm adultae aetati appropinquabant, manibus ferrum non ausus committere, instituit, ut candentium iuglandium, aut nucum putaminibus, barbam sibi, & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanae, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius unquam nisi excussae complexum petijt. Atq; etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte recipiebat. cum fore cubiculi extrinsecus à custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.*

DE SIMILITVDINE FORMAE.
Cap. XV.

D*E similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina praediti subtilius disputant, eorumq; alij in ea sunt opinione, ut existimét illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec*

paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui. atq; ideo plerunq; ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quæstio in ambiguo uersatur, pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.

De Vibio & Publicio Libertino simi libus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, ut permutato statu & Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certè quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in se obuertebant. Vnoquoq; speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium quasi hæreditarium ad eum penetrauit.

De Menogene Coco simili patri Pōpeij Magni.

Nam pater quoq; eius eousq; Menogenis Coci sui similis esse uisus est, ut uir, & armis ꝑpotens, & ferox animo sordidum eius nomen repellere à se non ualuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximiæ uero nobilitatis adulescens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationem uulgi sermone impactus est. quod huiusce nominis uictimario similis erat. nec illi aut modum probitas, aut respectus tot imaginum, quo minus hac contumelia aspergeretur, opitulata est.

De Lentulo, & Metello similibus histrionibus.

Generosissimus Consulatus collegio Lentuli, & Metelli fuit, qui ambo in scenam propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam assecarum cognomen Spintheris traxit, alter nisi Nepotis à moribus accepisset. Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.

De M. Messala simili Menogeni, & Curione simili Burbuleio.

At M. Messala Consularis, & Censorius, Menogenis, Curioq; omnibus honoribus abundans Burbulei ille, propter oris aspectum, hic propter parē corporis motum, uterq; scenici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis, quoniam personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur.

De Rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho unus ex æqualibus, & ipse regiæ stirpis nomine Artenio, perquam similis fuisse traditur. quem Laodice uxor Antiochi, interfecto uiro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo pinde quasi ipsum regē ægrū collocauit. Admissumq; uniuersum populum & sermone eius, & uultu consimili fefellit. crediderun tq; homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi commendari.

De Hibrea Milasio simili cuidam seruo Gymnicorum.

Hybrean autem Mylasium copiosæ, atq; concitatæ facundiæ oratorem, Gymnicorum seruo stramenta Gymnasij colligenti, tam similem ferunt, ut tanquam germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent. ita lineamentis oris, & omnium membrorum compares erant.

De quodam prætore Romano simili cuidam Siculo.

Ille uero, quem in Sicilia prætoris admodum similem fuisse constat, petulantis animi. Proconsule enim dicente mirari se quapropter sui tam similis esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset. At meus (inquit) Romam frequenter accessit. Ioco namque lacessitam matris suæ pudicitiam inuicem suspitione in matrem eius reiecta, audacius quàm uirgis, & securibus subiecto conueniebat, ultus est.

DE IIS, QVI INFIMO LOCO NATI mendacio se clarissimis familijs inserere conati sunt. Cap. XVI.

Sed tolerabilis hæc, & uni tantummodo anceps temeritas. quod sequitur impudentiæ genus nec ferendum ullo modo, periculiq; tum priuatim, tum etiam publice late patentis. Nam ut Equitium Firmo piceno monstrum ueniens relatum iam, in huiusce libri superiore parte prætercam, cuius in amplectendo Tiberio Graccho patre, euidens mendacium, turbulento uulgi errore, amplissima tribunatus potestate uallatum est.

De Herophilo Equario.

Herophilus Equarius medicus C. Marium septies Consulem auum sibi uendicando ita se extulit, ut coloniæ se ueteranorum complures, & municipia splendida collegiaq; ferre omnia patronum adoptarent. Quinetiam cum C. Cæsar Cn. Pompeio adulescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequentiæ salutatus est

quod nisi diuinæ Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obstitissent, simile uulnus resp. excæpisset, atq; in Equitio accæperat. Cæterum decreto eius extra Italiam relegatus, postquam ille cælo recæptus est, in urbem rediijt, & consilium interficiendi Senatus capere sustinuit, quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prōpti animi ad oē moliendū scelus pœnas pepēdit

De quodam, qui se fecit filium Octauiæ sororis Augusti.

Nec Diui quidem Augusti etiam num terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit, cum quidam clarissimæ, ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ, utero se genitum fingere auderet, propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde, atq; ipsius filium retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret, uidelicet, ut eodem tempore sanctissimi penates, & ueri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentiæ uelis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

De quodam qui se dicebat filium Quinti Sertorij.

Repertus est etiam qui se diceret esse Quinti Sertorij filium, quem, ut agnosceret uxor eius nulla ui compelli potuit. Quid Trebellius Calca, quàm asseueranter, se Clodium tulit? & quidem, dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit, ut uix iustis, & æquis sententijs, consternatio populi ullum relinqueret locum. illa tamen quæstione neq; calumniæ petitoris, neq; uiolentiæ plebis indicantium religio cess-

sit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla repu. potiente, in domum Cn. Assidionis erupit, filiumq; eius patrijs penatibus expulit uociferando non illum, sed se Assidionie esse procreatum. Verum postquam à Syllana uiolentia Cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente Rempu. in publica custodia spiritum posuit. Eodem præside reip. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quædam perinde, ac falsò credita esset incendio perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset, propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abijt. Idem barbarum quendam., ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat tanquam penè totius orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coegit.

FINIS.

PLVTARCHI PARALLELA E GRÆCO TRADVCTA.

VARINVS Veronensis ornatissimo uiro Iacobo Lauagnolo Salutem.

Quum te Polianum suauissime Iacobe me uero Polizeanus ager in præsentia teneat, non indignari & temporis fuer censere acerbitati non possum, quæ nostram interrumpat consuetudinem, & studiorum suauitate conditam, eam ut instauremus aliqua ex parte faciet crebra litterarum legatio, & mutua scriptorum nostrorum concursio, quibus absentes præsentes simus, & ipsa omnino musarum non mutescat humanitas. Et ut otiū tuū uel meo exēplo iners perire non finas, cuius rationem, fructumq; tibi reddere ac impertire institui, accipe breues clarorum hominum inter se contentiones à Plutarcho nostro collectas, & à me nuper in Latinum conuersas. In quibus facti nouitate mouebere, ꝙ tanta rerum gestarum, ꝙ sanè dissimillimarum similitudo plerunq; deprehensa est, ut unica duntaxat nominum indicetur facta mutatio. Gratissima certe nobis hæc erit lucubratiuncula, si ea tuo nomini, & nostræ familiaritatis memoriæ dedicata fuerit, cæteraq; iuuentus historiarum capta dulcedine conquiescet, & uehementer fuerit oblectata. Quas quidem ad res te ipsum & animi nobilitas inuitat, & aui tui splēdor accendit, qui ingenio, bonis artibus, sapientia, & uirtute insignis, non modo familiam uestram ornat, sed etiam ciuitatem uniuersam. Sin omnis uirtutis hæres

præclare facies, quum per obseruata uestigia & exempla domestica ad laudem, ad decus, ad dignitatem plenis anhelas gradibus. Vnde acceptam ab alio lucem dissemines & Veronam illustres, De ipso alias, Plutarchum uel me in Plutarcho potius audi.

Complurimi sunt qui uetustissimas historias ob rerum gestarum admirationem, fictiones & fabulamenta esse existiment. Quam obrem quum multa posterioris temporis facinora rebus Romanæ ætatis similia obtigisse comperer im, ea ipsa delegi, & priscis par nouum adieci, eorumq; nomina, qui litteris illa memoriæ prodiderunt scripta subiunxi.

De Dati.

Persarum præfectus Datis nomine cum trecentis millibus militum Marathonem, qui in Attica campus est, irrumpens, quum ibi castra locasset, indigenis bellum indixit. Quocirca spreta barbarorũ multitudine Atheniẽses quatuor creatis ducibus, Cynegiro, Polyzelo, Callimacho, & Militiade nouem milium millia eò mitũt. Collatis deinde signis, quum Polyzelus quendam humana specie augustiorem conspexisset, cæcus amisso ui su factus est. Callimachus complurimis transfixus hastilibus, q̃q̃ uitam efflasset, stetit. Cynegirus inuectam Persarum nauim detinens utraq; manu obtruncatur.

De Hasdrubale.

Hasdrubal capta Sicilia Romanis bellum indixit. Senatus itaq; Metellum imperatorem creat, qui uictorem inde reportauit exercitum. In eo bello L. Glaucus uir præcipua nobilitate, quum Hasdrubalis nauem detineret

utranq; manum amisit, uti scriptum reliquit Aristides Milesius primo rerum Sicularum, ab quo materiam Dionysius Siculus accepit.

De Xerxe.

Xerxes bellum Graeciae illaturus cum quinq; Myriadibus militum penes Artemisium anchoras iecerat. Quare perturbati Athenienses Themistoclis fratrem Agesilaum nomine speculatorem miserunt, tametsi pater Neocles eum utranq; manum amisisse per quietem uidisset. Is itaq; inter Barbaros habitu Persico constitutus quendam ex Xerxis stipatoribus nomine Mardonium interfecit. Existimauerat enim eum Xerxem esse. Cum igitur à circunstantibus captus ligatus ad regē deductus esset, eū ad solis aram immolaturū offendit, in qua dexterā imponens, cum aliquandiu uim suppliciorum, ne ullo quidem emisso suspirio tolerasset, è uinculis liberatus est, hac adiecta uoce, huius generis Athenienses uniuersi sunt, ꝙ si fidem non habes, laeuam quoq; iniiciam. Ea res cum Xerxi pauorem incussisset, seruari Agesilaum imperauit, quemadmodum in secundo rerum Persicarū Agatarchides Samius tradit.

De Mutio.

Porsena rex Tuscorum aduersus Romanos bellaturus transtyberim castra habebat. Interceptaq; quae Romā ferebatur annona eos fame urgebat. Eam ob rem confusis patribus, Mutius ordinis patricij homo, quadringentos aequales à consulibus accipiens fluuium priuato traiecit habitu. Vbi cum stipatorem quendam necessaria ducis disparientem uidisset, Porsenam ratus hominem occidit. Ductus deinde ad regem dexteram igni ma-

num imposuit, doloresq; animose dissimulans ac ridẽ inquit, solutus sum tametsi nolis barbare. Nos quadringentos esse scito, qui tuo in exercitu obuersamur ut te neci trademus. Tum rex terrore confectus pacem Romanis fecit. Sicut quarto historiarum Aristides Milesius memoriæ mandauit.

A Argiuis ac Lacedæmonijs de Thyreate agro disceptantibus. Amphictiones, ut utriq; pugnam committerent iudicarunt, & uictori ager adiudicaretur. Itaq; Lacedæmonij Othryadem. Argiui autem Thersandrum imperatores creant. His deinde pugnantibus duo ex Argiuis, Agenor & Chromius superstites uictoriam in urbem renunciant, per summam postea quietem Othryades, qui superuixerat semifractis innitens hastis, ex cæsis scuta corripiens trophæum erexit, ex proprio inscribens cruore, Ioui, in cuius potestate sunt trophæa. Dehinc orta utrinq; discordia, Amphictyones cum rei spectatores aduentassent palmam Lacedæmonijs adiudicant. Hæc ita gesta esse Chrysermus in tertio rerum Peloponnensicarum commemorat.

R omani contra Samnites bellum gerentes Posthumium Albinum imperatorem faciunt, qui ad Caudinas furcas. (Is enim angustissimus locus est) insidijs circumuentus tres legiones amisit. Ipse etiam letali uulnere acceptо cecidit nocte deinde cõcubia paululum recæpto spũ raptis ex interfectis hostibus clypeis trophæum erexit, tinctaq; cruore dextera titulũ i scripsit Romani de Sãnitibus Ioui, in cuius ptãte sunt trophæa. C. Marius deinde cognomẽto Læmargus impator eò missus cũ ad locum aduẽtasset, uiso trophæo optimũ cæpit auguriũ,

& marte collato regem captum Romam uictor transmisit. Vt tertio Italicarum rerum Aristides Milesius scripsit.

De Leonida.

P*ersis in terram Graciam cum Myriadibus quingentis aduentantibus, Leonidas una cum quingentis à Lacedæmonijs eò missus est. Et cum epularetur multitudo Barbarorum incumbit, quos ut Leonidas conspexit, prandete inquit commilitones tanquam apud inferos cœnaturi. Dehinc facto in Barbaros impetu multis confossus telis peruenit ad Xerxem, eiq́; coronam abstulit, quo mortuo Xerxes cor eius excidens pilosum inuenit. Hæc Aristides primo rerum Persicarum libro.*

R*omani bello quod contra Pœnos gerebant, quingentos duce Fabio Maximo miserunt. Collatis manibus cunctos amisit. Ipse mortifero accæpto uulnere, in Annibalem uehementi cursu concitatus ablato ei diademate prope eum opperit. Aristides Milesius ita factum esse testis est.*

C*irca Celænon Phrygiæ oppidum terræ hiatus cum aqua domos complures ipsis cum mortalibus absorpsit in profundum. Midas rex oraculo monitus, ut res eo preciosissimas conijceret. Ita enim futurum, ut terra coiret, auro & argento iniecto nihil in opis attulit. Anchurus regis filius cum nihil in uita humana preciosius anima secum ipse uersasset, datis genitori complexibus, & Timotheæ uxori equum ascendit, inq́; hiantem locum concitatus est. Postquam in unum terra redijt, auream Iouis Idæi aram eo in loco dedicauit. Huius rei testis est Callisthenes secundo Metamorphoscon*

De Tyberi.

Tyberis.

Tyberis per medium fluens forum ob Iouis iram magno dirupto aggere permultas demersit ædes. Accepto mox oraculo id desinere posse didicerunt, si preciosissimum quiddam illuc injicerent. Cæteris aurum atq; argentum injicientibus, Curtius insignis adulescẽs cum preciosissimam hominis animam intelligeret, sese in biantem terram coniecit eques, suosq; ex calamitate saluos reddidit. Aristides in xi. Italicarũ rerum refert.

De Amphiarao.

Cum duces qui Polynicem secuti sint conuiuium agerẽt, quædam aquila descendens telum Amphiarai in sublime tulit, moxq; dimisit, id autem humi fixum in laurũ uersum est. Quo in loco cum postridie dimicarent, Amphiaraus una cum curru absorptus est. Ibiq; oppidum hac etiam ætate uocatur Harma, id est currus. Id apud Trisimachum. iij. ædificiorum libro scriptũ est.

De Valerio Torquato.

Romani aduersus Pyrrhum Epirotarum regem bellum gerebant. Tum Paulus Æmylius responsum accæpit ex oraculo uictoriam raportaturum, si aram eo in loco ædificaret, ubi insignem cum curru hominem demersum aspiceret. Post tris demum dies Valerius Torquatus, sic enim in somnis fuerat admonitus, sumptis sacerdotis insignibus, nam augurali scientia præditus erat, educto exercitu, & multis ante à se interfectis à terra absorptus est. Tum Æmylius structa ibidem ara uictor euasit, ex qua uictoria. clx. turres gestantes elephantos Romam misit. Quo autem tempore superatus est Pyrrhus, ex ara ipsa eduntur oracula Ita Critolaus tertio rerum Epiroticarum meminit.

De Hercule.

Hercules florenti adhuc ætate regem Eubœæ Pyræchmē bellum Bœotijs inferentem uicit, uictumq; pullis equinis ita alligauit, ut in duas dispertiretur partes, insepultusq; iaceret. Locus adhuc Pyræchmæ pulli uocatur. Est autem penes Heraclium fluuium, ubi potantibus equis hinnitus emittitur. Quemadmodum tertio de fluminibus libro traditum est.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius rex Roma. cum Metio suffetio Albanorum rege bellum habebat, in quo prælium sæpenumero distulit, eoq; aliquando superato Albani ad epulas sese conuertunt. Epulantes adoritur, captumq; regem duobus alligans pullis discerpsit, ut Alexarchus tertio rerum Italicarum author est,

De Philippo.

Philippus cum Metonem, & Olynthum diripere cuperet, summis uiribus Sandanum fluuium traijcere conabatur, qua in re Aster Olynthius telum Philippo immisit in oculum, his uerbis inscriptum. Aster Philippo mortiferum mittit telum. Philippus amisso oculo saluus ad suos rediens enatat. Hæc quidem Callisthenes tertio rerum Macedonicarum tradit.

De Coclite.

Porsena rex Tuscorum bellum Romanis inferens trans Tyberim metatus est castra, ubi itercæpta annona Romanos fame domabat. Horatius Cocles imperator creatus pontem sublicium occupat, ut Barbarorum copijs transitum inhiberet. Cum autem à Barbarorum multitudine premeretur, militibus quos secum habe-

bat, ut pontem sublicium inciderent imperauit, quæ res transire uolentes Tuscos cohibuit. Cumq; se in fluuium deiecisset, oculum telo saucius enatauit ad suos. Hæc quidem Theotinus secundo rerum Italicarum refert.

De Althea, & Syluia.

Mars cum Althea concubuit, genuitq; Meleagrum. Vt Euripides in Meleagro scripsit. Hoc solum Plutarchi extat. Cæterum Ouidius Meta. viij. scripsit tris parcas matri partu leuatæ uisas imposuisse, igni stipitem, dixisseq; natum tantisper uicturum dum stipes duraret, eoq; dicto abisse, matrem autem stipitem extraxisse, & conseruasse donec irata filio, quòd fratri præripuisset honorem interfecti apri Calydonij, cum ipso simul filium exussit, dicente Ouidio primo trist. Vtq; cremasse suum fertur sub stipite natum Testias, & melior matre fuisse soror.

Septimius Marcellus Syluia sibi matrimonio copulata uenationi non infrequens incumbebat. Illam autem recens nuptam Mars in pastoris habitu uiolenter grauidam effecit, ac se ipse quinam foret patefecit. Deditq; hastam, in qua eius qui nasceretur inesse genesim assereret. Tuscum autem occidit Septimius. Cæterum Mamercus dijs ob fructuum ubertatem sacrificans, unam neglexit Cererem. Quæ ob id aprum immisit. Venatorum igitur collecta manu hunc leto dedit Mamercus caputq; & exuuias missum iri desponsatæ uxori curauit. Scimbrates autem & Muthias Vterini fratres puellam interemerunt. Indignatus ille, infensèq; ferens cognatos occidit. Mater uero hastam cremauit.

De Telamone, & L. Troſcio.

T elamon Æaci ex Endeide filius profectus in Eubœam etiam noctu abierat, Cumq; ſenſiſſet pater, ciuium aliquem ſuſpicatus, puellam in mare deijciendam ſtipatorum cuidam mandat. Hic miſertus uendidit, Salamina autem naue appulſa puellam ſibi Telamon comparauit, ex qua ſuſcipitur Aiax. Vt Aretades Cnidius in ſecundo Inſulanorum ſcriptum reliquit.

L. Troſcius ex Patride filiam nomine Florentiam ſuſtulit, quam Romanus Calpurnius compreſſiſſe fertur. Hanc autem pater cuidam de ſatellitio ſuo ſubmergendam tradidit. Verum puella cum miſericordiam à ſtipatore ſibi promeruiſſet, Calpurnio forte fortuna in Italiã naue adpulſo uẽditur non adeo poſt Aiacẽ enixa.

De Pauſania.

P erſis Græciam diſcurſationibus, ac prædis infeſtantibus, Pauſanias Lacedæmoniorum imperator, quinquaginta auri talenta, ut Spartam proderet à Xerxe acceperat. Quod ubi deprehenſum eſt, pater Ageſilaus uſq; ad Chalciœcæ Palladis templum filium inſectatus, coctilo latere ita templi fores obſtruxit, ut eum inedia conſumpſerit. Mater autem inſepultum eiecit. Quemadmodum Chryſermus hiſtoriarum ſecundo refert.

B ellum Romanis aduerſus Latinos erat, in eo ducem P. Decium creant. Quidam patricio genere, cæterum inops adoleſcens Caſſius Brutus nomine dicta mercede portas aperire uolebat. Verum deprehenſus ad auxiliare Palladis templum confugit. Eius pater Caſſius ſignifer, occluſis foribus necatum fame iuuenem inſepultum eiecit. Quemadmodum Clitonymus in rerum

Italicarum lib.ix.tradit. De Dario.

Darius rex Persarum apud fluuium Granicum cum Alexandro confligens, amissis Satrapis & falcatis curribus duobus ac quingentis, alterum prælium initurus erat. Ariobarzanes autem filius Alexandri misericordia commotus patrem interficere pollicitus est. Quare indignatus Darius filio caput abscidit. Quod Aretades Gnidius in tertio rerum Macedonicarum testatur.

De Bruto.

Brutus eiecto Tarquinio Superbo, consul una omnium uoce creatus est. Ille enim imperiose nimis ac tyrannice i regno uersabatur. Expulsus itaq; sese recæpit ad Tuscos, quorum ope cum bellũ Romanis inferret, filij Brutum prodere uoluerunt. Qua ex re Brutus natis caput abscidit. Id Aristides Milesius in rebus Italicis testatur.

De Epaminunda.

Thebanorum dux Epaminundas aduersus Lacedæmonios belligerabat. Instante igitur deligendorum magistratuum die relicto in exercitu filio Stesibroto, cum ne pugnaret imperasset, uenit in patriam. Lacedæmonij ut absentem Epaminundam intelligunt, adulescentem conuitijs, ut imbellem & effœminatum lacessunt. At ille grauiter ferens, paternorum immemor præceptorum mortem cõtulit, uictoriamq; reportauit. Quod ubi pater accæpit, indignatus corona imposita ceruicẽ secari iussit. Sicuti in.iij.rerum Thebanarũ Ctesiphon scribit. De Manlio.

Romani bellum aduersus Samnites habentes, Manlium cognomento imperiosum imperatorem creant. Qui postmodum comitijs cõsularibus præfectus in urbem,

filio'ne marium conferat, imperat. Id ubi Samnites per didicere iuuenem contumelijs adorti nihili pendunt. Quibus commotus adulescens fuso hoste uictor in castra rediit. Quare Manlius natum securi percuti iussit. Sicut Aristides Milesius scribit.

De Hercule.

Hercules ab Iole connubio reiectus Oechaliam diripuit, Iole sese è muro deiecit Contigit autem,'ut cum uehementes uentus amictum quasi sinum inflasset illæsa descẽderit. Ita scriptum est à Nicia Maleota.

In bello quod cum Tusco gerebatur ab Romanis, Val. Torquatus imperator cum regis filiam Clusiam nomine uidisset uxorem ab Tusco petijt, q̃minime consecutus oppidum dirupit. Clusia sese è turri deijciens tumefactis uestibus uento, ita enim suggerente Venere, factũ esse creditur, sospes ad terram delata est. Eam cum postmodum imperator uiolasset, publico decreto refragante nemine in Corsicam in exiliũ missus est. Ea est adiacens Italiæ insula. Ita scriptum est à Theophilo libro Italicarum rerum tertio.

De Metello.

Pœnis ac Siculis socia aduersus Ro. arma parãtibus Metellus imperator omnibus dijs excæpta dumtaxat Vesta sacrificium fecit. Quæ cum aduersos classi uentos immisisset. C. Iulius uates eos cessaturos dixit, si antea filiam immolasset. Ille urgentibus rebus filiam Metellã immolaturus adduxit. Dea uero adulescentem miserata, buculam supposuit, puellamq; ad Lamusium deferens sacerdotem eius, qui in eo loco colitur draconis fecit. Sic in tertio rerum Italicarum à Pytocle proditũ est. Idem de Iphigenia in aulide Bœotiæ factum esse

Meryllus primo Bœotiorum gestorum commemorat.

De Brenno.

Brennus rex Gallorum Asiam diripiens cum Ephesum aduentasset, plebeiam uirginem adamauit, quæ et cõcubitum & Ephesi proditionem pollicita est, si mundũ sibi muliebrem & manuũ ornamenta traderet. Orans igitur milites, ut in auarissimæ uirginis sinum aurum, quod gestabant immitterent, fecit, ut sub magna ui, auri uiua obrueretur. Sicuti primo rerum Gallicarum Clitophon scriptum reliquit.

De Tarpeia Virgine.

Romanis bellum contra Albanos gerẽtibus Tarpeia uirgo nobilis Capitolij custos, sese ĩ Tarpeiũ collem aditũ tradituram esse promisit, si qua ornatus gratiã ferebant monilia mercedis loco sibi tradidissent. Id ubi decreuerunt uiuentem obruerunt. Sic Aristides Milesius in libro rerum Italicarum factum affirmat.

Tegeatæ ac Pheneatæ cum diutino sese bello afflixissent, denum se uti pro summa rei tergemini fratres prælium inituri utrinq; mitterentur decernunt. Itaque Tegeatæ Rheximachi filios, Pheneatæ uero demonstrãti promiserunt. Collato Marte duo ex Rheximachi liberis ĩterfecti, tertius nõie Critolaus duos militari quadã astutia superauit. Nã cũ fugã simularet insectantes singulatim occidit. Eius aduentu cũ populus uniuersus gratularetur, sola qdem soror Demodica nullã cæpit lætitiã, pierat nanq; in eo ꝑlio spõsus ipsius Demonicus. Quo indignatus Critolaus sororẽ ĩterfecit, q cũ homicidij accerseretur, matris iteruẽtu à crimine liber euasit. Hæc quidẽ Demaratus in secũdo rerũ Arcadicarũ libro tradit.

De Curiatijs & Horatijs.

B elligerantibus aduersus Albanos Romanis tergemini delecti propugnatores. Ex Albanis quidem Curiatij. Ex Romanis autem Horatij Collato Marte Curiatij ex aduersarijs duos interficiunt qui superstes erat, simulatæ fugæ auxilio usus insectantes singulos necat. Quæ uictoria cum omnibus lætitiam attulisset, sola quidem soror minime congratulata est Horatio. Is enim Curiatium eius sponsum necĩ dederat. quocirca sororem occidit. Reus deinde cædis factus, patris precibus absolutus est. Hæc Aristides Milesius in Italicarum rerum libro.

C um in Ilio Mineruæ templum arderet, Ilus cursu concitus, demissum cœlo palladium eripuit, statimq; oculis captus est. Haud enim mortalium lumine cerni licet. Postmodum placata ira deæ pristinũ recuperauit aspectum. Vt Dercyllus in ædificiorum libro refert.

De Metello.

M etellus homo patricius suburbanum suum petens, cũ cædentes se inuicem alis coruos uidisset, augurij religione detentus Romam reuertit. Vbi Vestæ templum incensum conspicatus palladium eripuit, statimq; oculis captus est. Postmodũ deæ ira placata uisum repauit. Vt refert Aristides Milesius in rerum Italicarum libro.

I n eo bello, quod aduersus Athenienses Thraces gerebant, datum est eis oraculum sese uictores fore, modo à Codri cæde abstinerent. Codrus autem sumpto mendici habitu falcem tenens peruenit ad hostes, ubi cũ quendam mactasset, ab altero interficitur, quæ res Atheniensibus uictoriam reportauit. Huius rei auctor est So-

crates libro de Thracibus secundo.

De P. Decio.

P. Decius contra Albanos belligerans in somnis monitus est, sese Romam Romanis adepturum, si mortem opperet. In medios igitur hostes irrumpens, hostes cum multos leto dedisset, interficitur. Iidem filius Decius in bello Gallico pro salute publica occisus est. Huius rei auctor est Aristides Milesius.

De Cyanippo.

Cyanippus natione Syracusanus soli Baccho sacra facere neglexit. Iratus deus ebrietatem incussit, quæ tāta extitit, ut occurrentem in tenebris filiam Cyanem, q̃q̃ reluctantem uiolarit. Ea uero annulum surripiens nutrici commendauit. Ut uiolatoris indicium esset. Post modum cum pestilentia urbem inuasisset, ex Pythio delatum est oraculū, ut impietatis auctor liberatoribus dijs immolaretur. Ignorantibus cunctis quid portenderet oraculum, conscia rerum Cyane tractum capillis patrem mactauit, seq; super eum necandam iniecit. Ita factum esse Dositheus scribit tertio rerum Sicularum.

De Arnutio.

Cum Bacchanalia Romæ fierent, Arnutius à natiuitate hydropota dei uires floccifaciens, illius ira ebrietate captus filiam Medullinam corrupit obscuro quodam in loco. Ea uero dempto uiolatori annulo parentem agnouit. Cum maior annis facta esset intellecto flagitio patrem inebriat, & coronatum ad fulguris aram ducit, ibiq; fusis lachrymis uirginitatis insidiatorem mactauit. Ita factum scribit Aristides tertio rerum Italicarū.

De Erechtheo.

Erechtheus bellum cum Eumolpo faciens accepto responso sese uictorem futurum didicit, si filiam uictimam dijs faceret. Qua re uxori Praxitheæ communicata, puellam cæcidit. Cuius rei Euripides in Erechtheo meminit.

De Mario.

Marius Cymbrico bello profligatus, in somnio præmonitus est, ut uictoriam consecuturum si prius dijs uictimam filiam Calpurniam nomine faceret. Patriæ igitur charitati natura postposita eo facto uictoriam cōparauit. Duæ adhuc hisce temporibus in Germania aræ sunt, quæ uictoriæ tempore tubarum clangorem edunt. Cuius rei Dorotheus quarto rerum Italicarum meminit.

De Cyanippo.

Cyanippus natione Thessalus frequentissime uenatum ire consueuerat. Noua uero nupta ob magnam in syluis consuetudinem alterius mulieris concubitum suspicata euntem Cyanippum pedetentim subsecuta est. Cumq; inter densa delituisset arbusta, rerum præstolabatur euentum. At ramis forte commotis feram adesse canes suspicantes impetu facto amantissimam uiri puellam, ut brutum animal dilaniarūt. Id uero insperatum adeo facinus cum Cyanippus inspexisset mortem sibi consciuit. Hæc Parthenius poeta,

De Aemylio.

Apud Sybarim Italiæ oppidum spectatæ uenustatis adulescens Aemylius erat mirum in modum uenandi studiosus. Vxor autem nouella cum in alterius puellæ complexus ipsum ire opinaretur, in saltus egressa delitescebat. Cōquassatis antē arbusculis canes accur

ſant,& ut feram diſcerp unt, adoleſcens ſeſe ipſe interfecit. Hæc Clitonymus ſecundo rerum Sybariticarum.

De Myrrha Cinyræ filia.

Myrrha Cinyræ filia ob iram Veneris patris amore capti amoris uim nutrici detexit. Ea dominum fraudibus induxit. Vicinam enim quandam uirginem ipſius amoribus incenſam eſſe inquit. Cæterum uerecundia palàm accedere non audere. Quocirca Cinyras clandeſtinos habebat congreſſus. Olim autem quæ nam ea foret amaſiola diſcere concupiſcens, quæſito lumine cũ eam uidiſſet accepto enſe procaciſſimam inſectatur, ea Veneris miſeratione in ſui nominis arborem mutata eſt, ut Theodorus in libro Metamorphoſeon ait.

De Valeria.

Valeria Tuſculanaria ob iram Veneris Valerium patrem deperibat, remq́; nutrici communicat, quæ dolis ſubiens herum puellam quandam ex uicinis eum adamare, inquit, quæ aſpectum eius apertumq́; concubitũ uereatur. Aliquando pater poſtmodum de bacchatus lumen petijt. Nutrix uero præueniens fugiensq́; ſeſe præcipitauit filia quoque inde euadens peperit Syluanum, quem græci Aegipanem uocant. Pater quoque Valerius dolore affectus ſeſe dedit in præcipitium, ut Ariſtides Mileſius tertio rerum Italicarum ait.

De Diomede.

Direpta Troia Diomedes in Libyam tempeſtate deiectus eſt, ubi Lycus rex hoſpites Marti patri immolare cõſueuerat. Calliroe uero filia illius amore capta patrẽ

prodidit, Diomedemq; è uinculis saluum emisit. At ille spreto salutis auctore enauigat, Ea uitam laqueo finiuit. Id Iubas rerum Africanarum lib. iij. scriptum reliquit.

De Calpurnio Crasso.

C alpurnius Crassus patricij generis homo, in expeditionem Reguli socius in Massilos, ut munitissimum castellum Garetium diriperet missus est, ubi in hostium potestatem redactus Saturno immolandus destinatur. Bysaltia regis filia iuuenem ad amatum patris à se prodi ti uictorem fecit. Eo autem retro abeunte puella sibi ferro iugulum transuerberat. Ita Hesianax tertio rerũ Libycarum scriptum reliquit.

De Priamo.

P riamus filium Polydorum cum magno auri pondere ad generum Polymnestorem Thraciæ regem emisit. Hic autem cum capiundæ, ac diripiendæ urbis periculum instaret, necato puero aurum sibi adiudicat. Quæ quidem in loca cum aduentasset Hecuba, accitum uersutijs atque artibus Polymnestorem quasi aurum homini commendatura suis, & captiuarum manibus occæcauit. Hæc apud Euripidem tragœdũ scripta reperies.

De Ruscio.

S poliante Campanos Annibale. L. Imbricus filium Ruscium magnis cum pecunijs penè Valerium Bestium eius generum deposuit. Tandem cum in manus uictoris Capuam peruenisse accæpisset, Campanus ille auaritia stimulante naturæ iura transgressus, adulescentulum mactat. Postea cum Imbricus per suburbanum deambularet, filij cadauer offendit. Quocirca accitum

generum, ut occultos à se thesauros perdisceret effossis oculis cruci affixit. Hoc apud Aristidem tertio rerum Italicarum inuenitur.

De Æaco.

Aeacus filium ex Psamatha Phocum nomine habebat, quem mirifice diligebat. In eum Telamon cum simultatem gerebat uenatum educit. Comparente deinde apro Telamon misso in eum uenabulo confodit. Ob eius cædem à patre in exilium missum scribit Dorotheus primo Metamorphoseon.

De Maximo.

Maximus duos habuit filios Similium, & Rhœsum, ex quibus Rhœsum Hameria enixa erat. Hic inter uenandum sponte occiso fratre domum reuersus fortuitum fuisse euentum inquit, quod consilio perpetrarat. Pater ubi facti ueritatem agnouit filium securi percussit extorrē. Aristocles tertio rerum Italicarum scribit.

De Æolo.

Aeolus rex Tuscorum ex Amphithea filias sex & mares totidem suscepit. Machareus omnium ætate minimus unius amore incensus eam uiolauit, qua ex re cōceptus infans rem prodidit. Pater itaque filiæ mittit ensem, quo accepto ea rem flagitiosam intelligens necē sibi consciuit, idemq; paulopost Machareus fecit. Huius rei testis est Sostratus secundo rerum Tuscanicarū.

De Papyrio.

Papyrius Tolucer ducta in matrimonium Iulia Pulchra sex liberos, totidemq; fœminini sexus filias ex ea genuit. Ex his qui natu maior erat Papyrius Romanus nomine, Canuliam nomine sororem adamatam

grauidam fecit. Id ubi pater intellexit, filiæ misit ensem, quo se puella transuerberans exiuit è uita. Idem Romanus factitauit. Huius facti testis est Chrysippus primo rerum Italicarum.

De Aristone.

A riston Aristonymus Ephesius Demostrati filius genus muliebre perosus, cuidam se immiscuit asinæ, quæ suo deinde tempore puellam specie honestissimam peperit. Cui Onosceli nomen fuit. Hæc Aristocles secundo mirabilium tradit.

De Fuluio Stello.

F uluius Stellus mulierum odio equæ sese immiscuit, q̄ deinde formosam admodum peperit puellam, & tempestiue quidem Eponam appellarunt. Hoc Agesilaus tertio rerum Italicarum tradit.

De Sardianis.

S ardiani Smyrnæis belligerantes castris circa mœnia positis legatos mittunt, se non ante discessuros, quàm uxores ad coitum concessissent. Cum igitur Smyrnæi magnum ex necessitate probrum perpessuri forent, ancilla quædam honesta facie ad herum Philerchum accurrens. Mittite inquit ancillas ornatu liberali, quo facto earum defatigati coitu capti sunt. Quamobrem etiã hoc tempore apud Smyrnæos festum Dioni agitant, quem liberalem uocant, in quo ancillæ dominarum ornamenta gestant, quemadmodum Dositheus tertio rerum Lydicarum perhibet.

De Atepomaro.

A tepomarus Gallorum Regulus. Romanis belligerans non ante se cessurum inquit quàm coniuges suas ad coi

tum exposuissent. Caeterum uero consilio ancillarum seruas mittentes, ut barbaros lassos incredibili sopore captos accipiunt, erumpentes in Gallos uictoriam reportarunt. Retana siquidem (haec enim consilij author extitit) per caprificum muros ascendens consulibus signum dederat. Ex eo autem facto dies festus institutus ancillarum appellatur, ut perhibet Aristides Milesius primo rerum Italicarum.

De bello Atheniensium contra Eumolpum.

A thenienses bellum contra Eumolpum gerebant. Cum autem annonae futura inopia uideretur, Pyrander quaestor Vrbanus triticum parce suppeditans largitionem surripiebat. Populus igitur eum in proditionis suspitionem deuocatum saxis obruerunt, sicuti rerum Thraciae tertio Callisthenes commemorat.

De Cinna.

C um aduersus Gallos Romani bellum gererent anno naeq; caritas inualesceret, Cinna tritici largitionem surripiens regnum affectasse creditur, quocirca saxis obrutus est. Sicuti tertio rerum Italicarum Aristides commemorat.

De Pisistrato.

B ello Peloponnesiaco Pisistratus Orchomeniorum rex, cum nobilitatem odio insectaretur, plebis studiosus erat, quare in senatu eum necare decreuerunt. Discerptum igitur intra sinus condunt, ac solum emundant. plebeia dehinc multitudo concepta suspitione in curiam aduolat. Regis filius aetate minor nomine Tlesimachus conscius conspirationis ex curia turbam retraxit. Patrem enim supra mortalem speciē ad

Pisæum montem magna uelocitate deferri commentus est. Eaq; fraude plebem abduxit. hac in secundo rerum Peloponnesicarum à Theophilo memoriæ prodita sunt.

De Romulo.

Senatus finitimis bellis implicitus consuetam annonæ largitionem plebi subtraxit. Romulus indignatus plebi restituit, compluris ex primoribus supplicio afficiēs. Hi postmodum in senatu minutim obtruncatum intra sinum condunt. Plebs igitur cum facibus ad curiam discursans ab Aetio Proclo reuocata est, cum eius orationi fidem habuisset. Is enim primarius in ciuitate uir se Romulum in monte aspexisse dixit, qui humana augustior forma diuinitatem assecutus erat. hæc secundo rerum Italicarū ab Aristobolo memoriæ prodita sunt.

De Pelope.

Pelops Tantali, & Euryanassæ filius ducta in matrimonium Hippodamia duos ex ea liberos suscæpit, Atreum & Thyestem, ex Danaide puella Chrysippum, hunc longe magis quàm legitimos charum habebat Pelops, Hunc aliquando Laius Thebanus adamatum rapuit. Quocirca captus à Thyeste, & Atreo Laius benigne à Pelope tractatus est, quòd filium amoris causa corripuerat. Hippodomia Thyestem Atreūq; inducere conabatur, ut hi Chrysippum perinde ac regnum insidijs appeteret, mactarent, quibus negantibus Hippodamia manus cæde contaminat. Multa enim nocte sopito Laio educto eius ense Chrysippum consauciat, gladiumq; configit, quo deuocatus in suspitionem Laius ab Chrysippo semiuiuo quidem & iure fatenti ex periculo liberatus: Pelops eo sepulturæ mandato,

mādato. Hippodamiam fecit extorrem, uelut apud Dositheum in Pelopidarum libro scribitur.

De Hebio.

Hebius ex uxore Nucceria duos creauit filios, cum spectata pulchritudine Firmum nomine ex libera haberet, quem supra legitimos pater diligebat. Nuceria in priuignum maligno commota odio in eius necem filios incendebat. Quod cum hi per pietatem abnuerent ea cædem perpetrat. Multa enim nocte surrepto à stipatore gladio dormientem adulescentem letali uulnere adoritur. Relicto ibidem ense stipatori cædis suspitio iniecta est. Iuuenis autem prodita ueritate hominem saluum reddidit, tum pater humato filio mulierem in exilium eiecit, uelut apud Dositheum tertio rerum Italicarum scribitur.

De Theseo.

Theseus uerus Neptuni filius cum ex Amazone Hippolyta filium haberet Hippolytum, nouercam subinduxit Phædram Minois regis filiam, quæ priuigni amore affecta cōciliatricem misit nutricem. Ille uero relictis Athenis Troezena profectus uenationibus omne tēpus consumebat. Procacissima fœmina uoti compos minime facta contra pudicissimum adulescētem commentitias cōficit litteras, tum laqueo uitam finijt. Re credita Theseus ex Neptuno filio necem exorat. Id enim erat ex paternis uotis tertium. dehinc cum in littore obuersaretur taurus immissus à patre equos adeo reddidit attonitos, ut Hippolytum discerpserint.

De Comminio.

Comminius frater Laurentinus cum ex Aegeria nympha filium Comminium haberet, Gidicam nouercam

superinduxit, quęcum priuignum deperiret ab eo reiecta suspendio sibi spiritum intercæpit, confictis à se prius relictis epistolis. Comninius perlectis calumnijs fidem ob mulieris amorem adhibens, inde uectū in curru filium Neptunum inuocat. Is autem taurum equis ostentat, qui terrore concussi iuuenem distractum intereme runt. Dositheus tertio rerum Italicarum auctor est.

De Pestilentia Lacedæmonis.

Cum pestilentia Lacedæmonem uexaret, ex Apolline relatū est oraculū finē mali fore si quotānis generosam q̄ piam uirginē imolarēt. Dum sors Helenæ obtigisset, & ducta esset ad arā aquila quædā subito uolatu descendens correptum ensem ad armenta detulit, & supra iuuencam posuit. Quæ res ut à uirginis cæde abstineretur causa fuit. Ita factum Aristodemus ait tertio collectarum fabularum.

De Peste Valeriorum.

Pestis Valerios inuaserat, q̄bus ex oraculo commonefactis cessaturum id malum, si quotannis Iunoni uirginem mol arent, eadē semp religione manente, in sortem uocata Valeria luperca ensem corripuit, & imposita foco uirgula cū malleo ensem iuuencæ penes tēplū pascēti imposuit. Virgo igiturre ītellecta imolata iuuēca malleū arripuit. domūq; & ægrotos circū lustrans parcente ictu feriebat, cunctisq; unicuiq; uale dixisset eos exuscitauit incolumes. Quocirca & hoc tēpore mysteriū illud fieri constat. Ita factū Aristides decimonono rerum Italicarum ait.

De Philonomia.

Philonomia Nyctimi & Arcadiæ filia, dum in uenationibus cum Diana uersaretur, in Martem incidit, quia sumpta pastoris forma grauidam mulierem fecit. Ea uero ge

mellos enixa patris metu in Erymanthum eiecit infantes, qui deorum prouidentia illæsi delati ad cauam quãdam quercum aguntur, ubi cum lupa quædam lustrum haberet proprijs abiectis in fluentum catulis infantibus ubera præbuit, quod quidem Tylyphus pastor conspicatus susceptos pueros educauit ut suos. Alterum quidem Lycastum, alterum uero Partasium appellans. Hi deinde Arcadiæ regnum successione consecuti sunt. Quorum auctor est Zophyrus Byzantius tertio historiarũ.

De Amulio.

A mulius in fratrem Numitorem tyrannice affectus, filium Aenitum cum in uenatione occidisset, filiam Iliam Syluiam Iunoni dedicauit, grauidaq; ex Marte facta gemellos edidit. Re postmodum tyranno patefacta is sollicitus utrunq; in Tyberis ripam demergendum abiecit. Hi casu ad locum quempiam deferuntur, ubi nuper lupa partum ediderat, quæ proprios abijciens catulos infantes educauit. Id Faustulus pastor conspicatus puellos enutriuit. Alterum quidem Renum, alterum uero Romulum appellans. qui postea Romam condiderunt. Quorum auctor est Aristides Milesius in rerum Italicarum libro

De Ilio.

I lio capta Agamenon una cum Cassandra macti sunt. filius autem Horestes apud Strophium enutritus, postea patris interfectores supplicio affecit. ut à Pyrandro quarto rerum Peloponnensicarum scriptum est.

De Fabio Fabriciano.

F abius Fabricianus ex magni illius Fabij genere capto Tuscio, ea est primaria inter Samnites ciuitas, uictoriosam Venerẽ, q̃ summo apud illos cultu habebatur. Ro-

mam misit. Huius uxor cum speciosissimo adulescentu lo nomine Petronio Valentino *adulterium committebat. Quocirca redeuntem uirum dolore obtruncat.* Fabia *uero* Fabricianum *fratrem infantem adhuc ex urgēti liberatum periculo clàm emisit alendum. At ille cum ad ætatis uigorem peruenisset, matrem & adulterum obtruncat.* Senatus *ne res illa* Fabriciano *fraudi esset decreuit, ut ab* Dositheo *tertio rerū* Italicarū *scriptum est.*

De Busire.

B*usiris ex* Neptuno, & Anippa *creatus aduenas ficta quadam hospitalitate mactatos immolabat. Occisorum tandem ultio ob deorum iram in auctorem rediit.* Hercules*.n. cum claua adortus interemit, ut* Agathon Samius *tradit.*

De Hercule.

H*ercules cum* Gerionis *boues prr* Italiam *duceret, à* Fauno *rege susceptus est hospitio, qui* Mercurio *natus patri hospites immolabat. Is igitur* Herculem *inuadens interemptus est. ut tradidit* Dercyllus *tertio rerum* Italicarum.

De Phalaride.

P*halaris impius* Agrigentinorum *tyrannus aduentantes ad se hospites supplicio afficere, & torquere solebat.* Perillus *in laborando ære faber egregius uaccam ex ære construxit, quam ad concremandos in ea hospites tyranno donauit. At* Phalaris *dumtaxat pro tempore iustus factus in eam coniecit artificem, quæ quoties inclusus gemitum ederet, mugitum referebat. Ita in secundo de causis scriptum comperies.*

De Aruntio.

Æ*gesta* Siciliæ *oppidum est, ubi* Aemylius *censorinus crudelissimus tyrannus erat hic si quis noua quædam tormenta, & inusitatum cruciandi genus extruxisset,*

præcipuis muneribus prosequebatur. Quidam igitur Aruntius Paterculus nomine, equum ex ære fabricatum ut in eo excruciandos inijceret Aemylio donat. Ille autem tum deniq; ad æquitati cogitationem cõuersus muneris auctorem primum intrusit, ut quam cæteris pœnã excogitarat, ipse subiret pateretur q;. Dehinc eũ ex Tarpeio monte deiecit. Et qui sæua gerunt imperia ab eo cognominati dicuntur Aemylij. Ita .iiii. rerum Italicarum apud Aristidem scriptum reperies.

E uenus Martis, & Steropes filius ex Alcippa Oenomai filia in uxorem ducta Marpissam suscæpit filiam, quã uirginem accurate seruabat. Cæterum Aphareius uisam ex chorea rapuit, pater autem fugientem insequens cũ prehendere non posset in Lycormam fluuium se præcipitauit, prout primo rerum Italicarum Dositheus refert.

De Anio.

R ex Tuscorum Anius egregia forma filiam habuit Saliam nomine, quam uirginem custodia præcipua tenebat. Cathetus nobilissimus adulescens, cum aliquando colludentem puellam aspexisset, adamauit, utq; uim amoris continere non posset, raptam filiam Romam deduxit. Pater insequens cum raptorem prehendere non ualet Pareusium insiliens fluuium ei nomẽ dedit. Anionem enim post modum appellatum constat. Cathetus deinde ex Salia Latinum creauit, & Salium, à quibus nobilissimæ ortæ sunt familiæ, prout Aristides Milesius & Alexander polyhistor tertio rerum Italicarum tradunt.

De Hegesistrato.

H egesistratus Ephesius ob tribulis sui cædem exul Delphos perueniens quemnam locum incoleret deum consuluit. Cui respondit ubi saltantes uideret rusticos olea

ginis coronis ornatos. Itaq; profectus in Asiam agricolas elaeas. i. oleae ramis coronatos saltare cernit, ubi condita urbe Eleuntem uocauit, ut Pytocles Samnius tertio Georgicorum reliquit.

De Telegono.

Telegonus Vlyssis, & Circes filius ad inuestigandum patrem dimissus deorum responsis commonefactus est, ut in eo loco urbem conderet, ubi saltantes cum coronis colonos cerneret. Itaq; profectus in Italiam, quodam loco summa cum humanitate rusticos saltare conspexit, pini ramulis coronatos, ubi aedificatum oppidum ex praedictae sibi coronae appellatione Prinistum deriuatũ nominauit, à quo Preneste Romani uocant, ut Aristocles tertio rerum Italicarum scriptum reliquit.

FINIS.

Florentiae per haeredes Philippi Iuntae Anno Domini. M.D.XXVI. Die, XXVII. Nouembris Clemente septimo Pontifice Maximo.

REGISTVM.

A a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z & ꝰ ꝶ aa bb cc.

Quaterniones omnes, praeter A & cc hi. n. Duerniones.

F.
NIL CANDIDIVS